17 Beauvoir ③ BAĞIMSIZLIĞA DOĞRU

payel

kadın

Bağımsızlığa Doğru

6 • BASKI

Simone de Beauvoir

payel

SIMONE DE BEAUVOIR

□

KADIN

□

III

Simone de Beauvoir 1908 yılında Paris'te doğdu. Sorbonne Üniversitesi'nde okudu. Öğrenciyken ünlü yazar ve düşünür J.P. Sartre ile tanıştı ve bir daha ondan hiç ayrılmadı. Bir süre felsefe öğretmenliği yaptı. 1943'te yayımlanan ve büyük bir ilgi gören *Konuk Kız* romanıyla yazarlığa başladı. Çeşitli roman, deneme ve inceleme kitapları yazdı. Dünyanın pek çok yerini dolaştı. Bu arada gezi kitapları da hazırladı. 1954 yılında *Goncourt Edebiyat Ödülü*'nü aldı.

Yapıtın özgün adı Le Deuxième Sexe

•

Birinci basım Mart 1969

•

İkinci basım : Temmuz 1970

•

Üçüncü basım Ağustos 1972

•

Dördüncü basım : Ocak 1975

•

Beşinci basım : Şubat 1978

•

Altıncı basım Ekim 1981

SIMONE DE BEAUVOIR

kadın

Bağımsızlığa Doğru

III

Fransızca'dan çeviren
BERTAN ONARAN

PAYEL YAYINEVİ
İstanbul

Simone de Beauvoir'ın yayınlarımız arasında çıkan kitapları:

- KADIN I — Genç Kızlık Çağı
- KADIN II — Evlilik Çağı
- KADIN III — Bağımsızlığa Doğru
- BİR GENÇ KIZIN ANILARI
- KADINLIĞIMIN HİKÂYESİ
- KONUK KIZ
- DENEMELER

VI. BÖLÜM

KADININ DURUMU VE KİŞİLİĞİ

Eski Yunan'dan bugüne, kadına yöneltilen suçlamaların hepsinde neden bunca ortak nokta bulunduğunu anlamak kolaydır: kadının içinde bulunduğu durum, birtakım yüzeysel değişikliklere rağmen, hep aynı kalmıştır ve kadının «kişiliği» dediğimiz şeyi oluşturan da işte bu durumdur: kadın «dünya kurulalı beri içinde taşıdığı niteliklerin, içkinliğin kurbanıdır», kadının özünde yadsımacılık vardır, kadın ihtiyatlı ve eli sıkıdır, kadında doğruluk ve titizlik kavramı yoktur, kadın ahlâk nedir bilmez, kadın en aşağılık anlamda çıkarcıdır, kadın yalancıdır, oyuncudur, hep kendisini düşünür... Bütün bu sözlerde doğru bir yan vardır. Yalnız bütün bu davranışlar kadının hormonlarından gelmediği gibi, beyin hücrelerine doğuştan da kazınmış değildir: bunların hepsi, birer kalıp halinde, içinde bulunduğu durum tarafından yaratılmıştır. İşte bu açıdan, bireşimci bir gözle kadının durumunu gözden geçireceğiz şimdi; bu, bizi birtakım tekrarlara zorlayacak, ama aynı zamanda, iktisadî, toplumsal ve tarihsel koşullar içinde, «kadının ölümsüz yanını» yakalamamıza izin verecek.

Kimi zaman, «kadın dünyası» erkek dünyasıyla karşılaştırılır, oysa bir kez daha belirtmek gerekir ki, kadınlar hiçbir vakit özerk ve kapalı bir toplum kuramamışlardır; erkeklerin yönettiği bir topluluğa karışmışlardır ve burada, ikinci derecede bir yerleri vardır; ancak birbirlerine benzedikleri için, mekanik bir dayanışmayla birbirlerine bağlıdırlar: bir bütün halinde olan topluluklardaki organik dayanışma yoktur

kadınlar arasında: gerek Eleusis kentinde dinsel konulu oyunlar oynanırken, gerek bugünkü kulüplerde, sanat ve edebiyat toplantılarında, yardım derneklerinde, bir «karşı-evren» olarak ortaya çıkabilmek üzere birleşmişlerse de, bu karşı-evreni de yine erkek dünyasında kurmaktadırlar. Ve durumlarındaki çelişme de zaten burdan gelmektedir: kadınlar hem erkek dünyasında yaşamakta, hem de bu dünyayı yadsıyan bir küre içine kapanmaktadırlar; ve tabiî bu küreye kapanıp erkek dünyası tarafından da kuşatıldıktan sonra, hiçbir yere rahatça yerleşememektedirler. Boyuneğişlerinin altında hep bir yadsıyış, yadsıyışlarının altında da hep bir kabullenme gizlidir; bu bakımdan, tutumları, genç kızınkine yakındır; ama bu tutumu sürdürmek çok daha zordur, çünkü yetişkin kadın yaşamını birtakım simgeler aracılığıyla düşlemekle yetinmeyip, yaşamak zorundadır.

Kadın, dünyanın bütünüyle erkek dünyası olduğunu kabul eder; erkekler kurmuştur bu dünyayı, onlar yönetmektedir ve bugün dünyanın efendisi onlardır; kendisine gelince, o bu dünyadan sorumlu değildir; onun bağımlı, ikinci derecede bir varlık olduğu kabul edilmiştir zaten; şiddet dersleri almamış, topluluğun öbür öğelerinin karşısına hiçbir zaman bir özne olarak çıkmamıştır; etine, evine kapanmıştır; kendini, bütün erek ve değerlerin yaratıcısı olan şu insan yüzlü tanrılara oranla, edilgin bir varlık gibi hissetmektedir. Bu anlamda, onu «ömrünün sonuna dek çocuk» kalmaya mahkûm eden önyargıda doğru bir yan var demektir; kendilerinden korkulmadığı sürece, işçilere, kara derili kölelere, sömürgelerdeki yerlilere de «koca çocuk» denmiştir; bunun anlamı, sözü geçen insanların, başka insanların önerdiği doğrularla yasaları tartışmasız kabul ettikleriydi. Kadının kısmetinde söz dinlemek, saygı göstermek vardır. Kendisini kuşatan, dünya dediğimiz şu gerçeklik üzerinde, salt, düşünce açısından da olsa, etkili olamaz. Dünya, onun gözünde, içi görünmeyen, donuk bir varlıktır. Nitekim, o maddeye boyun-

eğdirmesine izin verecek teknik bilgiler edinmemiştir; ayrıca maddeyle değildir onun savaşı, yaşamladır; yaşamsa, birtakım araçlarla zaptedilmez: onun gizli yasalarına boyuneğmekten başka çare yoktur. Dünya, Heidegger'in tanımıyla, insanın istemiyle güttüğü erekler arasındaki «araçlar toplamı» olarak gözükmez kadına: tam tersine, dikbaşlı, yenilmez bir direniştir o; kadın için dünya, alınyazısının egemenliği altındadır, anlaşılmaz isteklerle doludur. Ananın karnında insanî biçimine dönüşen o kan çileğindeki gizi hiçbir matematik eşitliğe dökemezsiniz, hiçbir makine onun evrimini hızlandırıp yavaşlatamaz; kadın, en ustalıklı aygıtların parçalara bölmekte ya da çoğaltmakta güçsüz kaldığı, zaman denen şeyin direnişini etinde duyar; o bu zamanı ilkin ayın dönüş hızına bağlı olarak hisseder, yıllar bu eti önce olgunlaştırır, sonra bozar. Günlük yaşamında, mutfak da ona sabrı ve edilginliği öğretir; tam bir simya bilimidir mutfak işi; ateşin, suyun keyfine uymak, «şekerin erimesini beklemek», mayanın tutmasını, çamaşırın kurumasını, meyvelerin olgunlaşmasını beklemek gerekir. Ev işleri hemen hemen teknik bir çalışmadır; yalnız, kadının mekanik nedenselliğin yasalarına inanmasına izin vermeyecek kadar tekdüzeli ve ilkeldirler. Ayrıca, bu alanda bile nesnelerin kendilerine göre birtakım hevesleri vardır; bazı kumaşlar yıkamaya «gelir», bazıları «gelmez», kimi lekeler kolay çıkar, kimisi çıkmaz, kimi eşyalar durdukları yerde kırılır, toz dediğinse sanki yerden biter. Kadının düşünce biçimi, hâlâ, toprağın büyülü güçlerine tapan tarımsal uygarlıklarınki gibidir: büyüye inanır o. Edilgin aşk anlayışı, cinsel arzuyu ona bir istem ve ele geçirme olarak değil, kaynak bulucu'nun sarkacını sallayan güce benzer bir çekim gibi gösterir; etinin varlığı, erkeği gıdıklayıp heyecanlandırmaya yeter; gizli bir su neden fındık ağacından kesilmiş bir sopayı titretmesin? Kadın, birtakım dalgalar, ışınlar, akıcı maddelerle çevrili hisseder kendini; uzaktan duyuma, yıldız falına, ışın yoluyla duyuma,

Mesmer'in[1] mıknatısına, ermişlere, ruh çağırmaya, falcılara, üfürükçülere inanır, dinle en ilkel boş inanları, mumları, adakları falan karıştırır; ermişlerde, doğanın eski tanrılarını bulur: şu ermiş yolcuları korur, öbürü doğum yapan kadınları, bir başkası kaybolan eşyayı; ve tabiî, hiçbir mucizeye şaşmaz. Yaşam karşısındaki tutumu, yalvarıp yakarmak, dua etmektir; belli bir sonuca varabilmek için önceden denenmiş birtakım yollara başvurur. Böylece, neden görenekçi olduğunu anlamak kolaylaşıyor; zamanın, onun için, yenilik getiren bir boyutu yoktur, yaratıcı bir fışkırma değildir zaman; eskiyi tekrarlamaya mahkûm olduğundan, geleceği, geçmişin yenilenmesinden başka bir şey saymaz; sihirli sözcüğü ya da formülü bildiniz mi zaman da doğum ritmine ayak uydurur; ama bu sonuncu da aylara, mevsimlere bağlıdır; her yeni gebelik, her yeni bahar, tıpatıp, bir öncekini tekrarlar; bu çemberimsi devinim içinde, zamanın biricik oluşumu, yavaş bir bozuluştur: zaman, yüzdeki çizgileri bozduğu gibi, ev eşyasıyla giysileri de eskitir; en verimli güçler, yılların akışı içinde, yavaş yavaş tükenir. O yüzden de, kadın, bozmaktan başka ereği olmayan bu güce güvenmez.

Yeryüzünün görünüşünü değiştirebilecek, sahici bir eylemin ne demek olduğunu bilmemekle kalmaz, bu dünya içinde, sonu gelmez, karmakarışık bir bulut ortasındaymışçasına yitiktir de. Erkek mantığını kullanmayı beceremez. Stendhal, gerektiği zaman, kadının da bu mantığı en az erkekler kadar ustaca kullandığını göstermiştir. Ama mantık denen araç, onun için, kullanma fırsatını bulamadığı bir şeydir. Bir kıyas, ne bir mayonezin güzel olmasına; ne de ağlayan bir çocuğun susturulmasına yardım eder; erkeğin

[1] Franz Anton Mesmer, 1734-1815 arasında yaşamış bir Alman hekimi. Mıknatısla bütün hastalıkları iyileştirdiğine inanmış, epey ün ve para yapmıştır.

akılyürütmeleri, kadının yaşadığı somut gerçekliğe uymaz. Ve erkeklerin egemen olduğu dünyada, hiçbir şey yapmayan, hiçbir tasarıya uygulanmayan *düşüncesi,* düş'ten ayrılmaz pek; etkin olamadığı için, doğru nedir bilmez kadın. İşi gücü imge ve sözcüklerledir: bunun için de, en çelişik savları rahatça kabul eder; nasıl olsa etkisi dışında kalan bir alandaki gizleri açığa çıkarmaya uğraşmaz; bu konuda korkunç derecede belirsiz bilgilerle yetinir: partileri, düşünceleri, yerleri, insanları, olayları birbirine karıştırır; kafasının içi tam bir panayır yeridir. Ama zaten oraya aydınlık getirmek, dünya sorunlarını açık seçik görmek onun işi değildir: ona, erkek yetkesini kabul etmeyi öğretmişlerdir; bunun için de, kendi hesabına eleştirmekten, inceleyip yargılamaktan vazgeçmiştir. Bu konuda, bir üst tabakanın eline bırakmıştır kendini. Onun için de, erkek dünyası, aşkın, mutlak bir gerçeklik gibidir gözünde. Frazer: «Erkekler tanrıları yaratır, kadın bunlara tapar» der. Erkekler, kendi yarattıkları putlar önünde tam bir inançla diz çökemezler; kadınlarsa, yaşam yolunda o ulu heykellerden birine rastladılar mı, bunları hangi elin yarattığını düşünmeden, uslu uslu yere kapanırlar.[2] Özellikle, Düzenin, Hakkın bir önderde canlanmasından hoşlanırlar. Her Olympos'ta, egemen bir Zeus vardır; saygıdeğer erkeksi öz, bir yüce örnekte toplanmalıdır, baba, koca ya da sevgililer bunun belirsiz yansılarından başka bir şey değildir. Bu ulu toteme gösterdikleri hayranlığın cinsel olduğunu söylemek biraz alaylı bir lâf olur; ancak şurası bir gerçektir ki, onlar bu put karşısında, sorumluluklardan arınma ve diz çöküp tapma konusunda çocuksu düşü bütünüyle gerçekleştirmektedirler. Fransa'da, Boulanger, Pétain, De

---

[2] J. - P. Sartre, **Kirli Eller.** «Hoederer: Dikkafalıdırlar, anlıyor musun, hep hazırlop fikirlere konarlar, bunun için de, Yüce Tanrı'ya inanırlar. Fikirleri pişirip kotaran biziz ve işin aslını biliriz; ama hiçbir zaman, tüm haklı olup olmadığımızdan emin değilizdir.»

Gaulle[3] gibi generaller kadınları hep yanlarında bulmuşlardır; bir zamanlar *l'Humanité* gazetesinin kadın habercilerinin General Tito'dan ve süslü püslü üniformasından söz ederken nasıl kalem titrettikleri hâlâ hatırdadır. Kartal burunlu, çenesinin duruşu istemini açığa vuran general, yani diktatör, evrenden ciddî işler bekleyen Tanrı Baba'dır, bütün değerlerin biricik güvencesidir. Kadınların kahramanlara ve erkek dünyasındaki yasalara saygısı bilgisizlikleriyle etkisizliklerinden gelmektedir; onlar bir yargı sonucu değil, körü körüne inanarak kabul ederler: inançsa, o kör gücünü, bilgi olmayışından alır: kör, tutkulu, inatçı ve salakçadır inanç; koyduğu şeyi, akla, tarihe ve bütün yalanlamalara karşı, koşulsuz olarak koyar. Bu inatçı saygı, çeşitli durumlara göre, iki çehreye bürünebilir: kadın, kimi zaman yasanın içeriğine, kimi zaman da salt dış biçime bağlanır. Kadın eğer yerleşik düzenden çıkar sağlayan seçkin azınlığın içindeyse, bu düzenin sarsılmamasını ister ve bu konuda Nuh der, peygamber demez. Erkek, daha başka kuruluşlar, başka bir ahlâk, başka bir anayasa meydana getirebileceğini bilir; kendini bir aşkınlık olarak hissettiğinden, tarihi de sürekli bir oluş diye kabul eder; en tutucu erkek bile, belli bir evrimin kaçınılmaz olduğunu bilir, gerek eylemini, gerek düşüncesini buna uydurur; tarihin oluşumuna katılmayan kadın, onun gereklerini anlamaz: gelecekten çekinir, zamanı durdurmak ister. Babasının, erkek kardeşlerinin, kocasının önerdiği putlar yıkıldı mı, onların yerine, göğe, yenilerinin nasıl oturtulacağını

---

[3] «General'in geçtiği yollarda biriken halk, özellikle kadınlardan ve çocuklardan meydana gelmişti.» (General'in, 1948'de, Savoie'da yaptığı gezi sırasındaki **Gazeteler.**)

«General'in geçtiği yollarda biriken halktan, özellikle kadınlardan gelen sevgi gösterisi görülecek şeydi. Bazıları tam bir coşkunluk içindeydi, hemen her sözünü alkışlıyor ve bu arada öylesine bağırıyorlardı ki, yüzleri gelincik gibi kıpkırmızı kesiliyordu.» (**Aux Ecoutes,** 11 Nisan 1947).

hiç mi hiç bilemez; bu yüzden de, canını dişine takarak, onları savunmaya girişir. Amerikan İç Savaşı sırasında, en hızlı köleciler kadınlardı; İngiltere'de Boers Savaşı, Fransa'da 1871 Commune'ü sırasında en büyük çılgınlığı kadınlar gösterdiler; kadınlar, yüzlerine takındıkları duyguların yoğunluğuyla ödünlemeye çalışırlar eylemsizliklerini; zafere ulaşıldı mı, sırtlanlar gibi saldırırlar yenilen düşmana; yenilgi halindeyse, keskin bir sirke gibi, her türlü uzlaşma girişimine karşı çıkarlar; fikirleri tutumdan ileri gitmediği için, çoktan modası geçmiş dâvaları rahatça savunabilirler: 1914'te kralcı, 1949'da Çar'cı olabilirler. Erkek, kimi zaman, gülümseyerek kışkırtır onları: kendisinin büyük bir ölçülülükle öne sürdüğü görüşlerin kadına en aşırı biçimde yansıdığını görmekten hoşlanır çünkü, kimi zaman da, fikirlerinin bu alık ve inatçı görünüşü karşısında müthiş sıkılır.

Kadın, ancak kadınla erkeğin iyice kaynaştığı uygarlık ya da sınıflarda böyle sarsılmaz bir çehreye bürünür. Genellikle, körü körüne inandığından, yasa olduğu için sayar yasayı; yasa değişse bile, saygınlığı değişmez: kadınların gözünde, hak güçlünündür; çünkü erkeklere tanıdıkları haklar güçlerinden gelmektedir; bunun için de, bir toplum çözüldüğü zaman, galiplerin ayaklarına ilk kapananlar kadınlardır. Onlar, genel olarak, dünyayı olduğu gibi kabul ederler. Başlıca nitelikleri, boyuneğişleridir. Pompei'de küller altında kalan heykelleşmiş insanlar çıkarıldığında, erkeklerin birtakım başkaldırı gösterilerinde bulundukları, göğe yumruk salladıkları ya da kaçmakta oldukları, kadınlarınsa iki büklüm olup yere kapandıkları görülmüştür. Her şeye karşı güçsüz bellerler kendilerini: yanardağlara, polislere, işverenlere, erkeklere karşı. «Kadın kısmı acı çekmek için yaratılmıştır, derler. Neylersin, kardeş, yaşam bu... elden bir şey gelmez.» Bu boyuneğiş, çoğu kez hayran kaldığımız sabrı doğurur kadında. Bedensel acılara, erkekten çok daha iyi katlanırlar; koşullar gerektiğinde, stoacı bir yüreklilik

gösterebilirler: erkeğin o saldırgan cesaretinden yoksun oldukları için, pek çok kadının, edilgin bir direnişin sakin inatçılığıyla dikkati çektiği görülmüştür; para sıkıntılarına, yoksulluğa, felâketlere kocalarından çok daha canlı bir biçimde karşı koyarlar; telâşın hiçbir türlüsünün yenemeyeceği zamana saygı beslediklerinden, vakitlerini hesaplamazlar, herhangi bir işe o sakin inatçılıklarıyla giriştiler mi, zaman zaman, pek parlak başarılar elde ederler. «Kadın istemeye görsün» der atalarımız. Eliaçık kadında, boyuneğiş hoşgörü biçimini alır: her şeyi kabul eder, ne insanların, ne de nesnelerin olduklarından başka olamayacaklarına inandığı için, hiç kimseyi mahkûm etmez. Kendini beğenen kadın yüce bir erdem haline getirebilir bu niteliği, örneğin, stoacılığı içinde taşlaşıp kalan Madam de Charrière böyledir. Ama aynı boyuneğiş kısır bir sakınıma da yol açabilir: kadınlar, yakıp yıkmaktan ve yenisini yapmaktansa, eldekini saklamaya, onarmaya, çekidüzen vermeye çalışır; anlaşma ve uzlaşmaları, devrimlere yeğlerler. XIX. yüzyılda, işçi haklarının genişlemesine en büyük engel kadınlar olmuştur: bir Flora Tristan'a[4], bir Louise Michel'e[5] karşılık kimbilir kaç çekingen ev kadını kocasına tehlikeye atılmaması için yalvarıp yakarmıştır! Onlar yalnız grevlerden, işsizlikten, yoksulluktan değil, aynı zamanda, başkıldırmanın günah olmasından korkmaktaydılar. Öyle de böyle de boyuneğeceklerine göre, alışılmışı serüvene yeğ tutmalarını anlamak kolaylaşıyor: o minicik mutluluklarını sokaklarda değil, ancak evlerde kurabiliyorlar çünkü. Yazgıları, kısa ömürlü, kırılıp dökülebilen nesnelerinkiyle iç içedir: bunları yitirdiler

[4] Fransa da kadın hakları için ilk savaşan Flora Tristan (1803 - 1844), ressam André Chazal'in eşi, Gauguin'in de büyükannesidir.

[5] Louise Michel (1830 - 1905), Paris'te öğretmenlikle işe başlayan, 1871 Commune'üne katılan, mahkûm edilip yeni Kaledonya'ya sürülen sonra bağışlanan ve ölene dek devrim için savaşan bir Fransız.

mi, hiçbir şeyleri kalmayacak demektir. Ancak özgür, kendini zamanın ötesinde olumlayabilen varlık her türlü yıkımı yenebilir; oysa kadının elinde bu yüce sığınak yoktur. Özellikle, özgürlüğün gücünü hiçbir zaman sınamadığı için inanmaz özgürlüğe: ona göre, dünya karanlık bir yazgıya uyularak yönetilmektedir ve buna karşı çıkmak kendini beğenmişlikten başka bir şey değildir. Geçmesi için zorladıkları yolları kendisi açmamıştır: oralara güle oynaya koşmaması çok olağandır.[6] Ona bir gelecek hazırlarsanız, geçmişe dört elle sarılmadığım görürsünüz. Kadınları somut bir biçimde eyleme çağırdığınız, çizilen ereklerde kişiliklerini buldukları zaman, en az erkekler kadar yürekli ve atılgan olurlar.[7]

Onlara yüklenen bir sürü kusur: değersizlik, küçüklük, utangaçlık, ikiyüzlülük, tembellik, boş işlerle uğraşma, köle ruhluluk falan gibi şeyler, yalnızca, ufuklarının kapalı olduğunu göstermektedir. Kadın, denir, duyularıyla yaşar, kendiliğinden varolan şeylerle yetinir gider; iyi ama, önce başkaları tarafından buna mahkûm edilmiştir de, onun için böyle yaşar. Hareme kapatılan köle, gül reçeline, kokulu banyolara hastalık derecesinde düşkün değildir: ama vakit geçirmek zorundadır; kadın böyle tatsız tuzsuz bir haremde —bu ister kapalı bir ev, ister bir kentsoylu konağı olsun—

---

6 Gide, **Günlük.** «Créuse ya da Loth'un karısı: biri oyalanır, öbürü de geriye bakar, ki bu da oyalanmanın başka bir türüdür. Şundan daha büyük bir tutku çığlığı işitilmemiştir:

Ve sizinle birlikte Labirent'e inen Phèdre,
Ya sizinle birlikte kurtulacak, ya da yitip gidecek.

Ama tutku onu kör eder; doğruya giden yolda bir iki adım attıktan sonra oturacak, ya da geri dönmek isteyecektir — ya da kendini taşıtacaktır.»

7 Nitekim işçi kadınların tutumu, son yüzyıl içinde, çok değişmiştir; özellikle Kuzey bölgesindeki son maden işçileri grevlerinde, erkeklerle omuz omuza gösterilere ve kavgaya katılarak, onlar kadar tutkulu ve enerjik olduklarını tanıtlamışlardır.

yaşadıkça, mutlaka rahatlık ve kolaylığa sığınacaktır; ayrıca, açgözlüce şehvet peşinde koşuşu da, çoğunlukla doyumsuz oluşundan gelir; cinsel yönden doyumsuz ve erkeğin özentililiğine, «erkek dünyasının çirkinliklerine» mahkûm olduğundan, kaymaklı salçalarla, bir yudumda insanın başını döndüren şaraplarla, kürklerle, suyun, güneşin, bir hanım arkadaşın ya da bir genç âşığın okşayışlarıyla avunur. Erkeğin gözüne böylesine «fizik» bir varlık olarak gözüküşü, içinde bulunduğu durumun onu, hayvansı yanına büyük bir önem vermeye zorlamasındandır. Onun eti, erkeğinkinden daha bağırgan değildir: ama o bu etin en küçük mırıltısını kollar ve büyütür; şehvet, tıpkı acının yakıcılığı gibi, şu anı yaşamanın en keskin örneğidir; anın şiddeti, geleceği de, evreni de yadsımaktadır: etin tutuşmasının dışında kalan her şey bir hiçtir; kadın, bu kısa süreli tanrılaşma sırasında hadım ya da doyumsuz değildir artık. Ancak şunu bir kez daha belirtelim ki, anlık yaşamın bu kolay zaferlerine böylesine değer verişi, elinde bundan başka bir şey bulunmayışındandır. Havailiğinin nedeni, o «iğrenç maddeciliği»ninkinin aynıdır; büyük şeylere el uzatamadığı için küçüklere değer vermektedir: ayrıca, günlük yaşamını dolduran kıvırzıvır işler, aslında, son derece ciddidir de; çekiciliğini, başarı umudunu süslenmesine, güzelliğine borçludur. Çoğunlukla tembel, ağırkanlı gözükür; ama karşısına çıkan işler de, tıpkı zamanın boşu boşuna akışı kadar yararsızdır; gevezeliği, sözümona yazarlığı, aylaklığını unutmak içindir: olanaksız edimlerin yerine sözcükleri koyar. Şurası bir gerçektir ki, kadın, insanca bir iş tuttuğu zaman, erkek kadar etkin, etkili, suskun ve çileci olabilmektedir. Kadın, köle ruhlulukla suçlanır; efendisinin ayakları dibine serilmeye, kendisini döven eli öpmeye hazır olduğu söylenir, genellikle gerçek bir onurdan yoksun bulunduğu doğrudur; «gönül postası» öğütçülerinin, kocaları tarafından aldatılan, âşıklarınca yüzüstü bırakılan kadınlara verdiği öğütler, korkunç bir köleliğin

izlerini taşımaktadır: kadın birtakım şirretliklerle kendini bitirip tüketmekte, sonra, erkeğin önüne atacağı sevgi kırıntılarıyla yetinmektedir. Erkeği biricik yaşama nedeni ve yolu diye kabul eden kadın, erkeğin desteği olmadan ne yapabilir ki? Bütün aşağılanmaları sineye çekmek zorundadır; kölede «insanlık onuru» diye bir şey olamaz; postunu kurtarabilirse ne mutludur. Ve nihayet kadının «son derece maddî», «evine bağlı,» aşağılık derecede çıkarcı oluşu, bütün ömrünü yemek hazırlamak, bulaşık yıkamakla geçirmeye mahkûm edilişindendir: büyüklük duygusunu bu yaşama biçiminden çıkaracak değil ya. Yaşamın o tekdüzeli tekrarını, bütün olumsallığına ve yapmacıklığına rağmen sağlamak zorundadır: bu durumda, kendisinin de hiç durmadan aynı şeyleri tekrarlaması, yeni bir şey bulmadan eskiyi sürdürmesi, zamanı hiç bir yere varmayan bir kısırdöngü gibi görmesi doğaldır; *hiçbir iş yapmadan,* habire uğraşmaktadır: böylece, *elinde bulunan şeyin* içinde yabancılaşıp gitmektedir; erkeklere bağlılığının doğurduğu bu nesnelere bağlılık, onun tutumluluğunu, cimriliğini açıklar. Yaşamı birtakım eroklere yönelmemiştir: birer araçtan başka şey olmayan nesneler, yemek, giyim, ev bakımı gibi şeyler üretmekle ya da bunlara bakmakla geçirir ömrünü; oysa bunlar, hayvansal yaşamla özgür varoluş arasındaki özsel-olmayan araçlardır; özsel-olmayan aracın biricik değeriyse, yararlılıktır; ev kadını işte bu yararlılık düzeyinde yaşar ve kendini de, ancak yakınlarına yararlı olduğu oranda kutlar. Oysa varolan hiçbir varlık böyle özsel-olmayan bir rolle yetinemez: varlık, böyle bir durumda —özellikle siyaset adamlarında görüldüğü üzere—, hemen aracı erek yapar ve aracın değeri, onun gözünde, mutlak değere dönüşür. Bu yüzden de, ev kadınının dünyasında yararlılık, doğruluk, güzellik ve özgürlük'ten daha yücelerdedir; o, bütün evreni bu açıdan görür; ve işte bunun

için Aristo'nun ortayolu'nu, ortedeğer'ini benimser ahlâk diye. Nasıl olur da gözüpeklik, ateşlilik, büyüklük duygularından sıyrılma bulabiliriz artık onda? Bu nitelikler, ancak, özgürlük eldeki bütün verilerin üstüne çıkıp, açık bir geleceğe doğru atıldığı zaman ortaya çıkar. Kadını götürüp mutfağa ya da süslenme odasına kapatıyor, sonra da ufkunun darlığına şaşıyoruz; kanatlarını kesiyoruz, sonra, uçamıyor diye yakınıyoruz. Geleceği önüne serdiğimiz an, şimdiki zamana çöreklenip kalma zorunluluğunu duymayacaktır elbet.

Onu kendi ben'inin ya da yuvasının dar sınırları içine kapattıktan sonra, kendine düşkünlüğünden, bencilliğinden ve bunların getirdiği daha başka kusurlarından ötürü suçlarken de aynı çelişmeye düşülmektedir: yani kendini beğenmişlik, alınganlık, kötü kalplilik falan; başkası'yla alışverişte bulunabilme olanağı elinden alınmaktadır; ailesine bütünüyle bağlı, apayrı bir varlık olduğundan, yaşantısında ne dayanışma fırsatı bulabilmekte, ne de onun iyiliklerinden yararlanabilmektedir; bu durumda, genel çıkarlar uğruna kendini aşması beklenemez elbet. Yakından tanıdığı biricik alanda inatla direnir, burada nesneler üzerinde etkilidir, dolayısıyle az da olsa bir egemenliği vardır.

Oysa kadın, kapıyı bacayı sımsıkı kapasa da, pencerelere kalın perde çekse de, yuvasında tam bir güvenlik bulamaz; içine girmeye cesaret edemeden uzaktan seyrettiği erkek dünyası onu dört bir yandan kuşatmıştır ve o bu dünyayı birtakım teknikler, sağlam bir mantık, belirgin sonuçlar aracılığıyla yakalayamadığından, kendini, tıpkı çocuklar ya da ilkel insanlar gibi, tehlikeli gizlerle çevrili sanmaktadır. Gerçekliğin büyülü görünüşünü yansıtır bu dünya: işlerin gidişi yazgısaldır, her an, bir şey olabilir; olabilecek'le olanaksız'ı birbirinden ayıramaz, her önüne gelene kanmaya hazırdır; bütün söylentilere açıktır, onları alır ve yoğurur, büyük korkulara kapılır; yaşamının en dingin ev-

relerinde bile, kaygı içindedir; geceleri, yarı uykudayken, yataktaki varlık, gerçekliğin aldığı korkulu yüzlerden ürker: böylece, edilginliğe mahkûm kadın için gelecek, savaş, devrim, açlık, yoksulluk hayaletleriyle doludur; eylemde bulunamadığı için, hep kaygılıdır. Koca, erkek çocuk, bir işe giriştikleri, bir olayın akışına kapılıp gittikleri zaman, kendi sorumluluklarını yüklenmektedirler: tasarıları, uydukları yönergeler onlara karanlıkta emin bir yol çizmektedir; kadınsa, karanlık ve karışık bir ortamda debelenip durmaktadır; hiçbir şey yapmadığından «yapacağını kendine yapmakta», hep diken üstünde yaşamaktadır; hayalgücünde, bütün olasılıklar aynı gerçekliğe sahiptir: tren yoldan çıkabilir, ameliyat başarısızlığa uğrayabilir, iş bozulabilir; kadının, ardı arkası gelmeyen karamsar düşlerinde büyüyle başından savmaya çalıştığı şey, kendi güçsüzlüğüdür aslında.

Kaygı, önüne çıkarılan dünya karşısındaki güvensizliğini dile getirir; kendini bu dünyada mutlu hissetmediği için onun tehlikelerle dolu, karanlık uçurumlara yuvarlanmak üzere olduğunu sanır. Çoğu kez, boyuneğmeye razı olmaz; boyuneğdiği şeylere istemeden boyuneğdiğini bilir: kendisine danışmadan kadın yaratmışlardır onu; başkaldırmaya cesaret edemez; istemeye istemeye boyuneğer; tutumu, sürekli bir yakınma, acı acı söylenmedir. Kadınların dertlerini dinleyenler, hekimler, dinadamları, toplumsal yardımcılar, en belirgin özelliklerinin yakınma olduğunu bilirler; kadın kadınayken, her biri kendi özel dertlerinden, sonra da, hep birlikte, yazgılarının haksızlığından, dünyadan ve genel olarak erkeklerden yakınırlar. Özgür bir birey, başarısızlıklarının sorumluluğunu yalnız kendinde bulur, yüklenir onları: kadına ise her şey başkasından gelir, başkası sorumludur onun dertlerinden. Öfkeli umutsuzluğu bütün çareleri yadsır; yakınmakta direnen bir kadına çözüm yolu göstermenin hiç mi hiç yararı yoktur: hiçbirini kabul edemez.

İçinde bulunduğu durumu, o anda yaşadığı gibi yaşamak ister: güçsüz bir öfkeyle. Gelin bir değişiklik önerin kendisine, hemen kollarını açıp haykıracaktır: «Hah! bir bu eksikti işte!» Rahatsızlığının, kendi yakıştırdıklarından çok derin nedenlere dayandığını, bundan kurtulmak için müshil içmenin yetmeyeceğini bilmektedir: onsuz ve ona karşı yetiştirildiği için, bütün dünyaya kızmaktadır; genç kızlığından hattâ çocukluğundan beri, içinde bulunduğu duruma karşı çıkmaktadır; ilerde zararlarını çıkarırsın denmiş, talihini erkeğin eline bırakırsa değerinin yüz katına çıkacağı konusunda yeminler edilmiştir, ve o, aldatılmış hissetmektedir kendini; bütün erkek dünyasını suçlamaktadır; hınç, bağımlılığın öbür yüzüdür: insan elindekinin tümünü verdi mi, hiçbir zaman tam karşılığını alamaz. Bununla birlikte, erkek dünyasını sayma ihtiyacındadır da; bu dünyayı tümüyle yadsırsa, kendini iyice tehlikede hissedecek, başının üstündeki çatı uçacaktır: o zaman, evkadınlığı yaşantısının gösterdiği Manes'çiliği (mutlak iyilik'le mutlak kötülük ilkesine dayanan öğretiyi) benimser. Eylemde bulunan birey, iyilikten de, kötülükten de öbür bireyler kadar sorumlu olduğunu, birtakım erekler saptamanın ve bunlara ulaşmanın kendisine bağlı bulunduğunu bilir, eylem sırasında, her çözüm yolunun en az iki türlü yorumlanabileceğini hisseder; haklılıkla haksızlık, kazançla kayıp ayrılmamacasına iç içedirler. Oysa edilgin insan kendini oyunun dışında bırakmakta, salt düşünce alanında bile olsa, ahlâkî sorunlarla uğraşmaktan kaçınmaktadır: *iyilik* gerçekleşmelidir, gerçekleşmiyorsa, ortada bir kusur var demektir ve bütün suçlular cezalandırılmalıdır. Tıpkı çocuk gibi, kadın da iyi ile kötüyü kafasında kutsal resimler gibi canlandırır; Manes'çilik seçme kaygısını ortadan kaldırarak insanı rahatlatır; korkunç bir yıkımla daha az korkunç bir yıkım arasında, şu andaki bir çıkarla gelecekteki daha büyük bir çıkar arasında seçme yapmak, başarının ya da bozgunun ne [illegible]una

kendi başına karar vermek, müthiş tehlikelere atılmak demektir; Manes'çi için, iyi tohum kötü tohumdan kesin olarak ayrıdır, kötü tohumu çıkarıp atmaktan başka yapacak iş yoktur; toz kendi kendini yargılar, temizlikse pisliğin tersidir; temizlemek, çamuru ve pisliği kovmaktır. Böylece kadın, «bütün suçun» Yahudi'lerde, masonlarda, Bolşevik' lerde ya da Hükümet'te olduğunu sanır; hep bir şeye ya da birine *karşı*'dır; Dreyfus'e saldırıda, kadınlar, erkeklerden çok daha aşırıydılar; şeytanlığın nerede yattığını her zaman bilemezler; ama «iyi bir hükümet»ten bekledikleri, kendilerinin evdeki tozu toprağı süpürüşü gibi, bu tehlikeyi başlarından uzaklaştırmasıdır. Ateşli De Gaulle'cüler için, General, süpürgeciler kıralı gibi bir şeydir; kadınlar onu, bir elde toz bezi, öbüründe tüylü süpürge, Fransa'yı «temizlemek» üzere toz alıp ortalığı parlatırken tasarlamaktadırlar.

Ama bu umutlar hep belirsiz bir geleceğe bağlıdır; o arada, kötü, hiç durmadan iyi'yi kemirmektedir ve Yahudi'ler, Bolşevik'ler, masonlar elinin altında olmadığından, kadın, somut olarak tiksineceği, kızacağı bir sorumlu arar: koca tam bu iş için biçilmiş kaftandır. Erkek dünyası onda cisimlenir, erkekler, koca aracılığıyla kadını avucuna almış ve aldatmıştır; dünyanın yükünü taşıyan kocadır ve işler kötüye giderse, suçlu o'dur. Akşam eve gelince, kadın, çocuklardan, evin öteberisini getirenlerden, evişlerinden, pahalılıktan, romatizmalarından, havadan yakınır ona: ve adamın kendini suçlu hissetmesini ister. Ona özel hınçlar duyar; ama özellikle, erkek olduğu için suçludur; onun da birtakım dertleri, hastalıkları olabilir: «Aynı şey değil ki, kardeş!» erkeğin elinde bir ayrıcalık vardır, kadın bunu hep bir haksızlık olarak duymaktadır. Yalnız, kocasına, sevgilisine duyduğu hıncın kadını onlardan uzaklaştıracak yerde, onlara bağlaması gerçekten ilginçtir; karısından ya da oynaşından nefret eden erkek, onlardan kaçmaya çalışır: kadınsa, yaptıklarını ödettirmek üzere, nefret ettiği adamın eli-

nin altında bulunmasını ister. Sızıldanmayı seçmek, dertlerinden sıyrılmayı değil, onların içine gömülmeyi seçmektir! kadının başlıca avuntusu, kendini bir kurban, bir çilekeş diye kabul etmektir. Yaşam ve erkekler onu yenmiştir: o da bu yenilgiyi yengiye dönüştürecektir. İşte bu yüzden, çocukluğundaki gibi, çekinmeden ağlayıp sızlama çılgınlıklarına girişecek, her fırsatta yaygarayı basacaktır.

Yaşamı güçsüz bir başkaldırı üzerine oturduğu için kadın böylesine kolayca ağlayabilmektedir herhalde; sinir dizgesi ile duyuları üzerinde erkekten daha az denetimde bulunabildiğine kuşku yok; gördüğü eğitim ona kendini kapıp koyvermeyi öğretmiştir: bunda yönergelerin de büyük payı var tabiî, çünkü alışkı yasakladığından beri erkekler ağlamaz olmuşlardır; oysa Diderot, Benjamin Constant ağlaya ağlaya bir hal olurmuş. Ama kadın, onu hiçbir zaman içtenlikle yüklenmediği için, dünya karşısında hep başarısızlığa götüren bir tavır takınmak eğilimindedir. Erkek dünyaya razı olur; felâket bile onun bu tutumunu değiştiremez; o, dünyayla hep yüz yüze gelecek, «kolay kolay teslim olmayacak»tır; kadınaysa, evrenin düşmanlığını, yazgısının haksızlığını yeniden farkedebilmek için, tek bir engel yetecektir; o zaman, en güvenilir sığınağına, kendine koşacaktır; yanaklarındaki şu ince çizgiler, göz çukurlarındaki şu yangı, acılı ruhunun elle tutulur, gözle görülür kanıtlarıdır; yanağı okşayan, dile hafifçe tuzlu gelen şu gözyaşları bile yarı tatlı, yarı acı bir okşamadır; yüz, rahatlatıcı, bağışlatıcı bir sağnak altında alev alev yanmaktadır; gözyaşları hem yakınma, hem avunmadır, hem yangın, hem de tatlı serinliktir. Ayrıca, harika bir kaçış yoludurlar da; fırtına gibi apansız geldiklerinden, sağnak, tufan, kasırga, sulu sepken halinde döküldüklerinden kadını dertli bir pınar, yaslı bir gök biçimine sokuvermektedirler; gözleri görmez olur, bir perde iner önlerine: artık bir bakış bile değildirler, sağnağın kendisi olup çıkmışlardır; gözleri körleşen kadın, doğal nesnelerin edil-

ginliğine dönüverir. Yenilmiştir: yenilgisi içinde eriyip gider; batar, boğulur ve büyük bir çavlan karşısındaymışçasına eli kolu bağlı kendisini seyreden erkekten kaçıp kurtulur. Erkek bu kuraldışı yöntemi yargılamaktadır: kadınsa, ta başından kavgayı kuraldışı saymaktadır, çünkü eline etkili bir silâh verilmemiştir. Bir kez daha o büyülü duaya başvurur. Ve hıçkırıkları erkeği çileden çıkardıkça üsteler, daha çok ağlar.

Gözyaşları başkaldırısını dile getirmeye yetmezse, bağırıp çağırmaya başlar; bunların şiddeti, tutarsızlığı, erkeği iyice çileden çıkarır. Bazı çevrelerde, erkeğin karısını gerçekten dövdüğü görülür; kimi yerdeyse, kadına oranla çok güçlü, yumruğu da pek sert olduğu için, sertlikten kaçınır. Ama kadın, çocuk gibi, birtakım simgesel çılgınlıklara kalkışabilir: erkeğin üstüne atılır, tırmalar, bütün bunlar birer gösterişten başka bir şey değildir. Daha çok, somut olarak ortaya koyamadığı direnişi birtakım sinirsel bunalımlarla oynama yolunu tutar. Böyle sinirsel gösterilere kalkışması salt bedensel nedenlerden ötürü değildir: dünyaya yöneltilen, ama tutunacak somut bir nesne bulamayan bir enerjinin içe dönmesidir sinir nöbetleri; yaşanılan durumun doğurduğu tüm yadsıyıcı güçlerin boşa harcanmasıdır. Bir ana, küçük çocukları karşısında sinir nöbetine pek ender tutulur, çünkü onları dövüp cezalandırabilir: büyük oğlu, kocası, sevgilisi, yani gücünün yetmediği kişiler karşısında çılgınca umutsuzluklara kapılır ancak. Sofia Tolstoy'un isteri nöbetleri pek anlamlıdır; kocasını anlamaya çalışmaması büyük yanılgıdır elbet ve *Günlük*'ünde ne gönlü zengin, ne duygulu ne de içtendir, çekici bir insan olmaktan uzaktır; ancak, haklı ya da haksız olması, içinde bulunduğu durumu değiştirmemektedir: bütün yaşamı boyunca, ardı arkası gelmeyen sızlanmalar arasında, cinsel birleşmelere, gebeliklere, yalnızlığa, yani kocasının kendisine lâyık gördüğü yaşama biçimine katlanmak zorundadır: Tolstoy'un yeni ka-

rarları aralarındaki çatışmayı hızlandırdığı zaman, o güçsüz istemiyle karşı koymaya çalıştığı düşmanca istem önünde tüm silâhsızdır; çevresi için çirkin, kendisi için tüketici birtakım yadsıma gösterilerine kalkışır —yalancı intiharlar, yalancı hastalıklar, yalancı kaçmalar—: başkaldırma duygularını susturabilmek için elinde hiçbir olumlu neden, ya da onları dile getirebilmek için hiçbir araç bulunmadığına göre, başka hangi yolu tutabileceğini merak ediyor insan.

Yadsımanın son sınırına gelmiş bir kadın için tek bir kurtuluş yolu kalıyor: intihar. Ancak, görünüşe göre kadın bu yola erkekten daha az başvurmaktadır. Bu konudaki rakamlar çok değişiktir:[8] başarıya ulaşan intiharlara bakılırsa, canına kıyan erkek sayısı kadınlarınkinden fazla; buna karşılık, intihar girişimleri kadınlarda daha çok. Bunun nedeni, kadınların oyundan daha çok hoşlanmaları olabilir: kadınlar erkeklere oranla, intihar oyununu daha sık *oynamakta,* ama onu gerçekleştirmeyi pek ender *istemektedirler.* Ayrıca, sert çözüm yollarından da tiksinirler: hemen hiç ateşli ya da ateşsiz silâh kullanmazlar. Ophelia gibi, kendilerini suya atmayı yeğlerler, böylece, yaşamın edilgin bir biçimde eriyip gideceği o karanlık ve edilgin su ile kadın arasındaki yakınlığı ortaya koymaktadırlar. Genel olarak bakılınca, burada da, yukarda sözünü ettiğimiz ikili durumla karşılaşırız: kadın, nefret ettiği şeyden kaçmaya çalışmaz. Ayrılıyormuş gibi oyun oynar, ama sonunda, kendisine acı çektiren adamın yanında kalır; kendisini canından bezdiren yaşamdan kaçıyormuş gibi yapar, ama canına kıydığı pek enderdir. Kesin sonuçlardan hoşlanmaz: erkeğe, yaşama, içinde bulunduğu duruma karşı çıkar, ama bunlardan kaçıp kurtulmaz.

Kadınların pek çok davranışı karşı koyma, kafa tutma biçiminde yorumlanmalıdır. Kadının kocasını, zevk için de-

---

[8] Halbwachs, **Les Causes du suicide** (İntiharın Nedenleri).

ğil, inat olsun diye aldattığı görülür: kocası yöntemli ve tutumlu yaşıyorsa, onun, inat için hesapsız kitapsız, sersemce davrandığı görülecektir. Kadını «hep geç kalmak»la suçlayan kadın düşmanları, onda «zaman kavramı» bulunmadığını sanırlar. Oysa, zamanın isterlerine nasıl kuzu kuzu boyuneğdiğini hepimiz biliriz. Gecikmeleri bilebiledir. Bazı hoppa kadınlar, böylece erkeğin arzularını kamçılayacaklarını, varlıklarının değerini artıracaklarını düşünürler; ama kadın, özellikle, erkeği böyle birkaç dakika ya da saat bekletmekle, uzun bir bekleme olan yaşamı karşısında duyduğu tepkiyi açığa vurmaktadır. Bir bakıma, bütün varoluşu bir bekleyiştir, çünkü o içkinliğin, olumsallığın belirsizliğine hapsedilmiştir, doğrulanması hep bir başkasının elindedir: erkeklerin sevgisini, saygısını, övgülerini bekler, aşkı bekler, kocasının, âşığının kendisini övmesini, iyilikbilmesini bekler; varoluş nedenini, değerini, hattâ varlığını bile onlardan bekler. Geçimini onlardan bekler; çek defterini, kocanın her hafta ya da her ay kendisine vereceği parayı elde edebilmek için, adamın aylığını ya da haftalığını alması gerekir: bakkalın borcunu verebilmesi ya da yeni bir elbiseye kavuşması aylığın artırılmasına bağlıdır. Sevgilisinin ya da kocasının gelmesini bekler: iktisadî bağımlılığı onu erkeklerin oyuncağı haline getirir; erkek onun yaşamının tümünü kapladığı halde, o, erkeğin yaşamının yalnız bir öğesidir; kocanın ev dışında da birtakım işleri vardır, kadınsa bütün gün erkeğin yokluğuna katlanmak zorundadır. Ateşli de olsa, buluşma ve ayrılma saatlarını, öbür işlerine göre ayarlayan, âşıktır. Kadın, yatakta, erkeğin arzusunun uyanmasını bekler, kimi zaman, büyük bir sıkıntı içinde, doyuma ermeyi bekler. Bütün yapabildiği, sevgilisinin saptadığı buluşmaya geç gelmek, kocanın istediği saatta hazır olmamaktır; böylece kendi işlerinin önemini göstermek ister, bağımsızlığına kavuşmak ister, kısa bir süre için de olsa karşısındakinin edilgin olarak uymak zorunda kaldığı temel var-

lık durumuna girer. Ama bütün bunlar ezile büzüle yapılmış, küçücük öç almalardır; erkekleri «direk etmekte» ne denli inatçı olursa olsun, erkeğin paşa gönlünü yapmak, yolunu gözlemek, keyfinin gelmesini beklemek için harcadığı sayısız saatları ödünleyemez.

Kadın, erkeklerin üstünlüğünü, yetkesini kabaca kabul etmesine, onların tanrılarına tapmasına rağmen, daha genel açıdan bakıldığında, erkek egemenliğine adım adım karşı koyar; kadınlara yakıştırılan şu «dikine gitme merakı» da işte buradan gelmektedir; kendine özgü bir eylem alanı bulunmadığından, erkeklerin olumlu değerlerine ve doğrularına karşı öne süreceği bir şeyi yoktur; yalnızca bunları yadsımak ister. Bu yadsıyışın düzenli ya da düzensiz oluşu, içindeki saygı ile hınç duygusunun dağılış oranına bağlıdır. Ancak şurası bir gerçektir ki, o, erkeklerin kurduğu dizgenin bütün zayıf yanlarını bilir ve bunları ortaya vurmak için hiçbir fırsatı kaçırmaz.

Yaşantıları onlara mantık ve tekniği kullanmayı öğretmediği için, kadınlar, erkeklerin dünyasını anlayıp onun üzerinde etkili olamazlar: buna karşılık, erkek araçlarının gücü de kadın dünyasının sınırında tükenir. Erkek, insanî yaşantının büyükçe bir bölümünü, sırf *düşünemediği* için, bile bile bir kenara atar: kadınsa, bunu *yaşar*. Tasarılarını çizerken son derece titiz olan mühendis, evinde, evreni yaratan Demiurgos gibi davranır: bir bakışıyla yemekleri gelir, gömlekleri kolalanır, çocukları susturulur: kadını döllemek, Musa'nın sihirli değneğinin yaptığı işi yapmaktır; erkek yarattığı mucizelere şaşmaz. Mucize kavramı büyü kavramından ayrıdır: mucize, akılsal bir belirlilik içinde bulunan dünyaya, düşüncenin kavrayamadığı, nedensiz bir olayın küt diye girişini olağan saymaktadır; oysa büyülü görüngüler, gizli güçlerle birbirlerine bağlıdırlar, uysal bir bilinç —anlamasa da—, onların sürekli oluşumuna katılabilir. Yeni doğan çocuk yaratıcı baba için bir mucize, ol-

gunlaşmasını karnında izlemiş bulunan ana içinse bir büyüdür. Erkeğin yaşantısı akılsaldır, ama birtakım boşlukları vardır; kadınınkiyse, kendi sınırları içinde, karanlık, ama doludur, tamdır. Bu doluluk ona belli bir ağırlık verir; ilişkilerinde, kadın erkeği hafif bulur: diktatörlerin, generallerin, yargıçların, memurların, yasaların, soyut ilkelerin hafifliği vardır erkekte. Bir gün bana, omuz silkerek: «Erkek milleti düşünmez şekerim!» diyen ev kadını, herhalde bunu anlatmak istiyordu. Kadınlar, ayrıca: «Erkekler hiçbir şey bilmez; erkekler yaşamı tanımaz» derler. Kendilerine yakıştırılan Peygamber tavukluğu sıfatına karşılık, onlar da erkeğe hiçbir işe yaramayan, boş gezenin boş kalfası bir eşekarısı gözüyle bakarlar.

Bu açıdan, kadının, erkek mantığını reddetmesini anlamak çok kolay elbet. Çünkü kadın kendi yaşantısını unutmadığı gibi, erkeklerin elinde aklın bir şiddet aracı haline geldiğini de bilmektedir; erkeğin keskin olumlamaları kadını uyutma ereğini gütmektedir. Bir açmaza düşürmek isterler onu. Ya kabul edersin, ya da etmezsin; yürürlükte bulunan bütün ilkeler dizgesi adına kabul etmek zorundadır; onların fikrine katılmazsa, bütün dizgeyi yadsımış olur; oysa kadın böyle parlak bir davranışı göze alamaz; başka bir toplum kuracak araç yoktur elinde: bununla birlikte, yine de şu anki topluma katılmaz. Başkaldırıyla kölelik arasında bocalayarak, istemeye istemeye, erkeğin yetkesine boyuneğer. Bu belirsiz boyuneğişin sonuçlarını kabul ettirebilmek için her fırsatta şiddete başvurmak gerekir. Erkek, kendi isteğiyle köleliği kabul etmiş yaşam arkadaşı kuruntusunu sürdürüp durur: kadının, kendisini ona teslim ederken, açık seçik bir teoreme teslim olur gibi davranmasını istemektedir; oysa kadın erkeğin o şaşmaz sonuçlarının dayandığı konutları (postulat'ları) kendi gönlüne göre seçtiğini bilmektedir; bu konutları tartışma konusu yapmaktan kaçındığı sürece, erkek, onun ağzını kolayca kapatacaktır; ama yine

de kadını kandıramayacaktır, çünkü kadın, bu akılyürütmelerdeki keyfiliği sezmektedir. Bunun üzerine, erkek de onu, kızarak, inatçılıkla, mantıksızlıkla suçlayacaktır: oyuna yanaşmadığı için.

Kadın, bilimsel olarak, *doğru*'nun erkeklerin öne sürdüğünden başka bir şey olduğunu düşünmemektedir: o, daha çok, doğru'nun *varolmadığını* kabul etmektedir. Kadını, özdeşlik ilkesinden kuşkulanmaya iten şey yalnız yaşamın oluşumu, ya da çevresini kuşatan ve nedensellik kavramını kökünden yıkan büyülü görüngüler değildir: o, erkek dünyasının ta göbeğinde ve bu dünyaya katılan bir varlık olarak kendi içinde yakalar her ilkenin, her değerin, varolan her şeyin iki anlamlılığını. Erkek ahlâkının, kendisiyle ilgili yanlarının baştan aşağı uyutmaca olduğunu bilmektedir. Erkek, kendi erdem ve onur yasalarını görkemli, ama zorba bir biçimde kendisine uygulamaktadır: bu yasalara uymamasını bile hesaba katmıştır; zaten bu yan çizme olmasa, arkasına saklandığı o güzelim ahlâk duvarı yıkılıp gidecektir.

Erkek, Hegel'in fikrini seve seve uygular kendisine, bu fikre göre, her birey evrensele doğru kendisini aştığı oranda ahlâkî saygınlık kazanmaktadır: öbür cinse benzemeyen bir birey olarak, erkeğin arzuya ve zevke hakkı vardır. Bu yüzden de, kadınla ilişkileri, ahlâkın uygulanmaz olduğu, davranışların iyi kötü diye ayrılmadığı olumsal bir alana girmektedir. Öbür erkeklerle ilişkilerinde birtakım değer ölçüleri vardır; erkek, bütün insanların kabul ettiği yasalara göre davranan, başka özgürlüklerle çevrili bir özgürlüktür bu ilişkilerde; kadının yanındaysa, —zaten kadın bunun için icat edilmiştir—, varlığının sorumluluğunu yüklenmekten kurtulmakta, kendinde-varlık'ın aldatıcı görünüşüne kapılmakta, sahici olmayan bir düzeye yerleşmektedir; zorba, eziyetsever, sert ya da çocuksu, kendine eziyet edilmesinden hoşlanan, sulu gözlü bir adam gibi gözükebilir; takınaklarını (musallat fikirlerini), en garip heves-

lerini doyurabilir; toplumsal yaşamında elde ettiği haklara dayanarak «gevşer», «yayılır». Karısı —tıpkı Thérèse Desqueyroux gibi— elin günün karşısında ettiği lâfların, takındığı tavırların yüceliğiyle, «başbaşayken bulup ortaya çıkardığı o sabırlı gariplikler» arasındaki çelişmeye şaşar şaşar kalır. Nüfus artışını över: istediğinden fazla çocuk yapmama konusunda üstüne yoktur. Dürüst ve eşine bağlı kadınları göklere çıkarır: komşusunun karısını kötü yola iter. Fransa'da her yıl, milyonlarca kadın çocuk aldırmak durumunda bırakılırken, erkeklerin, nasıl ikiyüzlüce, çocuk aldırmanın suç olduğuna karar verdiklerini görmekteyiz; çoğu kez, koca ya da âşık zorlamaktadır kadınları çocuk aldırmaya ve yine çoğu kez, kendi kendilerine, bu yolun tutulacağını düşünmektedirler. Kadının suç işlemesini açık açık beklemektedirler: onun «ahlâksızlığı», erkeklerin saygı duyduğu toplumun uyumu için gereklidir çünkü. Bu ikiyüzlülüğün en belirgin örneği, erkeğin fahişelik karşısındaki tutumudur: bu alanda arz, talepten doğmaktadır; daha önce, fahişelerin, günaha genel olarak kocaman bir damga vuran, ama kendi kişisel heveslerine alabildiğine hoşgörüyle bakan saygıdeğer beyleri nasıl tiksintiyle karşıladıklarına değinmiştim; vücutlarını satarak yaşayan kızlara sapık ya da orospu gözüyle bakılmakta, ama onları kullanan erkekler tertemiz durmaktadır. Şu fıkra pek güzel ortaya koymaktadır bu düşünce biçimini: Geçen yüzyılın sonlarında polis, günün birinde, bir buluşma evinde 12 ve 13 yaşlarında iki küçük kız yakalar; kızların da tanıklık ettiği bir dâva açılır; kızlar, kelli felli beyler olan müşterilerinden söz ederler; kızlardan biri, ağzını açıp bir ad verecek olur. Savcı hemen atılır: *Dürüst bir adamın adını lekelemeyin!* Yakasında Légion d'honneur (onur nişanı) taşıyan bir bey, küçük bir kızı kirletirken de dürüsttür çünkü; yalnız bazı zayıf yanları vardır, ama canım, kimin yoktur ki? Evrensel varlığın ahlâkî bölgesine girmeyen —yani bir hukuk-

çu, bir general, büyük bir Fransız değil de, yalnızca küçük bir kız olan— yavrucak, cinselliğin olumsal bölgesinde ahlâkî değerini düşürmektedir: demek ki, ancak yetiştirme yurduna gönderilmeye lâyık bir sapık, bir dinsiz, bir günahkârdır o. Erkek, birçok durumda, kadın için lekeleyici suçlar işleyip bunlardan alnı ak, yüzü pak çıkabilir. Kadın bu incelikleri kavrayamaz; onun anladığı tek şey, erkeğin, öne sürdüğü ve kendisinden de çiğnememesini beklediği ilkelere göre davranmadığıdır; erkek, aslında, istiyorum dediği şeyi istemez: bu yüzden, kadın da ona veriyorum dediği şeyi vermez. Eşine bağlı ve dürüst bir kadın olur: ama erkeğin bütün garip arzularına gizlice uyar; harika bir annedir: ama «doğum denetlemesi»ni eksiksiz yerine getirmekten, gereğinde çocuk aldırmaktan da geri kalmaz. Erkek, resmî olarak bütün bunlara karşıdır, çünkü oyunun kuralı böyledir; ama gizli gizli, eşine «kaçamaklı ahlâkı»ndan, anneye de bilinçli kısırlığından ötürü minnet duyar. Kadın, ele geçtikleri zaman kurşuna dizilen, başarıya ulaşınca da armağanlara boğulan gizli casuslara benzer; erkeğin bütün ahlâkdışı davranışlarının sorumluluğunu taşımak ona düşer: dürüst insanların yaşadığı ışıklı ve sağlıklı saraya lâğımlık edenler yalnız fahişeler değil, bütün kadınlardır. Eh, ondan sonra gelip de kendilerine saygınlıktan, onurdan, yasalara uygunluktan, bütün o yüce erkek erdemlerinden söz edildiğinde «ayak direyişlerine» şaşmamak gerekir. Kadınlar, özellikle, erdemli beyler gelip kendilerini çıkarcı, oyuncu, yalancı diye suçladıkları zaman gülmektedirler:[9] önlerine hiçbir çıkış yolu getirilmediğini çok iyi bilmektedirler. Erkek de para ardında, başarı ardında koşar; ama bunları çalışarak elde etme olanağı vardır elinde; kadınaysa asalak ro-

[9] «Uzun kölelik yıllarının biriktirdiği bütün o çıtkırıldım havası, kurtuluş umudu olmayan kişilere özgü o kolu kanadı kırıklık, hizmet sırasının gelmesini bekleyen yosmanın takındığı o zoraki şuhluk.» Jules Laforgue.

lü verilmiştir: her asalak, ister istemez, sömürücüdür; saygınlık kazanmak, yiyip içmek, yaşamın zevkini çıkarmak, ihtiyaçlarını giderebilmek için erkeğe gereksinimi vardır; o da, bütün bunları, cinsel işlevle güvenlik altına alır; ve bu görev içine hapsedildiğinden, tepeden tırnağa bir sömürü aracı olup çıkar. Yalan dolana gelince, fahişelik bir yana, kadınla koruyucusu arasında açık bir pazarlık yoktur ki. Erkeğin kendisi istemektedir oyun oynamasını: ondan, *Obür Insan* olmasını istemektedir; oysa, var olan her şey, erkek ne denli yadsırsa yadsısın, bir öznedir; erkekse kadının bir nesne olmasını ister: bunun üzerine, kadın da *nesneleşir;* varlık olduğu an, özgür eyleme girişecektir; ilk ihaneti de budur işte; en uysal, en edilgin kadın bile bir bilinçtir; ve kimi zaman, kadının, tam teslim olduğu an kendisine baktığını ve yargıladığını farketmesi, erkeğin kendisini aldatılmış hissetmesine yeter; kadının, önüne getirilen bir nesneden, bir avdan başka bir şey olmaya hakkı yoktur. Bununla birlikte, kadının bu nesneyi kendisine özgürce getirip vermesini ister: yatakta, sevişmeden zevk almalıdır; evde, büyük bir içtenlikle erkeğin üstünlüğünü ve değerini kabul etmesi gerekir; boyuneğerken bağımsızmış gibi davranması, daha başka zamanlarsa, edilginlik oyununa girişmesi gereklidir. Kadın, günlük ekmeğini getiren erkeği kendine bağlamak için yalan söyler; kavgalar gürültüler, ağlayıp sızlamalar, sinir nöbetleri, aşk gösterileri hep bu oyunun içindedir; ayrıca, çıkarı uğruna katlandığı zorbalıktan kurtulmak için de yalan söyler. Erkek onu, sömürgenliğine, kendini beğenmişliğine yarayan birtakım oyunlar oynamaya zorlar: kadın, bütün gizleme güçlerini ona çevirir; böylece, daha da tatlı öçler alır: erkeği aldatmakla, hem onun garip isteklerini doyurur, hem de işletme zevkini tadar. Eş ya da oynaş, aslında duymadıkları coşkunlukları duyuyormuş gibi yaparak yalan söylerler; sonra, sevgilileriyle ya da kadın arkadaşlarıyla bir araya gelir, kandırdıkları er-

keği alaya alırlar: «Bizi harcadıkları yetmiyormuş gibi, zevkten bağıra bağıra kendimizi tüketmemizi istiyorlar.» derler hınçla. Bu konuşmalar, mutfakta, «maymun» efendilerini çekiştiren uşaklarınkine benzer. Kadında uşağın kusurları vardır, çünkü o da aynı baba baskısının kurbanıdır; o da uşak kadar köpeksidir, çünkü tıpkı uşak gibi, erkeğin ıcığını cıcığını bilmektedir. Ancak, bu özelliklerin hiçbirinin daha baştan bozuk bir öz ya da istemi dile getirmediği açıktır: onlar yalnız bir durumu yansıtmaktadırlar. Fourier: «Zorbalığın bulunduğu her yerde ikiyüzlülük vardır» der. «Yasak ve kaçakçılık, aşkla ticaretin ayrılmaz öğeleridir.» Ve erkekler, kadının kusurlarının onun içinde bulunduğu durumu yansıttığını, iki cins arasındaki ayırımı sürdürebilme kaygısıyla, yaşam arkadaşlarındaki bu küçük düşürücü nitelikleri durmadan beslediklerini çok iyi bilmektedirler. Koca ya da âşık, birlikte yaşadıkları kadının kusurlarına bozulmaktadırlar elbet; ancak, genel olarak kadınlığı öve öve göklere çıkardıklarından, bu kusurların da kadının ayrılmaz bir parçası olduğunu sanmaktadırlar. Dönek, işe yaramaz, korkak, tasasız olmayan kadın, bütün çekiciliğini yitirmektedir. Helmer, *Maison de Poupée* (Bebek Evi) adlı yapıtında, erkeğin kadının o çocuksu kusurlarını bağışlarken kendini nasıl doğru, güçlü, anlayışlı, hoşgörür bulduğunu anlatmaktadır. Bernstein'ın kocaları —yazarın da suçortaklığıyla— bu hırsız, kötü yürekli, eşini aldatan kadına acımaktadırlar; ona hoşgörüyle bakarken, kendi erkekçe bilgeliklerini ölçmektedirler. Amerikan ırkçıları ile Fransız sömürgecileri de, Zenci'nin hırsız, tembel, yalancı olmasını istemektedirler: böylece saygıya değer olmadığını ortaya koyacaktır çünkü; bu türlü davranmakla, kendisini ezenleri haklı çıkartacaktır; dürüst yasalara saygılı davranmakta direnirse, bir bozguncu gözüyle bakılacaktır kendisine. Kadın, kendindeki kusurlarla savaşacak yerde, onları bir süs gibi benimsediği için, bozuklukları daha da abartılmış gözükmektedir.

Mantık ilkelerini reddeden, ahlâkî buyrukları tanımaya yanaşmayan, doğal yasalardan kuşkulanan kadında evrensellik kavramı yoktur; dünya ona, birtakım özel durumların karışık toplamı gibi gözükür; komşusunun dedikodularına bilimsel bir açıklamadan daha kolay inanışı da bundandır; basılmış kitaba saygısı vardır elbet, ama bu saygı, içeriği yakalamadan yazı dolu sayfalar boyunca akıp gider: buna karşılık, bir kuyrukta ya da bir toplantıda anlatılan bir fıkra, hemen ezici bir yetke kazanır; kadının kendi dünyasında her şey büyüdür; onun dışındaysa, giz; kadın doğruya yakınlık ölçüsünü bilmez; yalnız anlık, dolaysız yaşantı inandırır onu: kendi yaşadığı deneme ya da, eğer yeterince güçlü bir biçimde öne sürüyorsa, başkasının yaşadığı denemedir önem verdiği. Eve kapalı yaşadığından, öbür kadınlarla bir eylem içinde yüz yüze gelmez, kendini ister istemez kimseciklere benzemeyen bir yaratık, apayrı bir varlık gibi görür, talihin ve erkeklerin kendisine hep başka türlü davranmasını bekler; herkes için geçerli akıl yürütmelerden çok, içine doğan şeylere inanır; bunların kendisine Tanrı'dan ya da yeryüzündeki bilinmeyen bir güçten geldiğini kolayca kabul eder; kimi felâketler ya da kazalar için, büyük bir rahatlıkla: «Böylesi benim başıma gelmez» diye düşünür; buna karşılık, «benim için kural çiğnenir nasıl olsa» hayalindedir: benzersiz ayrıcalıklara bayılır; tüccar ona indirim yapacak, jandarma çavuşu geçiş belgesi olmadan da geçmesine izin verecektir; gülüşünün değerini abartmayı öğretmiş, ama bütün kadınların güldüğünü söylemeyi unutmuşlardır ona. Kendisini komşusundan daha olağanüstü bulmaz: kıyaslama yapmaz çünkü, aynı nedenle, yaşantılarının kendisini yalanladığı pek enderdir: bir başarısızlığa uğrar, bir daha uğrar, ama bunlardan bir sonuç çıkarmaz.

Ve işte bunun için, kadınlar, erkeklere kafa tutacakları «başka bir dünya» kurmayı başaramazlar; her biri ayrı bir köşede, genel olarak erkekleri suçlarlar, yatak hikâyelerini, nasıl çocuk doğurduklarını anlatır, birbirlerine fal bakar, yemek ya da güzellik reçeteleri aktarırlar. Buna karşılık, duydukları hıncın gerektirdiği «hınç dünyası»nı yaratacak inançtan yoksundurlar; erkek karşısındaki tutumları çok değişiktir. Gerçekten de, erkek daha çocuktur, çıtkırıldım, olumsal bir varlıktır, sâftır, işe yaramaz bir eşekarısıdır, sinsi bir zorbadır, bencilin tekidir, kendini beğenmiştir: ama aynı zamanda, özgürlük getiren kahramandır, herkese değerler dağıtan kutsal varlıktır. Cinsel arzusu kaba bir iştahtır, sarılmaları insanı küçük düşüren birer angarya: ancak, erkek gücü, erkek coşkunluğu, aynı zamanda, yaratıcı bir enerjiyle de doludur. Bir kadın: «Ah, tam bir erkektir o!» dediği zaman, hayran olduğu erkeğin cinsel gücüyle birlikte toplumsal etkinliğini de dile getirmektedir: her ikisinde de aynı yaratıcı üstünlük ve egemenlik göze çarpmaktadır; kadın için, iyi bir âşık olmadan büyük bir sanatçı, büyük bir iş adamı, general, önder olmak mümkün değildir, akla aykırıdır: kendi toplumsal başarılarında her zaman cinsel bir çekicilik vardır; buna karşılık kendisini doyuran erkeğe hemen üstün bir yetenek yakıştırır. Zaten eski bir erkek efsanesini devam ettirmektedir burada. Lawrence için de, daha başka bir sürü yazar için de, erkeklik organı, hem canlı bir enerji örneği, hem de insanî aşkınlığın simgesidir. Böylece kadın, yatak zevklerinde, dünyanın özüyle kaynaştığı kanısına kapılabilecektir. Erkeğe gizemci bir saygı göstermekle, onu yüceltmekle hem kendi kişiliğini yitirmekte hem de kendini bulmaktadır. Buradaki çelişme, erkekliğe katılan bireylerin çokluğundan ötürü kolayca ortadan kalkmaktadır. Bunların —yani kadının günlük yaşamında olumsallıklarını hissettiği erkeklerin— bir bölüğü, insanî yoksulluğun simgesidirler; öbürlerindeyse er-

keğin yüceliği dile gelir. Ama kadın, bu iki görünüşün tek bir simge altında toplanmasına göz yumar. Üstün saydığı bir erkekle evlenmek isteyen bir genç kız şunları yazmakta: «Üne ererse, R... benimle mutlaka evlenir, çünkü o zaman gururu okşanmış olacak; beni koluna takıp gezerken koltukları kabaracak.» Oysa çılgınca hayrandır bu adama. Bir erkek, bir kadının gözünde hem cimri, soysuz, kendini beğenmiş, değersiz bir adam, hem de bir tanrı olabilir: tanrıların da birtakım kusurları bulunabilir çünkü. Özgürlüğü, insanlığı içinde sevilen kişiye, sahici saygının öbür yüzü olan sert ve çok şey bekleyen bir gözle bakılır; erkeği önünde diz çöken kadınsa, «onu çekip çevirmek»le, «dilediği gibi oynatmak»la övündüğü, «erkeğin küçük duygularını gıdıkladığı» halde, yine de ona hayranlıkla bakabilir; çünkü kadın, erkeğin gerçek edimlerde ortaya çıkan, başkalarına benzemeyen kişiliğini beğenmemekte; taptığı putun ya da içinde bulunduğu genel öz'ün önünde diz çökmektedir: erkeklik, kutsal bir duygulanım, onu taşıyan bireyin küçüklüklerine rağmen kendini belli eden, Tanrı'dan gelme, donmuş bir veridir; burada bireyin hiç önemi yoktur; tam tersine, ayrıcalıklarına kıskançlıkla bağlı kadın, erkeğe oranla birtakım şeytanca üstünlüklere sahip olmaya bayılır.

Kadının erkeğe beslediği duyguların ikililiği, kendi kendine ve dünyaya karşı takındığı tutumda da ortaya çıkar; hapsedildiği alan, erkek dünyasıyla çevrilidir, onun bir parçasıdır; ama bu alanda, erkekleri elinde oyuncak etmiş bir sürü karanlık, anlaşılmaz güç vardır; kadın bu büyülü güçlere katıldığı an, dünyasal gücü eline geçirmiş olacaktır. Toplum, Doğa'yı kendine uşak eder; ama Doğa da toplumu baskısı altında tutar; Ruh, yaşamın ötesinde kendini belli eder; ancak, yaşam onu desteklemezse, Ruh da sönüp gider. Kadın bu ikircil durumdan yola çıkarak bir bahçeyi bir kentten, bir hastalığı bir fikirden, bir doğumu bir devrimden daha gerçek sayar; Baschoffen'in düşünü gerçek-

leştirmek, yani özsel-olmayan'ın karşısında özselliğine kavuşabilmek için, toprak ananın, Ana'nın egemenliğini getirmeye çalışır. Ama kendisi de içinde aşkınlık taşıyan bir varlık olduğundan, kapatıldığı o daracık bölgeye ancak biçimini değiştirmekle değer kazandırabilir: böylece, ona aşkın bir boyut katmış olur. Erkek, gerçekliği düşünceye dayanan tutarlı bir evrende yaşamaktadır. Kadınsa, düşünceyle yakalanmayan büyülü bir gerçeklikle boğuşup durmaktadır: bu büyülü evrenden, gerçek içeriği olmayan düşüncelerle kaçmaktadır. Varoluşunun sorumluluğunu yüklenecek yerde, gözlerini göğe çevirip alınyazısı denen soyut Fikri seyretmekte, eylemde bulunacak yerde, düşsel alanda kendi heykelini dikmektedir; sözün kısası, kadın, düşünecek yerde düş kurmaktadır. Varlığını böylesine «bedene bağladığı» halde bunca yapay oluşu, ayağı böylesine yere bastığı halde bunca hafif oluşu işte bu yüzdendir. Ömrü tencere parlatmakla geçer ve bu, başlı başına bir romandır; erkeğin uyruğudur, ama kendine taptığını sanır; etinden ötürü aşağılanır, yine de aşkı göklere çıkarır. Yaşamın yapay olumsallığını tanımaya mahkûm edildiği için, Düşünsel'in vaizliğini yapar.

Bu çelişik değerlilik, kadının vücuduna bakışında kendini belli eder. Bir yüktür vücudu; erkeğin yiyip bitirdiği, her ay hastalanan, edilgin bir biçimde üreyen bu vücut kadın için dünya üzerinde etkili olmasına yarayan bir araç değil, katı ve donuk bir nesnedir; kendisine yüzde yüz kesin zevkler sağlayamamakta, buna karşılık iflâhını kesen acılar icat etmektedir; içinde türlü tehlikeler gizlidir: kadın, «iç organları» yönünden hep tehlikede hisseder kendini. Kaslara ve bağırlara kumanda eden sinir ve duygu dizgeleriyle salgı bezleri arasındaki sıkı bağlar yüzünden, «isterik» bir vücuttur bu: hıçkırıklarda, sinir nöbetlerinde, mide bulantılarında kadının elinden çıkmakta, ona ihanet etmektedir; o, kadının en yakın, en derin doğrusudur, ama insana utanç veren bir doğrudur bu, ve gizli tutulur. Bunun-

la birlikte, kadının harika ikiz kız kardeşidir de; kadın onu hayranlıkla seyreder aynada; mutluluk umudu, sanat eseri, canlı bir heykeldir o; kadın ona biçim verir, süsler püsler, gözler önüne serer. Aynaya bakıp gülümsediği an, tensel olumsallığını unutur; oysa sevişme sırasında, gebelikte, bu imge yıkılır. Ancak, kendini düşündüğü zaman kadın, çoğu kez hem bir et yığını, hem de roman kahramanı oluşuna şaşar şaşar kalır.

Doğa ona, bakışık olarak, iki görünüş vermektedir: bir yandan ocaktaki tencereyi kaynatmakta, öte yandan gizemci iç dökmeleri kışkırtmaktadır. Kadın, evkadınlığını, analığı seçmekle, dağlarda bayırlarda koşmaktan vazgeçmekte, meyve bahçesindeki dingin yetiştirmeyi onlara yeğlemektedir; çiçekleri evcilleştirip vazolara yerleştirmiştir: bununla birlikte, ayışığı ya da günbatımı karşısında yine duygulanmaktadır. Yeryüzündeki hayvan ve bitki örtüsünde, her şeyden önce besinleriyle süslerini görmektedir; bununla birlikte, bütün bu bitki ve hayvan örtüsü içinde, eli açıklık ve büyü demek olan bir özsuyu da dolaşmaktadır. Yaşam yalnızca basit bir tekrar ve içkinlik değildir: onun göz kamaştıran parlak bir yanı da vardır; çiçekli çayırlarda, Yaşam, Güzellik biçiminde ortya çıkmaktadır. Karnının verimliliğiyle doğaya benzeyen kadın, aynı zamanda, kendisine can veren, ruh dediğimiz şeyin soluğunu da hissetmektedir yüzünde. Ve kendini doyumsuz bulduğu, bir genç kız gibi tamamlanmamış, sınırlandırılmamış hissettiği sürece, ruhu da, bilinmeyen ufuklara doğru uzanan belirsiz yollarda yitip gidecektir. Kocanın, çocukların, yuvanın kölesi olduktan sonraysa, büyük bir esriklik içinde kendini dağ başlarında, yapayalnız, egemen hissedecektir yeniden; karı, ana ya da evkadını değildir artık, insandır; bir köşede durup edilgin dünyayı seyreder: ve kendisinin tam bir bilinç, bölünmez bir özgürlük olduğunu hatırlar. Suyun sakladığı giz ya da tepelerin yüceliği önünde erkeğin üstünlüğü eri-

yip gider; fundalıklarda gezindiği, elini ırmağa daldırdığı anda başkası için değil, kendisi için yaşamaktadır. Bütün köleliklere karşı bağımsızlığını koruyabilen kadın, Doğa'da kendi özgürlüğünü sevecektir, hem de çılgınca. Ötekilerse, yalnız seçkin coşkunluklara yol açan bir dürtü bulacaklardır ve gün batarken, nezle olma korkusuyla coşma eğilimi arasında bocalayacaklardır.

Kadının bir yandan bedensel dünyaya, öte yandan da «şiirsel» dünyaya bağlılığı, onun, az ya da çok açıklıkla benimsediği fizikötesini, bilgeliği açıklamaktadır. Kadın, yaşamla aşkınlığı bağdaştırmaya uğraşmaktadır; yani o, Descartes'cılığı da, onun tamamlayıcısı bütün öbür öğretileri de reddetmektedir; ancak stoacıların ya da XVI. yüzyıl yeni Platon'cularınınkine benzer bir doğalcılık kafasına uygun düşmektedir: başta Marguerite de Navarre olmak üzere, kadınların, böylesine maddesel ve ruhsal bir felsefeye bağlanmış olmalarına şaşmamak gerekir. Toplumsal açıdan Manes'çi olan kadının, varlıkbilim yönünden iyimser olmaya şiddetle ihtiyacı vardır: eyleme dayanan ahlâklar ona uygun değildir, çünkü eylemesi yasaklanmıştır; onun için de, verileni kabullenir: o zaman, verilenin iyi olması gerekir; ancak, Spinoza'nınki gibi akılla Leibniz'inki gibi hesapla kavranan bir iyi onu etkilemez. O, canlı bir Uyum demek olan ve kendisinin salt yaşadığı için içine girdiği bir *iyi* ister. Uyum, kadın dünyasının temel taşlarından biridir: bu kavram, kıpırtısızlık içinde yetkinliği, her öğenin bütüne bakılarak doğrulanmasını ve bu öğenin hiçbir şey yapmadan bütüne katılmasını içermektedir. Böylece kadın, uyumlu dünyada, erkeğin eylemde aradığı şeye kavuşmaktadır: dünyadan bir şeyler koparmaktadır, onun bir parçasıdır, onun tarafından istenmekte, İyi'nin yengisine katkıda bulunmaktadır. Kadınların bir vahiy saydıkları anlar, kendi dinginliği içinde varolan bir gerçekliğe uyduklarını bulup ortaya çıkardıkları anlardır: Virginia Woolf'la —*Mrs. Dalloway*'de,

To The Lighthouse'da— Katherine Mansfield'in —bütün yapıtlarında—, kadın kahramanlarına en son ödün diye bağışladıkları o ışıklı mutluluk anları bunlardır işte. Özgürlüğün coşup taşması demek olan sevinç, erkeğe özgüdür; kadının tadabildiği, insanı tatlı tatlı gülümseten doluluk izlenimidir.[10] Genel olarak bir yadsıma, suçlama, hakkını arama gerilimi içinde yaşadığından, ruhsal dinginliği yüce bir değer diye görmesinin nedeni kolayca anlaşılmaktadır ve hiç kimse kalkıp da güzel bir ikindinin ya da tatlı bir gecenin tadını çıkarmasını ayıplayamaz. Ama dünyanın gizli özünün gerçek tanımını bu dinginlikte aramak, kendi kendini aldatmaktır. Mutlak İyi *yoktur;* dünya tam bir uyum içinde değildir ve hiçbir bireyin bu dünyadaki yeri ille de gerekli değildir.

Toplumun, kadına bağışlamayı alışkanlık haline getirdiği başka bir doğrulama aracı, yüce bir ödün vardır: din. Tıpkı halk gibi ve aynı nedenlerden ötürü, kadınlar için de bir din gereklidir: *bir cinsi, bir sınıfı içkinliğe mahkûm ettiniz mi, ona, aşkınlığa benzer bir şey vermek zorundasınızdır.* Erkeğin, ortaya attığı yasaları bir Tanrı'nın sırtına yüklemekte büyük çıkarı vardır: hele kadın üzerinde yüce bir yetke kurduğuna göre, bu yetkenin kendisine yüce bir varlıktan gelmesi son derece iyidir. Gerçi hemen bütün dinlerde öyledir ya, özellikle Yahudilik, Müslümanlık ve Hıristi-

---

[10] Gerçi bu konuda birçok örnek verilebilir, ama ben, dünyaya böyle yuvarlak hesap bakışa geçişin açık seçik değilse bile, ima yoluyla anlatılışına, Mabel Dodge'un şu satırlarını örnek alacağım: «Sarıyla kızılın egemen olduğu, dingin mi dingin bir sonbahar günüydü. Frieda'yla ben, yere oturmuş, yanımız yöremiz kırmızı elmalarla çevrili, meyveleri boy boy ayırıyorduk. O sırada çalışmaya ara vermiştik. Elmalar ve güneş dinginliğin, bolluğun, bütünselliğin simgesiydiler. Topraktan, damarlarımızı dolduran bir özsu fışkırıyordu; kendimizi, taze fidanlar gibi bin bir zenginlikle dolu, yenilmez ve neşeli hissediyorduk. Bir an için, kadınların zaman zaman duyduğu o yetkinlikte, kendi kendine yetme duygusunda; zengin ve uyumlu sağlığımızdan gelen duyguda birleşmiştik.»

yanlık'ta, erkek Tanrı'dan gelme bir hakla efendidir: Tanrı korkusu, ezilen kadındaki her türlü başkaldırma isteğini daha çekirdek halindeyken yokedecektir. Çabuk kanışı üzerinde kolayca yatırım yapılabilir. Kadın, erkek dünyası karşısında, saygı ve inanca dayanan bir tavır takınır: gökteki Tanrı, onun için, bir bakandan az ilerdedir ve dünyanın oluşumuyla elektrik santralı aynı ölçüde giz doludur. Ama onun dine böylesine canlabaşla sarılışı, dinin, çok köklü bir ihtiyaca karşılık verişindendir. Özgürlüğe —hattâ kadınınkine bile— belli bir pay ayıran çağdaş toplumda din, bir baskı aracından çok bir uyutma aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Kadından, Tanrı adına, değersizliğine değil, tam tersine, yine Tanrı yardımıyla, derebeyi erkeğe eşit olduğuna inanması istenmektedir; haksızlık aşılıyormuş gibi bir hava yaratılarak, başkaldırı eğilimi bile yokedilmektedir. Kadın, içkinliğini (kendinde taşıdığı değişmez kişiliği) Tanrı'ya adadığına göre, aşkınlıktan da yoksun kalmayacaktır artık; insanların ruhlarının değeri, yeryüzündeki bütünleniş-lerine göre değil, gökyüzünden bakılarak ölçülmektedir; bu dünyada, Dostoyevski'nin deyimiyle, birtakım boş işlerden başka bir şey yoktur zaten: ayakkabı boyamak da, köprü kurmak da aynı derecede boştur, kendini gösterme merakının ürünüdür; böylece, toplumsal ayrımlara rağmen, kadınla erkek birbirlerine eşit kılınmış olmaktadır. Küçük kızlarla genç kızların, erkek kardeşlerine oranla, çok daha büyük bir coşkunlukla dindarlığa sarılmalarının nedeni budur; genç kızın aşkınlığını aşan Tanrı'nın bakışı, erkeği aşağılamakta, küçük düşürmektedir: erkek çocuk, bu güçlü koruyuculuk altında, ölene dek çocuk kalacaktır ve bu, babanın varlığının yarattığı iğdiş edilme tehlikesinden çok daha büyük bir tehlikedir. Oysa «ebedî kız çocuğu», kendisini meleklerin kızkardeşi haline getiren bu tanrısal bakışta bulmaktadır kurtuluşu; böylece, erkeklik organının verdiği ayrıcalığı yoketmektedir. İçten bir inanç, küçük bir kızın,

aşağılık duygusundan kurtulmasına büyük ölçüde yardım eder: o, ne dişidir, ne de erkek, Tanrı'nın yarattığı bir varlıktır. Birçok kadın ermişte erkeksi bir sarsılmazlığa rastlayışımız bundandır: Sainte-Brigitte'le Sainte-Catherine de Sienne, büyük bir saldırganlıkla, dünyayı çekip çevirmek, diledikleri gibi yönetmek savındaydılar; hiçbir erkek yetkesi tanımıyorlardı: hattâ: Sainte-Catherine, kilisesindeki yöneticilere epeyce sert davranmaktaydı; Jeanne d'Arc ya da Sainte-Thérèse, hiçbir erkeğin başaramadığı bir gözüpeklikle yollarına devam etmişlerdi. Kilise, kadınların erkek boyunduruğundan çıkmaması için, Tanrı adına gözcülük etmektedir; en güçlü silâhlar, günah bağışlama, aforoz etme yetkileri erkeğin eline teslim edilmiştir; onu bunu görüyorum diye tutturunca, Jeanne d'Arc yakılıvermiştir. Bununla birlikte, Tanrı'nın isteğiyle erkeklerin yasalarına teslim edilmiş bulunan kadın, Tanrı'da, kendisini erkeklere karşı koruyacak büyük bir yardımcı bulmaktadır. Erkek mantığı, tanrısal gizler tarafından yadsınmaktadır; erkeğin gururu bir günah biçimine girmektedir; koşuşup didinmeleri saçma olmakla kalmayıp, suç niteliğine bürünmektedir: Tanrı'nın yarattığı dünyayı değiştirmeye kalkmanın ne gereği vardır? Kadının mahkûm edildiği edilginlik Tanrı tarafından kutsanmış olmaktadır. Ocak başında gergefini işleyen kadın, kendini Tanrı'ya, siyasal toplantıdan toplantıya koşan erkekten çok daha yakın hissetmektedir. Ruhunu kurtarması için bir şey *yapması* gerekmez, Tanrı'nın buyruklarından çıkmadan *yaşaması* yeterlidir. Yaşamla ruhun bileşimi tamamdır: anne, yalnız etten kemikten bir varlık doğurmamakta, Tanrı'ya yeni bir ruh kazandırmaktadır; bu, atomun hiçbir işe yaramayan gizlerini bulup ortaya çıkarmaktan çok, ama çok daha önemlidir. Kadın, Tanrı Baba'nın suç ortaklığıyla, göğsünü gere gere dişiliğe sahip çıkabilir erkek karşısında.

Böylece Tanrı, kadın cinsine, genel olarak saygınlığını

kazandırmakla kalmamakta; aynı zamanda, her kadın, gökyüzündeki boşluktan hatırı sayılır bir yardım görmektedir; kadının, insan olarak pek bir ağırlığı yoktur; ama tanrısal bir esinle hareket ettiği an, istekleri kutsallaşmaktadır. Madam Guyon, bir rahibenin hastalığı dolayısıyle «Söz'e dayanarak buyurmanın ve aynı Söz'e dayanarak itaat etmenin» ne demek olduğunu öğrendiğini söyler; demek ki, dindar kadın, yetkesini alçakgönüllü bir boyuneğiş altında gizlemektedir; çocuklarını yetiştirirken, bir manastırı yönetirken, bir yapıt ortaya koyarken, doğa-üstü ellerin kullandığı uslu bir araçtan başka bir şey değildir; onun sözünü dinlememek, Tanrı'ya kafa tutmak olur. Gerçi, erkekler de horgörmez Tanrı'nın yardımını; ama bu yardıma sahip olduklarını ileri süren benzer varlıkların çatışmasında hiç de sağlam bir dayanak değildir artık o; çatışma, sonunda, insanî bir düzeyde çözüme bağlanır. Kadın, Tanrı'nın istemine; daha önceden doğal olarak kendisine bağlı bulunanların gözünde yetkesini mutlak bir biçimde doğrulamak; ayrıca; bu işe kendi kendisini de inandırmak için başvurur. Bu işbirliğine böylesine değer verişi —söz konusu ilintiler başkasını ilgilendirse bile—, özellikle kendi kendisiyle uğraşmasından gelmektedir; yüce sessizlik, ancak, işte bu iç çatışmalarda yasa yerine geçebilir. Gerçekte, kadın, arzularını gerçekleştirmede, doyurmada bir bahane olarak kullanmaktadır dini. Soğuk yaratılışlı, eziyet görmekten ve etmekten hoşlanan kadın, eti bir yana bırakarak, kurban rolü oynayarak, çevresindeki bütün canlı atılımları durdurarak kendisini kutsallaştırmaktadır; kendi kendini iğdiş ederek, hiçleştirerek, seçkinler arasına girmektedir; her türlü dünyasal mutluluktan yoksun bırakarak kocasıyla çocuklarına eziyet ettiği zaman, onlara, cennette, seçkin bir yer hazırlamaktadır; dinibütün öykücülerinin anlattığına göre, Marguerite de Cortone, «işlediği günahın cezasını» çocuğuna çektirirmiş, ancak sokaktan geçen bütün dilencileri doyurduktan sonra ye-

mek verirmiş çocuğuna; bilindiği gibi, istenmeyen çocuğun anneyi kinci yapması sık sık görülen bir olaydır: böyle bir çocuk, annenin, erdemli bir öfkeyle saldıracağı bir ganimettir. Öte yandan, ahlâk ilkeleri pek sert olmayan kadınlar da Tanrı'yla uyuşurlar; yarın günahlarının bağışlanacağı konusundaki kesin inanç, kadının, kafasını kurcalayan kaygılardan kurtulmasına yardım eder. İster çileciliği, ister şehvetdüşkünlüğünü, ister gururu, ister alçakgönüllülüğü seçmiş olsun, ruhunun kurtuluşu kaygısı onu zevklerin en büyüğüne, kendisiyle uğraşmanın verdiği zevke götürür; yüreğinin atışlarını dinler, etinin titreşimlerini gözler, tıpkı gebe kadının karnındaki meyveyle doğrulanışı gibi, kendindeki çekicilikle varlığını doğrular. Kendini tatlı bir uyanıklıkla incelemekle yetinmez, ayrıca gidip bir yöneticiye içini döker; eskiden, herkesin önünde yapılan itirafların hazzını da tadardı. Marguerite de Cortone'un, *boş bir gurura kapıldığı için, kendini cezalandırmak üzere,* evinin taraçasına çıktığı, doğum yapan kadın gibi acı acı bağırmaya başladığı anlatılır: «Ey Cortone'lular, kalkın, şamdanlarınızı ve fenerlerinizi alıp gelin, bir günahkâr kadının feryadını dinleyin!» Yıldızlara doğru bağırır, bütün günahlarını sayıp dökermiş. Bu gürültülü küçük düşürülüşle, kendine hayran birçok kadında gördüğümüz kendini gösterme ihtiyacını gidermekteydi. Din, bir kadının, kendi kendine hoşgörüyle bakmasına izin vermektedir; din ona vazgeçilmez bir ihtiyaç duyduğu kılavuzu, babayı, sevgiliyi, koruyucu yüce varlığı sağlamaktadır; boş hayallerini beslemekte, aylak saatlarını doldurmaktadır. Ama özellikle dünya düzenini onaylamakta, cins ayırımının ortadan kalktığı, yeryüzündekinden daha iyi bir dünyada geçecek daha iyi bir yaşam umudu vererek şimdiki boyuneğişini doğrulamaktadır. Kadınların kilise elinde bugün bile böylesine güçlü bir koz oluşu bundandır; kilise, işte bunun için kadının özgürlüğe kavuşmasını kolaylaştıracak her şeye kıyasıya düşmandır. Kadın-

lara bir din gerekir: dini sürdürebilmek için de kadınlara, ama «gerçek kadınlara» ihtiyaç vardır.

Görüldüğü gibi, kadının «kişiliğinin» bütünü, yani inançları, değer ölçüleri, bilgeliği, ahlâkı, beğenileri, davranışları, içinde bulunduğu durumdan gelmektedir. Aşkınlığın elinden alınmış olması, ister istemez, daha yüce insanî davranışlara, kahramanlık, başkaldırı, bağlardan kopma, yaratma, icat etme gibi şeylere geçebilmesini engellemektedir; ancak bu saydığımız şeyler erkeklerde de sık görülmez zaten. Aracı durumunda, temel öğe olmayan araç durumunda bir sürü erkek vardır; işçi, devrimci istemini ortaya koyan siyasal eylemle bu durumdan kurtulur; ama «orta sınıf» dediğimiz katların erkekleri bile bile bu duruma yerleşirler; tıpkı kadın gibi günlük işleri tekrarlamaya mahkûm, hazırlop değerler içinde yabancılaşmış, kamuoyu dediğimiz şeye saygılı, yeryüzünde belli belirsiz bir rahatlık arayan memur, tüccar ya da kalem efendilerinin kadından en küçük üstünlükleri yoktur; çocuklarını yetiştiren, evine bakan, yemek pişirip çamaşır yıkayan kadın, birtakım buyrukları yerine getiren erkekten çok daha bağımsız ve girişkendir; böyle bir erkek bütün gün üstlerinin sözünü dinlemek, kolalı gömlek giymek, toplumsal yerine göre davranmak zorundadır; kadınsa sabahlıkla dolaşabilir, komşularıyla gülüp eğlenebilir, şarkılar söyleyebilir; dilediği gibi davranır, bir sürü küçük tehlikeyi göze alır, birtakım sonuçlara varmaya çalışır. Kocasına oranla daha az geleneksel ve yüzeysel bir ortamda yaşamaktadır. Kafka'nın kırtasiyeci evreni, —daha başka şeylerle birlikte— birtakım saçma törenlerin, saçma davranışların, ereksiz tutumların doldurduğu o evren, öncelikle erkeklerin dünyasıdır; evkadını, gerçekle daha çok yüz yüzedir; birtakım rakamları yan yana dizen ya da sardalya kutularını paraya çeviren erkek, yalnız soyut şeyleri yakalayabilmiştir; beşikte yatan maması verilmiş çocuk, yıkanıp ütülenmiş çamaşır, nar gibi kı-

zarmış et, elle tutulur, gözle görülür şeylerdir; ve kadın, bu somut erekler ardında koşarken onların —ve dolayısıyle kendi— olumsallığını deneyip gördüğü için, çoğu kez, onlar içinde yabancılaşıp gitmez: kendini yenilemeye hazır kalır. Erkeğin girişimleriyse hem birer tasarı, hem de birer kaçıştırlar: o, uğraşının, kişiliğinin kurbanı olur; bile bile kendisini önemli, ciddî bir kişi sayar; erkek mantığını ve ahlâkını yadsıyan kadınsa bu tuzaklara düşmez: Stendhal'in kadında en beğendiği şey de buydu işte; kadın, durumunun gizlediği çelişmeden kurtulmak için gurura sığınmaz; insanî saygınlık maskesi arkasına saklanmaz; düzene sokulmamış düşüncelerini, anlık duygu ve tepkilerini daha büyük bir içtenlikle dışa vurur. Ve onunla konuşmak, kocasıyla hoşbeş etmekten çok daha ilginçtir, hele beyefendinin yarısı olarak değil de, kendi adına konuştuğu zaman; erkek, genel fikir dediğimiz şeyleri, yani gazetesinde ya da belli konulara ayrılmış birtakım yapıtlarda bulduğu lâfları, beylik düşünceleri tekrarlar: kadınsa, sınırlı, ama somut bir yaşantının sonuçlarını aktarır. Şu ünlü «kadın duyarlığı» biraz masal, biraz da şakadır; ama şurası da bir gerçektir ki, kadın, kendine ve dünyaya daha dikkatli bir gözle bakmaktadır. Cinsel yönden, erkeklerin o buruk ikliminde yaşamaktadır: buna karşılık, «güzel şeyler»e düşkündür; bu, yapmacıklığa yol açabileceği gibi, insana çok tatlı anlar da yaşatabilir; yaşadığı alan pek dar olduğundan, kadının ele geçirebildiği şeyler alabildiğine değerlidir, kendisine öyle gelir: onları kavramlar ya da tasarılar içine hapsetmeyip güzelliklerini ortaya döker; onun kaçma isteği, zevke, eğlenceye düşkünlükte kendini belli eder: bir demet çiçeğin, bir pastırmanın, güzel hazırlanmış bir sofranın ucuzluğunda kendinden geçer, aylak zamanlarının boşluğunu, cömert bir sunu haline dönüştürür; gülüp eğlenmeyi, şarkı söylemeyi, takıp takıştırmayı, kıvırzıvır eşyayı sevdiği gibi, çevresindeki her şeyi yakalamaya hazırdır: sokaktaki ya da gökyüzündeki gö-

rünümü ilgiyle izler; bir çağrı, bir akşam gezmesi ona yepyeni ufuklar açar; erkek, çoğu kez, bu zevklere katılmak istemez; o eve girince, evdeki kadınlar susarlar, gülüşmeler kesilir, onun istediği gibi ciddî ve terbiyeli birer yüz takınılır. Kadın, yalnızlığından, toplumdan koparılmışlığmdan, yaşamının benzersizliğini çıkarır: geçmiş, ölüm, zamanın akışı gibi konularda erkeğinkinden daha derin bir yaşantısı vardır; yeryüzündeki yazgısının belli olduğunu bildiğinden, ancak gönlünün, etinin, ruhunun yaşayabileceği serüvenlerle ilgilenir ve edilgin olduğundan, kendisini aşan gerçekliği, bir tutku ya da uğraşın tutsağı olan erkekten çok daha büyük bir tutkuyla, çok daha duygulu bir biçimde karşılar; kendini heyecanlarına bırakmak, duygulanmalarını inceleyip onlardan bir anlam çıkarmak hem hoşuna gider, hem de bunu yapacak vakti vardır. Hayalgücü, işe yaramaz düşlere dalıp gitmediği zaman, duygudaşlığa (sympathie'ye) dönüşür: karşısındaki insanı olanca değişikliğiyle anlamaya ve onu kendi içinde yeniden yaratmaya çalışır; sözün en gerçek anlamıyla kocasına, sevgilisine benzeyebilir: erkeğin yanına bile yaklaşamayacağı bir ustalıkla, onun tasarılarını, onun kaygılarını benimser. Kılı kırk yaran bir dikkatle eğilir dünyaya ve bu dünya, çözülmez bir giz gibi gözükür ona: her varlık, her nesne, bu bilmecenin karşılığı olabilir; bıkmadan, usanmadan sorar, araştırır. Yaşlandığı zaman, hayal kırıklığına uğrayan dikkati, çoğu kez insana haz veren bir alaycılığa, köpeksiliğe dönüşür; erkeklerin uydurduğu dolmaları yutmaya yanaşmaz, onların kurduğu gösterişli yapının olumsal, saçma ve bedelsiz içyüzünü görür. Bağımlı oluşu, kopup ayrılmasını engeller; ama zorla kendisine benimsetilen özveride, kimi zaman, gerçek bir eliaçıklığın kaynağını bulur; kocası, sevgilisi, çocuğu uğruna kendini unutur, özünü düşünmez olur, tam bir sunu, armağan haline gelir. Erkek dünyasına uyamadığından, çoğunlukla, kendi tutumunu kendi çizer; o zaman, hazırlop reçetelere, beylik düşüncelere daha

az başvurur; iyiniyetliyse, içinde sürekli bir kaygı vardır ve bu, sahiciliğe, kocasının o önemli kendine güveninden çok daha yakındır.

Ama kadın, ancak erkeğin önüne sürdüğü aldatmacaları geri iterse kavuşabilir bu ayrıcalıklara. Üst sınıflarda, kadınlar, kocalarının suçortaklığını seve seve benimserler, çünkü erkeğin sağladığı rahatlıklara bayılmaktadırlar. Büyük kentsoylu ya da soylu sınıfa giren kadınların sınıf çıkarlarını, kocalarından daha ateşlice savundukları görülmüştür: bu çıkarlar uğruna insan olma özerkliğini kökünden yoketmeyi göze alırlar; içlerindeki her türlü düşünceyi, eleştirici yargıyı, anlık atılımı öldürürler; herkesin kabul ettiği görüşleri papağan gibi tekrarlarlar; erkek yasalarının önlerine çıkardığı örnekle kendi kişiliklerini birbirine karıştırırlar; yüreklerindeki, hattâ yüzlerindeki içtenlik bir daha dirilmemecesine ölmüştür. Evkadını, ev işinde, çocuk bakımında bağımsızlığına kavuşur; buradan sınırlı ama somut bir yaşantı elde eder. «Her hizmetini başkasına gördüren» kadınınsa, dünyayı etkileme olanağı yokolmuştur; o, düşler içinde, soyut ve boş dünyada yaşamaktadır. Öne sürdüğü düşüncelerin etki gücünü bilmez; geveledeği sözcükler, onun ağzında, tüm anlamlarını yitirmişlerdir; iktisatçı, sanayici, hattâ kimi zaman bir general bile birtakım yorgunluklar, kaygılar yüklenir, bazı tehlikelere atılır; ayrıcalıklarını adaletsiz bir pazardan satın alırlar, ama hiç değilse kendilerinden bir şeyler verirler karşılığında; karılarıysa, aldıkları şeylere karşılık hiçbir şey vermez, hiçbir şey yapmazlar ve tabiî, haklarının geri alınmazlığına körükörüne inanırlar. O boş saldırganlıkları, köklü yetisizlikleri, dikkafalı bilgisizlikleri onları, insanlığın en gereksiz, en değersiz varlıkları haline getirir.

Öyleyse, ölümsüz «erkek»ten söz etmek ne denli saçmaysa, genel-geçer bir «kadın»dan söz açmak da öylesine saçmadır. Bu açıdan bakılınca, kadının erkekten üstün mü, aşağı mı, yoksa ona eşit mi olduğunu ileri süren kıyaslamala-

rın boşluğu kolayca ortaya çıkmaktadır: iki cinsin durumu tepeden tırnağa değişiktir. Bu durumlar karşılaştırılırsa, erkeğinkinin çok daha iyi olduğu açıkça görülür, çünkü o, yeryüzünde özgürlüğünü ortaya koyabilmek için çok daha fazla somut olanağa sahiptir; dolayısıyle, erkeğin gerçekleştirdiği işler, kadınlarınkinden çok çok fazladır: kadınlarınsa, herhangi bir şey *yapmaları,* hemen hemen yasaktır. Bununla birlikte, erkeklerle kadınların özgürlüklerini nasıl kullandıklarını karşılaştırmaya kalkmak da, daha başından, anlamsız bir iştir, çünkü her iki cins de aslında bu özgürlüğü diledikleri gibi kullanmaktadırlar. Her iki cinsi bekleyen kötü niyetliliğe kayma tehlikeleri, ciddiliğin getireceği aldatmacalar, değişik biçimlerde de olsa, aynıdır; özgürlük, her iki cins için de tamdır. Yalnız, bu özgürlük kadında soyut ve boş olduğundan, kadın bu özgürlüğe ancak başkaldırıda gerçekten kavuşabilir: bir şeyler kurma olanağından yoksun kişiler için özgürlüğe giden tek yol budur; içinde bulundukları durumun sınırlarını yadsımaları, geleceği hazırlayacak yolları açmaya uğraşmaları gerekir; boyuneğmek, bir istifadan, bir kaçıştan başka bir şey değildir; kadın için, özgürlüğü uğrunda çalışmaktan başka çıkar yol yoktur.

Bu kurtuluş ancak topluca olabilir ve her şeyden önce, kadının içinde bulunduğu durumun iktisadî yönden evrimini gerektirmektedir. Oysa, şimdiye dek, pek çok kadın bireysel kurtuluşlarını tek başlarına aramıştır, hâlâ da aramaktadırlar. Varoluşlarını içkinlikleri içinde doğrulamaya, yani aşkınlıklarını yine bu içkinlik içinde gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Kendine hayran kadında, sevdalı kadında, sofu kadında gördüğümüz şey, dört duvar arasına kapatılmış bir varlığın, hapishanesini bir şan ve şeref göğü, köleliğini de yüce bir özgürlük haline getirebilmek için girişilmiş —kimi zaman insanı güldüren, çoğu kez de ağlatan— son bir çabadan başkası değildir.

İKİNCİ KESİM

DOĞRULAMALAR

I. BÖLÜM

KENDİNE HAYRAN KADIN

Zaman zaman, kendine hayranlığın kadının temel tutumu olduğu ileri sürülmüştür;[1] ancak bu kavramı gereğinden fazla genişletip yaymak, La Rochefoucauld'nun bencillik kavramına yaptığı gibi, onu yıkmak olur. Gerçekte, kendine hayranlık, çok belirli bir yabancılaşma sürecidir: ben mutlak bir erek olarak alınmakta, özne bunun içine kaçıp saklanmaktadır. Kadında, buna benzer —sahici ya da değil— daha başka bir sürü tutum vardır: bunların bir kısmını yukarda inceledik. Yalnız şurası bir gerçektir ki, durum ve koşullar kadını, erkekten daha çok kendine eğilmeye, sevgisini kendine çevirmeye itmektedir.

Her sevgide, bir özne-nesne ikilemesi gereklidir Kadın, aynı noktada birleşen iki ayrı yoldan yönelir kendine hayran olmaya. Özne olarak kendini bir sürü şeyden yoksun hisseder; küçükken, bir oğlan çocuğu için *alter ego* (başka ben) yerine geçen erkeklik organından yoksundur; büyüdükten sonraysa, saldırgan cinselliği doyumsuz kalır. Ve daha da önemlisi, erkek etkinlikleri kendisine yasaktır. O da birtakım işlerle uğraşır, ama hiçbir şey yapmaz; kadınlık, analık, evkadınlığı gibi işlerde, öbür insanlardan ayrılan bir varlık olarak ortaya çıkamaz. Erkeğin doğrusu, kurduğu evlerde, kestiği ormanlarda, iyileştirdiği hastalardadır: kendini birtakım tasarı ve ereklerde bütünleyemeyen kadın, varlığını,

---

[1] Hélène Deutsch, **Psychology of Women** (Kadının Ruhsal Durumu).

kişiliğinin içkinliğinde yakalamaya çalışacaktır elbet. Sieyès'in lâfını yansılayan Marie Bashkirtseff[2] şunları yazıyordu: «Neyim ben? Hiçbir şey. Peki ne olmak isterdim? Her şey.» Kadınların çoğu, hiçbir şey omladıkları için bütün ilgilerini korkunç bir saldırganlıkla kendi ben'leri üzerinde toplamakta, onu, her şeyle bir tutacak kadar abartmaktadırlar. Marie Bashkirtseff: «Eserlerimin kahramanı benim» diyor bir başka yerde. Eylemde bulunan erkek, ister istemez, kendi kendisiyle yüz yüze gelir, çatışır. Toplumdan ayırılmış, etkisiz bir varlık olan kadınsa, ne kendini bir yere oturtabilir, ne de değerini ölçebilir; önemli olan hiçbir şey elde edemez; böyle olduğu için de, olağanüstü bir önem verir kendisine.

Arzularına erek diye *kendini* seçmesi, çocukluğundan beri, kendini bir nesne gibi görmesindendir. Aldığı eğitim onu vücudu içinde tepeden tırnağa yabancılaşmaya itmiş, ergenlik çağı bu vücudun edilgin, arzulanan bir nesne olduğunu ortaya çıkarmıştır; ellerini uzatıp dokunabileceği bir nesnedir vücudu, üstündeki saten ya da kadifeler ellerini okşamaktadır, bir âşık gibi seyredebilir onu. Kadının, tek başına zevklenirken, hem bir erkek özne hem de bir dişi nesne haline gelmesi mümkündür; örneğin Dalbiez'in[3] incelediği İrène kendi kendine: «Şimdi kendimi seveceğim» diyormuş; daha tutkulu anlarında: «Kendime sahip olacağım», hattâ daha da ileri giderek: «Kendimi gebe bırakacağım» dediği bile oluyormuş. Aşağıdaki satırları yazan Marie Bashkirtseff de hem bir özne, hem de bir nesnedir: «Hiç kimsenin kollarımı

---

[2] Marie Bashkirtseff (1860 - 1884), Paris'te yaşamış ve ölmüş, Rus asıllı bir ressam. Epey güzelmiş.

[3] **La Psychanalyse.** İrène, küçükken, oğlanlar gibi işemeye bayılıyormuş; düşünde, çoğu kez kendini su perisi halinde görürmüş; bu da, Havelock Ellis'in kendine hayranlıkla «ondinisme» (su periciliği) adını verdiği şeyin, yani işemeyle şehvet arasında ilgi kurmanın birbirine bağlı olduğu konusundaki düşüncesini doğrulamaktadır.

ve gövdemi, bütün o körpeliğimi ve gençliğimi görememesi gerçekten çok üzücü.»

Aslında, insanın *kendisi için,* deneysel açıdan *başkası* olmasına, bilincin aydınlığında kendini yakalamasına imkân yoktur. İkiye bölünme, ancak hayal edilebilir. Çocukta bu düşü bebek canlandırır; küçük kız onda çok daha somut olarak yakalar kendini, çünkü ikisi arasında bir ayırım vardır. İnsanın kendi beniyle tatlı bir diyalog kurabilmek üzere ikiye bölünmek isteyişini en iyi dile getirenlerden biri de Madam de Noailles'dır; bakın ne diyor *le Livre de ma Vie* (Yaşamımın Kitabı) adlı yapıtında:

Bebekleri çok seviyor, kendi varoluşumu vererek onları cansızlıktan kurtarıyordum: onları da yünlü yorganlara sarıp kuştüyü yastıklara yatırmadıkça, sıcak bir yorgan altına girip uyuyamıyordum... Varlığımın ikiye bölündüğü katkısız bir yalnızlığın tadını çıkara çıkara yaşayacağım anı düşlüyordum... Küçükken, bu el sürülmeden kalabilme, aynı anda iki ben'e sahip olabilme ihtiyacını dayanılmaz bir biçimde duyuyordum... Ah! bilemezsiniz ne denli istemişimdir düşçü yumuşaklığımın küfürlü gözyaşlarımın oyuncağı haline geldiği anlarda yanıbaşımda başka bir küçük Anna'nın bulunmasını, kollarını boynuma dolamasını, beni avutmasını, derdimi anlamasını... Daha sonraki yıllarda, içimde buldum onu ve sımsıkı bağrıma bastım: umduğum gibi avutarak değil, cesaret vererek yardımcı oldu bana.

Genç kız, bebeklerini, uyusunlar diye bir köşeye bırakır. Ama kadın, ömrü boyunca, önce kendinden kopmak, sonra yine kendine dönmek konusunda aynaların sihirli oyunundan büyük ölçüde yararlanacaktır. Rank, gerek efsanelerde, gerek düşlerde, aynayla ikinci ben arasında yakın bir ilişki bulunduğunu açığa çıkarmıştır. Yansıyan görüntü, özellikle kadın söz konusu olduğu zaman, kolayca ben'e benzeyebilmektedir. Erkek güzelliği aşkınlığın belirtisidir, kadının gü-

zelliğindeyse içkinliğin edilginliği vardır: bunlardan yalnız ikincisi bakışları üzerinde toplamak üzere hazırlanmıştır, dolayısıyla aynanın ardındaki kıpırtısız sır'ın tuzağına düşebilir; kendini bir etkinlik, bir öznellik gibi hisseden, böyle olmak isteyen erkek, aynadaki dondurulmuş imgede tanıyamaz kendini; erkek, vücudunu arzulanacak bir nesne diye görmediğinden, bu imgenin hiçbir çekiciliği yoktur onun için; bir nesne olduğunu bilen, bir nesne olmak isteyen kadınsa, aynada *kendini* gerçekten gördüğünü sanır ve dişi eti, yani kendi etini ele geçirmeye, ona sahip olmaya can attığından, aynada gördüğü kıpırtısız etkileyici güçleri kendi hayranlığı, kendi arzusuyla canlandırır. Bu konuda pek bilgili olan Madam de Noailles şunları fısıldıyor kulağımıza:

Kendime acımasız, eleştirici bir gözle baktığımdan, doğruluklarından kuşkulanmadığım ruhsal verilerimle, gözümü ayırmadığım aynaya yansıyan görüntümle övündüğümden daha az övünürdüm... Ancak bedensel zevk insanın ruhunu bütünüyle doyurur.

Buradaki «bedensel zevk» sözü belirsiz ve yersizdir. Ruhu doyuran şey, şudur: onun, taşıdığı nitelikleri ortaya koyabilmek için birtakım kanıtlar göstermesi gerekir, oysa yüz, hemen şu anda önümüzdedir, kuşkuya yer bırakmayacak biçimde elimizin altındadır. Bütün gelecek, çerçevesi bir evren meydana getiren şu ışıklı örtü içindedir; bu dar sınırların dışında, nesneler karanlık ve düzensiz bir uçurumdan başka bir şey değildirler; dünya, içinde bir imgenin, Biricik varlığın yansıdığı şu küçük cam parçasına indirgenmiştir. Aynadaki görüntüsü içinde boğulup giden kadın, zaman ve uzayın dışında, tek başına, dilediği gibi egemendir; erkekler, servet, şan şeref ve şehvet, her şey onun hakkıdır. Marie Baslıkirtseff güzelliğiyle öylesine sarhoştu ki, onu, çürümez bir mermere dökmek istiyordu; böylece kendini ölümsüzleştirmiş olacaktı:

Eve dönüp soyunuyor, üstümdekilerin hepsini çıkarıyor ve o güne dek hiç görmemişim gibi, vücudumun güzelliği karşısında şaşıyorum. Heykelimi yaptırmalı ama nasıl? Evlenmeden olacak iş değil. Ve hemen, mutlaka evlenmeliyim, yoksa gittikçe çirkinleşip bozulacağım... Sırf heykelimi yaptırmak için bile olsa, bir koca bulmalıyım.

Sevgilisiyle buluşmak üzere hazırlanan Cécile Sorel[4] şöyle anlatıyor kendini:

Aynamın önündeyim. Çok daha güzel olmak isterdim. Aslan yelesinden yapılmış fırçamla saçlarımı tarıyorum. Tarağımdan kıvılcımlar fışkırıyor. Başım, altın sarısı ışınlara benzeyen kabarık saçlarım arasında tam anlamıyla bir güneş gibi duruyor.

Ben de, bir sabah, bir kahvenin tuvaletinde gördüğüm bir genç kızı hatırlıyorum; elinde bir gül vardı ve azıcık sarhoş gibiydi; dudaklarını, içindeki görüntüyü içmek istercesine aynaya yaklaştırıyor, gülümseyerek: «Harikayım canım, harika!» diye mırıldanıyordu. Hem rahibe, hem put olan kendine hayran kadın, şanlar şerefler içinde, ölümsüzlüğün göbeğinde yüzmekte, bulutların öte yanındaki yaratıklar, diz çöküp ona hayran olmaktadırlar: o, kendi imgesini seyreden Tanrı'dır. Madam Mejerowsky: «Bayılıyorum kendime, kendi kendimin Tanrı'sıyım ben!» diyordu. Tanrı'laşmak, kendi-için varlıkla kendinde-varlığın o olanaksız bireşimini gerçekleştirmektir: bireyin bunu gerçekleştirdiğini sandığı anlar, onun için, sevinçle, coşkuyla, bütünsellikle dolu ender anlardır. Roussell, 19 yaşındayken, bir gün, bir tavanarasında, başına ün çelenginin konduğunu hissetti: bir daha da iyileşemedi. Aynanın içinde, kendi kişisel çizgilerine bürünmüş —ve ayrıca, inancına göre kendi öz bilinci tarafından canlı hale getirilmiş— olan güzelliği, arzuyu, aşkı ve

[4] 1873'te Paris'te doğmuş ünlü bir tiyatro oyuncusu.

mutluluğu gören kızsa, ömrü boyunca, bu göz kamaştırıcı açınlamanın vaatlarını tüketmeye çalışacaktır. Marie Bashkirtseff, bir gün, aynadaki imgesine: «Sevdiğim sensin» diye itirafta bulunur. Başka bir günse: «Kendimi öylesine seviyor, öylesine mutlu ediyorum ki, akşam yemeğinde deli gibiyim» diye yazar. Kadının güzelliği kusursuz değilse bile, yüzünde, ruhunun benzersiz zenginliklerinin ışıldadığını görecek ve bu aklını başından almaya yetecektir. Yazdığı romanda Valérie adı altında kendisini anlatan Madam Krüdener[5] şunları söylemektedir:

Onda, bugüne dek hiçbir kadında görmediğim özel bir şey var. Birçok insan onun kadar çekici, hattâ çok daha güzel olabilir, ama yine de ona benzeyemez. Kimse ona tapmıyor belki, ama öyle erişilmez, öyle sevimli bir yanı var ki, herkesin ilgisini çekmekte. Onun bu çıtkırıldım, ince halini gördükten sonra, insanın düşünce gibi kadın diyesi geliyor...

En çirkin kadınların bile, zaman zaman, ayna karşısında kendilerinden geçebilmelerine şaşmak yanlıştır: onlar, hemen oracıkta, gözlerinin önünde duran, etten kemikten yapılmış varlık karşısında heyecanlanmaktadırlar; tıpkı erkekler gibi, taze bir dişi etinin katkısız cömertliği gözlerini kamaştırmaya yetmektedir; ve kendilerini benzersiz bir özne olarak hissettiklerine göre, azıcık kötüniyetle, kendilerine özgü niteliklere eşi benzeri bulunmayan bir çekicilik katıvereceklerdir; yüzlerinde ya da vücutlarında, hiç kimsede olmayan, tatlı, çarpıcı bir çizgi buluvereceklerdir; yalnızca kadın olduklarını hissetmeleri, güzelliklerine inandıracaktır onları.

Ayrıca ayna, ayrıcalıklı olmasına rağmen, biricik ikileme

---

[5] Ömrünün büyük bir bölümünü Fransa'da geçirmiş, Rus asıllı bir kadın yazar (1764 - 1824).

aracı değildir. Her insan, iç konuşmalarında, kendine bir ikiz kardeş yaratmayı deneyebilir. Günün büyük bir kısmını tek başına geçiren, ev işlerinden sıkılan kadının, hayalinde kendine dilediği gibi bir kişilik çizmek için bol bol zamanı vardır. Genç kızlığında, geleceği düşünüp düş kurmaktaydı; belirsiz bir şimdiki zamana hapsedildikten sonra, oturur, başından geçenleri anlatır kendine; sağını solunu değiştirip estetik bir düzen katar bu öyküye, olumsal yaşamını, ölümünden başlayıp geriye doğru uzanarak, bir alınyazısı haline dönüştürür.

Daha birçok özelliklerinin yanında, kadınların ne kadar çoğunun, çocukluk anılarına bağlı bulunduklarını hepimiz biliriz; kadınların yazdığı edebiyat eserleri bunun kanıtıdır; erkeklerin yaşam öykülerinde, çocukluk, genel olarak ikinci plandadır; kadınlarsa, tam tersine, çoğunlukla yalnız küçük yaşlarda başlarından geçenleri anlatırlar; bu yıllar, romanlarının, masallarının başlıca malzemesidir. Kadın dostlarından birine ya da sevgilisine yaşam öyküsünü anlatan kadın, hemen her zaman: «Küçüklüğümde...» diyerek söze başlar. Onulmaz bir özlem duyarlar o çağa. Çünkü o çağda, hem bağımsızlığın tadını çıkarmakta, hem de başlarının üstünde, iyiliklerine çalışan baba elinin varlığını hissetmekteydiler; yetişkin insanlarca korunan ve doğrulanan bu küçük kızlar, önlerinde açık bir gelecek bulunan özerk bireylerdiler: şimdiyse, evlilik ya da aşk onları yeterince koruyamamakta, şimdiki zamanın tutsağı, birer hizmetçi ya da nesne halinde yaşamaktadırlar. Çocukken bütün dünyaya egemendiler, her gün yeni bir parçasını ele geçiriyorlardı: şimdiyse evrenden koparılıp ayrılmış, içkinliğe, durmadan aynı şeyleri tekrarlamaya mahkûm edilmişlerdir. Tanrı'nın gözünden düşmüş gibi hissetmektedirler kendilerini. Ama en çok üzüldükleri şey, genellik içinde yitip gitmiş olmalarıdır: milyonlarca kadın arasındaki bir karı, bir ana, bir evkadını, bir kadındırlar; oysa çocukken, her biri, kendi durumu-

nu apayrı bir biçimde yaşamıştır; o çağda, dünya konusunda bildikleriyle arkadaşlarınınki arasındaki benzerliklerin farkında değildi henüz, anası babası, öğretmenleri, kız arkadaşları onu ayrı bircy diye görüyor o da kendisini kimseyle kıyaslanmaz, kimsenin elde edemeyeceği yazgılara açık, eşsiz bir varlık gibi hissediyordu. Kadın, özgürlüğünden, gerekliliğinden, egemenliğinden vazgeçtiği ve bir bakıma ihanet ettiği bu küçük kızkardeşe bakarken heyecan duymaktadır. Büyüyüp kadın haline gelen bu insan, özlemle eski günlerini aramaktadır; içinde, ölüp gitmiş olan o çocuğu bulmaya çalışmaktadır: «Yavrum» lâfı bütün varlığını sarsmaktadır; hele «hey gidi yaramaz kız» dediniz mi, eski yaraları depreşmekte, yitip giden benzersizliğini düşünmektedir.

Bu kimseciklere benzemeyen çocuğa bakıp uzaktan heyecanlanmakla yetinmez: onu benliğinde yeniden yaşamaya çalışır. Beğenilerinin, fikirlerinin, duygularının o günden bu yana aynı benzersiz tazeliği sürdürdüklerine kendi kendini inandırmaya uğraşır. Bir gerdanlıkla oynar ya da bir yüzüğü evirip çevirirken, gözlerini boşluğa dikip, şaşkın bir tavırla: «Garip şey... ama ben böyleyim işte... İnanmazsınız belki: su beni büyüler... Ah, ah! bayılırım kırlarda yaşamaya!» Her yeğleme ona bir gariplik, her görüş de dünyaya kafa tutma gibi gelmektedir. Dorothy Parker bu pek yaygın özelliği şöyle anlatmaktadır: betimlediği Mrs. Welton'dır.

Kendini, çevresi çiçekle dolu olmazsa mutluluğu tadamayacak bir kadın gibi düşünmeye bayılıyordu... Karşılaştığı insanlara, küçük itiraflarla, çiçekleri ne denli sevdiğini belli ediyordu. Bu küçük itiraflarda, dinleyicilerinden, beğenisini fazla garip bulmamalarını istermişcesine, özür dileyen bir hava vardı. Karşısındakinin, büyük bir şaşkınlık içinde elini alnına vurup: «Allah, Allah! ne günlere kaldık!» diyerek

sırtüstü devrilmesini bekliyordu sanki. Zaman zaman, daha başka ufak tefek yeğlemelerini açıklıyordu; o ince ruhu kalbini gözler önüne sermekten doğal olarak tiksinirmiş gibi hep aynı şaşkın bakışlarla, renkleri, dağları, bayırları, eğlenceyi, gerçekten ilginç bir mücevheri, güzel kumaşları, iyi dikilmiş giysileri, güneşi nasıl delice sevdiğini anlatıyordu. Ama en çok açığa vurduğu çiçek sevgisiydi. Bu beğeninin kendisini, bütün ötekilerden fazla, öbür ölümlülerden ayırdığına inanıyordu.

Kadın, bu çözümlemeleri davranışlarıyla doğrulamaya yatkındır; tutar bir renk seçer: «yeşil benim rengimdir» der; yeğlediği bir çiçek, bir koku, bir müzikçi, saygıyla yanaştığı boş inançlar, gelip geçici hevesleri vardır; kişiliğini giysilerinde ya da evinin döşenişinde ortaya vurması için güzel olması gerekmez. İçine yerleştiği kişinin zekâsına, dikbaşlılığına ve yabancılaşmasının derinliğine göre az ya da çok tutarlılığı ve özgünlüğü vardır. Bazıları, gelişigüzel birtakım çizgileri alır, karman çorman biraraya getirirler; bazılarıysa, belli bir dizgeye bağlı olarak belli bir kişi yaratır, sürekli olarak bunu oynarlar: kadının, bu oyunla doğruyu birbirinden pek ayırmadığını yukarda söylemiştik. Yaşam, yaratılan bu kahramanın çevresinde, kimi zaman kederli, kimi zaman harikalarla dolu, ama hep şaşırtıcı bir roman biçiminde örülmektedir. Kimi zaman bu, daha önceden yazılmış bir romandır. *Poussière*'deki Judy olduklarını söyleyen kızların sayısını unuttum; çok çirkin yaşlı bir kadın hatırlıyorum. Allahın günü: «*Vadideki Zambak*'ı okuyun: başımdan geçenleri öğrenmiş olursunuz» derdi; o sıralar küçük bir çocuktum, saygılı bir şaşkınlıkla bu solgun zambağa bakardım. Daha başkalarıysa, belli bir ad vermeden mırıldanırlar: «Ah, ah, başımdan geçenleri yazsalar, koca bir roman olur». Alınlarının ortasında iyi ya da kötü bir yıldız vardır. «Ah, kardeş, bu işler de hep benim başıma gelir»,

derler. Ya kara talih yakalarını bırakmaz, ya da talihleri açıktır: sözün kısası, belli bir alınyazıları vardır. Cécile Sorel, *Mémoires*'ının (Anılar'ının) başından sonuna dek bir an bile ayrılmadığı saflığıyla şunları yazmaktadır: «Böylece insan içine karıştım. İlk dostlarım, üstün yetenek ve güzellik'ti.» Ve kendine hayranlığın canlı anıtı olan *le Livre de ma Vie*'de de, Madam de Noailles şöyle demektedir:

Bir gün, dadılar yokoldu; talih aldı onların yerini. Bu hem güçlü, hem zayıf yaratığı kimi zaman ihsanlara boğdu, kimi zaman yerlerde süründürdü, tufanlardan kurtardı ve o çiçeklerini kurtararak, sesini gittikçe yükselterek savaşçı bir Ophelia halinde su yüzüne çıktı. Talih ondan, Eski Yunanlıların ölümü bile kendi yararlarına kullandıklarını hatırlayarak, gelecekten umut kesmemesini istemişti.

Kendine hayranlığın en güzel örneklerinden biri olan şu parçayı da alalım:

Küçükken, kollarım ve bacaklarım çırpı gibi ince, ama yuvarlaktı, pembe yanaklı, sağlam bir kızdım; tıpkı Musa'nın taşından fışkıracak hayat suyu gibi, anlaşılmaz bir biçimde o susuz çölümden, açlığımdan kısa süreli ve giz dolu ölümlerimden fışkırabilecek canlılığa rağmen çıtkırıldım, karanlık bir kişilik kazandım, bu da son derece duygulu bir kız haline getirdi beni. Yüzde yüz hakkım olduğu halde, yürekliliğimi övecek değilim. Gücüme, talihime veriyorum onu. Oysa, tıpkı yeşil gözlü, kara saçlı, minik ama güçlü elleri olan bir kızım der gibi, yürekliyim de diyebilirdim...

Bir de şu satırlara bakın:

Bugün, ruhumdan ve onun uyum getiren güçlerinden aldığım destekle, içimden geldiği gibi yaşadığımı öne sürebilirim artık...

Kadın, eğer güzel ve çekici değilse, mutlu bir yaşamı yoksa, o zaman kurbanlığı benimseyecektir; yenilmez bir inatla *Mater dolorosa* (acılı ana), anlaşılmamış eş rolünü oynayacak, kendini hep «dünyanın en mutsuz kadını» sayacaktır. Stekel'in *La Femme frigide*'de (Soğuk Kadın'da) örnek diye verdiği kara düşünceli kadın işte böyledir:

Madam H. W..., her yıl, Noel'de, koyu renk giysiler içinde sapsarı bir yüzle bana gelir, kara talihinden yakınır. Gözyaşları içinde, kederli bir öykü anlatır hep. Ömrü boşa gitmiş, evliliği hiçbir işe yaramamıştır: Ilk zamanlar, ben de epey duygulandım, handiyse onunla birlikte ağlayacaktım. Aradan iki yıl geçti, ama bizimki hep aynı kırık umutlar içinde yaşamakta, boşa giden ömrüne ağlamaktadır. Yüz çizgilerinde çöküşün ilk izleri belirmiştir, bu da ağlayıp sızlaması için yeni bir bahanedir tabiî. «Ah, ah! bir zamanlar herkesin taptığı bir kadınken, bakın ne hale geldim!» Bütün dostları başına gelen felâketleri bildiğinden, yakındıkça yakınmakta, umutsuzluğunun üstüne bastıkça basmakta. Herkes el aman diyor yakınmalarından... Bu da, kendini mutsuz hissetmesi, yapayalnız ve anlaşılmamış sayması için yeni bir fırsattır. Bu acı dehlizinden kurtulmanın yolu yoktu artık... Kadıncağız «bu trajik rol»den zevk alıyordu. Dünyanın en talihsiz kadını olmaktan sözün en gerçek anlamıyla zevk duyuyordu. Etkin yaşama katılması için harcadığımız bütün çabalar boşa gitti.

Küçük Madam Welton'da, yüce Anna de Noailles'da, Stekel'in talihsiz hastasında ve olağanüstü bir yazgının kurbanı olan bütün kadınlarda ortak bir yan vardır: kendilerini anlaşılmamış hissetmektedirler; çevreleri, onların benzersizliğini hiç —ya da yeterince— görememektedir ve başkasında buldukları bu bilgisizliği, bu kayıtsızlığı, kendilerindeki bir gize yormaktadırlar. İşin gerçek yanı şu ki, birçoğu, kendileri için büyük önem taşıyan çocukluk ya da gençlik

dönemlerini sessizce içlerine gömmüşlerdir; resmî yaşam öykülerinin gerçek öykülerivle çakışmadığını bilmektedirler. Ayrıca, kendine hayran kadının yarattığı kahraman, somut yaşamda gerçekleşemediği için, yalnızca hayali bir varlıktır; birliği somut dünyadan gelmemektedir: bunu sağlayan şey, Ortaçağ'ın yanmayan taşı kadar karanlık bir çeşit «güç», «özel bir etki», gizli bir ilkedir; kadın, kendi maddî varlığına inanmaktadır, ama bunu başkasında bulup ortaya çıkarmaya kalktığı an, elle tutulup gözle görülmez suçları itirafa kalkışan akıl hastası gibi sapıtacaktır. Her iki durumda da «giz», insanın içinde bütün duygu ve davranışları çözmeye yarayan bir anahtar bulunduğu konusundaki boş inanca indirgenmektedir. Akıl hastasına bu yanılsamayı veren şey, duygu ve davranışlarındaki istem yokluğu, hareketsizliktir; kadın da, günlük eylem içinde kendini ortaya koyamadığı için, varlığında anlatılmaz bir gizin bulunduğuna inanmaktadır: ünlü kadın anlaşılmazlığı efsanesi de bu yanılsamayı hem sürdürmekte, hem de ondan güç alıp doğrulanmaktadır.

Değeri anlaşılmamış hazinelerle dolu olan kadın, talih yüzüne gülsün gülmesin, kendi gözünde, bir alınyazısının yönettiği tragedya kahramanı kadınlar gibi bir gereklilik kazanmaktadır. Bütün yaşamı, kutsal bir drama dönüşmektedir. Büyük bir görkemle seçilen giysisinin altında, hem papaz cüppesi giymiş bir rahibe, hem de sadık eller tarafından allanıp pullanmış, sadık kulların hayran bakışları önüne çıkarılmış bir put yatmaktadır. Evinin içi, kendine tapınmanın gerçekleştirildiği bir tapınaktır. Marie Bashkirtseff, çevresine en az giysilerine gösterdiği titizlikle yanaşmaktadır:

Çalışma masasının hemen yanında, eski tarz bir koltuk var; böylece, odaya birileri girer girmez bu koltuğu hafifçe kıpırdatmam, insanların karşısına çıkıvermeme yetiyor... arkamdaki kitaplar, tablolar ve çeşitli ev bitkileri arasında, o

kocaman, bilgiç görünüşlü masanın yanıbaşında, bacaklarımla ayaklarımı eskisi gibi kapkara bir tahtayla ikiye bölmeden, olduğu gibi göstererek oturuyorum. Divanın üstüne iki mandolinle bir gitar asılmış. Bütün bunların ortasına, mavi damarlı, minicik ve ince elli, sarı saçlı bir kız oturtun.

Kadın, çalımlı çalımlı salonlarda dolaştığı, kendini âşığının kollarına bıraktığı anda görevini yerine getirmektedir: güzelliğinin hazinelerini dört bir yana saçan Venüs'tür o. Cécile Sorel, Bib'in[6] yaptığı karikatürün camını çerçevesini paralarken kendini değil, Güzellik'i koruyordu; *Mémoires*'ında, yaşamının her anında, ölümlüleri Sanat'a tapınmaya çağırdığı görülür. İsadora Duncan[7] da, *My Life* (Yaşamım) adlı kitabında kendini anlatırken aynı şeyi yapmaktadır:

Oyunlardan sonra, sırtımda kolsuz gömleğim, başımda güllerle öylesine güzelim ki! Neden bu güzellikten yararlanılmasın? Neden bütün gün beyniyle çalışan bir erkek bu nefis kollar tarafından sarılmasın, neden birkaç saat güzellikler içinde dertlerini unutup avunmasın?

Kendine hayran kadının eliaçıklığı ona birtakım yararlar sağlar: o, aynalardan çok, başkası'nın hayranlık dolu gözlerinde yakalar şanlar şerefler içinde yüzen benzerini. Şakşakçı bir seyirci ya da dinleyici topluluğu bulamayınca, gider bir papaza, bir doktara, bir ruh hekimine açar kalbini; bunun yanında, el ya da küre falına bakan kadınlara da akıl danışır. Yeni parlamakta olan bir yıldızcık: «İnandığımdan değil canım, ama beni bana anlatmaları öyle hoşuma gidiyor ki!» diyordu; kadın dostlarına içini döker;

---

[6] 1888'de Paris'te doğmuş ünlü karikatürist Georges Breitel'in takma adı.

[7] Ünlü Amerikan bale oyuncusu (1878 San Francisco — 1926 Nice).

herkesten çok sevgilide bir tanık arar; âşık olan kadın hemen unutur kendi benini; *ama kadınların pek çoğu, sırf kendi benlerini unutamadıkları için, gerçekten sevmeyi bilemezler.* Yatak odasının gizliliğindense, daha geniş sahneleri yeğlerler. Gösterişli yaşama verdikleri önem de buradan gelmektedir; kendilerini seyredecek gözlere, dinleyecek kulaklara ihtiyaçları vardır; oynadıkları kişiye, seyircilerin en kalabalığı gereklidir. Marie Baslıkirtseff, odasını anlatırken, şu itirafı ağzından kaçırır:

Böylece, içeri girip de beni yazarken gördükleri zaman, «sahneye çıkmış gibi» oluyorum.

Birkaç sayfa ötede de şöyle der:

Kendime hatırı sayılır bir sahne *kurdurmaya karar verdim. Sarah Bernhardt'inkinden çok daha büyük işlikler yaptıracağım kendime...*

Madam de Noailles da şunları yazmakta:

Agora'yı (insan önüne çıkmayı) severim, öteden beri sevmişimdir... Bu yüzden de, konuklarının çokluğundan sıkılan ve özür dileyen birçok dostumu şu içten itirafla yatıştırmışımdır: «boş koltuklar karşısında oynamak»*tan hoşlanmam.*

Süslü giysiler, insanlarla hoşbeş, kadının bu kendini gösterme eğilimini genellikle doyurur. Ama kendine hayran kadın, çok daha ender, çok daha değişik biçimde kendini göstermek ister. Özellikle, yaşamını seyircilerin alkışlarına adanmış bir armağan haline getirerek, gerçekten sahneye çıkmaya bayılır. Madam de Stael, *Corinne* adlı romanında arp eşliğinde okuduğu şiirlerle İtalyan seyircileri nasıl büyülediğini anlatır. Coppet'deki aile şatosunda, başlıca eğlencelerinden biri, tragedyalardaki rollerden birini oynayarak okumaktı; Phèdre kılığına girer, Hippolyte kılığına soktuğu genç âşıklarına ateşli sevda sözleri söylerdi. Madam Krü-

dener, üzerinde uzmanlaştığı atkı dansını *Valérie*'de şöyle anlatır:

Valérie, koyu mavi muslin atkısını getirtti, alnına dökülen saçlarını kaldırdı; atkıyı başına attı; şal şakaklarından aşağı süzülüp omuzlarına dökülüyordu; Eski Yunan'daki gibi alın olduğu gibi ortaya çıktı, saçları görünmez oldu, gözkapakları indi, dudaklarından eksik olmayan gülümsemesi yavaş yavaş silindi: başı eğildi, atkısı usulca kavuşturulmuş kollarına, göğsüne düştü, bu masmavi tül, bu tatlı ve yumuşak yüz dingin bir boyuneğişi dile getirmek üzere Corrège tarafından resmedilmişti sanki; gözlerini yerden kaldırdığı, dudakları gülümsemeye çalıştığı anda onu gören, Shakespeare kaleminden çıkmış, bir anıtın dibinde Acı'ya gülümseyen Sabır meleğine benzetirdi.

...Ama bir de Valérie'yi görmelisiniz. Asıl o, hem utanç, hem soylu ve iyice duygulu bir tavırla insanları allak bullak etmekte, ardına takıp sürüklemekte, heyecanlandırmakta, yürekleri, tıpkı hızla yükseldikleri andaki gibi küt küt attırmakta; öğrenilmesi olanaksız, doğanın ancak bazı yüce varlıklara bağışladığı o sevimli çekicilik yalnız onda var.

Durum ve koşullar uygun düşerse, hiçbir şey, kendini açıkça tiyatroya vermek kadar hoşnut edemez kendine hayran kadını:

Tiyatro, diyor Georgette Leblanc, *o güne dek aradığım şeyi getiriyordu bana: coşup taşma dürtüsünü. Bugünse, «eylemin karikatürü» gibi görüyorum onu; ancak aşırı kişilere gerekli bir şey sayıyorum.*

Kullandığı deyim çok çarpıcı: eylemde bulunamayan kadın, kendine, eyleme benzer şeyler icat ediyor demek; tiyatro, bazı kadınlar için, ayrıcalıklı bir *ersatz* (ödün)dır. Ay-

rıca, oyuncu kadın birçok erekler güdebilir. Kimisi için, sahneye çıkmak bir para kazanma aracı, basit bir uğraştır; kimisi içinse, sevda oyunlarında kullanılacak bir üne erişme yoludur; daha başkaları içinse, kendine hayranlığın doruğudur; en büyük kadın oyuncular —Rachel, la Duse falan—, yarattıkları rollerde kendilerini aşan sahici sanatçılardır; değersiz oyuncu ise, tam tersine, yarattığı şeye değil, onun getireceği üne bakar; öncelikle kendi değerini göstermeye çalışır. Kendine hayran kadın, özünden bir şeyler vermeyi bilemediği için, gerek sanatta, gerek aşkta belli bir sınırın ötesine geçemeyecektir.

Bu eksiklik, bütün etkinliklerinde kendini gösterecektir. Kendisini üne kavuşturacak bütün yollara başvurma eğilimi duyacaktır; ama bu yolları hiçbir zaman canla başla izleyemeyecektir. Resim, heykel, edebiyat gibi sanat dalları çok sıkı bir çıraklık dönemiyle insanlardan uzak bir çalışmayı gerektirirler; birçok kadın bunları denemekte, ama olumlu bir yaratma istekleri yoksa, kısa zamanda bundan vazgeçmektedir; sürdürenlerin çoğu da, çalışıyormuş gibi «oyun oynamaktadır». Nasıl etsem de üne ersem diye kafa patlatan Marie Bashkirtseff, üç ayaklı resim sehpası başında saatlar geçirirdi; ama resmi sevemeyecek kadar çok seviyordu kendini. İnatla harcanan yıllardan sonra, kendisi de itiraf eder bunu: «Evet, resim yapma zahmetine girmiyorum artık, bugün oturup inceledim kendimi, *oyun oynuyorum ben...*» Bir kadın, Madam de Stael, Madam de Noailles gibi bir yapıt ortaya koymayı başardı mı, kendine hayranlık bütün zamanını almıyor demektir: ancak, birçok kadın yazarı bekleyen tehlikelerden biri, içtenliklerine zarar veren, onları sınırlayan, değerlerini azaltan kendini beğenme eğilimidir.

Herkesten üstün olduğuna inanan birçok kadın, bunu başkalarına gösterme yetisinden yoksundur; o zaman, bütün hünerleri, değerlerine inandıracakları bir erkeği kullanmak

olacaktır; özgür tasarılarla, benzersiz değerler elde etmeye uğraşmaz böyleleri; kendi ben'lerine, hazırlop değerler katmaya çalışırlar; bunun için de —esin perisi, akıl hocası rolünü benimseyerek—, onlara benzeme umuduyla, etkili ve ünlü erkeklere yanaşırlar. Bu konuda en ilginç örnek, ünlü yazar Lawrence'la Mabel Dodge arasındaki ilişkidir:

Aklını çelmek, onu bir şeyler yaratmaya itmek istiyordum, der Mabel Dodge... *Onun ruhuna, istemine, yaratıcı hayalgücüne, aydınlık görüşüne ihtiyacım vardı. Bu temel araçları ele geçirebilmek için, kanına girmem gerekiyordu... Kendimi bildim bileli, tek başıma bir şey yapmaya kalkışmayıp hep başkalarına bir şeyler yaptırmak istemişimdir. Zamanla, başkalarına malzeme sağlayarak eylemde bulunduğumu, yarattığımı sanır oldum. «Hiçbir şey yapmamamın verdiği umutsuzluk duygusunun ödünü» gibi bir şeydi bu.*

Yine Mabel Dodge, daha ilerde şunları yazar:

Lawrence'ın ben'im *tarafımdan fethedilmesini,* benim *yaşantımdan,* benim *gözlemlerimden yararlanmasını,* benim *Taos'umu kullanmasını, bütün bunları harika bir sanat yapıtında dile getirmesini istiyordum.*

Bunun gibi, Georgette Leblanc da Maeterlinck için «tinsel bir besin, bir ışık kaynağı» olmak istiyordu; ama o, ozanın yazacağı kitabın başına adının konmasını da arzuluyordu. Burada karşımıza çıkan, birtakım kişisel erekleri olan ve bunlara varabilmek için erkekleri kullanan kadınlar değil —örneğin Prenses Ursins ya da Madam de Stael—, salt öznel bir davranışla *önemli kişi* olmak isteyen, hiçbir nesnel erek gütmeyen ve başkalarının aşkınlığını kendilerine maletmeye çalışan kadınlardır. Tabiî, her zaman başarıya ulaşmaları düşünülemez; ancak, başarısızlıklarını gizlemekte, kendilerini dayanılmaz derecede çekici olduklarına inandırmakta müthiş ustadırlar. Sevimli, arzu ve hayranlık verici

olduklarına inandıkları için, sevildiklerinden, arzulandıklarından, hayran olunduklarından emindirler. Bütün kendine hayran kadınlar birer Bélise'dirler.[8] Lawrence'a körü körüne bağlı o çocuksu Brett bile kendine, ciddî ama çekici bir kişilik yaratmıştır:

Gözlerimi kaldırıp bakınca, o yırtıcı bakışlarınızla, kurnazca beni süzdüğünüzü görüyorum, kışkırtıcı bir ışıltı var gözlerinizde, Pan gibi. Yüzünüzdeki bu ışıltı gidene dek, görkemli ve saygın bir tavırla, bakışlarımı sizden kaçırıyorum.

Bu yanılsamalar gerçek çılgınlık nöbetleri halini alabilir; Clérambault'nun şehvetdüşkünlüğünü «bir çeşit meslekî çılgınlık» sayması boşuna değildir; bir insanın kendini kadın gibi, arzulanacak bir nesne gibi hissetmesi, sevildiğine, arzulandığına inanması demektir. Şurası çok ilginçtir ki, «sevildiğini sanma» hastalığına tutulmuş on kişiden dokuzu kadındır. Düşsel âşıklarında, kendilerine duydukları hayranlığı ta doruğa çıkarmalarını bekledikleri açıkça görülmektedir. Bu erkeğin tartışılmaz bir değere sahip bulunmasını, yani dinadamı, hekim, avukat falan olmasını isterler ve böyle bir erkeğin davranışlarının koşulsuz doğrusu şudur: seçtiği sevgili bütün kadınlardan üstündür, yüce ve karşı konmaz çekicilikleri vardır.

Şehvetdüşkünlüğü birçok ruh hastalığının temelinde bulunabilir; ama içeriği hep aynıdır. Özne, hep değerli bir erkeğin sevgisiyle yüceltilmiş, aydınlatılmış durumdadır; erkek, kadın kendisinden hiçbir şey beklemediği halde, birden çarpılmıştır ve arzularını kadına aykırı, ama karşı konmaz bir yoldan belli etmektedir; bu ilişki kimi zaman düşünsel alanda kalır, kimi zaman da cinsel bir görünüş ka-

[8] Molière'in **Les Femmes Savantes** (Bilgiç Kadınlar) adlı güldü rüsündeki kadın kahramanlardan biri: fazla roman okumaktan sapıtmış, epey yaşlı olmasına rağmen, bütün erkekleri kendine âşık sanan bir tip.

zanır; ancak hiç değişmeyen özelliği şudur: güçlü ve ünlü yarı-tanrı, hep sevildiğinden daha çok sevmekte, tutkusunu garip ve iki anlama çekilebilen davranışlarla açığa vurmaktadır. Ruh hekimlerinin verdiği sayısız örnek içinden, Ferdière'den[9] alıp özetlediğim şu örnek son derece aydınlatıcıdır. Karşımızda, Marie-Yvonne adında, 48 yaşında bir kadın var, bakın neler anlatıyor:

Söz konusu erkek eski milletvekili, bakan yardımcısı, Baro ve Düzen Kurulu üyesi üstad Achille'dir. 12 Mayıs 1920'den beri tanırım kendisini; bir gün Adalet Sarayı'nda aramıştım onu! Uzun boyunu ta uzaktan görmüştüm ama kim olduğunu bilmiyordum; öğrenince, sırtımdan aşağı soğuk sular döküldü... Evet, ikimiz arasında bir duygu sorunu, karşılıklı bir gönül hikâyesi var: gözlerimiz, bakışlarımız karşılaştı. Daha ilk görüşte beğendim onu; o da öyle... İlk açılan o oldu: 1922 başlarıydı; oturma odasına, hep tek başıma alıyordu beni; bir gün oğlunu bile dışarı gönderdi... Bir gün... yerinden kalktı, konuşmasına ara vermeden bana doğru yürüdü. Bunun duygusal bir atılım olduğunu hemen anladım... Birtakım açıklamalara girişti. Son derece tatlı bir dille, karşılıklı duyguların bir yerde rastlaştığını anlattı bana. Bir başka sefer, yine çalışma odasında yanıma yaklaştı ve: «Siz, Madam, yalnız siz anlıyorsunuz ne demek istediğimi» dedi. Öyle heyecanlandım ki, ne karşılık vereceğimi şaşırdım, yalnızca: «Teşekkür ederim, Üstadım!» demekle yetindim. Başka bir seferinde, ta sokak kapısına dek geçirdi beni; hattâ yakasını bırakmayan bir adamı bile savdı, eline birkaç kuruş sıkıştırarak: «Hadi yavrum, rahat bırakın beni, görüyorsunuz ki Madam'la beraberim!» dedi. Bütün bunlar bana eşlik edebilmek, benimle yalnız kalabilmek içindi. Elimi hep olanca gücüyle sıkardı. İlk savunması sırasında, bekâr olduğunu belli eden bir söz kaçırdı ağzından.

---

9 **L'Erotomanie.**

Bana olan sevgisini göstermek için, bahçeme bir şarkıcı yolladı... hep pencerelerime bakardı; adamın söylediği şarkıyı ezbere aktarabilirim size... mahalle bandosunu bile kapımın önünden geçirdi. Bense aptallık ettim. Bütün bu açılmalara karşılık vermeliydim. Üstad Achille'in ateşini söndürdüm... bunun üzerine, kendisini istemediğimi sandı ve harekete geçti; keşke açık açık konuşsaydı; oysa öç aldı. Üstad Achille, B...'yi sevdiğimi sanıyordu ve onu kıskanıyordu... Kendisine verdiğim fotoğraf yardımıyla büyü yapıp acı çektirdi bana; bu yıl, bir sürü kitap ve sözlük karıştırarak bu kanıya vardım. Epey çalıştı bu fotoğraf üstünde: derdimin başlıca kaynağı bu resim...

Gerçekten de, bu sayıklama, kolayca can yakma biçimine dönüşebilir. Hattâ bu sürece, hasta olmayan insanlarda bile rastlanabilir. Kendine hayran kadın, bir erkeğin kendisine tutkuyla bağlanmamasına akıl erdiremez; elinde beğenilmediğini gösteren açık bir kanıt varsa, o zaman, nefret edildiği yargısına varıverir. Yapılan bütün eleştirileri kıskançlığa, hınca verir. Başarısızlıkları, birtakım karanlık güçlerin işidir: ve bunların varlığı, kendisine verdiği önemi doğrular. Böylece, kolayca ben'ini büyütme hastalığına (megalomanie), ya da onun tersi olan, eziyete uğradığı kanısına kayabilir: kendi evreninin merkezi olduğu ve bundan başka evren tanımadığı için, dünyanın mutlak temeli olur çıkar.

Kendine hayranlık güldürüsü, gerçek yaşamın zararına sürdürülür; düşsel kişi, düşsel bir seyirci topluluğunun hayranlığını bekler; kendi benine hapsolmuş bir kadın dünyayla bütün somut alışverişini yitirir; başkasıyla gerçek ilişkiler kurmaya çalışmaz; Madam de Stael, *Phèdre*'i öylesine coşkuyla okumazdı «hayranları»nın her gece anı defterlerine yazdıklarını sezebilmiş olsaydı; ama kendine hayran kadın, göründüğünden başka görülebileceğini asla kabul etmez: işi gücü kendini seyretmek olduğundan, kendini yargılamakta

bunca beceriksiz davranması, öylesine kolay gülünç düşmesi olağandır. Kimseyi dinlemez artık, habire konuşur, konuşurken de ezberlediği bir rolü okur:

Çok hoşuma gidiyor bu iş, diye yazar Marie Bashkirtseff. *Onunla konuşmuyor*, oyun oynuyorum *ve kendimi bir seyirci topluluğu önünde hissettiğimden, çocuksu, şımarık davranış ve deyişlerde müthiş bir ustalık gösteriyorum.*

Kendine hayran kadın, kendisine öyle çok bakar ki, hiçbir şey göremez; başkasında da, ancak daha önceden bildiği şeyleri anlar; kendine, kendi öyküsüne uyduramayacağı her şey ona yabancıdır. Bir sürü yaşantıyı, deneyi bir araya getirmekten hoşlanır: aşkın vereceği sarhoşluğu da, acıları da, anne olmanın katkısız sevincini, dostluğu, yalnızlığı, gözyaşını ve neşeyi de tatmak ister; ama kendini vermeyi bilmediğinden, bu duygu ve heyecanlar yapaydır. İsadora Duncan çocuklarının ölümüne gerçekten ağlayacaktır elbet. Ancak, tiyatroya yaraşır bir davranışla küllerini denize saçtığı andaki tutumu bir oyun olmaktan öteye gidemez; ve *My Life*'taki, acısını dile getiren şu satırları sıkıntı duymadan okuyamaz insan:

Vücudumun ılıklığını duyuyorum. Bakışlarımı, alabildiğine uzattığım çıplak bacaklarıma, göğüslerimin tatlı yumuşaklığına, hiçbir zaman hareketsiz kalamayan, tatlı dalgalanmalarla havada yüzen kollarıma kaydırıyorum ve tam on iki yıldır yorgun olduğumu, şu göğüste on iki yıldır onulmaz bir acının yattığını, şu ellere hüznün işlediğini ve yalnız kaldığım zaman, şu gözlerin hiçbir zaman kuru durmadığını farkediyorum.

Erginlik çağındaki genç kız, ben'ine duyduğu aşırı hayranlıkta, kaygı verici geleceği göğüsleyebilmek için gerekli yürekliliği bulabilir; ama bu, çabucak aşılması gereken bir aşamadır: yoksa, gelecek, bir daha açılmamacasına ka-

panır. Âşığını evliliğin çemberi içine kapatan sevdalı kadın, onu, kendisiyle birlikte yaşayıp ölmeye mahkûm eder: kendine hayran kadınsa aynadaki hayalinde yabancılaşarak kendi kendini hiçleştirir. Anıları bir yerde donar kalır, davranışları hiç değişmeyen bir örneğe uyar, aynı lâfları geveleyip durur, hiçbir içeriği olmayan kaş göz hareketlerini durmadan tekrarlar: kadınların yazdığı bir sürü «günlük» ün, «yaşam öyküsü»nün insanda yarattığı yavanlık izlenimi de işte buradan gelmektedir; hiçbir iş yapmayıp vaktini kendini yüceltmekle geçiren kadın, kendine hiçbir varlık kazandıramadığı gibi, hiçbir şeyi de yüceltemez.

En büyük talihsizliği, bütün kötüniyetine rağmen bu hiçliği kendisinin de bilmesidir. Bir bireyle düşsel benzeri arasında gerçek ilişki kurulamaz, çünkü yoktur böyle bir benzer. Kendine hayran kadının başarısızlığı temeldendir. Kendini bütünsellik, doluluk halinde yakalayamaz, kendisi-için-kendi-içinde-varlık olma yanılsamasını pek fazla sürdüremez. Yalnızlığı, bütün insanî varlıkların yalnızlığı gibi, bir olumsallık ve bırakılmışlık halinde duyulup yaşanır. Bir sapıtma dışında, kendinden kaçıp kalabalığı, gürültüyü, başka'sını arayışı da bundandır zaten. Kendini en yüce erek olarak seçmekle bağımlılıktan kurtulduğunu sanmak büyük bir yanılgıdır: tam tersine, köleliğin en dar sınırlarına mahkûmdur; özgürlüğüne dayanmaz, kendini gerek dünya içersinde, gerek kendine yabancı bilinçler içersinde tehlikeye düşen bir nesne durumuna sokar. Vücuduyla yüzünün narin bir tenden yapılmış, zamanın yıprattığı şeyler olması bir yana, salt kılgı açısından, putu allayıp pullamak, üstüne oturtulabileceği bir anıt altlığı yapmak, ona bir tapınak kurmak gerçekten çok masraflı iştir; yukarda gördük, Marie Bashkirtseff, vücudunun o güzelim biçimini ölümsüz bir mermere dökebilmek için, zengin biriyle evlenmeye razıydı. İsadora Duncan'ın ya da Cécile Sorel'in kendi anıtları dibine bıraktıkları altını, günlüğü ve buhurdanı hep erkekler ödedi.

Kendileri için alınyazısı erkek olduğuna göre, kadınlar, başarılarını kendilerine boyuneğen erkeklerin sayı ve niteliğine bakarak ölçerler. Ancak, karşılıklılık burada da etkisini gösterir; erkeği kendine oyuncak etmek isteyen «dinsel cüppe», onu zincire vurabilmek için hoşuna gitmek zorunda olduğundan, istese de erkeği aşıp kurtulamaz. Tapılacak bir put olmak isteyen Amerikan kadını, hayranlarının kölesi olur, yalnız erkek aracılığıyla ve onun için giyinir kuşanır, yaşar, soluk alır. Gerçekte, kendine hayran kadın, saray yosması kadar bağımlıdır. Belli bir erkeğin boyunduruğundan kurtulduğu an, gider kamuoyunun zorbalığını kabul eder. Onu başkasına perçinleyen bu bağ, alışverişin karşılıklı olmasını gerektirmez: kendini hem başkasının özgürlüğü aracılığıyla ortaya koymaya, hem de bu özgürlüğü bir sürü etkinlik arasında ulaşılması gereken bir erek diye görmeye çalışsa, kendine hayran olmaktan kurtulurdu. Tutumundaki çelişme, yalnız kendisine değer verdiği için değersiz saydığı bir dünyadan saygı beklemesindedir. Yabancıların oyu, ancak büyü yardımıyla ele geçirebileceği insanlıkdışı, anlaşılmaz, her an değişen bir güçtür. Kendine hayran kadın, yüzeysel saldırganlığına rağmen, kendini hep tehlike içinde hissetmektedir; bu yüzden de hep tetikte, sinirli, alıngan ve kaygılıdır; boş gururu hiçbir zaman doymaz; yaşlandıkça övgü ve başarı ardında koşar, her yanında tuzaklar görmeye başlar; yolunu şaşırır, aklını kaçırır, kötüniyetin karanlıklarına gömülür ve çoğu kez, çevresine abuk sabuk konuşmalarla dolu bir çılgınlık duvarı örer. «Sakınılan göze çöp batar» sözü özellikle onun için söylenmiştir sanki.

II. BÖLÜM

SEVDALI KADIN

«Aşk» sözcüğü kadınla erkek için aynı anlamda değildir, ve onları ayıran başlıca anlaşmazlık kaynaklarından biri de budur. Byron'ın da pek güzel belirttiği gibi, aşk, erkeğin yaşamının yalnız bir parçası, kadınınsa tümüdür. Nietzsche *Die fröhlice Wissenschaft*'ta (Neşeli Bilgi'de) işte bunu anlatır:

Bu aşk sözcüğü, gerçekten de, erkek ve kadın için ayrı ayrı şeyler anlatır. Kadının aşktan anladığı açıktır: onun için aşk yalnız bağlılık değil, başka hiçbir şeye bakmadan, bir insanın hem ruhu hem de bedeniyle, tüm olarak kendini vermesidir. İşte bu koşulsuzluktur kadının aşkını bir inanç,[1] *beslediği tek inanç haline getiren. Erkeğe gelince, bir kadını sevdiği zaman, ondan işte bu aşkı bekler,* ister, *ama kadından beklediği duyguyu kendisi için de varsaymaktan uzak mı uzaktır; aynı koşulsuz teslimoluşu onaylayan erkekler çıksa bile, bunlara erkek denemez.*

Birtakım erkekler, yaşamlarının bazı anlarında tutkulu birer âşık olmuşlardır, ama bunların hiçbirine «büyük âşık» denemez; en coşkun anlarında bile, kendilerini bütünüyle teslim etmezler; sevgililerinin ayaklarına kapanmaları bile, ona sahip olma, onu kendilerine bağlama isteğindendir; bütün yaşamları boyunca egemen özneler olarak kalırlar; sevilen kadın birçok değer arasındaki bir değerdir; erkekler

---

1 Sözcüklerin altını çizen Nietzsche'nin kendisidir.

bu değeri de varlıklarına katmak isterler, yoksa bütün varlıklarını onun içine gömmek değil. Kadın içinse aşk, tersine, bir efendi uğruna tüm haklarından vazgeçmektir. Cécile Sauvage:

Kadın, sevdiği zaman, bütün kişiliğini unutmalıdır, der. *Doğadan gelen bir yasadır bu. Kadın, efendisiz olamaz. Efendisiz kadın, sağa sola saçılmış bir demet çiçeğe benzer.*

Oysa, hiç de doğadan gelme bir yasa değildir bu. Kadınla erkeğin aşk anlayışlarının başka başka oluşu, içinde bulundukları durumun ayrılığındandır. Özne durumunda olan, kendi benliğine sahip birey, eğer içinde kendini aşma konusunda cömert bir duygu da varsa, dünya üzerindeki etkisini genişletmeye çalışır: ihtiraslıdır, eylemde bulunur. Özsel-olmayan varlıksa, mutlak'ı öznelliğinde bulup ortaya çıkaramaz; içkinliğe mahkûm bir varlık, kendini birtakım edimlerde gerçekleştiremez. Görecelik evrenine hapsedilmiş bulunan, çocukluğundan beri alınyazısı erkeğe bağlı, onu hiçbir zaman erişemeyeceği bir efendi diye görmeye alışmış olan kadın eğer insanlık hakkından vazgeçmediyse, ancak kendi varlığını aşıp bu üstün varlıklardan birine ulaşmak, bu egemen özneyle birleşmek, kaynaşmak isteyebilir; onun için, bütün ruhu ve bedeniyle, mutlak, özsel varlık diye önüne çıkarılanla karışıp kaynaşmaktan başka çıkar yol yoktur. İstese de istemese de bağımlı olacağına göre, birtakım zorbaların —ananın, babanın, kocanın, koruyucunun— sözünü dinlemektense, bir Tanrı'ya hizmet etmeyi yeğler; köleliğini gönül rızasıyla kabullenmeyi seçer, o zaman, bu kölelik özgürlük gibi gelecektir kendisine; özsel-olmayan nesnelliği tümüyle benimseyerek bu durumdan kurtulmaya çalışacaktır; sevdiği erkeği etinde canında, duygu ve davranışlarında alabildiğine yüceltecek, onu en yüce değer ve gerçeklik olarak kabul edecektir: onun önünde kendini hiçleştirecektir. Aşk, onun için, bir din haline gelir.

Erginlik çağındaki bir genç kızın, erkeklere benzemek üzere yola çıktığını biliyoruz; bundan vazgeçtikten sonra, kendini onlardan birine sevdirerek erkekliklerine katılmaya uğraşır; şu ya da bu erkeğin bireyselliğine tutulmaz; genel olarak erkeğe âşıktır. «Ah, sevebileceğim erkekler, bilseniz nasıl bekliyorum sizleri!» der Irène Reweliotty. «Çok yakında sizleri tanıyacağım için bilseniz nasıl seviniyorum: hele Sen, ilk erkeğim.» Yalnız, bu erkeğin kendisiyle aynı sınıfa, aynı ırka girmesi gerekir tabiî: kadın -erkek ayrıcalığı ancak bu çerçeve içinde geçerlidir; yarıtanrı olabilmesi için, erkeğin, her şeyden önce insan olması gerekir; sömürge subayının kızı için, yerli erkek insan değildir; bir genç kız, «kendinden daha aşağı» bir erkeğe teslim olmuşsa, bu, aşka lâyık olmadığı inancıyla değerini düşürme isteğinden ileri gelir. Genellikle, erkek üstünlüğünü dile getiren bir adam arar; çok kısa bir süre sonra, seçkin cinsten bir sürü bireyin son derece olumsal ve dünyasal varlıklar olduklarını üzülerek saptar; ancak, daha başından iyimser bir önyargısı vardır onlar üstüne; erkeklerin bütün işi, değerlerini göstermek değil, kaba bir biçimde değersizliklerini ortaya vurmamaktır: bir sürü içler acısı yanılgının nedeni budur; zaten sâf genç kız, erkeklik aynasına kanmıştır. Çeşitli durum ve koşullara göre, erkeğin değeri, bedensel güç, incelik, zenginlik, kültür, zekâ, yetke, toplumsal durum ya da askerî bir üniforma biçiminde gözükecektir gözüne: ama sevgilisinden beklediği şey, erkeğin temel özelliklerini kendinde toplamasıdır. İçli dışlılık, çoğu kez, erkeğin büyülü etkisini yıkmaya yeter; büyü daha ilk öpüşte, günlük gezip tozmalar sırasında ya da düğün gecesi bozuluverir. Oysa, uzaktan uzağa yaşatılan sevgi, gerçek bir yaşantı değil, boş bir hayaldir. Aşk arzusu, ancak bedensel açıdan desteklendiği, doğrulandığı zaman tutkulu bir sevgiye dönüşebilir. Bunun tersine, ilkin hiç değer vermediği bir erkek tarafından cinsel açıdan fet-

hedilen kadın bu erkeği hemen yücelteceğinden, bedensel sevişmelerin sonunda da aşk doğabilir. Ama çoğunlukla karşılaşılan durum, kadının, tanıdığı erkeklerin hiçbirini tanrı katına çıkaramayışıdır. Aşk, bir kadının yaşamında, sanıldığından çok daha az yer tutar. Koca, çocuklar, yuva, türlü zevkler, birtakım insanlarla görüşmeler, boş gurur, cinsel ilişkiler ve meslek, aşk'tan çok daha önemlidir. Hemen bütün kadınlar «büyük bir aşk» düşüyle yetişmiştir: ama ancak aşka benzer bazı şeyler tanımış, ona şöyle böyle yaklaşmışlardır; aşk, yetkinleşememiş, örselenmiş, aldatıcı, yalancı, eksik görünüşler altında çalmıştır kapılarını; pek az kadın varlığını aşka adamıştır. En büyük sevdalı kadınlar, çoğunlukla, gönüllerini çocuksu aşklarla yormamış olanlar arasından çıkar; böyleleri, önce, geleneksel kadın yazgısını kabul etmişlerdir: koca, ev, çocuklar; ya da müthiş bir yalnızlık çekmişlerdir; ya da az çok başarısızlığa uğrayan bir denemeye girişmişlerdir; düş kırıklığıyla dolu yaşamlarını seçkin bir erkeğe adayarak kurtulabileceklerini sezdikleri an, dört elle bu umuda sarılırlar. Matmazel Aissé,[2], Juliette Drouet,[3] Madam d'Agoult[4] sevdaya tutuldukları zaman otuzuna bile basmamış, Julie de Lespinasse'a[5] kırkına yeni merdiven dayamıştı; hiçbir erekleri yoktu, hiçbir değerli şeye girişecek durumda değillerdi, önlerinde aşk'tan başka çıkar yol bulunmuyordu.

Bağımsızlık elinde olsa bile, bu yol, pek çok kadına çekici gelmektedir; kendi yaşamını bir girişim gibi ele almak sıkıntılıdır; delikanlı bile, bir kılavuz, bir eğitimci, bir ana

---

[2] 1694-1733 yılları arasında yaşamış ünlü bir aşk kadını.

[3] Victor Hugo'nun sevgilisi, ünlü Fransız tiyatro oyuncusu (1806-1883).

[4] Kontes d'Agoult (1805-1876), Liszt'in sevgilisi ünlü bir Fransız yazarı.

[5] Ansiklopedicilerin, özellikle d'Alembert'in yakın dostu, Mora Markizi ile Guibert Kontu'nun sevgilisi (1732-1776).

arayarak, kendinden büyük kadınlara yönelir; ama yetiştirilişi, kendi içinde rastladığı töre ve yönergeler özgürlüklerinden vazgeçmek gibi kolay bir yolda çöreklenip kalmasını engellemekte; erkek, bu gibi aşk serüvenlerini gelip geçici birer aşama olarak görmektedir. Erkeğin talihi —gerek küçüklüğünde, gerek büyüdükten sonra—, en dikenli, ama güvenli yollara itilmesinde; kadının talihsizliğiyse, hemen hemen karşı konmaz itkilerle kuşatılmış olmasındadır; her şey onu en kolay yolu seçmeye itmektedir: kendi adına savaşması gerektiği öğretilecek yerde, ona, talihin akışına bırak kendini, peri padişahının kızı gibi yaşarsın denmektedir; müthiş bir masalla uyutulduğunu anladığı vakit, iş işten geçmiş olmaktadır; yaşadığı serüven bütün gücünü tüketmiştir.

Ruh hekimleri, kadının, sevgilisinde babasının hayalini aradığını söylerler; oysa babası, çocukluğunda, baba olduğu için değil, erkek olduğu için gözünü kamaştırmaktaydı ve bütün erkekler girmektedir bu büyüye; kadın bir insanı öbür insanda canlandırmak değil, bir durumu, küçüklüğünde, büyüklerin kanadı altında yaşarken tanıdığı durumu geri getirmek ister: o çağda, aile ocağının içindeydi, bir yarı-edilginliğin tadını çıkarmaktaydı; ona anasını da, babasını da, yani tüm çocukluğunu geri getirecektir; onun aradığı, dünyanın ortasına bırakılıvermiş bir varlık olduğunu görmesini engelleyecek dört duvarla bir dam ve onu özgürlüğünden koruyacak yasalardır. Birçok kadının aşkında çocukluk günlerinin özlemi yatmaktadır; kadın, sevgilisi kendisine «sevgili yavrum, küçük kızım benim» dediği zaman büyük bir mutluluk duymaktadır; erkekler, «küçücük bir kız gibisin» cümlesinin kadınların gönlünü kazanacak en güvenilir sözlerden biri olduğunu çok iyi bilmektedirler: kadınların ne kadar çoğunun büyümekten acı duyduğunu hep biliriz; pek çoğu «çocuk gibi davranmakta», çocukluk çağlarını giyim ve davranışlarında sürdürmekte direnir. Bir erkeğin

kollarında yeniden çocuklaşmak, akıllarını başlarından alır. Çok tutulan bir şarkının nakaratı şöyledir:

Ah sevgilim, senin kollarında,
Öyle küçük, öyle küçük hissediyorum ki kendimi...

Bu tema, sevda konuşmalarıyla aşk mektuplarında da sonu gelmemecesine tekrarlanır. «Bebeğim, yavrum,» diye mırıldanır âşık; kadın da, «yavrun, senin minik yavrun» adını takar kendine. Irène Reweliotty şunları yazar: «Beni egemenliği altına alacak adam ne zaman gelecek Tanrım?» Sonra, ona rastladığını sanarak devam eder: «Seni kendimden üstün, tam bir erkek gibi hissetmeye bayılıyorum.»

Ruhbilimci Janet'nin[6] incelediği bir ruh hastası bu tutumu en belirgin biçimde ortaya çıkarmaktadır:

Kendimi bildim bileli, yaptığım iyi ya da kötü bütün işler aynı nedene dayanıyor: bütün benliğimi verebileceğim yetkin ve ideal bir sevgili; kendimi bütün varlığımla teslim edebileceğim, Tanrı, kadın ya da erkek, başka bir varlık bulmak özlemi... bu varlık benden öylesine üstün olacak ki, yaşarken nasıl davranmam gerektiğini düşünmeyecek, kendimi kollamayacağım. Beni elimden tutup yaşatacak kadar sevecek, olanca güvenimle, gözü kapalı dinleyeceğim, bana yol gösterecek, yanılgılardan koruyacak, önüme düşüp, usul usul, büyük bir sevgiyle dosdoğru yetkinliğe götürecek güvenilir birini bulmak. Marie-Madeleine ile Isa arasındaki düşünsel sevgiyi bilseniz nasıl kıskanıyorum: herkesin hayran olduğu, hayran olunmaya değer bir öğretmenin öğrencisi olmak; taptığı put için yaşayıp ölmek, hiçbir kuşkuya düşmeden ona inanmak. Meleğin zehirli hayvanı nihayet öldürdüğünü görmek, kendimi bu efendinin kollarına bırakmak, onun o koruyucu kuca-

[6] **Les Obsessions et la Psychasthénie.**

ğında alabildiğine küçülmek, onun malı olacak kadar kendimden geçmek.

Sayısız örnek göstermiştir ki, kendini hiçleştirme düşü, aslında, bir varolma susuzluğunu dile getirmektedir. *Bütün dinlerde, Tanrı'ya duyulan hayranlık, inanan kişinin kendini kurtarma kaygısıyla karışmaktadır;* kadın da kendini taptığı puta teslim ederken, onun hem kendisinde özetlediği evreni önüne getireceğini, hem de kendi varlığını yakalamasına yardım edeceğini ummaktadır. Çoğu kez, âşığında, her şeyden önce kendi 'ben'inin doğrulanmasını, yüceltilmesini beklemektedir. Birçok kadın, ancak sevildikleri zaman kendilerini bütünüyle sevgiye vermektedir: ve kendilerine gösterilen sevgi onları âşık etmeye yetmektedir. Genç kız, erkeğin gözüyle düşlemiştir kendi varlığını: kadın da, erkeğin gözlerinde kendini bulacağını sanmaktadır.

Senin yanında yürümek, diye yazıyor Cécile Sauvage, *sevdiğin o küçük adımları atmak, minicik ayaklarımı keçe konçlu çizmelerimin içinde hissetmek bana, onları eline aldığın zamanki sevginin tümünü veriyordu. Ellerimin küçük el kürkü içindeki kıpırtıları, kollarımın, yüzümün, sesimin dalgalanmaları büyük bir mutluluk dolduruyordu içime.*

Kadın, kendini yüce ve emin bir değerle dolu sanmaktadır, erkeklerde uyandırdığı aşk aracılığıyla nihayet kendi kendisini şımartma iznini koparmıştır. Âşığında bir tanık bulduğu için ağzı kulaklarındadır. Colette'in *La Vagabonde* (Uçarı Kız) adlı romanı da işte bunu itiraf etmektedir:

Bu adamın yarın yine gelmesine izin vermekle, itiraf edeyim ki, onu bir âşık, bir dost olarak değil, yaşamımı ve kişiliğimi seyre aç bir tanık olarak yanımda bulundurma isteğine boyuneğdim... Bir gün Margot bana, insanın başka biri önünde yaşama saçmalığından kurtulabilmesi için iyice yaşlanması gerekir demişti.

Katherine Mansfield, Middleton Murry'ye yazdığı mektuplardan birinde, yeni bir korse aldığını haber verir; ve hemen ekler: «Onu *görecek* kimsenin bulunmayışı ne üzücü!» Acıların en büyüğü, kendini, hiç kimsenin arzulamadığı bir çiçek, bir koku, bir hazine biçiminde hissetmektir: beni zenginleştirmeyen, kimsenin benden istemediği zenginliğin ne anlamı olabilir? Aşk, beyaz bir klişe kadar boş ve yararsız olan bir resmin arabındaki çizgileri açık seçik ve olumlu hale getiren ayraçtır; onun yardımıyla, kadının yüzü, vücudunun kıvrımları, çocukluk anıları, eski gözyaşları, giysileri, alışkanlıkları, evreni, kısacası bütün varlığı, kendisinin olan her şey olumsallıktan kurtulur, gereklilik kazanır: tanrısının ayakları dibine serilmiş göz kamaştırıcı bir armağandır artık.

O gelip ellerini hafifçe omuzlarına koymazdan ve gözleri, karşısındaki güzellik tarafından doyurulmazdan önce, kendisi, renksiz ve donuk bir dünyadaki pek de güzel sayılmayan bir kadından başka bir şey değildi. Ama o kendisini öptüğü anda, ölümsüzlüğün fildişi aydınlığında, dimdik ortaya çıkıvermişti.[7]

İşte bunun için, toplum içinde hatırı sayılır bir yerleri olan ve kadınların boş gururunu okşamayı bilen erkekler, bedensel çekicilikleri olmasa da, kadınları çılgınca kendilerine âşık edeceklerdir. Bulundukları yerin yüceliğiyle onlar, Yasa'yı, Doğru'yu canlandırmaktadırlar: onların bilinci, tartışılmaz bir gerçeği ortaya çıkarmaktadır. Onların övdüğü kadın, paha biçilmez bir hazine haline geldiğini hissetmektedir. Isadora Duncan'a bakarsanız, Gabriel d'Annunzio'nun aşk konusundaki başarısı işte buradan geliyordu.

[7] M. Webb, **Le Poids des Ombres** (Gölgelerin Ağırlığı).

D'Annunzio bir kadını sevdi mi, ruhunu yüceltir, ta göklere, Béatrice'in gezip dolaştığı, parıldadığı yerlere çıkarır. Ele aldığı kadını tanrısal öze katar, onu alır öyle yücelere, öyle yücelere çıkarır ki, kadın, gerçekten de Béatrice'le aynı düzeyde yaşadığına inanır. O, her gözdesini yıldızlı bir tülle örterdi. Böylece, sevdiği kadın, öbür ölümlülerden ayrılır, garip bir aydınlık içinde yol almaya başlardı. Ama ozanın hevesi geçip de başka birini sevdi mi, bu ışıklı tül bir anda yok olur, başındaki hale söner ve kadın eski yerine, çamurlar içine yuvarlanırdı... D'Annunzio'ya özgü o büyülü sözlerle övülmek, Havva anamızın, Cennet'te, yılanın kışkırtıcı sesini duyduğu anki sevincine benzer eşsiz bir mutluluk verirdi insana. D'Annunzio, her kadında, Evren'in merkezi olduğu izlenimi uyandırabilirdi.

Kadın, yalnız aşkta uyumlu bir biçimde birleştirebilir şehvet duygularıyla kendine hayranlığını; yukarda, bu iki dizge arasında, kadının cinsel yazgısına uymasını alabildiğine güçleştiren bir çelişme bulunduğunu söylemiştik. İnsanın kendisini etten kemikten yapılmış bir nesne, bir av haline getirmesi, kendine duyduğu hayranlığa aykırı düşer: sarılıp yatmaların vücudunu soldurduğunu, kirlettiğini, ya da ruhunu değersizleştirdiğini sanır. Bazı kadınların, böylece ben'lerinin bütünlüğünü koruyacaklarını düşünerek soğukluğu seçmeleri bundandır. Bazılarıysa hayvanca zevklerle yüce duyguları birbirinden ayırırlar. En ilgi çekici durumlardan biri, Stekel'in örnek verdiği Madam D. S....'ninkidir:

Saygı duyduğu kocasına karşı soğuk davranan D. S., onun ölümünden sonra, kocası gibi sanatçı, büyük bir müzikçi olan genç biriyle tanışır, sevgilisi olur. Aşkı öylesine mutlaktır —hâlâ öyledir— ki, ancak onun yanında kendini mutlu hissetmektedir. Lothar, bütün yaşamını doldurmaktadır. Ancak, onu böyle çılgınca sevmesine rağmen, kollarında buz gibidir. Derken bir başka adam çıkar yoluna. Bu iriyarı, kaba

bir ormancıdır, yalnız kaldıkları bir gün pek öyle işi uzatmadan yatıverir kadınla. Kadın onun bu saldırganlığı karşısında öylesine allak bullak olur ki, yaptıklarına ses bile çıkaramaz. Ama onun kollarında, heyecanın en büyüğünü tadar. «Onun kollarında diyor, aylarca sürecek bir dengeye kavuşuyorum. Vahşî bir sarhoşluk sanki, ama Lothar aklıma gelince anlatılmaz bir tiksinti kaplıyor içimi. Paul'den nefret ediyor, Lothar'ı seviyorum. Ancak, Paul doyuruyor beni. Lothar'daki her şey beni çekiyor. Ama, dürüst bir kadın olarak zevkten yoksun kaldığıma göre, yalnız sokak kadını haline geldiğim zaman bunun tadına varabileceğim galiba.» Paul'le evlenmekten kaçınıyor ama onunla yatmaya devam ediyor; sevişirken, «bambaşka bir insan oluyor ve ağzından aklına bile getirmeyeceği, açık saçık sözler dökülüyor.»

Stekel, «birçok kadın için, zevke varabilmenin tek koşulu hayvan derecesine düşmektir» diye ekliyor. Bu kadınlar, bedensel aşkta, saygı ve sevgi duygularıyla bağdaşamayacak bir bayağılaşma görmektedirler. Bir kısmı içinse, tam tersine, bu bayağılaşma, erkeğin kendilerine göstereceği saygı, şefkat ve hayranlıkla ortadan kaldırılabilir. Böyleleri, ancak yürekten sevildiklerine inanırlarsa teslim olurlar bir erkeğe; bedensel ilişkileri, her insanın kendine düşeni aldığı bir zevk alışverişi biçiminde görebilmek için, bir kadına epey köpeksilik, kayıtsızlık ya da gurur gereklidir. Erkek de en az kadın kadar —hattâ belki ondan çok— başkaldırır kendisini cinsel açıdan sömürmeye kalkana;[8] ama bu sömürülme, cinsel araç yerine konma duygusu, genel olarak kadında vardır. Ancak bir hayranlık gösterisi, onun, bir bozgun gibi gördüğü şeyin yarattığı ezikliği giderebilir. Sevişme ediminin ondan köklü bir yabancılaşma beklediğini

[8] Birçok örnekten biri de, **Lady Chatterley'in Âşığı**'dır. Lawrence burada, Mellors'un ağzından, kendisini bir zevk aracı haline getiren kadınlara duyduğu tiksintiyi dile getirmektedir.

biliyoruz; sevişme sırasında, kadın, edilginliğin cansızlığı içinde yüzer; gözlerini yumar, adsız, sansız, yitik bir varlık halinde, dalgalara kapılıp sağa sola savrulduğunu, korkunç acılar çektiğini, karanlıklara gömüldüğünü hisseder: etin, dölyatağının, mezarın karanlığıdır bu; hiçleşir, ben'i ortadan silinir, gidip Bütün'e katılır. Ama erkek kollarından sıyrıldığı an, bir yatağın üstünde, aydınlıkta, yeryüzüne bırakılmış bulur yine kendini; yeniden bir ad, bir yüz kazanır: yeniktir, bir av, bir nesne'dir yine. Ve işte aşk o zaman gereklidir ona. Sütten kesilen çocuğun ana-babanın güven verici bakışlarını arayışı gibi, kadın da, kendisini seven adamın bakışlarında, büyük acıyla ayrıldığı Bütün'e katıldığını hissetme ihtiyacındadır. Çok ender olarak bütünüyle doyurulmuştur; zevkin verdiği dinginliği tatsa bile, hiçbir zaman kesin olarak kurtulamaz tensel coşkunluktan; heyecanı duygu biçiminde devam eder; erkek, şehveti bağışlayarak onu kendisine bağlar, bir daha da bırakmaz. Oysa kendisi, o anda, arzu duymuyordur artık kadına: kadın, erkeğin bu anlık kayıtsızlığını, ancak zamandışı, mutlak bir duyguyla kendisine bağlıysa bağışlar. O vakit, şu an'ın içkinliği aşılır; yakıcı anılar birer pişmanlık olmaktan çıkıp birer hazine haline gelirler; aşırı haz, sönerken, yeni bir umut ve vaat haline dönüşür; duyulan zevk doğrulanmıştır; kadın, aştığı için, göğsünü gere gere kabul eder cinselliğini; heyecan, zevk, arzu, bir durum değil, bir veridir şimdi; vücudu da bir nesne değildir artık: bir alev, bir ilâhi'dir. Bundan sonra, olanca tutkusuyla aşk oyunlarının büyüsüne verebilir kendini; karanlık, yıldızlı bir geceye dönüşür; sevdalı kadın gözlerini açıp, kendisini seven ve bakışlarıyla ona şan ve şeref getiren erkeğe bakabilir; erkek aracılığıyla, hiçlik varolmanın bütünlüğü, varlık da bir değer haline gelmiştir; kadın artık karanlık bir denizde bocalamamaktadır, bir çift kanat üstünde havalandırılmış, göklere çıkarılmıştır. Kendini bırakış, kutsal bir coşku biçimine girer. Kadın, sevdiği

adamı *koynuna aldığı* an, Meryem Ana'nın Kutsal Ruh (Tanrı), imanlı kişinin de kutsal ekmekle doyuruluşu gibi, bütünlenir, dolar; dinsel ilâhilerle açık saçık asker türküleri arasındaki benzerliğin nedeni de budur: sofuca aşkta ille de cinsel bir nitelik yoktur elbet, ama sevdalı kadının cinselliğinde sofuca bir yan vardır. «Tanrım, taptığım, efendim...» diz çökmüş ermiş kadınla yataktaki sevdalı kadının ağzından aynı sözler dökülür; bunlardan biri etini İsa'nın resmine sunar, yara izlerini almak üzere ellerini uzatır, tanrısal Aşkın gelip kendini kavurmasını ister; öbürü de bir sunu ve bekleyiştir: İsa'nın çizgileri, Aşk Tanrısı'nın yayı ve okları erkekte canlanmaktadır. İkisi de aynı düşü, o çocuksu, sofuca, sevdalı düşü görmektedirler: başka birinin koynunda eriyip bitmek, çok daha yüce bir düzeyde varolmak.

Bazıları,[9] bu hiçleşme arzusunun insanı eziyetten hoşlanmaya (masochisme'e) götürdüğünü öne sürmüşlerdir. Ancak, daha önce de söylediğim gibi, eziyetseverlik ancak «kendimi, başkasının gözündeki nesnelliğimle büyülemeye»[10] çalıştığım zaman söz konusu olabilir, yani, öznenin bilinci ben'e doğru dönüp onu aşağılanmış durumda yakalamaya çalıştığı zaman. Oysa, sevdalı kadın, kendi ben'i içinde yabancılaşmış, kendine hayran bir insan olmakla kalmaz: ayrıca, sınırsız gerçekliği tanıyan biri aracılığıyla kendi dar sınırlarını aşmak, sınırsız olmak için yanar tutuşur. *Kendini* kurtarmak için teslim olur aşka; ancak, putlaştırıcı aşkın aykırılığı şurdadır ki, sevdalı kadın, kendisini kurtarmak isterken bir de bakarsınız *kendi* varlığını bütünüyle yadsımış. Duygusu sofuca (gizemci) bir boyut kazanır; tanrıdan artık kendisine hayran olmasını, kendisini onaylamasını beklemez; onun varlığında erimek, onun kollarında kendinden geç-

---

9 Özellikle H. Deutsch öne sürer bu savı: **Psychology of women.**

10 J. P. Sartre, **L'Etre et le Néant** (Varlık ve Hiçlik).

mek ister. «Bir aşk ermişi olmak isterdim, diyor Madam d'Agoult. Böyle çileci coşkunluk ve çılgınlık anlarında, kendini dine adamış insanları kıskanıyorum.» Bu sözlerde ortaya çıkan şey, sevgiliyle seveni ayıran sınırların yıkılması, ben'in kökünden yokedilmesi arzusudur: bu bir eziyetseverlik değil, coşku içinde birleşme, birolma düşüdür. Georgette Leblanc'a şu sözleri söyleten de aynı düştür: «O çağda, gelip bu dünyadaki en büyük arzunuz nedir deseler, hiç çekinmeden: onun ruhunu besleyen kaynak, içini ısıtan alev olmak, derdim.»

Kadının, bu birliği gerçekleştirebilmek için başvuracağı ilk yol, hizmettir; sevgilinin isteklerine karşılık verirken gerekli hissedecektir kendini; onun varlığına katılacak, onun değerini paylaşacak, böylece doğrulanacaktır; en koyu sofular bile, Angélus Silésius'un deyimiyle söylersek, Tanrı'nın insanlara ihtiyacı olduğuna inanmaktadırlar, yoksa, kendilerini ona adayışları boşa giderdi. Erkek ne kadar çok şey isterse, kadın o kadar zevk duyar. Hugo'nun kendisini alıp eve kapatması epey ağrına gittiği halde, Juliette Drouet'nin, onun sözünü dinlemekten mutluluk duyduğu hissedilmektedir: ocak başında oturup beklemek, üstadın mutluluğuna katkıda bulunmaktır. Büyük bir tutkuyla, ona, daha olumlu yönde yardım etmeye çalışır. Nefis yemekler pişirir, güzel bir ev döşer ona: «senin küçük evin» der bu yuvaya; üstünü başını temiz tutmaya dikkat eder.

Giysilerini baştan aşağı lekelemeni, paramparça etmeni, ve bunları tek başıma onarıp temizlemeyi isterim, diye yazar Hugo'ya.

Onun için gazete okur, birtakım yazılar keser, gelen mektupları, tuttuğu notları dosyalara yerleştirir, yazdığı şeyleri temize çeker. Ozan, bu işlerin bir kısmını kızı Léopoldine'e verdi mi karalar bağlar. Bütün sevdalı kadınlarda buna benzer özelliklere rastlarız. Kimi zaman, sevgili adına kendi

kendine eziyet bile eder; bütün varlığının, elindekilerin hepsinin, ömrünün her anının ona adanmasını, böylece bir varoluş nedeni kazanmalarını ister; her şeye onda sahip olmayı arzular; en büyük mutsuzluğu, sevgilisi kendisinden hiçbir şey istemediği zaman duyar, öyle ki, ince duygulu erkekler, hiç durmadan iş çıkarırlar sevgililerine. Aşkta, ilkin, bir zamanki varlığının, geçmişinin, oynadığı kişinin doğrulanmasını aramıştır; ama sonradan, geleceğini bu aşka bağlar; doğrulamak üzere, geleceğini, bütün değerleri elinde tutana adar; böylece kendi aşkınlığından kurtulmuş olur: bu aşkınlığı temel varlık olan öbür cinsinkine bağlar, onun uyruğu ve kölesi olur. Kendini bulmak, kendini kurtarmak için onun varlığında erimeyi seçmiştir ilkin: ancak, yavaş yavaş, gerçekten eriyip gider; bütün gerçeklik öbür cinste (erkekte)dir. Başlangıçta kendine hayranlığın doruğu diye tanımlanan aşk, sonunda, çoğu kez insanı kendi kendini küçük düşürmeye dek iten koşulsuz bir bağlılığın acı zevkleri olur çıkar. Büyük bir tutkunun ilk zamanlarında kadın, eskisinden daha güzel, daha zarif olmaktadır: «Adèle saçımı yaparken, bayıldığınız alnımı seyrediyorum», diye yazar Madam d'Agoult. Bu yüze, bu vücuda, bu odaya, bu ben'e bir varoluş nedeni bulmuştur artık, kendisini seven adam aracılığıyla o da bunları sevmektedir. Buna karşılık, bir süre sonra bütün bu hoppalıklara paydos der; eğer âşık onu arzuluyorsa, ilk başlarda aşkın kendisinden bile daha çok değer verdiği dış görünüşünü değiştirir; bununla, yani dış görünüşüyle ilgilenmez olur; bütün benliğini, varını yoğunu, efendisinin tımarı haline getirir; efendisinin değer vermediği şeyleri kaldırır atar; yüreğinin her atışını, kanının her damlasını, iliğini kemiğini ona adamak ister ve bu istek, özünden geçme biçimine dönüşür: kendini verişi eziyete, ölüme dek götürmek, sevgilinin çiğnediği toprak olmak, onun istediğinden başka bir şey olmamak düşü haline gelir. Sevgiliye yararı dokunmayan her şeyi, büyük

bir heyecanla yok eder. Eğer kendini armağan edişi bütünüyle kabul edilirse, kendine eziyet etme ve ettirme eğilimi ortaya çıkmaz: Juliette Drouet'de bunun izine pek az rastlarız. Juliette, duyduğu aşırı hayranlıkla, kimi zaman ozanın resmi önünde diz çöküyor, elinde olmadan işlediği kusurlardan ötürü özür diliyordu; büyük bir kızgınlıkla kendinden öç alıyordu. Ancak, içten gelen coşkunluktan eziyetçi öfkeye kaymak son derece kolaydır. Âşığı karşısında, ana-baba karşısındaki çocuğun durumuna düşen sevdalı kadın, çocukken anasının babasının önünde duyduğu suçluluğu hissetmeye başlar, sevdiği sürece ona başkaldırmayı düşünmez: kendi kendisine başkaldırır. Eğer erkek kadını onun istediği kadar sevmiyorsa, kadın erkeği kendine mal etmeyi, mutlu kılmayı, ona yetmeyi başaramamışsa, kendine hayranlığı bir tiksinti, kendini küçük düşürme, nefret haline dönüşür, bu da kendi kendisine ceza vermesine yol açar. Kimi zaman kısa ya da uzun bir nöbet boyunca, kimi zamansa yaşamı boyunca, gönüllü bir kurban olmayı seçecek, âşığının gönlünü fethetmeyi bilemeyen ben'ini cezalandırmaya uğraşacaktır. İşte o zaman tutumu tepeden tırnağa eziyetsever olacaktır. Yalnız, sevdalı kadının, kendinden öç almak üzere kendine acı çektirmeye uğraşmasıyla, erkek özgürlük ve gücünü doğrulamaya çalışmasını birbirine karıştırmamak gerekir. Fahişenin, erkeği tarafından dövülmekten hoşlandığı herkesin bildiği beylik bir gerçektir — ve galiba doğrudur da: ama onu coşturan şey, dövülen, köleleştirilen kendi kişiliği değil, bağlı bulunduğu erkeğin gücü, yetkesi ve üstünlüğüdür; fahişe, erkeğinin başka bir erkeği dövmesinden de hoşlanır, çoğu kez, tehlikeli kavgalara iter onu: efendisinin, yaşadığı çevrede kabul edilmiş değerleri kendinde toplamasını ister. Erkeğin geçici heveslerine seve seve boyuneğen kadın da, kendisine uygulanan bu zorbalıkta, yüce bir özgürlüğün açıkça ortaya çıkışına hayrandır. Şunu unutmamak gerekir ki, herhangi bir nedenle sevilen erkeğin büyülü

etkisi yıkılmışsa, atacağı tokatlar, kadından isteyeceği hizmetler bir anda çirkinleşir: onlar, ancak sevgilinin tanrısallığını belirttikleri zaman değerlidirler çünkü. Bu durumda, kendi dışında bir özgürlüğün avı haline geldiğini hissetmek başını döndürür insanın: yaşayan bir varlık için, başka birinin değişik ve buyurgan istemine boyuneğmek, serüvenlerin en şaşırtıcısıdır; insan hep aynı kalıp içinda yaşamaktan bıkar; körü körüne boyuneğiş, bir insanın karşılaşabileceği en köklü değişikliktir. Âşığın gelip geçici düşlerine, kesin buyruklarına göre, kadın bir anda köle, kraliçe, çiçek, ceylan, binbir renkli bir cam, paspas, hizmetçi, aşk kadını, esin perisi, yaşam arkadaşı, ana, kızkardeş ya da çocuk oluverir: dudaklarında hep aynı uysal gülümsemeyi sakladığını farketmediği sürece, büyük coşkunlukla razı olur bu değişimlere. Bize kalırsa, gerek sevgi düzeyinde, gerek şehvet düzeyinde kendine eziyet etme ve ettirme eğilimi, doyumsuz kalan, hem karşısındaki hem de kendisi tarafından düş kırıklığına uğratılan kadının tuttuğu yoldur; yoksa, mutlu bir istifanın doğal eğilimi değil. Kendine eziyet etme tutkusu, ben'in varlığını örselenmiş, hayal kırıklığına uğramış halde sürdürür; aşksa, temel özne uğruna, kendi ben'inden vazgeçmeyi gerektirir.

Gerek insanî aşkın, gerekse sofuca aşkın ereği, sevilenle özdeş olmaktır. Değerlerin ölçüsü, dünyanın temel doğrusu, sevilen varlığın bilincinde yatmaktadır; bu yüzden de, ona hizmet yeterli değildir. Kadın, bundan başka, dünyayı da onun gözüyle görmeye çalışır; onun okuduğu kitapları okur, onun beğendiği beste ya da resimleri beğenir, yalnız onunla birlikte seyrettiği görünümlerle, ondan gelen fikirlerle ilgilenir; onun dostlarını, düşmanlarını, görüşlerini benimser; oturup düşündüğü zaman, ondan gelecek karşılığı bulmaya uğraşır; ciğerlerine, onun ciğerlerinden çıkan havayı çekmek ister; ondan gelmeyen çiçeğin kokusu, meyvenin tadı yoktur; yolu yordamı bile değişmiştir; dünyanın merkezi

artık kendisinin durduğu yer değil, sevgilinin bulunduğu noktadır; bütün yollar ondan gelir ona gider. Onun sözcüklerini kullanır, onun el kol hareketlerini, tiklerini, takınaklarını (musallat fikirlerini) benimser. *Rüzgârlı Bayır*'da Catherine: «Heathcliff'*im ben*» der; bütün sevdalı kadınların çığlığıdır bu: seven kadın, sevilen erkeğin canlı bir örneği, yansısı, ikiz kardeşidir: onun ta *kendisi*'dir. Kendi öz dünyasının olumsallık içinde eriyip gitmesine göz yumar: sevdiği erkeğin evreninde yaşar.

Sevdalı kadının en büyük mutluluğu, sevdiği erkek tarafından varlığının bir parçası sayılmaktır; erkek «biz» dediği zaman, ona katılmakta, onunla özdeş olmakta, onun büyülü etkisini paylaşmakta, evreni onunla birlikte yönetmektedir; kötüye kullanma pahasına da olsa, bu «biz» sözcüğünü kullanmaya doyamaz. Mutlak gereklilik demek olan bir varlığa, yeryüzündeki gerekli ereklere doğru yürüyen ve dünyayı önüne bir gereklilik biçiminde getiren varlığa gerekli olan sevdalı kadın kendi varlığından geçmekle göz kamaştırıcı bir şeye, mutlak'a kavuşmaktadır. Ona başdöndürücü zevkler veren şey de işte bu kesin inançtır; kendini, hemen tanrının sağında, büyük bir coşku içinde hisseder; harika bir düzen içinde yüzen evrende, hiç değişmemecesine, *kendine özgü* bir yere sahip olsun da, bu yer isterse ikinci derecede bir yer olsun. Sevdiği, sevildiği, sevdiği insana gerekli olduğu sürece, varlığı bütünüyle doğrulanmaktadır: büyük bir dinginlik ve mutluluk içindedir. Birtakım dinsel kaygılara düşmezden önce, Şövalye d'Aydie'nin sevgilisi Matmazel Aissé'nin, ya da Hugo'nun gölgesindeki Juliette Drouet'nin yaşamları böyleydi işte.

Ancak, bu şanlı şerefli mutluluğun sürüp gitmesi pek enderdir. Hiçbir erkek Tanrı değildir. Sofu bir kadınla kutsal yokluk arasındaki ilintiler yalnızca kendi inancının ateşine bağlıdır: Tanrı olmadığı halde tanrılaştırılan erkekse vardır, gözümüzün önündedir. Sevdalı kadının başlıca

dertleri burdan doğacaktır. Böylece bir kadının en beylik yazgısını, Julie de Lespinasse'ın şu satırlarında buluruz: «Sevgili dostum, bütün ömrümce sizi seviyor, acı çekiyor ve sizi bekliyorum.» Gerçi, erkekler için de aşkla acı birbirine sıkı sıkıya bağlıdır; ama onların çektikleri acı ya çok sürmez ya da kasıp kavurucu değildir; Benjamin Constant, Juliette Récamier'nin aşkından kendini öldürmeye kalktı; ama bir yılda iyileşti. Stendhal yıllarca aradı Métilde'i, ancak bu, yaşamını zehir etmeyip ona renk katan bir acıydı. Oysa, kendini özsel-olmayan bir varlık diye kabul eden, tam bir bağımlılığa göz yuman kadın, gerçek bir cehennem yaratmaktadır kendine; bütün sevdalı kadınlar, kendilerini, Anderson masallarındaki aşk uğruna kuyruğunu bacakla değiştiren, sonra ömrü boyunca kızgın korlarla iğneler üstünde yürümeye mahkûm edilen denizkızına benzetirler. Sevilen erkeğin koşulsuz gerekli, kadınınsa gereksiz olduğu doğru değildir elbet; sevilen erkek, varlığını kendisine adayan kadını doğrulayacak güçte değildir ve kendini bütünüyle ona teslim etmez.

Sahici aşk, karşısındaki insanın olumsallığını, yani eksikliklerini, sınırlarını ve ta temelden gelen bedelsizliğini kabul etmek zorundadır; böyle bir aşk, bir kurtuluş değil, yalnızca insanlararası bir ilişki olma savındadır. Putlaştırıcı aşksa, sevilen erkeğe mutlak bir değer verir: buysa kör kör parmağım gözüne bir yalandır: «Bunca sevgiye lâyık bir *adam değil*», diye fısıldaşılır sevdalı bir kadının çevresinde; seven kadın (örneğin Matmazel Aissé), Kont Guibert'in solgun yüzünü hatırlattığı zaman, tarih buna acı acı gülümser. Taptığı erkeğin kusurlarını, bayağılığını görmek yıkıcı bir hayal kırıklığıdır kadın için. Colette, bu acı çöküşe —*La Vagabonde*'da, *Mes Apprentissages*'da— sık sık değinmiştir; buradaki hayal kırıklığı, çocuğun ana-baba karşısında duyduğundan çok daha büyüktür, çünkü kadın varlığını armağan ettiği kişiyi kendi seçmiştir. Seçilen kişi en yürekten bağlı-

lığa lâyık olsa bile, varlığında taşıdığı doğru dünyasaldır: yüce bir varlık karşısında dizçöken kadının sevdiği, bu erkeğin kendisi değildir artık; o, değerleri «ayraç içine almaya» yanaşmayan, yani bu değerlerin kaynağının insanî varlık olduğunu kabul etmeyen bir aşırı ciddiliğin kurbanıdır; kötüniyeti hayran olduğu kişiyle kendisi arasına, bir sürü engel çeker. Dinsel bir duyguyla onu yüceltir, önünde dizçöker ama erkeğin de yeryüzünde tehlike içinde bulunduğunu, bütün tasarı ve ereklerinin tıpkı kendisi gibi yıkılmaya hazır olduğunu düşünemediği için, onun dostu değildir; erkeği yasa, Doğru saydığından, duraksama ve bunalımlardan oluşmuş özgürlüğünü yerli yerine oturtamaz. Kadınların düştüğü birçok çelişmenin nedeni, sevgiliye insanî ölçülerle bakmaktan kaçınıştır. Kadın, âşığından bir lütuf bekler, o da bunu bağışlar: o zaman eliaçık, zengin, harika, kralsı, tanrısal bir varlıktır; yoo, reddederse o zaman da cimri, soysuz, acımasız, şeytansı ya da hayvansı bir varlıktır. İnsanın buna karşılık veresi geliyor: iyi ama, tek bir «evet» bir mucize kadar şaşırtıcıysa, «hayır» lâfına şaşmanın gereği ne? Bu «hayır» sözcüğü böylesine iğrenç bir bencilliği dile getiriyorsa, «evet»e neden bu denli tapasınız? İnsanüstü ile insanlıkdışı arasında, insanî olan'a bir yer yok mu?

Tahtından düşmüş bir tanrı, insan değildir çünkü: düzmeciliğin ta kendisidir; âşığın önünde iki yol vardır, ya göklere çıkarılan kral olduğunu kanıtlamak, ya da kapkaççının biri olduğunu itiraf etmek. Tapmadınız mı, ayağınızın altına alıp çiğnemeniz gerekir onu. Sevdalı kadın, sevdiği erkeğin alnına oturttuğu krallık tacı adına, her türlü zayıflığı yasaklar ona: erkek, asıl kimliğinin yerine geçirdiği imgeye uymadığı an hayal kırıklığına uğratır kadını; zamansız susar ya da acıkırsa, yorulur, sersemlik ederse, yanılır ya da çelişmeye düşerse, kadın, «asıl değerinin altına düştüğüne» karar verir ve hemen sızlanmaya başlar. Bu dolambaçlı yola girdikten sonra da, kendisinin onaylamadığı bütün gi-

rişimlerini suçlamaya dek vardırır işi; yargıcını yargılar ve efendisi kalabilmesi için, elindeki özgürlüğü yadsır. Kimi zaman ona duyduğu büyük saygı, varlığından çok yokluğunda bir anlam kazanır; bilindiği gibi, onları etten kemikten varlıklarla karşılaştırmak zorunda kalmamak için kendilerini ölmüş kahramanlara ya da yanına yaklaşılmaz kişilere adayan kadınlar vardır; çünkü etten kemikten varlıklar; önünde sonunda, düşlerini boşa çıkarmaktadırlar. Hayal kırıklığıyla dolu birtakım sloganların kaynağı da budur zaten: «Peri Padişahının oğluna inanmayın sakın. Bütün erkekler zavallıdır.» Oysa, birer dev olmalarını beklemeseniz erkekler hiç de cüce gibi gelmeyecektir gözünüze.

Bu, aşka tutulmuş kadının tepesine çöken en büyük felâketlerden biridir: o zaman, eliaçıklığı hemen müthiş bir titizliğe dönüşür. Bir başkasının varlığında yabancılaştığı için, uğradığı zararı çıkarmak ister: bütün varlığını elinde bulunduran insanı kendine maletmesi gerekir. Tümüyle ona verir kendini: ancak, erkeğin de, bu armağanı lâyık olduğu biçimde alabilmesi için, bütün varlığıyla hazır olması gerekir. Bütün vaktini ona ayırır: buna karşılık, erkeğin de her an yanında bulunması gerekir: yalnız onda yaşamak ister: ama yaşamak ister; erkeğin de, kendini onu yaşatmaya adaması gerekir. Madam d'Agoult, Liszt'e:

Zaman zaman sizi aptalca seviyorum ve böyle anlarda, tıpkı sizin gibi, neden benim de sizin için yaşamınızın her dakikasını dolduran bir düşünce olamadığımı, olamayacağımı, olmamam gerektiğini anlayamıyorum doğrusu, der mektuplarından birinde.

İçinden gelen anlık dileği frenlemeye çalışmaktadır: sevdiği erkek için her şey olma isteğidir bu. Hattâ Matmazel de Lespinasse'ın şu yakınmasında gizli bir çağrı bile vardır:

Hey ulu Tanrım! Sizi görmenin yarattığı ilgi ve zevkten yoksun günlerin ve ömrün ne demek olduğunu bir bilseniz!

Bakın dostum, tembellik, uğraşıp didinme, hareket yetmiyor size; bana gelince, mutluluğum sizsiniz, ömrümün her dakikasında sizi görüp sevmedikten sonra yaşayıp da ne yapayım.

Sevdalı kadın, ilkin, sevgilinin arzularını yerine getirmeye bayılır; sonradan —tıpkı masaldaki itfaiyecinin uğraş aşkıyla, gidip söndürmek üzere ötede beride yangın çıkarışı gibi—, doyurmak üzere bu arzuyu uyandırmaya verir bütün vaktini: bunu başaramazsa, gereksiz, aşağılanmış bir varlık gibi hisseder kendini; bu yüzden de, âşığın, duymadığı heyecanları duyuyormuş gibi oyun oynaması gerekir. Kadın, kendini tutsak ederek, erkeği kendine bağlamanın en kestirme yolunu bulmuştur. Aşkın bir başka yalanı da budur ve birçok erkek —Lawrence, Montherlant— öfkeyle karşı çıkmıştır buna: böyle bir sevgi, zorbalığın ta kendisi olduğu halde, bir sunu, bir armağan olduğu savındadır. Benjamin Constant, *Adolphe*'ta, bir kadının gereğinden fazla cömert aşkının erkeğin boynuna doladığı zincirleri sert bir deyişle anlatmıştır. Eléonore'dan söz ederken, hiç acımadan: «Aklı fikri onları bana kabul ettirmekte olduğundan yaptığı özverileri hesaplamaya vakti kalmazdı» der. Gerçekten de, kabul ediş, sevgiliyi, veren insan gibi herhangi bir gösteriş yapma olanağından bile yoksun bırakarak, kıskıvrak bağlar; kadın, âşığının, sırtına vurulan yükleri güleryüzle karşılamasını ister. Ve zorbalığını doyurmanın olanağı yoktur. Seven erkek buyurgandır: ancak, istediğini elde ettikten sonra, doymuştur. Kadının çok şey isteyen bağlılığınaysa dur durak yoktur. Sevdiği kadına güvenen bir erkek, hiçbir hoşnutsuzluk göstermeden yanından ayrılmasına, başka işlerle uğraşmasına göz yumar: kendisine ait olduğunu bildiğinden, bir nesneden çok bir özgürlüğe sahip olmaktan hoşlanır. Kadın içinse, sevgilinin yokluğu tam bir eziyettir: bir bakıştır, bir yargıçtır erkek, gözlerini sevdiği kadından başkasına çevirdiği an birçok şeyden yoksun bırakır onu;

erkek, gördüğü her şeyi kadına da gösterir; kadın, sevgilisinden uzakta, hem kendi benliğini, hem de dünyayı elinden kaçırır; erkek, yanıbaşında oturup yazdığı, okuduğu zaman bile onu yüzüstü bırakmakta, aldatmaktadır. Kadın onun uykusundan bile nefret etmektedir. Baudelaire, uyuyan kadına bakıp duygulanır: «Güzel gözleri yorgun, zavallı sevgili.» Proust, Albertine'in[11] uyuyuşuna bakıp kendinden geçer; çünkü erkek kıskançlığı yalnızca tekelci bir sahip olma istemidir; uyku ona çocukluğun zararsız sâflığını kazandırdığı zaman, sevilen kadın kimsenin malı değildir artık: erkek için, bu açık gerçek yeterlidir. Oysa tanrı, efendi, uykunun, dinlenmenin içkinliğine bırakmamalıdır kendini; kadın düşmanca bir bakışla seyreder bu yere serilmiş aşkınlığı; onun hayvansı kıpırtısızlığından, gözünün önünde yatan, kendi öz olumsallığını harcayarak olumsallığa terkedilmiş bulunan, *sevgili için* değil de *kendi başına* varolan bu vücuttan nefret eder. Violette Leduc büyük bir güçle anlatmıştır bu duyguyu:

Nefret ederim uyuyan erkeklerden. En kötü niyetlerle eğilir seyrederim onları. Boyuneğişleri çileden çıkarır beni. Onların o bilinçsiz dinginliğinden, yabancı uyuşukluğundan, çalışkan bir körünkini andıran suratlarından, akıllı uslu sarhoşluklarından, beceriksiz uygulamalarından nefret ederim... Uyuyan erkeğimin ağzından çıkacak pembe hava kabarcığını uzun süre bekledim, gözledim. Ondan bütün istediğim, var olduğunu, yanımda bulunduğunu gösteren küçücük bir hava kabarcığıydı. Yakalayamadım bu canlılık belirtisini... Geceleyin, gözkapaklarının ölü gözkapağına döndüğünü gördüm... Lâf anlamadığı zamanlar gözkapaklarındaki neşeye sığınırdım. Uyku bu gözkapaklarına indiği zaman ağır mı ağırdır. Her şeyi silip süpürmüştür. Büyük bir bilinçsizlikle bana yaban-

[11] Albertine'in, aslında, Albert olması hiçbir şeyi değiştirmez. Proust'un buradaki tutumu yine de erkekçedir.

cı bir dinginlik yaratabilen uyuyan erkeğimden nefret ediyorum. Baldan tatlı alnından nefret ediyorum... Benliğinin ta derinlerine inmiş, kendini dinlendirmeye uğraşıyor. Bilmediğim bir şeyleri özetliyor... Kuşlar gibi kanat çırparak yola çıkmıştık. Mizacımızı kullanarak, yeryüzünden ayrılmak istiyorduk. Birlikte havalanmış, yükselmiş, gözetlemiş, beklemiş, şarkılar mırıldanmış, bir yerlere varmış, inlemiş, kazanmış ve yitirmiştik. Çok ciddî bir okul kaçaklığıydı bu. Bir çeşit yeni hiçlik bulup ortaya çıkarmıştık. Oysa şimdi uyuyorsun. Kendini böyle çekip aradan sıyrılışın dürüst bir davranış değil... Uyuyan erkeğim kıpırdadığı an, elim, istemeden, tohum torbasına dokunuyor. İnsanı boğan, zorla boyun eğdiren elli çuval tohumluğun saklandığı bir ambar bu. Uyuyan bir erkeğin gizli para keseleri elimde şimdi... Küçük tohum torbaları elimde. Sürülecek tarlalar, bakılıp budanacak meyve bahçeleri, biçim değiştirecek suyun gücü, şuraya çivilenecek dört tahta, çekilecek balık ağları avucumda. Biriktirilen hayvanlar, meyveler ve çiçekler avucumda. Neşter, bahçıvan makası, derinlik ölçme aygıtı, tabanca, lâvtalar elimde şimdi ve bütün bunlar avucumu adamakıllı doldurmuyor bile. Uyuyan dünya tohumu, ruhun pörsük pörsük aşağı sarkan uzantısından başka bir şey değil...

Uyuduğun zaman nefret ediyorum senden.[12]

Tanrının uyumaması gerekir, yoksa, bir anda çamura, ete dönüşür; var olmaktan bir an bile geri kalmamalıdır, yoksa yarattığı varlık hiçlik içinde eriyip gider. Kadın için, erkeğin uykusu cimrilikten, ihanetten başka bir şey değildir. Seven erkek, kimi zaman uykudan uyandırır sevgilisini: yatmak için, kadınsa, yalnızca uyumasın, kendisinden uzaklaşmasın, salt kendisini düşünsün, yanında, odasında, yatağında, kollarında olsun diye uyandırır onu —Tanrı'nın da

---

[12] **Je hais les dormeurs** (Nefret Ederim Uyuyan Erkeklerden).

tapınakta bulunması gerekir—; budur kadının istediği: bir mapusane bekçisidir o.

Oysa, erkeğin mahpustan başka bir şey olmamasına da razı gelemez. Aşkın en acı çelişmelerinden biridir bu: Tanrı, ele geçirildiği an, bütün tanrısallığını yitirir. Kadın, erek olarak tanrıyı seçmekle, aşkınlığını kurtarır: buna karşılık, tapılan erkeğin de onu alıp dünyaya götürmesi gerekir. İki âşık da tutkunun mutlaklığı içine gömüldüğü an, özgürlük yozlaşıp içkinlik halini alır; *Tristan ile Yseult* adlı aşk masalının gösterdiği gibi, o zaman, yalnız ölüm çıkaryol getirebilir onlara. Erek olarak yalnız birbirlerini seçmiş iki âşık, daha başından ölmüş demektir: can sıkıntısından geberip giderler. Marcel Arland, *Terres étrangerès* (Yabancı Topraklar) adlı yapıtında, kendi kendini yiyip bitiren bir aşkın usul usul can verişini anlatır. Kadın, bu tehlikeyi bilir. Kıskançlık nöbetleri dışında, kendisi ister erkeğin tasarı ve eylem olmasını: hiçbir başarı kazanamazsa kahramanlıktan çıkar çünkü. Yeni serüvenlere atılan şövalye sevgilisine hakaret etmektedir; ama sevgilisi, dizinin dibinde oturduğu zaman da küçük görür onu. Olanaksız aşkın işkencesi budur işte; kadın, erkeğe bütünüyle *sahip olmak* ister, ama bunun yanında, erkeğin, sahip olunabilecek bütün verileri aşmasını da bekler: insan bir özgürlüğe *mal gibi sahip olamaz;* kadın, Heidegger'in deyimiyle «ta ötelerin malı olan bir varlık»ı *buraya* kapatmak istemektedir ve bu girişimin daha başından başarısızlığa mahkûm olduğunu bilmektedir. Julie de Lespinasse, mektuplardan birinde: «Dostum, sizi, gerektiği gibi, yani aşırı bir sevgiyle, çılgınca, coşkunluk ve umutsuzlukla seviyorum» der. Putlaştırıcı aşk, yeterince açıkgörüşlüyse, ancak umutsuz olabilir. Çünkü sevgilisinden bir kahraman, dev, yarı-tanrı olmasını isteyen sevdalı kadın, er-

keğin her şeyi olmamalıyım der, oysa gerçek mutluluğu erkeği bütünüyle kendine malettiği an tadabilir.

Her türlü özel haktan vazgeçiş demek olan kadının tutkusu der Nietzsche,[13] *aynı duygunun aynı vazgeçme arzusunun öbür cinste bulunmamasını gerektirir, çünkü sevgi yüzünden ikisi de benliklerinden geçseler, o zaman ortaya ne çıkardı bilmem ki? Herhalde boşluğun yarattığı müthiş bir korku. Kadın sahip olunmak ister... Bunun için de, birinin gelip kendisini almasını, ama kendini vermemesini, teslim etmemesini, tam tersine aşkta kendi benini zenginleştirmesini bekler... Kadın kendini verir, erkek de onunla varlığını zenginleştirir...*

Kadın, hiç değilse, sevgilinin zenginleşmesine yardım ettiği için sevinç duyacaktır; erkek için Her şey değildir: ama kendini vazgeçilmez, gerekli duymaya çalışacaktır; gerekliliğinse sınırı yoktur. Erkek «eğer ondan vazgeçemezse» kadın kendini erkeğin değerli varlığının temeli sayar ve bundan kendine de bir değer çıkarır. En büyük sevinci ona hizmette bulur: ancak, erkeğin de bu hizmeti iyilikbilirlikle karşılaması gerekir; böylece sunu, armağan, bağlılığın en sıradan diyalektiğiyle, karşılık bekleyiş biçimine girer.[14] Ve kılı kırk yaran bir kadın, bu durumda kendi kendine sorar: Gerçekten *bana* mı ihtiyacı var acaba? Erkek onu candan sevmekte, kimseninkine benzemeyen bir şefkat ve arzuyla istemektedir: ama bir başkasına duyacağı sevgi de aynı ölçüde benzersiz olmayacak mıdır acaba? Birçok sevdalı kadın bu konuda kendini aldatır; *benzersiz'de genel'in saklı bulunduğunu bilmezlikten gelir,* erkek de bu yanılsamayı destekler, çünkü kendisi de aynı yanılsamanın kurbanıdır; duyduğu arzuda, çoğu kez zamana kafa tutan bir ateş

---

[13] **Die fröhlice Wissenschaft.**

[14] **Denemeler**'de işte bunu göstermeye çalıştık.

vardır; belli bir kadını istediği an, tutkuyla ve yalnız onu ister: ve an mutlaktır, ama ancak an olarak. Aldatılan kadın andan sonsuza geçiverir. Efendinin kollarında tanrısallaşınca, öteden beri tanrıya ayrılmış, tanrısal bir varlık olduğu sanısına kapılır: tektir, eşi benzeri yoktur. Erkeğin arzusu, buyurgan olduğu ölçüde gelip geçicidir de, doyurulur doyurulmaz söner; oysa kadın, çoğunlukla, aşktan sonra tutsaklaşır. Bir sürü kolay edebiyat yapıtıyla kolay şarkı bu temayı işlemektedir. «Bir delikanlı geçerken, bir genç kız şarkı söylüyordu... Bir delikanlı şarkı söylerken, bir genç kız ağlıyordu.» Bir erkek bir kadına sürekli olarak bağlandığı zaman bile, bu, kadının ona ille de gerekli olduğu anlamına gelmez. Oysa kadının istediği budur: haklarından vazgeçişi, ancak erkeği krallık tahtına oturttuğu zaman doğrulanabilir; burada, karşılıklılık oyunundan kurtulamaz insan. Böylece, kadının ya acı çekmesi, ya da kendini aldatması gerekir. Çoğu kez ilkin yalana sarılır. Erkeğin aşkının, kendisinin ona gösterdiği sevginin tam karşılığı olduğu hayalini besler; arzuyu sevgi, erkeklik organının uyanışını arzu, sevgiyi de din sayar. Erkeği kendisine yalan söylemeye zorlar: Seviyor musun beni? Dünkü kadar mı? Hep seveceksin değil mi? Büyük bir ustalıkla, bu soruları, ayrıntılı ve içten karşılıkların verilebilmesi için yeterli zamanın bulunmadığı ya da durum ve koşulların buna elvermediği anlarda sorar; sevişme sırasında, bir hastalıktan kalkacağına yakın, hıçkırıklar arasında ya da bir garda, kesin bir karşılık isteyerek bu soruyu sorar; elde ettiği karşılıkları birer ganimet sayar; karşılık alamazsa, sususları yorumlamaya başlar; hemen her gerçek sevdalı kadın, az çok kaçıktır. Sevgilisinden uzun süredir mektup almayan bir kadın dostumun: «İnsan biriyle ilişkisini kesmek istediği zaman, bunu mektupla bildirir» dediğini hatırlıyorum; sonra, yanlış anlamaya meydan bırakmayan bir mektup aldı, o zaman da: «İnsan bir ilişkiyi kesmeye karar

verdi mi, mektup falan yazmaz azizim» demişti. İnsanın, dinlediği itiraflar karşısında, ruh hastalığına giren saçmalamanın nerede başladığına karar vermesi epey güçtür. Korkuya kapılmış bir sevdalı kadının ağzında, erkeğin davranışları hep zırzopça bir nitelik kazanır: erkek bir sinir hastası, bir eziyet düşkünü, bütün özlemlerini içine atmış biri, kendine eziyet etmekten hoşlanan biri, bir iblis, tutarsız bir insan, bir alçak ya da bu kusurların hepsini kendinde toplayan biridir; ruh dünyasıyla ilgili en ince açıklamalara kulak asmaz. «X... taparcasına hayran bana, çılgınca kıskanıyor beni, sokağa çıkarken yüzüme maske takmamı istiyor; ama öyle garip, aşktan öylesine korkan bir adam ki, evine gidip zili çaldığım zaman beni içeri almayıp sahanlıkta görüşüyor.» Bir başka öykü de şöyle «Z... bana hayrandı: Ama Lyon'a, kendisiyle birlikte yaşamaya gelmemi isteyemeyecek kadar gururluydu: gittim, evine yerleştim. Sekiz gün sonra, aramızda en küçük bir tartışma geçmediği halde, kapı dışarı etti beni. Ondan sonra iki kez görüştük. Üçüncü kez, telefonla konuşurken, lâfın yarısında telefonu yüzüme kapattı. Tam bir sinir hastası canım.» Bu karanlık öyküler, erkek ağzını açar açmaz aydınlanır: «Hiç mi hiç sevmiyordum onu», ya da: «Dostça seviyordum onu, ama bir ay bile bir arada yaşamaya dayanamazdım.» Çok ileri götürülürse, kötüniyet insanı tımarhaneye bile sokar: şehvetdüşkünlüğünün en belirgin özelliklerinden biri şudur: sevgilinin davranışları insana karanlık ve çelişik görünür; bu yüzden de, hastanın abuk sabuk konuşmaları, gerçeğin direncini kırmaya yarar. Sağlıklı bir kadın, sonunda doğruyu kavrayıp artık sevilmediğine inanabilir. Ancak bunu kendi kendine itiraf etmek zorunda kalmadıkça hile yapmaya devam edecektir. Karşılıklı aşkta bile, âşığın duygularıyla kadınınkiler arasında, kadının kendi kendisinden gizlemeye çalıştığı bir temel ayrılık vardır. Kadın kendi varlığını ancak onun yardımıyla doğrulamayı umduğuna göre erkeğin kendi

kendisini doğrulama gücüne sahip olması gerekmektedir. Erkeğin kadına bu denli gerekli oluşu, kadının özgürlüğünden kaçmasındandır: oysa erkek, onsuz ne bir kahraman, hattâ ne de basit bir insan olamayacağı özgürlüğüne sahip çıktığı an, hiç kimse ve hiçbir şey yüzde yüz gerekli değildir artık kendisine. Kadının bile bile boyuneğdiği bağımlılık zayıflığından gelmektedir: ee, gücünden ötürü sevdiği insandan da aynı bağımlılığı nasıl bekleyebilir acaba?

Büyük bir tutkuyla karşısındakinden çok şeyler isteyen insan, çelişik bir ereğe yöneldiği için, aşkta da iç rahatlığına eremiyecektir. Paramparça olan sıkıntılı ruhuyla, kölesi olduğu kişi için taşınmaz bir yük haline gelecektir; kendini vazgeçilmez bir varlık gibi hissedemediği için, rahatsız edici tiksinç bir yaratık biçimine girer. Bu da sık sık rastlanan bir tragedyadır. Sevdalı kadın, daha akıllı, daha az şey isteyen bir insansa, kuzu kuzu boyuneğer. Sevgilinin her şeyi olmadığı gibi ille de gerekli değildir: ona yararlı olmakla yetinir; herhangi bir kadın rahatça alabilir yerini: bu yeri şimdilik dolduran insan olmaya razıdır. Karşılık beklemeden benimser köleliği. O zaman, karınca kaderince bir mutluluk tadabilir; ama bu mutluluk, bu sınırlar içinde bile gölgesiz olamayacaktır. Sevdalı kadın, evli kadından daha çok acı çekerek bekler erkeğini. Evli kadın ayrıca tutkulu bir âşıksa, ev işlerinin, analığın, başka uğraş ve zevklerinin hiç değeri yoktur gözünde: onu can sıkıntısından kurtaracak tek şey, kocasının varlığıdır. Cecile Sauvage, evliliğin ilk günlerinde şunları yazıyordu kocasına: «Sen yanımda olmayınca yanıma, yöreme baknıayı bile gereksiz sayıyorum; o zaman, yaşadığım her şey ölü, kendimi iskemlenin birine atılmış boş bir entari gibi hissediyorum.»[15] Bilindiği gibi tutkulu aşk, çoğu kez, evliliğin

[15] Eğer kadın evlilikte özerkliğe kavuşmuşsa durumu başkadır; o zaman, sevgi ikisi de kendi kendilerine yeten karı-koca arasındaki özgür bir alışveriş biçimine girebilir.

dışında doğup gelişmektedir. Bütün bir yaşamın aşka adanışının en ilginç örneklerinden biri, Juliette Drouet'dir: o, ne zaman biteceği bilinmeyen bir bekleyişten başka birşey değildir artık. Hugo'ya: «Hiç durmadan aynı noktaya dönmek yani sonsuza dek beklemek gerekiyor» der mektuplarından birinde. «Hey ulu Tanrım! benim gibi bir insana ömrü boyunca beklemek ne üzücü!» «Aman ya Rabbim ne gündü bu! seni öylesine bekledim ki, hiç geçmeyecek sandım, ama şimdi, seni göremediğim için, çabucak geçip gittiğini düşünüyorum...» «Günleri sonsuz uzun buluyorum...» «Sizi bekliyorum, çünkü her şeye rağmen, bir daha gelmeyeceğinize inanmaktansa, beklemeyi yeğliyorum.» Gerçi hepimizin bildiği gibi, Hugo, Juliette'i koruyucusu Prens Demidoff'tan ayırdıktan sonra, eski dostlarından biriyle ilişki kurmasın diye, tam on iki yıl küçücük bir dairede kapalı tutmuş, tek başına sokağa çıkmasını yasaklamıştır. Bununla birlikte, kendine «zavallı, mahpus kurbanınız» adını veren kadının kara talihi yumuşadığı zaman bile, üstelik onu gittikçe daha az görmesine rağmen, sevdiği erkeği hâlâ biricik yaşama nedeni saymıştır. 1841'de şunları yazmaktadır: «Sevgili Victor'um, seviyorum seni, ama yüreğim kederli, acı dolu; seni öylesine az, öylesine az görüyorum ve bu kısa görüşmeler sırasında benimle öylesine az ilgileniyorsun ki, bütün bu az'lar birleşiyor, ruhumu ve gönlümü kedere boğuyor.» Bağımsızlıkla sevgiyi bağdaştırmaya çalışmaktadır. «Hem bağımsız, hem köle olmak isterdim: kendime bakabilmek için bağımsız, sevgimle de köle.» Ama tiyatro kapısı kesin olarak kapandığından, «ömrü boyunca» yalnız bir sevgili olmakla yetinmek zorunda kaldı. Taptığı varlığa hizmet edebilmek için harcadığı bütün çabalara rağmen, saatları alabildiğine boştu; yılda 300-400 olmak üzere Hugo'ya yazdığı 17000 mektup bunun kanıtıdır. Efendisinin ziyaretleri dışında kalan zamanı doldurmak zorundaydı. Harem'e kapatılan kadın için, felâketlerin en büyüğü, günlerin bir sıkıntı çölüne benzeme-

sidir: erkek gelip de kendisi için yalnızca bir nesne olan kadını kullanmadıkça, o, gerçekten bir hiçtir. Sevdalı kadının durumu da bunun aynıdır: yalnız sevilen kadın olmak ister o, başka hiçbir şeyin değeri yoktur gözünde. Yaşayabilmesi için, sevgilisinin yanında bulunması, kendisiyle ilgilenmesi gerekir; onun gelmesini, arzusunun uyanmasını, uykudan kalkmasını bekler ve daha yanından ayrılır ayrılmaz, yine beklemeye başlar. *Back street* (Arka Sokak)[16] ve *Intempéries* (Hava Değişiklikleri)[17] adlı romanların katkısız aşka tapan ve onun kurbanı olan kadın kahramanlarının tepesine çöken korkunç felâket de budur işte. Bu, kendi yazgısına sahip çıkmayan insanın yediği ağır cezadır.

Beklemek bir zevk olabilir; sevdiği kadına koştuğunu bilen erkeği beklemek, göz kamaştırıcı bir vaattır. Ama yokluğu bile varlığa çeviren güven dolu sevginin sarhoşluğu geçtikten sonra, hazır olmayışın yarattığı boşluğa kaygının sıkıntıları karışır: erkek bir daha hiç gelmeyebilir. Her buluşmalarında sevgilisini büyük bir şaşkınlıkla karşılayan bir kadın tanımıştım. «Bir daha hiç gelmeyeceksin sanıyordum» derdi hep. Erkek, iyi ama neden diye sorduğunda da: «*Gelmeyebilirdin,*» diye karşılık verirdi; «seni beklerken, bir daha görüşmeyecekmişiz gibi bir duygu uyanıyor içimde.» Özellikle, kendisini sevmekten bıkabilir: başka bir kadını sevebilir. Çünkü bir kadının: «Çılgınca seviyor beni, benden başkasını da sevemez» diyerek kendini aldatmaya çalışması çektiği kıskançlık acılarını ortadan kaldırmaz. Tutkulu, ama çelişik lâflara izin vermek kötüniyetin özünde vardır. Nitekim, inatla Napolyon olduğunu öne süren delinin aynı zamanda basit bir berber çırağı olduğunu kabul etmesine hiç bir engel yoktur. Kadın: Beni gerçekten seviyor mu acaba? Sorusunu pek ender sorar kendi kendine. Ama: sakın başka

16 Fanny Hurst, **Back Street.**

17 R. Lehmann, **Intemperies.**

birini seviyor olmasın? Sorusu hiç aklından çıkmaz. Âşığın ateşinin yavaş yavaş sönebileceğini ya da aşka kendisinden daha az değer verdiğini kabul etmez: daha ilk günden kendine birtakım rakîpler icat eder. Aşkı hem özgür bir duygu, hem de büyülü bir baştan çıkarılış diye görür; «erkeğinin» kendisini özgürlük içinde sevmeye devam ettiğine inanmakla birlikte, düzen kurmakta usta bir kadın tarafından «elinin kolunun bağlanacağını», «tuzağa düşürüleceğini» düşünür. Erkek, kadını, kendine benzeyişiyle, bütün içkinliğiyle (kendiliğinden varolan nitelikleriyle) yakalar: bunun için de kolayca kafese girebilir; kadının, elinde avucunda tutamayacağı başka bir varlık olduğunu pek düşünemez; duyduğu kıskançlık, tıpkı duyduğu sevgi gibi, gelip geçicidir: bu kıskançlık nöbetinin son derece şiddetli, hattâ öldürücü olduğu anlar vardır, ama hiç dinmemecesine içine yerleştiği pek enderdir. Kıskançlık, erkekte, düşünceyi başka alanlara çeken bir etken olarak belirir: işleri kötü gidince, hayat pestilini çıkardığı zaman düşünür karısının kendisini aldattığını.[18] Erkeği başkalığı, aşkınlığı içinde seven kadınsa, her an tehlikede hisseder kendini. Yanında bulunmamak da, kendisini aldatmak da aynı ölçüde ihanettir kadın için. Kötü sevildiğini hissettiği an kıskançlık damarı kabarır: istediği şeyler göz önünde tutulursa, hemen her zaman kıskanç olduğu görülür; dayandıkları bahaneler ne olursa olsun, bütün suçlamaları, bütün sızlanmaları kıskançlık nöbeti biçiminde dışa vurur: sabırsızlığını, beklemenin verdiği sıkıntıyı, bağımlılığının doğurduğu acı duyguyu, sakat, yarım bir varlık olmanın yarattığı üzüntüyü ancak böyle dile getirecektir. Sevilen erkeğin başka bir kadına bakışında, seven kadının bütün varlığı tehlikeye girmektedir, çünkü o, bu varlığı, sevdiği

---

[18] Lagache'ın **Nature et formes de la jalousie** (Kıskançlığın Yapısı ve Türleri) adlı yapıtı, daha başka şeylerle birlikte, işte bu noktayı ortaya çıkarmaktadır.

erkeğe bütünüyle bağlayarak yabancılaştırmıştır. Bu yüzden de, sevgilisinin bakışları bir an için bile başkasına çevrildi mi sinirlenir; erkek, az önce, yabancı bir erkeği uzun uzun süzdüğünü söylerse: «İkisi aynı şey değil» diye karşılık verir. Haklıdır. Bir kadının baktığı erkek kadından hiçbir şey almamaktadır: veriş, kadının vücudu yenecek bir av haline geldiği anda başlamaktadır. Bakılan kadınsa, daha o anda, arzulanabilecek, arzulanan bir nesne halini almaktadır; küçümsenen sevdalı kadınsa, «yeniden çamurlar içine yuvarlanmaktadır.» Onun için de, hep tetiktedir kadın. Sevgilisi ne yapıyor? Kime bakıyor? Kiminle konuşuyor? Bir arzunun kendisine sağladığı şeylerin tümünü tek bir gülüş alıp götürebilir; onu «ölümsüzlüğün fildişi aydınlığından» alıp yeniden bayağı günışığına düşürebilmek için tek bir an yeterlidir. Her şeyini aşka borçludur, onu yitirmekle elindekilerin tümünü yitirebilir. İster belirli, ister belirsiz, ister temelli, ister temelsiz olsun, kıskançlık kadın için aşkın kökünden yadsınmasıdır aslında: ihanet kesinse, ya aşkı bir din haline getirmek, ya da ondan vazgeçmek gerekir çünkü; bu öylesine köklü bir yıkılıştır ki, sevdalı kadının, aldatıldığından kuşkulanmasına ve kendini kandırmaya uğraşmasına rağmen, kimi zaman gerçeği öğrenmek için yanıp tutuşmasını, kimi zamansa bundan müthiş korkmasını anlamak kolaylaşmaktadır.

Hem saldırgan, hem de kaygılı bir tutum benimseyen kadının, çoğu kez hiç durmadan kıskançlık duyması, ama asıl kıskanacağı insandan kuşkulanmaması mümkündür: Juliette Drouet, Hugo'ya yaklaşan bütün kadınlardan ölesiye kuşkulanmış, ozanın tam sekiz yıl seviştiği Léonie Biard'dan çekinmeyi aklına bile getirmemiştir. Belirsizlik içinde, her kadın bir tehlike, bir rakiptir. Aşk, dostluğu öldürür, çünkü seven kadın sevdiği erkeğin evrenine hapsolmaktadır; kıskançlık, kadının yalnızlığını son kerteye çıkarmakta, böylece onu erkeğe iyice bağlamaktadır. Bununla birlikte, ka-

dını can sıkıntısından da korumaktadır: bir kocayı elde tutmaya uğraşmak, başlı başına bir iştir; bir âşığı elde tutmaya uğraşmak bir çeşit papazlıktır. Mutlu bir hayranlık içinde kendini ihmale başlayan kadın, bir tehlike sezer sezmez süslenip püslenmeye başlar. Süslenme, yuvaya çekidüzen verme, orada burada gösteriş yapma rakîplere karşı girişilen savaşın çeşitli anlarıdır. Kavga, kışkırtıcı bir etkinliktir; savaşan kadın, kazanacağından emin olduğu sürece, insanı derinden etkileyen bir zevk duyar çekişmekten. Ancak, müthiş sıkıntılar yaratan bozguna uğrama korkusu, gönülden gelen kendini adama isteğini insanı küçük düşüren bir kölelik haline dönüştürür. Erkek, kendini savunmak için hücum eder. Daha az gururlu bir varlık olan kadınsa, yumuşak ve edilgin bir tutum benimsemek zorundadır; onun en iyi silâhları, manevra, sakınım, hile, gülümseme, çekicilik ve uysallıktır. Bunu derken, bir akşam, beklenmedik bir anda kapısını çaldığım genç bir hanım geliyor aklıma; iki saat önce, yanından ayrıldığımda, saçı başı darmadağınık, giyimi kötü, bakışları kederliydi; beni görünce eski yüzünü takındı, ama o bir anlık süre içinde, sevgilisi için hazırlanmış, ikiyüzlülük ve korkuyla yüz çizgileri gerilmiş, o yalancı gülücüğü arkasında bütün acıları çekmeye karar vermiş halde yakalamıştım kendisini; saçını özenle taramış, yanaklarına ve dudaklarına canlılık getiren boyalar sürmüş, sırtına geçirdiği dantel bluz kendisini tüm değiştirmişti. Bayramlık giysiler, yani kavgada kullanılacak silâhlar. Masajcılar, makyajcılar, «yüz ve vücut güzelliği uzmanları», bize gereksiz gözüken yüz ve vücut bakımına müşterilerinin nasıl büyük bir önem verdiklerini bilmektedirler; sevgili için yeni çekicilikler bulmak, onun karşılaşıp sahip olmayı tasarladığı kadın haline gelmek gereklidir. Oysa bütün bu çabalar boştur: erkeği bir zamanlar kendisine bağlamış olan, şimdi de başka bir kadına bağlayacak olan o değişik, Başka insan görünüşünü geri getiremeyecektir.

Âşıkta da bir kocadaki ikili bağlaşma ve olanaksız istek vardır: oynaşının hem koşulsuz kendi malı, hem de kendinden ayrı bir varlık olmasını ister; hem tam düşlediği gibi, hem de hayalgücünün yaratabileceğinden bambaşka olmasını, yani hem beklediği karşılık, hem de bir şaşırtmaca olmasını ister. Bu çelişme kadını allak bullak eder ve başarısızlığa sürükler. Kendine, sevgilinin dilediğine göre bir görünüş vermeye çalışır; kendine hayranlığı destekleyen bir aşkın ilk zamanlarında bir çiçek gibi açılıp gelişen, güzelleşen pek çok kadın, daha az sevildiklerini hissettikleri an çılgınca bir köleliğin pençesinde bozulup gitmektedir; akılları fikirleri tek bir konuda olduğu, kişilikleri yoksullaştığı için, sevgiliyi çileden çıkarmaktadırlar; kadın, kendini âşığına körü körüne teslim ettiğinden, ilk anlarda kendisine çekicilik sağlayan özgürlük boyutundan yoksundur artık. Erkek onda kendi imgesini aramıştır: tıpatıp kendini bulduğu an canı sıkılır. Sevdalı kadının en büyük talihsizliklerinden biri, bu aşkın onu hiçleştirmesi, kişiliğini bozmasıdır; seven kadın bir köleden, bir uşaktan, fazla sadık bir aynadan, gereksiz bir yankıdan başka bir şey değildir. Bunun farkına vardığı zamanki üzüntüsü de epey pahalıya patlar kendisine; gözyaşları, hakkını aramalar, kavgalar gürültüler arasında, kalan çekiciliğini de yitirir. Yaşayan bir varlık, yaptığı işlerden oluşur; kadınsa, varolabilmek için, kendini yabancı bir bilinçte dondurmuş, hiçbir şey yapmaz olmuştur. «Yalnız sevmeyi bilirim ben» der Julie de Lespinasse. Bir roman başlığı olan *«Ben ki aşktan başka birşey değilim»*[19] sözü, bütün sevdalı kadınların yaftasıdır; yalnızca aşktır ve o aşk sona erip de sevilen nesne ortada kaldı mı, sevdalı kadın da artık hiçbir şey değildir.

Çoğu kez yanılgısını anlar; bunun üzerine, özgürlüğünü yeniden olumlamaya, başkalığına kavuşmaya çalışır; gös-

[19] Dominique Rolin'in bir romanı.

terişçinin biri olur çıkar. Başka erkekler tarafından arzulanınca, kendisinden bıkmış olan âşığının ilgisini yeniden çeker; birçok romanın ana temasıdır bu; uzaklaşma, kadına eski büyülü etkiyi kazandırmaya yeter; Albertine, sevgilisinin yanıbaşında bulunduğu, uysal davrandığı zaman son derece yavandır; biraz uzaklaşınca yine eskisi gibi giz dolu, anlaşılmaz bir varlık haline gelmekte, kıskançlığa kapılan Proust da ona yeniden değer vermektedir. Ancak, epey tehlikeli manevralardır bunlar; erkek bunların manevra olduğunu anlarsa, kölesinin köleliği iyiden iyiye açığa çıkar. Başarıya ulaşmaları bile tehlikelidir: erkek, oynaşını, kendisinin olduğu için hor görür, ama yine bu nedenden ötürü bağlıdır ona; peki, hoşgörü ya da bağlanma mı ortadan kaldıracak ihaneti? Canı sıkılan âşığın, naz yapan kadından uzaklaşması da mümkündür: erkek, kadının özgür olmasını ister elbet; ama kendisine teslim olmasını da ister. Kadın bu tehlikeyi bilir: onun için de yapacağı nazı yapamaz. Sevdalı bir kadının bu oyunu ustalıkla oynaması hemen hemen olanaksızdır; kendi kazdığı kuyuya düşmekten ölesiye korkar. Ayrıca, âşığına saygı duyduğundan, onu aldatmaktan tiksinir: sevgilinin tanrılığı nereye gidecektir o zaman? Kadın bu oyunu başarıyla oynadı mı, taptığı put yıkılır; oynayamadı mı, bu kez kendisi ayvayı yer. Kısacası, sonu yoktur bu yolun.

Sakınımlı bir sevdalı kadın —ancak, aşk ve sakınım sözcükleri birbirine temelinden aykırıdır—, sevgilisinin tutkusunu şefkate, dostluğa, alışkanlığa çevirmeye çalışır; ya da, onu kendine çok sağlam bağlarla bağlamaya uğraşır: çocuk, evlilik gibi bağlarla birçok aşk ilişkisinin altında evlilik düşüncesi yatar: aslında, güvenlik arzusudur bu; usta bir sevdalı kadın, genç sevgilisinin eliaçıklığından yararlanıp geleceğini güvenlik altına alır: ancak, böyle hesaplara daldığı andan sonra da seven kadın adına lâyık olmaktan çıkar. Çünkü sevdalı kadın, âşığını yok etmek değil, onu

özgürlüğü içinde ayrılmamacasına kendine bağlamaya çalışır. Bu yüzden de, özgür bağlılığın bir ömür boyu sürdüğü ender durumlar bir yana, sevgi-din insanı hep yıkıma sürükler. Matmazel de Lespinasse, Mora markizi ile olan ilişkisinde, ondan daha önce bıkmak talihine erdi: bu bıkma, Kont Guibert'e rastladığı içindi; ama bu kez de Kont ondan hızlı davrandı bıkmakta. Madam d'Agoult ile Liszt arasındaki aşk, şu kaçınılmaz diyalektik yüzünden sona erdi: Liszt'i öylesine sevimli kılan atılganlık, canlılık, tutku gibi nitelikler, onu daha başka aşklara da hazırlıyordu çünkü. Portekizli rahibe için yüzüstü bırakılmak kaçınılmazdı. Isadora Duncan'a bakılırsa, D'Annunzio'yu öyle çekici yapan, hiçbir kadına sadık olmayışıymış. Sevgiliden ayrılmak erkeği de derinden etkileyebilir: ancak, her şeye rağmen, onun önünde izlenecek bir erkek yaşamı vardır. Bırakılan kadınsa hiçbir şey değildir, hiçbir şeyi yoktur artık. «Peki, sevmeden önce nasıl yaşıyordunuz?» diye sorsanız, bunu kendisi bile hatırlayamaz. Eskiden kendisinin olan dünyayı yakıp yıkmış, külünü savurmuş, gidip başka bir yurdu benimsemiş, ama oradan da hiç ummadığı bir anda kovulmuştur; inandığı bütün değerleri yadsımış, bütün dostluklarını bozmuştur; bir anda tepesindeki çatı uçup gitmekte, ıssız bir çölün ortasında kalıvermektedir. Sevgilinin dışında hiçbir şeyi bulunmadığına göre, nasıl olup da yeni bir yaşama yolu tutturacaktır? Bir zamanlar manastıra sığınırlardı, şimdi de akıllarını kaçırmaktalar; eğer fazla akıllı bir kadınsa, ölümden başka çaresi yoktur: ya Matmazel de Lespinasse gibi çabucak, ya da ağır ağır söner gider; bu can çekişme, kimi zaman, epey uzun sürebilir. Bir kadın, ruh ve bedeniyle kendini on yıl, yirmi yıl bir erkeğe adamışsa, onun diktiği anıt altlığı üstünde görkemle boygöstermişse, sevgilisi tarafından terkedilişi korkunç bir yıkım olur. Kırk yaşındaki bir hanım: «Jacques beni sevmemeye başladığı gün ne yapardım kardeş?» diye soruyordu bana. Büyük bir titizlikle gi-

yinip kuşanıyor, saçını başını tarıyor, süsleniyordu; ancak, pörsüyen, bozulan yüzünün yeni bir erkeği kendine âşık etmesine olanak yoktu artık; üstelik kendisi de bir erkeğin gölgesinde yaşanan yirmi yıldan sonra, başka birini sevebilir miydi bakalım? İnsanın yaşı kırksa, geride, yaşanacak epey yıl var demektir. Yine böyle bir kadın hatırlıyorum, çektiği acılarla çökmüş yüzüne rağmen, son derece güzel gözleri, soylu çizgileri vardı, gözü kör, kulağı sağır olduğundan, elin günün içinde, farkına bile varmadan, şıpır şıpır gözyaşı dökmeye başlardı. Taptığı tanrı, kendisi için düşünülmüş sözleri, o anda başkasına söylüyordu çünkü; bu tahtından indirilmiş kraliçe, gerçekten tahta çıkıp çıkmadığını bile bilmiyordu artık. Yüzüstü bırakılan kadın gençse, iyileşmesi mümkündür: yeni bir aşk onu kurtarabilir; kimi zaman, bu ikinci denemeye daha bir sakınımla girişecektir, çünkü artık tek olmayanın mutlak da olamayacağını bilmektedir; ancak, eski yenilgisinin acısını da çıkarması gerektiğinden, daha büyük bir şiddetle işe girişenler çoğunluktadır. Mutlak aşkın başarısızlığa uğraması, yalnız kadının kendini toparlayabilmesi halinde yararlı olabilir; Abélard'dan ayrılan Héloise, büyük bir manastırın başına geçip kendine özerk bir varoluş kurduğu için karaya vurmuş balığa dönmekten kurtulmuştur.[20] Colette'in kadın kahramanları, sevginin yaratacağı hayal kırıklığıyla perişan olamayacak kadar gururludurlar. Renée Mére, kendini çalışmaya vererek kurtulur. «Sido» da, Colette'in sevdalı kadından başka bir şey olduğunu bildiği için, kızına, başına geleceklerden korkmadığını söylerdi. Bununla birlikte, kendini bütün varlığıyla başkalarının eline teslim etmek demek olan cömertlik kusuru kadar büyük ceza yiyebilen bir başka yanılgı yoktur yeryüzünde.

---

[20] Pierre Abelard (1079-1142), ünlü Fransız felsefe ve din bilimcisi.

Sahici aşk, iki ayrı özgürlüğün karşılıklı tanınması temeline oturmak zorundadır; seven kadın da, erkek de, o zaman, hem kendi varlığını, hem de karşısındakinin varlığını duyacaktır: hiçbiri aşkınlığından vazgeçmeyecek, kendi varlığını sakatlamayacaktır; ikisi de, üzerinde yaşadıkları dünyada, birtakım değerler ve erekler bulup ortaya çıkaracaklardır. Her ikisi için de aşk, kendini verişte benliğini tanımak, evreni zenginleştirmek biçimine girecektir. George Gusdorf, *la Connaissance de Soi* (İnsanın Kendini Tanıması) adlı yapıtında, *erkekler*'in aşktan, sevgiden beklediğini pek güzel özetlemektedir.

Aşk, bizi bizden, dar kalıbımızdan kurtararak kendi benliğimizi gösterir bize. Bize yabancı olan ve bizi tamamlayan varlıkla ilinti kurduğumuz an kendimizi olumlarız. Bir bilgi türü olan sevgi, nicedir içinde yaşadığımız görünüme bile yeni nitelikler kazandırır, önümüzde yeni gökler, yeni topraklar açılır. Işin en büyük sırrı da buradadır zaten: dünya bir başka varlıktır, ben de bir başka varlık'ım. *Ve sevdiğim an, bunu bilen tek kişi olmaktan çıkarım. Daha da ileri giderek, bunu bana öğretenin işte bu ikinci kişi, (sevdiğim yabancı varlık) olduğunu söyleyebiliriz. Öyleyse, kadın erkeğin kendi varlığının bilincine varmasında en önemli rolü oynamaktadır.*

Bir delikanlı için aşk konusunda çıraklık etmenin önemi de işte buradan gelmektedir; Stendhal'ın, Malraux'nun, «ben de bir başka varlık'ım» dedikleri anda duydukları engin zevki hepimiz biliyoruz. Ancak, Gusdorf, şu satırları yazarken haksızdır: «*Aynı şekilde,* erkek de, kadın için, kendi varlığını tanımada kullanacağı vazgeçilmez bir aracıdır», çünkü, bugün erkeğin durumu kadınınkinin *aynı* değildir; sevgi ilişkisinde erkek başka bir görünüşte ortaya çıkmakta, bu yeni görünüş de kişiliğine katılmakta, ama temel varlığı aynı kalmaktadır. Kadın da onun gibi kendisi-için varolan bir varlık olabilseydi, sevgiden aynı yararı sağlayabilecekti; bu

ise, onun iktisadî açıdan bağımsız olmasını, kendine özgü birtakım erekleri bulunmasını ve kimsenin aracılığı olmadan, kendini, topluluk yönünde aşabilmesini gerektirir. Malraux'nun anlattığı, Kyo ile May arasındakine benzer, birbirine denk bir sevgi işte o zaman gerçekleşebilir. Rousseau karşısındaki Madam Warens, Chéri karşısındaki Léa gibi, bazı kadınların erkek rolünü benimsemesi, egemen olması mümkündür. Ne var ki, kadın, büyük çoğunlukla, kendisini ancak başka bir varlık olarak tanımaktadır: başkası-için varlığı, kendi varlığıyla karışmaktadır; sonradan kendini öznel varlığı içinde yeniden bulamadığından, sevgi onun için kendi benliğini tanımasına yardım eden bir aracı değildir; erkeğin ortaya çıkarmakla kalmayıp, aynı zamanda yarattığı sevdalı kadın kişiliği içine gömülüp kalmaktadır; kurtuluşu, kendisini yaratmış olan ve istediği an yokedebilecek o zorba özgürlüğe, erkeğin özgürlüğüne bağlıdır. Üstelik pek farkında olmadan, hattâ pek de istemeden bütün yazgısını elinde bulunduran bu varlık önünde tir tir titreyerek ömrünü geçirmektedir; kendi yazgısına sahip çıkamayan güçsüz ve bunalımlı bir tanık halinde, bir başkası'nın varlığında, sürekli tehlike içinde yaşamaktadır. Hiç istemeden zorba ve cellât haline gelen bu yabancı varlık (erkek), yine hem kadının hem de kendi arzusuna aykırı olarak, düşmanca bir görünüşe bürünmektedir: seven kadın, aradığı birlik yerine yalnızlığın en acısıyla, yaşam ortaklığı yerine de kavga, hattâ çoğu kez nefretle karşılaşmaktadır. Aşk, kadında, alnına yazılmış bağımlılığı kendi isteğiyle benimseyerek aşma çabasıdır; oysa, gönül rızasıyla kabul edilmiş de olsa, bağımlılık ancak korku ve kölelik içinde yaşanır.

Erkekler, istek üzerine, sevginin, kadın için en yüce bütünleniş olduğunu ileri sürmüşlerdir. Nietzsche: «Kadın olarak seven bir kadın, bu sevginin yardımıyla, çok daha derinlemesine kadınlaşır» demiş; Balzac da: «En yüce düzeyde, erkeğin yaşamı şan ve şeref, kadınınkiyse aşktır. Er-

keğin yaşamı nasıl sürekli bir eylemse, kadın da, yaşamını sürekli bir sunuş haline getirerek erkeğe eşit olabilir» buyurmuştur. Oysa bu da acımasız bir uyutmadır, çünkü erkekler, kadının kendilerine sunduğu şeye en küçük bir değer vermemektedirler. Erkeğin, ne istiyorum sandığı koşulsuz bağlılığa, ne de boş gururunu okşayan putlaştırıcı sevgiye ihtiyacı vardır; o bunları, sözü geçen bağlılık ve sevginin içerdiği karşılıklı zorunlulukları yerine getirmediği zaman kabul etmektedir. Erkek, kadına, durmadan vermeyi öğütlemekte: ama verilen şeyler canını sıkmaktadır; kadın, hem hiçbir işe yaramayan armağanlarından, hem de gereksiz varlığından ötürü ne edeceğini şaşırmaktadır. Kadın, güçsüzlüğü değil, güçlülüğü içinde; kendinden kaçmak değil, kendini bulabilmek; varolmaktan istifa etmek değil, varlığını olumlamak üzere sevebildiği gün, aşk, hem onun hem de erkek için korkunç bir tehlike olmaktan çıkıp bir yaşam kaynağı haline gelecektir. Bugünse, kadın dünyası içine hapsedilmiş, kendi kendine yetemeyen, varlığı sakatlanmış kadının tepesine çöken en duygulu ilenç halindedir. Aşkın sayısız kadın kurbanı, en son kurtuluş yolu diye verimsiz bir cehennem yaşamını karşılarına diken bu alınyazısının haksızlığına tanıktır.

III. BÖLÜM

SOFU KADIN

Aşk, doğuştan gelen en yüce eğilim olarak ayrılmıştır kadına, o bu eğilimi erkeğe yönelttiğinde, sevgilide Tanrı'yı aramaktadır: durum ve koşullar kendisini insanî sevgiden yoksun bırakırsa, hayal kırıklığına uğramışsa, ya da aşktan çok şey bekleyen bir insansa, o zaman, kutsallığı yine Tanrı'da arayacaktır. Gönüllerinde böyle bir alev yanan erkekler de çıkmıştır elbet; ama böyleleri hem enderdir, hem de yüreklerindeki ateşli inançta alabildiğine temizlenip arınmış akılsal bir yan vardır. Kendisini gökteki tanrıyla evlenmenin erişilmez zevklerine terkeden kadın sayısıysa pek çoktur: ve onlar, bu zevkleri, gerçekten duygulu bir biçimde yaşarlar. Kadın, dizüstü yaşamaya alışıktır; genel olarak, kurtuluşunu, erkeklerin egemen olduğu gökyüzünden bekler; erkekler de bulutlar içindedir: yücelikleri, bedensel varlıklarının tülleri ardında kendini belli etmektedir. Sevilen Erkek, hemen her zaman, sevenden az çok uzaktır; kendisine tapan kadınla, iki anlama gelebilen işaretlerle anlaşır; kadın onun kalbini ancak inançla tanır ve erkek yüceldikçe, davranışları anlaşılmazlaşır. Şehvetdüşkünlüğünde, bu inancın, bütün yalanlamalara meydan okuduğunu görmüştük. Yüce Varlığı yanında hissedebilmek için, kadının ne görmeye, ne de dokunmaya ihtiyacı vardır. Taptığı ister bir hekim, ister bir papaz ya da Tanrı olsun, o, aynı açık gerçekleri görecek, kalbini ta yukarlardan gelen bir sevginin dalgalarına açacaktır. İnsanî aşkla, tanrısal aşk birbirine karışmaktadır; bunun nedeni ikincinin birincinin yüceltilmiş,

biçimi oluşu değildir: insanî aşk da aşkın bir varlığa, mutlak'a dönük bir harekettir. Her iki durumda da, sevdalı kadın, yüce bir Varlık'ın canlandırdığı Bütün'e katarak kendi olumsal varlığını kurtarmak istemektedir.

Sevgilinin tanrılaşması, Tanrı'nın da insanlaşması biçiminde dışa vuran bir ikircillik —sağlıklı ya da hastalıklı— pek çok durumda açıkça kendini göstermektedir. Ben burada, Ferdière'in şehvetdüşkünlüğünü inceleyen yapıtından bir örnek almakla yetineceğim. Konuşan, hastanın kendisidir.

1923'te, Basın'dan bir gazeteciyle mektuplaştım; her gün, ahlâk konusundaki yazılarını okuyor, satırlar arasında gizlenen anlamları bile bulup çıkarıyordum; yazılarıyla bana cevap verdiğini, birtakım öğütlerde bulunduğunu sanıyordum: aşk mektupları düzüyordum ona; sık sık yazıyordum... 1924'te, birden bu iş geldi başıma: Tanrı'nın bir kadın aradığını, pek yakında gelip benimle konuşacağını sanıyordum; bana özel bir görev verdiği, kendisine bir tapınak kurmak üzere beni seçtiği kanısı vardı içimde; kadınların doktorlara bakacağı çok büyük bir hastanenin, bir insan topluluğunun merkezi gibi görüyordum kendimi... İşte tam o sırada... evet, tam o sırada, Clermont akılhastanesine aktarıldım... Burada, dünyayı düzeltmeye çalışan genç doktorlar vardı: hücremde, dudaklarımı parmak uçlarımda, cinsel organlarımı avuçlarımda hissediyordum; bir keresinde: «Sen duygulu değil şehvetdüşkünü bir kadınsın; dön arkanı bakalım» dediler; döndüm ve içime girdiklerini hissettim: doyulmaz bir şeydi bu... Bölüm başkanı, Doktor D..., tanrı gibi bir adamdı; yatağıma yaklaştığı zaman, onda bir şeyler olduğunu seziyordum; «bütün varlığımla seninim» der gibi bakıyordu bana. Gerçekten seviyordu beni: bir gün, garip bir tavırla, ısrarlı ısrarlı baktı yüzüme... yeşil gözleri, gök mavisine dönüşmüştü; harika bir biçimde büyüyüp kocaman kocaman olmuşlardı... başka bir kadınla uğraşırken, bir yandan da, bende yarattığı etkiye bakıp

gülümsüyordu... böylece, bu noktada, Doktor D... üzerinde çakılıp kaldım... çivi çiviyi söker derler ya, aslı yok, daha sonraki âşıklarıma rağmen (15-16 âşığım oldu), ondan ayrılamadım bir türlü; işte bu yüzden suçlu zaten... On iki yıldır, hayalimde, durmadan onunla konuşuyorum... ben unutmak istedikçe geri geliyor... kimi zaman alaycı bir tavır takınıyor... «Görüyorsun ya, diyor, korkutuyorum seni, başkalarını sevsen de, sonunda yine bana döneceksin...» Ona mektuplar yazıyor, buluşmak üzere yer ve zaman bildiriyor, sonra kalkıp oraya gidiyorum. Geçen yıl onu görmeye gittim; soğuk bir tavır takındı; hiçbir yakınlık göstermedi bana; müthiş aptallık ettiğimi anladım, hemen ayrıldım yanından... Söylediklerine göre başka bir kadınla evlenmiş, olsun, yine de ömrünün sonuna dek beni sevecek... kocam o benim, bununla birlikte, bizi birbirimize kaynaştıracak edim hiçbir zaman gerçekleşemedi... Kimi zaman: «Her şeyi bırak benimle gel, benim yanımda hiç durmadan yükselecek, yükselecek, dünyalı bir varlık olmaktan kurtulacaksın» diyor bana. Görüyorsunuz ya, ne zaman Tanrı'yı aramaya kalksam, bir erkekle karşılaşıyorum; hangi dine yöneleceğimi şaşırdım.

Karşımızdaki hasta bir kadın. Ancak, birçok sofu kadında rastlarız Tanrı ile erkeğin ayrılmamacasına birbirine girişine. Hele günah çıkartan papaz, gökle yeryüzü arasında böyle ikili bir yer tutmaktadır. Ruhunu ortaya döken günahkâr kadını etten kemikten yapılmış kulaklarla dinlemekte, ama aynı kadını kuşatıp kucaklayan bakışlarında doğa-üstü bir ışık parıldamaktadır; tanrısal bir insandır o, insan biçimine girmiş Tanrı'dır. Madam Guyon, Peder La Combe'la karşılaşmasını şöyle anlatır: «Bir an için, ondan çıkan tanrısal bir etki ruhumun en derin köşesine iniyor, sonra benden çıkıp ona dönüyor ve bunu o da duyuyormuş gibi oldum.» Dinsel öğenin araya girişi, onu, yıllardır içine gömüldüğü kupkuru evrenden çekip çıkarmış, gönlüne yeni

bir aşk ateşi düşürmüştü. Sofuluk döneminin büyük bir bölümünü onun yanında yaşadı. Ve bu konudaki itirafı son derece ilginçtir: «Tam bir birlik içindeydik artık, öyle ki, *onu Tanrı'dan ayıramıyordum.*» Aslında bir erkeğe âşık olduğunu ve Tanrı'yı seviyormuş gibi yaparak kendini aldattığını söylemek pek yuvarlak bir lâf olur: o bu adamı, kendisine oranla bir *başkası* olduğu için de seviyordu. Tıpkı Ferdière'in hastası gibi, o da, farkında olmadan, bütün değerlerin yüce kaynağını aramaktaydı. Bütün sofu kadınların aradığı budur. Aracı erkek, kimi zaman, ıssız göğe doğru ilk atılımı yapabilmesine yarar; ama ille de gerekli değildir. Oyunun gerçekliğini, büyülü davranışın edimini, gerçek nesne ile hayalî olanı pek iyi ayırdedemeyen kadın, yokluğu kendi vücudunda varlık haline getirebilme konusunda son derece ustadır. İşin daha az şaka götüren yanı, zaman zaman rastladığımız gibi, sofulukla şehvetdüşkünlüğünü birbirine karıştırmaktır: şehvetdüşkünü kadın, yüce bir varlığın sevgisiyle değer kazandığını sanır; sevgi ilişkisini başlatan işte bu yüce varlıktır, ve sevildiğinden daha çok sevmektedir; duygularını, anlamı açık, kendisi gizli işaretlerle belli eder; müthiş kıskançtır, seçtiği erkeğin ateşinin azlığına sinirlenir: o zaman, hemen cezalandırır ve bu erkek, hemen hiçbir zaman, etten kemikten yapılmış, somut bir insan değildir. Bu özelliklerin hepsi sofu kadında da vardır: yalnız, Tanrı, aşkının ateşiyle yaktığı ruhu sonsuza dek sever, kanını onun uğruna akıtmıştır (bu Hıristiyan kadınlar için tabiî), göğün ta yedinci katında yerler hazırlanmaktadır ona; kadının bütün yapacağı, hiç karşı koymadan kendini bu sevginin ateşine atmaktır.

Bugün, şehvetdüşkünlüğünün kimi zaman düşünsel, kimi zaman da cinsel bir nitelik taşıyabileceği kabul edilmekte. Aynı şekilde, sofu kadının Tanrı'ya beslediği duygularda da bedenin az çok payı vardır. Sofu kadının içini dökü şüyle dünyalı âşıklarınki aynı temele dayanmaktadır. Angè-

le de Foligno, kucağında Saint-François, İsa'nın bir resmine bakarken şöyle diyordu: «İşte böyle sımsıkı sarılacağım sana, ölümlü gözlerimizin göremeyeceği kadar sıkı... ve beni sevdikçe bırakmayacağım seni.» Madam Guyon da şunları yazıyor: «Aşk, bir an bile yakamı bırakmıyordu. Dayanamayıp: Be hey sevgim, yeter bırak artık beni! diye bağırıyordum.» «İnsanın ruhuna anlatılmaz titreşimler salan, beni kendimden geçiren bir sevgi isterim...» «Hey ulu Tanrım! Şehvetdüşkünü kadınlara şu benim duyduklarımı hissettirseydiniz, o yalancı zevklerini hemencecik bırakır, bu gerçek hazzın tadını çıkarmaya koşarlardı.» Sainte Thérèse'in gördüğü düşü hemen herkes bilir:

Meleğin elinde, uzun, altın kaplı bir kargı vardı. Kargıyı zaman zaman kalbime batırıyor ve ta karnıma dek itiyordu. Kargıyı çektiğinde, barsaklarım dışarı dökülüyormuş gibi oluyor, tanrısal bir aşk sarıyordu her yanımı... Şuna eminim: kargının acısını ta kasıklarımda duyuyordum ve tinsel eşim kargıyı geri çektiği zaman, ucuna dizdiği iç organlarım birbiri ardından paralanıyordu.

Kimi zaman, dilin yoksulluğu, sofu kadını işte böyle cinsel sözlüğe başvurmaya zorlamaktadır deniyor; oysa, sofu kadının elinde, vücudundan başka dayanak yoktur ve dünyasal aşkın yalnız sözcüklerini değil, davranışlarını da kullanmaktadır; kendini Tanrı'ya sunarken, bir erkeğe teslim olan kadının yaptıklarını yapmak zorundadır. Ayrıca bu, duygularının değerini de düşürmemektedir. Angéle de Foligno, içinde bulunduğu ruh durumuna göre «Kupkuru ve solgun» ya da «alyanaklı ve tombul» olduğu, gözyaşlarına boğulduğu,[1] ta yukarlardan düştüğü zaman, bütün bu görün-

[1] Yaşam öyküsünü kaleme alanlardan biri: «Döktüğü gözyaşları yanaklarını öylesine yakıyordu ki, gidip onlara soğuk su çarpmak zorunda kalıyordu» der.

güleri salt «tinsel» sayamayız; ancak, bunları yalnızca onun aşırı «heyecanlanma eğilimi»ne bağlamak da, haşhaşın «uyutucu etkisi»nden medet ummak olur; vücut, nesnel görünüşü altında öznenin ta kendisi olduğuna göre, kendi özel yaşantılarının *nedeni* değildir elbet: özne, bütün davranışlarını, varlığının birliği içinde yaşamaktadır. Sofu kadının hayranları ya da düşmanları, Sainte Thérèse'in coşkunluklarına cinsel bir içerik verilirse, bunun onu isterik kadın haline getireceğini sanmaktadırlar. Oysa isterik öznenin değerini düşüren şey, vücudunun zihindeki takınakları etkin bir biçimde dile getirmesi değildir: aklını tek bir fikre saplamış olması, özgürlüğünün büyüye çarptırılmış, yokedilmiş bulunmasıdır; bir Hint fakirinin organizması üstünde kurduğu egemenlik onu köle haline getirmez: bedensel davranış, özgür bir atılımla çerçevelenmiş olabilir. Sainte Thérèse'in anıları iki anlama yer bırakmayacak kadar açık seçiktir ve bu yazılar, onu, yakıp yıkıcı bir hazzın doruğunda gösteren Bernin'in heykelini doğrulamaktadırlar; duyduğu heyecanları basit bir «cinsel yüceltme» diye yorumlamak da aynı derecede yanlıştır; bir kere, daha başında, sonradan kutsal bir sevgiye dönüşen cinsel bir arzu yoktur; seven kadının kendisi de, işin başında, sonradan belli bir bireye yönelteceği belirsiz bir arzunun kurbanı değildir; sevilen varlığın karşısında heyecanlanmakta ve bu heyecan, hemen o anda, sevgili üzerinde toplanmaktadır; böylece, Sainte Thérèse, tek bir hareketle, hem Tanrı'yla birleşmek istemekte, hem de bu birliği vücudunda yaşamaktadır; sinirlerinin ve hormonlarının tutsağı değildir: kınamaktan çok, etine kemiğine işleyen bu inançtan ötürü hayran olmak gerekir kendisine. Gerçekte, Sainte Thérèse'in de çok iyi anladığı gibi, sofuca bir yaşantının değeri, öznel açıdan nasıl yaşandığına değil, nesnel açıdan ulaştığı noktaya bakılarak ölçülür. Coşkunun dışa vuruşu, Sainte Thérèse'le Marie Alacoque'ta hemen hemen aynıdır: ama getirdikleri bildirinin değeri başka baş-

kadır.[2] Sainte Thérèse, salt zihinsel açıdan, bireyle aşkın Varlık arasındaki dramatik ilişkiyi ortaya koymaktadır; her türlü cinsel yorumun dışında kalan bir deneyi kadın olarak yaşamıştır; onu Suso'nun, Saint Jean de la Croix'nın[3] yanına koymak gerekir. Ama o, göz kamaştırıcı bir istisnadır. Küçük kızkardeşleriyle, tam tersine, dünya ve kurtuluş konusunda özellikle kadınsal bir görüş ortaya koymuşlardır, onların aradıkları aşkın, yüce bir varlık değil, kadınlarının kurtarılmasıdır.[4]

Kadın, tanrısal aşkta, sevdalı kadının sevgilisinde aradığını arar: kendine hayranlığının kamçılanması; büyük bir dikkatle, sevgiyle üstüne çevrilen o ulu bakış, kendisi için, mucize dolu bir kazançtır. Madam Guyon, gerek genç kızlık, gerek kadınlık döneminde, hep sevilme, hayran olunma arzusuyla yanıp tutuşmuştur. Çağdaş sofulardan biri olan Protestan Matmazel Vée şunları yazıyor: «Hiçbir şey beni bende olup bitenlerle özel bir biçimde ilgilenmeyen, bana sevgiyle bakmayan birinden yoksun kalmak kadar mutsuz kılamaz.» Madam Krüdener, Tanrı'nın her an kendisiyle ilgilendiği sanısındaymış, Sainte-Beuve, bu konuda bakın ne diyor: «Sevgilisinin kollarındayken, en önemli anlarda: Ah ulu Tanrım, bilsen ne mutluyum! diye inlerdi. Mut-

---

[2] Marguerite-Marie Alacoque (1647-1690), İsa'yı üç kez gördüğünü ileri süren ve ömrünü, manastırları ziyaretle geçiren ermiş kadınların önderliğini yapan bir azize.

[3] Saint Jean de la Croix (1542-1591). Sainte Thérèse'in yakın arkadaşı, onun gibi kilisede dönüşüm yanlısı, çeşitli üniversitelerde ders vermiş bir din doktoru. Hıristiyan ruhunu, insanın iç dünyasındaki «karanlık evrenden» geçirerek Tanrı'yla birleştirmek istiyordu.

Heinrich Suso (1295-1366). Dominicain okulundan yetişme, İsviçreli bir din adamı; görüşlerinin sertliğiyle ün salmış; XIV. yüzyılda Almanca'yı en güzel kullanan yazarlardan biri.

[4] Catherine de Sienne'de de, dinbilimle ilgili kaygılar epey ağır basmaktadır. O da, oldukça erkeksi bir azizedir.

luluğumun aşırılığını bağışla n'olur!» Bütün gökyüzü kendini seyredeceği bir ayna haline geldiği zaman kendine hayran kadının duyabileceği sarhoşluğu kolayca anlıyor insan; tanrısallaşan imgesi, Tanrı'nın kendisi gibi uçsuz, bucaksızdır artık, bir daha da hiç silinmeyecektir; o, aynı anda, cayır cayır yanan, küt küt atan, sevgiye boğulan yüreğinde, tapılası Tanrı Baba tarafından ruhunun yeniden yaratıldığını, sevilip şımartıldığını, günahlarının bağışlandığını hissetmektedir; kollarına aldığı, sarıldığı sevgili, Tanr'nın araya girmesiyle alabildiğine yüceltilmiş ikiz kardeşidir, kendisidir. Angèle de Foligno'nun aşağıdaki satırları son derece anlamlıdır. İsa bakın nasıl sesleniyor ona:

Tatlı kızım, yavrum, sevgilim, tapınağım benim. Kızım, sevgili yavrum, sev beni, çünkü ben de seni seviyorum, *hem de, senin beni sevebileceğinden çok, ama çok daha fazla. Bütün yaşamın: yiyip içişin, uyuyuşun, kısacası her şeyin hoşuma gidiyor. Sende, bütün ulusların gözlerini kamaştıracak şeyler yapacağım; herkes beni sende tanıyacak, birçok halk sende yüceltecek adımı. Kızım, benim tatlı eşim, çok, pek çok seviyorum seni.*

Bir başka yerde de şöyle der:

Tatlıların tatlısı, canım kızım, Yüce Tanrı'nın kalbi şimdi senin kalbinin üstündedir... Yüce Tanrı, senin içine sevgilerin en büyüğünü, bu kentte yaşayan kadınlardan hiçbirinin tadamayacağı sevgiyi *yerleştirdi; canının içi yaptı seni.*

Başka bir seferinde de şunları yazar:

Sana öyle bir sevgim var ki, artık kusurlarına falan aldırmıyor, hattâ onları görmüyorum bile. Müthiş bir hazine yerleştirdim senin içine.

Tanrı'nın seçtiği kadın, ta yücelerden gelen bu ateşli sevgi gösterilerine karşılık vermeden edemez elbet. Sevdalı

kadında rastladığımız geleneksel teknikle sevgiliye kavuşmak ister: yani kendisini hiçleştirerek. «Tek bir işim var yeryüzünde: sevmek, kendimi unutmak, hiçleştirmek» diye yazar Marie Alacoque. Coşku, ben'in bu hiçleştirilişini bedensel olarak dile getirmektedir; özne artık ne bir şey görmekte, ne de duymaktadır, bedenini unutmakta, yadsımaktadır. Tanrı'nın yüce ve göz kamaştıran imgesi işte bu teslimiyetle, edilginliğin eksiksiz kabulüyle, derinliğine gerçekleşmektedir. Madam Guyon'un sekinciliği (quiétisme'i), yani hiçbir şey yapmadan, kendi ben'ini hiçleştirerek, bir köşeden dünyayı seyretme yöntemi, bu edilginliği bir dizge haline getirmişti: nitekim, kendisi, vaktinin çoğunu hiç kıpırdamadan oturarak geçirmekteydi; ayakta uyuyordu.

Sofu kadınların çoğu, kendini edilgin bir biçimde Tanrı'ya teslim etmekle yetinmez: benlerini hiçleştirme işine, bedenlerini hırpalayıp yıkarak, etkin olarak girişirler. Çilecilik, keşişler ve papazlar tarafından da uygulanmıştır elbet. Ancak, kadının etini hiçe sayması, zaman zaman çok garip biçimlere bürünür. Kadının vücudu karşısındaki tutumunun nasıl iki yanlı olduğunu görmüştük: kadın acı çektirme ve aşağılama aracılığıyla yüceltir onu. Bir sevgilinin önüne zevk aracı olarak bırakıldığı an, bu vücut, bir tapınak, bir put haline gelmektedir; doğum sancılarından sonra yeryüzüne yeni kahramanlar getirmektedir. Sofu kadın, sonradan ona sahip olmayı hakedebilmek için, kıyasıya eziyet edecektir vücuduna; onu iğrenç duruma düşürmekle, aslında, ruhunun kurtuluşunu sağlayacak araç haline getirip yüceltmektedir. Bazı ermiş kadınların giriştikleri aşırılıkları da ancak böyle açıklayabiliriz. Sainte Angèle de Foligno az önce cüzzamlıların ellerini ayaklarını yıkadığı suyu ne büyük bir zevkle içtiğini anlatır:

Bu iksir içimizde öyle tatlı bir duygu uyandırdı ki, sevinç ardımıza takılıp ta eve dek bizimle birlikte geldi. O güne dek,

böyle tatlı bir su içmemiştim. Cüzzamlıların yaralarından çıkan bir parça takılmıştı boğazıma. Çıkarıp atacak yerde, yutabilmek için büyük bir çaba harcadım, ve sonunda başardım. Tanrı'nın varlığına katılmış gibi hissettim kendimi. İçimi dolduran tatlı duyguları anlatabilmem olanaksız.

Marie Alacoque'un, diliyle, hasta bir kadının kusmuklarını yaladığını biliyoruz; kendi yaşam öyküsünde, ishale tutulmuş bir erkeğin pisliğini yerken duyduğu mutluluğu anlatır; İsa sonradan, dudaklarını Kutsal-Kalbinin üstüne yaslayarak ödüllendirmiş kendisini. İtalya, İspanya gibi cinsel duyguları güçlü ülkelerde, kendini tanrıya adayış, iyice bedensel nitelikler kazanmaktadır: Apeninler'in orta kesimindeki köylerde, kadınlar, bugün bile, kutsal bir yeri ziyarete giderken yerden aldıkları taşları emerek dillerini paramparça etmektedirler. Bu işleri yaparken, bedenini aşağılayarak insan bedenini kurtaran İsa'nın yolundan gitmektedirler: kadınlar, bu büyük gize, erkeklerden çok daha somut biçimde yakındır.

Tanrı, çoğunlukla, kocasının kalıbında görünür kadına; kimi zaman, olanca şan ve şerefiyle, beyazlar içinde, göz kamaştıran, egemen bir varlık halinde ortaya çıkar; kadına bir gelinlik giydirir, başına bir taç oturtur, elinden tutar, kendisini göğün ta yedinci katına çıkarmaya söz verir. Ama çoğu kez, bizler gibi etten kemikten yapılmış bir varlıktır: İsa'nın Sainte Catherine'e verdiği, onun da parmağında taşıdığı görünmeyen yüzük, aslında, İsa'nın Sünneti'nden kalma bir «yara izi»nden başka bir şey değildi. Ve Tanrı, sofu kadın için, her şeyden önce, eziyete uğramış, kanlar içinde yüzen bir vücuttur: o, en büyük coşkunluğu, çarmıha gerilmiş İsa karşısında duyar; kendini, Oğlu'nun cesedine sarılmış olan Meryem Ana'ya, ya da, çarmıhın dibinde duran ve yüzü gözü Sevgili'nin kanıyla yıkanan Madeleine'e benzetir. Böylece, hem eziyetçi, hem de eziyet düşkünü yanını

doyurur. İsa'nın, yani Tanrı'nın aşağılanışında, İnsanın gözden düşüşüne hayran olur; çarmıha gerilmiş olan adam, o kıpırtısız, yara bere içindeki vücuduyla, küçük kızın öteden beri kendisine benzettiği, yırtıcı hayvanların, hançerlerin, erkeklerin önüne atılmış pembe-beyaz dişi kurbanı canlandırmaktadır: sofu kadın, Erkeğin, Tanrı-Erkeğin, kendi rolünü benimsediğini görünce allak bullak olmuştur. Tahta sedye üzerine yatırılan, günün birinde göz kamaştırıcı bir biçimde Yeniden Dirilecek olan kendisidir. Evet, kendisidir: kanıtlar bunu; dikenlerden örülmüş taç altında alnı kanar, görünmeyen bir çivi ellerini, ayaklarını, bağrını delik deşik eder. Katolik Kilisesi'nin tanıdığı, dikenli taçla dağlanmış 321 kişiden yalnız 47'si erkektir; öbürleri —Macaristan'lı Hélène, Jeanne de la Croix, G. d'Osten, Osane de Mantoue, Claire de Montfalcon vb.—, ortalama olarak, yaşdönümünü geçmiş kadınlardır. En ünlüleri olan Catherine Emmerich, çok genç yaşta damgalandı. Dikenli tacın acısını tatmak istediğinden, 24 yaşında, göz kamaştıracak kadar yakışıklı bir delikanlının kendisine yaklaştığını, başına özlenen tacı oturttuğunu gördü. Ertesi gün şakakları ve alnı şişti, kan akmaya başlamıştı. Dört yıl sonra, bir coşkunluk sırasında, İsa'yı gördü; yaralarından, incecik bıçaklara benzeyen ışınlar çıkıyor, bizim azizenin ellerinden, ayaklarından, bağrından kanlar fışkırıyordu. Teri bile kanlıydı, kan tükürüyordu. Günümüzde de, Thérèse Neumann her kutsal cuma günü imanlı kişilere İsa'nın kanıyla yıkanmış yüzünü göstermektedir. Kan fışkıran bu delikler, aslında, insanın bedenini şana şerefe kavuşturan anlaşılmaz simyanın belirtisidirler, çünkü, bu kanlı acının altında tanrısal sevginin ta kendisi yatmaktadır. Kadınların akan bu kızıl kanın katkısız, sapsarı bir ışık haline dönüşmesine verdikleri önemi anlamak da kolay. Erkeklerin kralı olan adamın (İsa'nın) bağrından akan kan akıllarından çıkmaz bir türlü. Sainte Catherine de Sienne, hemen her mektubunda bundan söz

eder. Angèle de Foligno, İsa'nın kalbini ve bağrındaki derin yarayı gördükçe kendinden geçiyordu. Catherine Emmerich, «kana bulanmış bembeyaz bir kefene sarılmış» İsa'ya benzeyebilmek için, kıpkırmızı bir gömlek giyiyordu; her şeyi, «İsa'nın kızıl kanına bulaşmış olarak» görüyordu. Marie Alacoque, yukarda da söylediğimiz gibi, ağzını İsa'nın Kutsal-Kalbi'ne dayamış, tam üç saat kana kana onun kanını içmişti. İmanlı kişilerin hayran bakışları önüne, sevginin alevli oklarının açtığı yaralardan çıkan kanın pıhtısını getiren o'dur. Kadınların en büyük düşünün simgesidir bu: sevginin açtığı yaralardan akan şanlı, şerefli kan.

Coşku, görülen hayaller, Tanrı'yla konuşmalar, yani iç dünyayla ilgili bu yaşantı, bazı kadınlara yetmektedir. Bazılarıysa bunu, edimler halinde bütün dünyaya yaymak istemektedirler. Eylemin hayran hayran seyredişle birleşmesi iki değişik biçimde ortaya çıkar. Sainte Catherine, Sainte Thérèse, Jeanne d'Arc gibi, hangi ereğe yöneldiklerini çok iyi bilen ve bunlara varabilmek için, büyük bir açıkgörüşlülükle, en iyi yolu tutan eylem kadınları vardır: böylelerinin Tanrı'dan gelen esinleri, olsa olsa, açık seçik gerçeklerine nesnel bir görünüş kazandırmaya yaramaktadır; bu esinler, onların, kesinlikle çizdikleri yolları izlemesine yardım etmektedir. Madam Guyon, Madam Krüdener gibi kendine hayran kadınlarsa, suskun bir coşkunluğun sonunda, yine Madam Guyon'un deyimiyle, ansızın «bir havari havasına» girdiklerini hissetmektedirler. Yerine getirecekleri görev konusunda kendilerinin de açık seçik bir görüşü yoktur; ve —tıpkı sağa sola koşuşma hastalığına tutulmuş evkadınları gibi— yapacakları şeye hiç aldırmazlar, yeter ki *bir şey olsun.* Madam Krüdener, büyükelçi ve romancı olarak kendini gösterdikten sonra, niteliklerinin değeri konusundaki fikrini kendine sakladı: birtakım kesin fikirleri savunup başarıya ulaştırmak için değil, Tanrı tarafından görevlendirilmiş bir insan olduğunu göstermek için el attı I. Alexan-

dre'ın kaderine. Kadının azıcık güzel ve akıllı olması bile kutsal bir kişiliğe sahip bulunduğuna inanmasına yeterken, Tanrı'nın seçkin kulu olduğunu düşündüğü zaman çıkacağı yeri artık varın siz hesap edin: o vakit, özel bir görevle yeryüzüne geldiğine inanır, birtakım belirsiz öğretiler öne sürer, hemen bir tarikat kurar; böylece, çevresinde topladığı insanların her birinde, kişiliğinin başdöndürücü biçimde çoğaldığını görür.

Sofu inancın ateşi de, tıpkı aşk ya da kendine hayranlık gibi, etkin ve bağımsız bir yaşamın temeli olabilir. Ancak, tek başına ele alınırsa, bütün bu ruhunu kurtarma çabaları insanı olsa olsa başarısızlığa götürür; kadın, ya gerçekdışı ile ilişki kurar: yani kendi hayali ya da Tanrı ile; ya da, gerçek bir varlıkla gerçekdışı ilişkilere girer; her iki durumda da, dünya üzerinde etkili olamaz; öznelliğinden kurtulamaz; özgürlüğü bir kandırmaca, bir efsane olarak kalır; bu özgürlüğü gerçekten yaşamanın bir tek yolu vardır: onu, olumlu bir eylemle insan toplumuna yansıtmak.

ÜÇÜNCÜ KESİM

KURTULUŞA DOĞRU

I. BÖLÜM

BAĞIMSIZ KADIN

Fransız Anayasa'sı, kocaya itaati kadının görevleri arasında saymıyor artık ve kadın yurttaşların hepsi seçme hakkına sahip; bu medenî haklar ve özgürlükler, iktisadî özerklikle tamamlanmadıkça, kâğıt üzerinde kalmaya mahkûmdur; ister eş, ister oynaş olsun, geçimi erkek tarafından sağlanan kadın, elinde bir seçmen kartı var diye, erkeğin boyunduruğundan kurtulmuş sayılmaz; gerçi töreler ona eskiye oranla daha az zorunluluk yüklemekte, ama bu olumsuz izin belgeleri durumunu temelinden değiştirmeye yetmemiştir; yine erkeğin uyruğundadır. Kadın, erkekle arasındaki açığı çalışma yoluyla epey kapatmıştır; ve yalnız çalışma somut bir özgürlük kazandırabilir ona. Asalak olmaktan çıktığı an, bağımlılığına dayanan dizge bir anda yıkılmaktadır; onunla evren arasına erkeğin girmesine ihtiyacı yoktur artık. Uyruk kadının tepesine çöken en büyük yıkım, hiçbir şey yapmasına izin verilmeyişidir: o zaman, kadın da, ters bir çıkışla, eylemi kendine hayranlıkta, aşkta ya da dinde aramakta ısrar etmektedir; üretici, etkin olduğu ansa, yeniden aşkınlığa kavuşmaktadır; kurduğu tasarılarda, kendini, somut bir özne haline getirip olumlamaktadır; güttüğü erekte, kazandığı para ve haklarda kendi sorumluluğunu duymaktadır. En basit işlerde çalışan kadınlar bile bu üstünlüklerin bilincindedirler. Bir otelin giriş salonunda yerleri silen bir gündelikçi kadının: «Hiç kimse-

den yardım istemedim. Alnımın teriyle geldim bu noktaya» dediğini hatırlıyorum. Kendi başının çaresine bakabildiği için, Rockefeller kadar gururluydu. Yalnız, seçme hakkıyla bir iş tutmanın insanı özgürlüğe kavuşturmaya yeteceği sanılmasın: çalışma, bugün, özgürlük değildir. Ancak toplumcu dünyada herhangi bir iş tutan kadın aynı zamanda özgürlüğe de kavuşacaktır. Bugün, emekçilerin büyük çoğunluğu sömürülen insanlardır. Öte yandan, toplumsal yapı, kadının toplumsal durumunun evrimiyle pek fazla değişikliğe uğramamıştır; öteden beri erkeklerin malı olan dünya, hâlâ, onların kurduğu gibidir. Kadının çalışması sorununu karmaşıklaştıran bu olguları gözden ırak tutmamak gerekir. Önemli bir yerde bulunan ve iyi düşünen hanımlarımızdan biri, geçenlerde, bir Devlet kuruluşu olan Renault fabrikalarında çalışan kadın işçiler arasında bir soruşturma düzenledi: kadın işçilerin, fabrikada çalışmaktansa, evde oturmayı yeğlediklerini söylüyor. Elbette öyle, çünkü bu kadınlar, çalışma özgürlüğüne, iktisadî açıdan ezilen, sömürülen bir sınıf içinde kavuşmaktalar; öte yandan, fabrikada çalışmaları onları, evdeki angaryalardan kurtarmıyor. Bu kadınlara, evde *ya da* fabrikada haftada 40 saat çalışacaksınız, hangisini istersiniz diye sorulsa, verecekleri karşılık bambaşka olurdu herhalde; kurulmasına zevkle ve gururla katılacakları bir dünyaya, kendi dünyalarına girmelerine izin verilse, bu iki yanlı çalışmayı bile seve seve kabul ederlerdi sanırım. Şu anda, köylü kadınları bir yana bırakarak söylersek, çalışan kadınların çoğu, geleneksel kadın dünyasından kurtulamamaktadır; ne toplumdan, ne de kocalarından, erkeklerle gerçekten eşit olabilmelerini sağlayacak yardımı görememektedirler. Yalnız siyasal bir inancı olanlar, sendikalarda çalışanlar, geleceğe güvenenler insanı tüketen günlük yorgunluklara ahlâkî bir anlam kazandırabilmekte; ancak, boş zamanı bulunmayan, boyuneğmeye atadan alışkın kadınların siyasal ve toplumsal konulara yeni yeni açıl-

maya başlamaları çok olağandır. Çalışmalarının karşılığında, hakları olan ruhsal ve toplumsal kazançları alamadıkları için, bunları birer angarya gibi görmeleri de öyle. Terzi yanında çalışan bir kızın, memurluk ya da kâtibelik yapan bir kadının, erkeğin desteğinden vazgeçmeye yanaşmamasını anlamak da kolay. Kadın için, yalnız vücudunu vererek girebileceği ayrıcalıklı bir tabakanın varlığının hemen hemen dayanılmaz bir itki yarattığını daha önce belirtmiştim; genç bir kadın, aldığı ücret son derece düşük olduğu halde, toplumun kendisinden beklediği yaşama düzeyinin yüksek oluşunun yarattığı tehlikeyle karşı karşıyadır; salt kazandığıyla yetinirse, olsa olsa bir parya olur: kötü bir evde oturur, kötü giyinir, bütün eğlenceler, hattâ sevgi bile elinin erişemeyeceği yerde kalır. Erdemli kişiler ona çileciliği öğütler; oysa gerçekte beslenme düzeni, çileye yatmış bir rahibeninkinden de kötüdür; üstelik, herkes, sevgili diye Tanrı'yı seçemez: kadın olarak başarıya ulaşabilmesi için, erkeklerin hoşuna gitmesi gerekir. Bu yüzden de birtakım yardımlar alır: ona açlıktan ölmeyecek kadar ücret veren işverenin köpekçe bir davranışla beklediği de budur zaten. Kimi zaman, bu yardım, durumunu iyileştirmesine, gerçek bir bağımsızlığa kavuşmasına yarar; kimi zamansa, tam tersine, işini bırakıp onun bunun eline bakmaya başlar. Çoğu kez de, ikisini bir arada yürütür; sevgilisinden, işinin yardımıyla kurtulur; işinden de, sevgilisinin yardımıyla kaçar; ama, hem bir işte çalışmanın, hem bir sevgili edinmenin getireceği ikili köleliği de çok iyi bilir. Evli kadın için, aldığı ücret, yalnızca bir destektir; «bir erkeğin yardımıyla yaşayan kadın» içinse, bu yardım başlıca dayanak değilmiş gibidir; aslında her iki kadın da, kişisel çabaları sonunda, tam bir bağımsızlığa kavuşamamaktadır.

Bu arada, günümüzde, tuttukları işle iktisadî ve toplumsal özerkliğe kavuşan ayrıcalıklı kadınların sayısı gittikçe artmaktadır. Kadının elde edebileceği olanaklar ve ge-

leceği konusunda kafa yorarken üzerinde durulanlar bunlardır. O yüzden de, henüz küçük bir azınlık olmalarına rağmen, durumlarını yakından incelemek gerçekten ilginçtir; kadın haklarından yana olanlarla karşı olanlar da bu tür kadınlar üzerinde tartışmaktadırlar. Kadın haklarının genişletilmesine karşı olanlar, bugünkü bağımsız kadının yeryüzünde, önemli hiçbir şey başaramadığını, ayrıca iç dünyasında denge de kuramadığını ileri sürmekteler. Kadınlardan yana olanlarsa elde ettikleri sonuçları abartmakta, içinde yüzdükleri düzensizliği görmezlikten gelmektedirler Aslında, elimizde, bu kadınların yanlış yol tuttuklarını söylemeye izin verecek hiçbir kanıt yok; bununla birlikte, yeni durumlarına rahatça uydukları da söylenemez elbet; yolun yarısındalar henüz. İktisadî açıdan erkeğin boyunduruğundan kurtulan kadın, ahlâksal, toplumsal, ruhsal açıdan yine de erkekle tıpatıp aynı durumda değildir. Kendini uğraşına veriş ve adayışı, genel olarak bütün yaşamına bağlıdır. Oysa, yetişkin bir insan olarak yaşama atıldığı an, arkasındaki geçmiş bir oğlan çocuğunki gibi değildir; toplum ona aynı gözlerle bakmamaktadır; evren, kendisine, çok başka bir açıdan görünmektedir. Kadın olmak, bugün, özerk bir insana, çok garip sorunlar getirmektedir.

Erkeğin elinde tuttuğu ve ta çocukluğundan beri tanıdığı ayrıcalık şudur: insan olma eğilimi, erkeklik yazgısıyla çatışmamaktadır. Erkeklik organıyla aşkınlık özdeş sayıldığı için, toplumsal ya da zihinsel başarılar ona erkekçe bir etki gücü sağlamaktadır. Varlığı birkaç parçaya bölünmemiştir. Oysa kadından, kadın olabilmek üzere, kendini hem bir nesne, hem de av haline getirmesi, yani yüce, egemen bir varlık olma hakkından vazgeçmesi istenmekte. Erkeğin boyunduruğundan kurtulmuş kadının durumundaki başlıca çelişme budur. Varlığını sakatlamak istemediği için, kadınlık rolünü benimsemeye yanaşmamaktadır; oysa, kadınlığı-

nı reddetmek de varlığını sakatlamaktır. Erkek, cinsi erkek olan bir insanî varlıktır; kadın, aynı biçimde cinselliğini kabul etmiş insanî bir varlık olduğu an erkeğe eşit, eksiksiz bir birey olabilir ancak. Kadınlığından vazgeçmek, insanlığının bir yanından vazgeçmesi demektir. Kadın düşmanları, kafalı kadınların «kendilerini ihmal ettiklerini» ileri sürerler; oysa bunu onlara kendileri salık vermiştir: bizlerle eşit olmak istiyorsanız, yüzünüzü, gözünüzü, tırnaklarınızı boyamaktan vazgeçin demişlerdir. Gerçekte bu öğüt tepeden tırnağa saçmadır. Kadınlık dediğimiz şey, töre ve modalarla yapay bir biçimde belirlendiği için, kadına dışardan, zorla kabul ettirilmektedir; öyle ki, kadınlık ölçüsü en zıt uçları birleştirecek biçimde gelişip erkeklerinkine iyiden iyiye yaklaşmaktadır: yazlıklarda, pantolon bir kadın giysisi haline gelmiştir (bu sözler 1949'a göre tabiî). Ama bu işin özünü değiştirmemekte: birey, günün kadınlık anlayışını dilediği gibi değiştiremez. Bu anlayışa uymayan kadın, cinsel açıdan değerini düşürmekte, sonra bu toplumsal alana da bulaşmaktadır; çünkü toplum cinsel değerleri benimsemiştir. Insan, kadınsal nitelikleri yadsımakla erkek niteliklerine kavuşmaz; erkek gibi giyinen kadın bile erkekleşemez; kılık değiştirmiş bir kadın olarak kalır. Eşcinselliğin de, kadın için, kendini göstermenin özel bir biçimi olduğunu biliyoruz: insanın cinselliğinden sıyrılması olanaksızdır çünkü. Hemen her olumsuz tavırda olumlu bir yan vardır. Genç kız, çoğu kez, dilediği an bütün eski alışkanlıkları, töreleri küçümseyebileceğini sanır; ama bu tutumuyla kendini göstermiş olur; yüklenmek zorunda kalacağı birtakım sonuçlara yol açacak yeni bir durum yaratır. İnsanoğlu, herkesçe kabul edilmiş yasaların dışına çıktığı an bir başkaldırıcı haline gelir. Göze çarpıcı biçimde giyinen kadın, alçakgönüllü bir tavırla, yalnızca beğenisine ayak uydurduğunu söylerken yalan atmaktadır: salt keyfine göre giyinmenin aşırılık olduğunu çok iyi bilmektedir. Buna kar-

şılık, çarpıcı bir görünüş almaktan kaçınan kadın da, genel kurallara uymaktadır. Gerçekten etkili eylemi dile getirmiyorsa, herkese meydan okumak, herkesten başka olmaya özenmek, son derece yanlış bir hesaptır: insan o zaman umduğundan daha çok vakit ve güç harcar. Herkesin dikkatini üstüne çekmek, toplum içindeki değerini düşürmek istemeyen kadın, kadınca yaşamalıdır: çoğu kez, meslekî başarısı bile buna bağlıdır. Ancak, erkek için uyumculuk (conformisme) son derece doğal olduğu halde —bütün âdetler, özerk ve etkin birey olarak onun ihtiyaçlarına göre ayarlanmıştır çünkü—, tıpkı onun gibi bir özne, bir etkinlik olan kadının, kendisini edilginliğe mahkûm eden bir dünyada akıntıya kapılıp gitmesi gerekmektedir. Bu, öylesine ağır bir köleliktir ki, kadın dünyası içine kapatılan kadınlar, bu dünyanın önemini alabildiğine abartmışlardır: süslenmeyi, evişini son derece güç sanatlar haline getirmişlerdir. Erkeğin giyimine kuşamına özenmesi gerekmez; bu giysiler rahat, etkin, yaşamına uygundurlar, bin bir titizlikle seçilmeleri zorunlu değildir; kişiliğinin küçük bir parçasıdırlar, o kadar: ayrıca, hiç kimse erkekten, üstüne başına bakmasını istemez: iyi yürekli ya da ücretli bir kadın onu bu yükten kurtarmaktadır. Kadınsa, dışardan bakan gözlerin, kılık kıyafetiyle kişiliğini birbirinden ayırmadıklarını bilmektedir: giyim kuşamına göre yargılanmakta, sayılmakta ve arzulanmaktadır. Giysileri, daha başından yarı kötürüm etmiştir onu ve çağlar boyunca hep böyle dayanıksız olagelmişlerdir: çoraplar kaçar; topuklar bozulur, açık renk bluz ve entariler tez kirlenir, öbürlerinin katları açılır ve bu kusurların çoğunu kendisinin gidermesi, onarması gerekir; öteki kadınlar, meleksi bir iyilikseverlikle yardımına koşmayacaklardır, ayrıca, kendisinin *yapabileceği* birtakım işler için bütçesini zedelemek de istemez: yaptırılan saçlar, düzgünler, yeni giysiler epey pahalıya patlamaktadır zaten. Bir kâtibe'nin, bir öğrenci'nin, akşam eve döndüğünde hemen her zaman çeki-

lecek bir çorabı, yıkanacak bir bluzu, ütülenecek bir eteği vardır. Çok para kazanan bir kadın, kendini bu angaryalardan kurtarabilir; ama o da daha karmaşık bir giyim kuşamın tutsağı olacak, sağa sola koşmakla, provalara yetişeceğim diye kendini paralamakla vakit geçirecektir. Ayrıca gelenek, bekâr da olsa, kadının evine çekidüzen vermesini gerektirmektedir; yeni bir kente atanan bir memur, rahatça gidip bir otele yerleşebilir; kadın memursa, «kendi evine» yerleşmek isteyecektir; sonra bu eve büyük bir titizlikle çekidüzen vermek zorundadır, çünkü erkeğin evinde olağan karşılanacak ihmal, onunkinde bağışlanmaz bir kusurdur. Hem zaten evine, üstüne başına özenmesi, yalnız çevre kaygısına bağlı değildir. Kendi zevki için de gerçek bir kadın olmak istemektedir. Kendi yaşamıyla anasının, çocuklukta oynadığı oyunların, genç kızlığındaki hayallerin oluşturduğu almyazısını biraraya getirerek kendini hem şimdiki, hem de geçmiş zamanda beğenebilmektedir. Kendine hayranlığın işlendiği birtakım düşler kurmuştur; erkeğin cinsel organından gelen gururuna, dış görünüşüne beslediği saygıyla karşı çıkmaya devam etmektedir; kendini göstermek, güzelliğiyle herkesin gözünü kamaştırmak istemektedir. Anası, ablaları ona yuva zevkini aşılamışlardır: kendine özgü bir yuva, bağımsızlık düşlerinin en ilkel biçimidir; özgürlüğe daha başka yollardan ulaştığı zaman bile bu düşleri yadsımak istemez. Ve erkek dünyası içinde duyduğu güvensizlik oranında, kendi içinde aramaya alıştığı sığınağın simgesi olan bir köşeye çekilme ihtiyacını duyar. Kadın geleneği uyarınca, erkek arkadaşı gibi gidip aşçıda yiyeceğine, kendi yemeğini pişirmeye, parkeleri cilâlamaya devam edecektir. Hem bir kadın, hem de erkek gibi yaşamak istemektedir: bu yüzden de, görevleri ve yorgunluğu artmaktadır.

Sözün en gerçek anlamıyla kadın olarak kalmak isteyişi, öbür cinse olanakların en genişiyle yaklaşmak isteyişindendir. Sorunların en zorları, cinsel alanda karşısına çıka-

caktır. Erkeğe eşit, eksiksiz bir varlık olabilmesi için, erkeğin kadın dünyasına girebildiği gibi kadının da erkek dünyasına girebilmesi, *başkası*'na giden bir açık kapısının bulunması gerekir: oysa, her iki durumda da, karşı cinsin, *başkası*'nın arzuları kendisininkilerin aynı değildir. Ele geçirildikten sonra, zenginlik, ün gibi şeyler, kendi başlarına varolan değerler gibi gözüktüklerinden, kadının cinsel çekiciliğini artırabilir; ancak, özerk bir etkinlik olmak, kadınlığına aykırıdır: o da bunu bilmektedir. Bağımsız kadın —hele toplumsal durumunu düşünmek zorunda olan aydın kadın—, basit bir dişi kadar çekecektir aşağılık duygusunun acısını; başlıca kaygısı erkeklerin gönlünü çelmek olan hoppa züppe kadın kadar özen gösteremez güzelliğine, vakti yoktur; gidip en büyük uzmanlara bile danışsa, şıklık ve incelik konusunda bir çaylak olmaktan öteye gidemeyecektir; kadının çekiciliği, içkinlik halini alan aşkınlığı tenin hafif ürperişi durumuna indirgemektedir; çekici olmak isteyen kadının, her an kendisini sunmaya hazır bir av haline gelmesi gerekmektedir: aydın kadınsa kendini sunduğunu, bir bilinç, bir özne olduğunu bilmektedir; insan istese de bakışını yokedemez, gözlerini bir gök ya da su parçası haline getiremez; gizli titreşimlerle dolu canlı bir heykel haline getirmek üzere dünyaya doğru koşan bir bedenin atılımını durduramazsınız. Aydın kadın, bu konuda, başarısızlığa uğramaktan korktuğu oranda büyük bir çaba gösterecektir: bu çaba da bir etkinliktir, ama ereği yoktur. Bu yüzden, aydın kadın, yaşdönümünün yarattığı yanılgılara benzer kusurlar işler: yaşlanan kadının yaşını yadsımaya çalışması gibi, o da, yaşamının beyinle ilgili yanını yadsımaya uğraşır; küçük bir kız gibi giyinir, üstüne başına yığınla çiçek, farbala, cıyak cıyak bağıran renkler doldurur; şaşkınlık gösteren, çocuksu kaş göz hareketlerini alabildiğine aşırı tutar. Güler oynar, atlar zıplar, boş gevezelikler eder, aşırı özgür davranışlarda bulunur, her şeye ansızın karar verecek, alık kız rolü oy-

nar. Ama bu haliyle, kasların kendiliğinden gevşemesine yol açacak heyecanı yürekten duyacak yerde, istemli bir çabayla ters hareketlere girişen, gözkapaklarını ya da ağzını iki yana sarkıtan oyunculara benzer; böylece, kafalı kadın, rahatlayacağım diye fazla oyun oynamaktan iyice kaskatı kesilir. Kendisi de hisseder bunu, ve sinirlenir; sâflık akan yüzünde, ansızın, keskin bir zekâ parıltısı dolaşır; çok şey vaat eden dudakları büzüşür. Erkeklerin hoşuna gitmekte böylesine güçlük çekişi, öbür köle kadınlar gibi katkısız bir hoşa gitme isteği olamayışındandır: gönülleri çelme arzusu, ne denli güçlü olursa olsun, iliğine kemiğine işlememiştir; beceriksizlik ettiğini sezer sezmez, köleliğine sinirlenir; erkek silâhlarıyla öç almaya girişir: dinleyecek yerde konuşur, birtakım ince düşünceler, bilinmeyen duygular atar ortaya; karşısındaki erkeği onaylayacak yerde onun dediğinin tersini söyler, üste çıkmaya uğraşır. Madam de Stael, çarpıcı başarılar elde etmek üzere, bu iki yöntemi bir arada kullanmaktaydı: ona dayanabilen erkek pek enderdi. Ancak, özellikle Amerikan kadınları arasında yaygın olan kafa tutma eğilimi, erkeği boyunduruk altına almaktan çok, canını sıkmaktadır; yalnız, bu kafa tutuşu doğuranlar da yine erkeklerdir; saldırganlıktan ve aşağılık duygusundan arınmış olanların yaptığı gibi, bir köleyle değil de, kendileri gibi insanî bir varlıkla sevişmeyi kabul etselerdi, kadınlar da dişiliklerine böylesine düşmeyeceklerdi; daha doğal, daha yalın kişiler olacaklar, kadınlıklarını daha az zahmetle ortaya koyacaklardı, çünkü zaten kadındırlar.

Yalnız, şurası bir gerçek ki, erkekler, kadının yeni durumuna göre tavır takınmaya başlamışlardır; kadın da, daha işin başından mahkûm edilmediğini hissettiğinden, büyük bir rahatlığa kavuşmuştur: bugün, çalışan kadın kadınlığını ihmal etmemekte, cinsel çekiciliğini yitirmemektedir. Bu başarı —ki, denge yolunda büyük bir ilerlemedir—, yine de tam değildir elbet; bugün, kadın için karşı cinsle diledi-

ği gibi ilişki kurabilmek erkeğinkinden çok çok daha zordur. Aşk ve duygu yönünden sayısız engelle karşı karşıyadır. Bu konuda, köle kadın da pek ahım şahım bir durumda değildir tabiî; evli kadınlarla oynaşların çoğu, cinsel ve duygusal açıdan yüzde yüz doyumsuzdur. Bağımsız kadında güçlüklerin daha göz önünde oluşu, onun boyuneğişi değil de, kavgayı seçmiş bulunmasındandır. Yaşayan insanların karşılaştığı bütün sorunlar, ölümle sessiz sedasız çözülür; yaşamaya çalışan bir kadın, bütün arzularını ve istemini toprağa gömmüş bulunan kadına oranla çok daha dağınıktır elbet; ama kendisine örnek diye bu yaşayan ölünün gösterilmesini asla kabul etmez. O, ancak erkeğe oranla kötü durumda sayar kendisini.

Birtakım erekler uğrunda kendini tüketen, bazı sorumluluklar yüklenmiş, dünyadaki direnen güçlerle savaşın keskinliğini bilen kadın, tıpkı erkek gibi, bedensel arzularını doyurmaktan başka, mutlu cinsel serüvenlerin getirdiği rahatlığı, değişikliği tatma ihtiyacındadır. Oysa, birçok çevrede bu özgürlük somut olarak tanınmamıştır kadına; kullanmaya kalktığı an, adını lekelemek, işini yitirmek tehlikesiyle karşı karşıyadır; ondan, hiç değilse ikiyüzlü davranması istenmekte, bu da kadının ağrına gitmektedir. Toplumsal başarısının büyüklüğü oranında gözler yumulacaktır; ama taşrada, çoğunlukla sıkı bir göz hapsindedir. Ancak, en iyi durum ve koşullarda —örneğin başkalarının ne diyeceği korkusunun kalktığı çevrelerde— bile, durumu, erkeğinkinin aynı değildir. Ayrılık, hem gelenekten, hem de kadının cinsel yaşamının garip yapısından doğmaktadır.

Erkek gereğinde hem bedenini doyuran, hem de ruhunu rahatlatan gelip geçici yatıp kalkmalarla yetinebilir. Az sayıda da olsa, kendileri için genelevler açılmasını isteyen kadınlar çıkmıştır; *le Numéro 17* (17 Numara) adlı romanda, kadının biri, kadınların bir çeşit «taxi-boy»larla (taksilerde sevişen kızların tersi, parayla sevişilecek erkek demek)

«cinsel ihtiyaçlarını giderebilecekleri» genelevler açılmasını öneriyordu.[1] Bir zamanlar, San Francisco'da böyle bir şey yapılmış galiba; bu evlere, para alarak onun bunun gönlünü etmekten bıkmış genelev kadınlarından başka giden olmamış: kadınların belâlıları da bunları hemen kapattırmışlar. Bu çözüm yolu düşsel ve pek de arzulanmayacak oluşunun dışında, büyük bir başarı da sağlayamaz herhalde: kadının, erkek kadar mekânik bir «doyum»a eremediğini hepimiz biliyoruz; pek çok kadın, bu durumu, kendini hazza bırakamayacak kadar uygunsuz bulacaktır. Her neyse, bugün için ellerinde böyle bir kaynak yoktur. Kadının, böyle bir şeyi tiksinç bulmayacak kadar güçlü bir kişiliğe sahip bulunduğunu, bütün sinirsel tutukluklarından kurtulduğunu kabul etsek bile, sokaktan bir gece ya da bir saatlik bir sevgili bulmak, onun için, erkeğinkinden çok daha tehlikelidir. Bulaşmayı önlemek üzere önlem almak erkeğe düşeceğinden, frengi falan gibi bir hastalığa tutulma olasılığı daha büyüktür ve ne denli ihtiyatlı davranırsa davransın, gebe kalma tehlikesinden kurtulamaz (bu sorun, günümüzde, 1949'a oranla epeyce büyük rahatlığa kavuşturulmuştur, *Çev.).* En önemlisi çok kaba bir düzeyde kalan bu yabancı insanlarla kurulan cinsel ilişkilerde, bedensel güç yabana atılmaz bir ayrım yaratmaktadır. Bir erkek, evine götürdüğü kadından pek korkmaz; biraz gözünü açması, her tehlikeyi önleyebilir. Oysa, evine bir erkek alan kadın için durum aynı değildir. İki genç kadından söz etmişlerdi bana, Paris'e yeni gelen ve «yaşamı tanımaya» can atan bu tazecikler, sağı solu dolaştıktan sonra, Montmartre'lı iki yakışıklı kadın tellâlını yemeğe çağırmışlar: sabah kalktıklarında öteleri be-

[1] Bu konudaki gecikmenin hiç de önemli olmadığını unutan, benim de adını unuttuğum yazar, yapıtında, bu erkeklerin herhangi bir kadın müşteriyi hoşnut edebilmek üzere nasıl yetiştirilmeleri gerektiğini, nasıl yaşatılacaklarını falan uzun uzun anlatıyordu.

rileri çalınmış, horlanmış ve bir şantajla karşılaşmışlar. Kırk yaşlarındaki bir başka kadının durumu daha da ilgi çekicidir: kadın duldu, üç çocuğuna ve yaşlı ana-babasına bakabilmek için, bütün gün eşşek gibi çalışıyordu. Hâlâ güzel ve çekici olan bu kadıncağızın, şuraya buraya gidip gelmeye, işveli kadın rolü oynamaya, dürüst ölçüler içinde her hangi bir erkeği kendine bağlamaya —aslında bunu o da istemiyordu ya, neyse— gerçekten vakti yoktu. Oysa duyguları dipdiri ayaktaydı ve tıpkı erkekler gibi, bu arzuları doyurmanın hakkı olduğuna inanıyordu. Ama bir gece, Boulogne ormanındaki çalılıklardan birinde geçirilen birkaç saatten sonra, sevgilisi kendisini bırakmaya yanaşmamış: adını, adresini öğrenmek, yine görüşmek, birlikte oturmak istiyormuş; kadın bunları reddedince, hayvanca dövmüş, pestilini çıkarıp gözünü iyice korkuttuktan sonra çekip gitmiş. Tıpkı erkeğin yaptığı gibi, geçimini sağlayarak ya da yardım ederek bir âşık tutmaya gelince, bu da ancak varlıklı kadınların harcıdır. Bazı kadınlar bu pazarlığa pek yatkındırlar: erkeğe para verip onu basit bir araç gibi kullanmaktadırlar; böylece, erkeği horgörerek kendilerini doyurmaları mümkün olmaktadır. Ancak, cinsel yaşamla duyguları böylesine nobranca birbirinden ayırabilmek için, kadının epey yaşlanmış olması gerekmektedir; genç bir kadındaysa, bu ikisi, ayrılmamacasına birbirine bağlıdır. Hattâ erkeklerin çoğu da böyle bir vücut-bilinç ayırımına karşıdır. Dolayısıyle, kadınların çoğu böyle bir şeyi düşünmek bile istemeyecektir. Ayrıca, burada düpedüz bir aldatmaca vardır ve kadınlar bunu erkeklerden daha iyi yakalamaktadır: para ödeyen müşteri de bir araçtır, karşısındaki insan onu geçim yolu diye kullanmaktadır. Erkek gururu, aşk yaşamının dramını görmesine engel olmaktadır: erkek, her an yalan söylemektedir kendine; çok daha kolay aşağılanan, çok daha alıngan olan kadınsa, bu konuda erkekten daha açıkgörüşlüdür; ancak çok daha kurnazca bir kötüniyetle yumabilir göz-

lerini. Elinde bunu yapacak olanak bulunsa bile, bir erkek satın almak, genel olarak doyurucu gelmeyecektir kadına.

Tıpkı erkekler gibi, kadınların çoğu için de sorun, cinsel arzularını doyururken, insanî saygınlıklarını yitirmemektir. Erkek kadından zevk aldığı, ona zevk verdiği anda, kendini biricik özne, tek varlık olarak ortaya koymaktadır: yüce bir fatih, cömert bir bağışçıdır o sırada, ya da ikisi birden. Kadın da, aynı biçimde, seviştiği erkeği zevki için kullandığını ve onu zevke boğduğunu göstermek, olumlamak ister. Bu yüzden de, kendini erkeğe ister vereceği şeylerle, ister çelebiliğinden yararlanarak, ister birtakım manevralarla onun yürekten gelen arzusunu uyandırarak kabul ettirsin, o zaman, büyük bir gönül rahatlığıyla erkeği doyurduğuna inanır. İşe yarayabilecek bu inanç yardımıyla, aşağılık duygusuna kapılmadan erkeği arzulayabilir, çünkü bu durumda salt içinden geldiği için kendini verdiğini öne sürmektedir. Nitekim, *le Blé en herbe* (Başağa Ermemiş Ekin) adlı kitaptaki «beyazlı kadın», Phil'in kendini okşamasını isterken: «Ben yalnız dilencilerle açları severim» demektedir. Aslında, sevgilisinin yalvaran bir yüz takınması için ustaca oyun oynamaktadır. Bunun üzerine, diyor Colette, «gururunun, korkunun insanın içindeki hüznü dışa vurması demek olduğuna inanabileceği ve kendisi gibi dilencilerin özgürlük yanılsamasını tattığı o daracık, karanlık evrene sığındı alelacele.» Madam de Warens, kendilerine gönlü zengin bir insan görünüşü kazandırabilmek için çok genç, mutsuz ya da yoksul âşıklar seçen kadınlara en iyi örnektir. Ama bunun yanında, en güçlü erkeklere saldıran ve onları ihsana boğduklarını sanarak kendilerinden geçen gözüpek kadınlar da vardır; oysa erkek, ya çelebiliğinden, ya da gözü korktuğundan teslim olmuştur.

Bir erkeği tuzağa düşüren kadın nasıl kendinden bir şeyler verdiğini sanırsa, veren kadın da aldığını sanmaktadır. Bir gün, genç bir gazeteci kadın bana: «Ben, hep

karşısındakinden bir şey alan kadınım» demişti. Oysa bu işte, zorbalık bir yana, hiç kimse kimseden bir şey almamaktadır; ama kadın bu konuda iki yönden aldatmaktadır kendini. Çünkü işin aslı şu ki, kadının gönlünü çelen erkek, çoğunlukla, bunu atılganlığı, saldırganlığıyla başarmakta, karşısındaki insanı etkin bir biçimde razı etmektedir. Yukarda adını andığım Madam de Stael gibi bazı ender kadınlar bir yana, kadın için durum böyle değildir: o, kendini sunmaktan başka bir şey yapamaz; çünkü, erkeklerin çoğu, oynadıkları saldırgan rol konusunda kıskanç mı kıskançtır; genel olarak kadının ihtiyacını gidermek üzere seçilmek değil, onda benzersiz bir heyecan yaratmak isterler: seçildikleri an, sömürüldükleri duygusuna kapılırlar.[2] Bir delikanlı: «Erkeklerden korkmayan kadın, korku verir onlara» demişti bana. Orta yaşlı birçok erkeğin: «İlk hareketin kadından gelmesi midemi bulandırır» dediğini duymuşumdur. Kadın, kendini biraz aşırı bir biçimde sundu mu, erkek kaçar: onun için önemli olan ele geçirmektir. Öyleyse kadın, ancak kendini av haline getirerek dilediğini alabilir: edilgin bir nesne, mutlak boyuneğiş vaadi olmalıdır. Başarıya ulaşırsa, bu büyülü yakarışı kendisinin istediğini sanacak, kendini bir özne gibi hissedecektir. Ancak, hemen her zaman, erkeğin horgörüsüyle işe yaramaz bir nesne haline indirgeniverme tehlikesi içindedir. Erkek yakınlaşma çabalarına karşılık vermediği zaman kendisini öylesine küçülmüş hissedişi bundandır. Oyuna getirildiğini düşündüğü an, erkeğin de küplere bindiği görülür; bununla birlikte, topu topu bir denemede başarısızlığa uğramıştır, fazla değil. Kadınsa, büyük bir düzensizlik, bekleyiş ve vaat içersinde, kendini sevilecek bir et yığını haline getirmeye razı olmuştur; ancak yitirerek kazanabilirdi: oysa şimdi tümden yitiktir. Böyle bir

[2] Bu duygu genç kızınkinin karşıtıdır. Yalnız, genç kız, sonunda, alınyazısına boyuneğer.

bozgundan ders alabilmek için, insanın ya iyice kör, ya da alabildiğine açıkgörüşlü olması gerekir. Ayrıca erkeğin gönlü çelinse bile, elde edilen yengi yine de şüphelidir; gerçekten de, kamuoyuna göre, yenen, kadını *elde eden* hep erkektir. Kadının da, tıpkı erkek gibi, arzularının sorumluluğunu yüklenebileceği kabul edilmez: arzularının kurbanıdır o. Genel kanıya göre, erkek, bireysel varlığına birtakım özel güçler katmıştır: kadınsa, kadınlığın kurbanıdır.[3] Kimi zaman, katkısız bir edilginlik biçiminde düşünülür: «Allahlık bir kızdır; ensesine vur, lokmasını al; üstünden geçmeyen yalnız otobüs kalmıştır», her şeye açık, her yerde kullanılmaya hazır bir âlettir; düzensizlik karşısında büyülenir, eli kolu bağlanır, kendisini armut toplar gibi ele geçiren erkeğin sihrine kapılır. Kimi zaman da, yabancılaşmış bir etkinlik olarak görülür: döl yatağında ter ter tepinen bir iblis vardır, rahmindeki açgözlü yılan habire erkek yumurtası beklemektedir. Sözün kısası, öyle ya da böyle, yalnızca özgür bir varlık olduğunu düşünmeye kimsecikler yanaşmamaktadır. Hele Fransa'da, kolay elde edilen kadınla özgür kadın inatla birbirine karıştırılmaktadır, çünkü kolay elde edilirliğin altında bir eksiklik, bir direnme ve denetleme yokluğu, hattâ özgürlüğün yadsınışı yatmaktadır. Kadınların ortaya koyduğu edebiyat bu önyargıyla savaşmaya çalışmaktadır: örneğin, Clara Malraux, *Grisélidis*'te, kadın kahramanının bellenmiş bir temrini uygulamadığını, sorumluluğunu yüklendiği bir edimde bulunduğunu ısrarla belirtmektedir. Amerika'da, cinsel etkinlikte kadına belli bir özgürlük tanınmakta, bu da cinsel yaşamı epey hızlandırmaktadır. Buna karşılık, Fransa'da, bu işten yararlanan erkeklerin bile «yatan

[3] Bu görüş bir bakıma doğrudur. Ancak, bakışıksızlık yalnız arzu sırasında ortaya çıkmaz: dünyaya getirme sırasında da kendini belli eder. Cinsel arzu duyduklarında, kadın da, erkek de, doğal görevlerini yerine getirmektedirler.

kadınlar»a gösterdiği küçümseme, birçok kadını taşa çevirmektedir. Ve kadınlar, yaratacakları simge, haklarında söylenecek sözler karşısında müthiş bir korku duymaktadırlar.

Ayrıca, kadın, onun bunun dediklerine aldırmasa bile, erkek arkadaşıyla ilişkilerinde birtakım somut güçlüklerle karşılaşmaktadır; çünkü kamuoyu dediğimiz şeyi erkeğin kendisi canlandırmaktadır. Çoğu kez, erkek, yatağa o saldırgan üstünlüğünün ortaya çıkacağı bir gösteri alanı gözüyle bakmaktadır. Bir şeyler almak değil, sahip olmak, alışverişte bulunmak değil, göz kamaştırmak istemektedir. Kadına, verdiklerinin ötesinde sahip olmaya çalışmaktadır; kendini teslim edişinin tam bir bozgun, ağzından çıkan mırıl mırıl sözlerinse, zorla elde edilmiş itiraflar olmasını beklemektedir; kadın zevk duyduğunu kabul ettiği an, köleliğini benimsemiş demektir. Colette'in romanında, Claudine, teslim olma konusunda Renaud'ya meydan okumaya kalkar kalkmaz, genç adam daha atik davranıp kendisine tecavüz etmektedir; alt alta üst üste yuvarlanırlarken elde edeceği yenginin büyüklüğünü görebilsin diye, gözlerini yummasına izin vermemektedir. *Insanlığın Durumu*'nda, buyurgan Ferral, Valérie'nin söndürmek istediği lâmbayı yanık bırakmakta direnmektedir. Öç almak için yanıp tutuşan, gururlu kadın, bir rakip gibi yanaşmaktadır erkeğe; bu kavgada, ondan çok daha zayıf durumdadır; her şeyden önce, erkek, fizik olarak güçlüdür, isteklerini kabul ettirebilmesi daha kolaydır; ayrıca, gerilim ve etkinliğin erkeğin cinsel yaşamıyla bağdaştığını, edilginliği reddeden kadınınsa, kendisini hazza götüren büyülü havayı yıktığını biliyoruz; takındığı tavırlarda, yaptığı hareketlerde karar yetkisi kendisindeymiş gibi bir aldatmaca gizli olduğundan, doyuma ulaşamamaktadır: zevki gururlarına feda eden kadınların pek çoğu soğuklaşmaktadır. Oynaşına, içinde yatan buyurma ya da eziyet etme eğilimlerini doyurma olanağı veren âşık pek ender-

dir; böyle kuzu kuzu boyuneğmekten tam bir cinsel doyum çıkaran kadın sayısıysa daha da azdır.

Kadın için, çok daha tehlikesiz bir yol var gibidir: kendine eziyet etmek. İnsan bütün gün çalışmış, uğraşıp didinmiş, birtakım sorumluluklar yüklenmiş, birtakım tehlikelere atılmışsa, gece, yatakta, bazı güçlü heveslere boyuneğmek son derece hoştur. Gerçekten de kadın, ister sevdalı, ister sâf olsun, zorba bir istem önünde kendi benliğini hiçleştirmeye bayılır. Ancak, bunun için de, gerçekten egemenlik altına alındığını hissetmesi gerekir. Bütün gün erkekler arasında yaşayan bir kadın için, erkeğin koşulsuz üstünlüğüne inanmak pek kolay değildir. Eziyet düşkünü değil de, fazla «kadınsı», yani erkeklerin kollarında kendini unutuşun tadını çıkaran bir kadından söz ettiler bana; 17 yaşından beri birkaç kez evlenmiş, bir sürü âşık edinmiş, bunlardan epey zevk almıştı; erkekleri buyruğu altına alıp çalıştırdığı güç bir işi başardıktan sonra, soğuk bir kadın olup çıktığını söyleyip yakınıyordu: erkeklere emir vermeye alıştığı, erkeklerin o büyülü etkisi yitip gittiği için, eskiden gerçekleştirebildiği o sofuca kendinden geçiş artık mümkün olmuyordu. Yatakta, erkekliğinin en yavuz yanlarını göstermeye kalkan erkek, erkeklik oyunu oynadığı için, bu işlerden azıcık anlayanın gözünde çocuklaşıverir: bu haliyle, atadan kalma iğdiş edilme korkusunu, babasının hayalini ya da başka bir hayaleti kovmaya çalışan bir çocuktan başka bir şey değildir çünkü. Bir oynaş, sevgilisinin garip isteklerine uymaktan yalnız gururu yüzünden kaçınmaz: ömrünün gerçek bir anını yaşayan bir yetişkinle sevişmek ister, yoksa başından geçenleri anlatan küçük bir oğlanla değil. Böyle durumlarda, kendine eziyet ettirmeye bayılan kadın müthiş bir hayal kırıklığına uğrar: düşünü gördüğü benliğinden geçiş, insanı canından bezdiren ya da kaynağını hoşgörüden

alan bir ana sevgisi değildir çünkü. Kendini bir erkeğin egemenliği altında, köle gibi hissetmesi, birtakım boş hayal oyunlarıyla avunması gerekmektedir: bu durumda, ya kendine bir efendi bulabilmek için «üstün erkek» denen kişiler ardında koşacak, ya da soğuk bir kadın olup çıkacaktır.

Daha önce de gördüğümüz gibi, her iki cins de birbirini insan olarak ele aldığı zaman kendine ya da karşısındakine eziyet etme eğiliminden kurtulunabilmektedir; kadında ve erkekte azıcık alçakgönüllülük ve eliaçıklık varsa, yengi ya da yenilgi fikirleri yıkılıp gitmektedir: sevişme, karşılıklı ve özgür bir alış-veriş haline gelmektedir. Yalnız, her ne kadar aykırı bir lâf gibiyse de, karşısındakinin bir insan olduğunu kabul etmek erkeklerden çok kadınlar için güçtür. Üstünlük erkeklerde olduğundan, erkek, birçok garip kadına sevgi ve saygıyla bakabilir: bir kadının sevilmesi kolaydır; her şeyden önce, sevgilisini hiç tanımadığı bir dünyaya sokma ayrıcalığına sahiptir ve erkek bu dünyayı onun yanında gezip dolaşmaktan hoşlanır; kadın, hiç değilse bir süre için, insanın kafasını kurcalar, oyalar; ayrıca, içinde bulunduğu durum çok sınırlı, kendisi de bağımlı olduğundan, yanılgıları göze batmadığı gibi, her niteliği büyük bir başarı gibi gözükür; Stendhal, o korkunç boş inanlarına rağmen hayrandır Madam de Renal ile Madam de Chasteller'e; bir kadının yanlış fikirleri bulunsa, pek zeki olmasa, pek az açık-görüşlü ve yiğit olsa da, erkek bunlardan ötürü onu sorumlu tutmaz: içinde bulunduğu durumun kurbanıdır diye düşünür —çoğunlukla da haklıdır—; elinden tutulsa varabileceği, varması mümkün olan yeri düşünür: belirli bir şey *olmadığına* göre, kendisine hoşgörüyle bakılabilir, açık kapı bırakılabilir ve erkeğin sevdiği kadından kısa zamanda bıkmasının nedeni de işte bu boşluk, kişilik yokluğudur: oysa ilk ağızda gönlünü çelen, kendisini kolay bir şefkate iten çekicilik, gizemlilik de buradan gelmektedir. Bir erkeği sevmekse çok daha az kolaydır: çünkü erkek, kimsenin

yardımına başvurmadan oluştuğu gibidir, neyse odur; birtakım belirsiz vaat ve olanaklara bakarak değil, şu andaki varlığı ve doğrusu içinde sevmek gerekir onu; bütün davranışlarından, bütün düşüncelerinden kendisi sorumludur; hiç bir özürü yoktur. İnsan ancak edimlerini, ereklerini, görüşlerini beğenip onaylıyorsa sevebilir onu; ***Kızıl ile Kara***'nın kahramanı Julien Sorel, soy sop üstünlüğünü tanıyan bir kadını sevebilir; Stendhal'in son romanının kahramanı Lamiel'se düşüncelerini beğenmediği bir adamı sevemez. Birtakım uzlaşmalara hazır olsa da, kadının hoşgörüyle davranması son derece güçtür. Çünkü erkek ona çocukluğundaki yemyeşil cennetin kapılarını açmamakta, o bu erkeğe ortaklaşa yaşadıkları dünyada rastlamaktadır: yani ona yalnızca kendisini getirmektedir. İçine kapanık, belirli, kararlı kişiliğiyle hiç de düşleri beslemeye yatkın bir insan değildir; konuştuğu zaman dinlemek gerekir; kendini ciddiye alır: ilgi çekici olmaktan çıktığı an can sıkar, varlığı herkese ağır gelmeye başlar. Ancak genç delikanlılar kolayca harika bir görünüşe bürünebilir, insan onlarda birtakım vaatlar ve gizler arayabilir; kusurlarına birtakım özürler bulup hafife alabilir: genç oğlanları olgun kadınların gözünde öylesine çekici kılan nedenlerden biri de budur zaten. Buna karşılık, onlar da, çoğunlukla genç kadınları yeğler. 30 yaşındaki bir kadın durmuş oturmuş erkeklere eğilim duyar. Ve bunlar arasında sevgi ve saygısını boşa çıkarmayacak insanlara da rastlayabilir elbet; ama bu gibilerin de şişinmesinden yanına varılmaz, büyüklenmeyenine çatması büyük bir talih olur. Bütün kalbi ve bedeniyle bağlanabileceği bir gönül serüveni, bir aşk hikâyesi aradığı zaman karşılaşacağı sorun, hem kendini dev aynasında görmeyen, hem de saygıya değer bir adam bulabilmektir.

Kadınların, çoğunlukla, bu kadar ince eleyip sık dokumadıklarını söyleyebilirsiniz; fazla düşünmeden, karşılarına çıkan ilk fırsatı değerlendirmekte, sonra, gururla ve

nefislerine düşkünlüklerinin yardımıyla işin içinden sıyrılmaktadırlar diyebilirsiniz. Doğru. Yalnız şurası da bir gerçek ki, kadınlar, genel olarak benzerine erkeklerde pek az rastlanan bir sürü hayal kırıklığını, küçük düşüşü, pişmanlığı ve hıncı içlerine atmaktadırlar. Erkek, az çok başarısızlığa uğramış bir girişimden bile mutlaka zevk almaktadır; kadınsa hiçbir yarar elde edemeyebilir; kendisi kayıtsız olsa bile, yatma zamanı geldiğinde, büyük bir çelebilikle kendini erkeğe teslim etmektedir: kimi zaman, bir de bakarsınız sevgili güçsüz çıkmış, o vakit, kadın, böyle aldatıcı bir denemeye girişmiş olmanın acısını sineye çekecektir; o, haz duyamadığı an oyuna gelmiş, kandırılmış hisseder kendini; doyuma ulaştığı ansa, sevgilisini ölene dek bırakmak istemeyecektir. Ben yalnız zevk arıyorum diyerek geleceği olmayan bir serüvene başlarken pek ender olarak gerçekten içtendir, çünkü zevk, onu kurtarmak şöyle dursun, çok daha sıkı bağlarla bağlamaktadır; en tatlı ayrılık bile yüreğini yaralamaktadır. Eski oynaşlarından dostça söz eden erkeğe rastlamak mümkünse de, geçmiş sevgililerini tatlı tatlı anan kadına pek ender rastlanır.

Aşk anlayışı, özgür cinsel yaşamın doğurduğu güçlükler tekeşliliğe iter kadını. Bunun yanında, bir aşk ilişkisi ya da evlilik, onun için, erkeğe oranla, herhangi bir meslekle çok daha zor bağdaşır. Sevgilinin ya da kocanın, kadına, işini bırak demesi mümkündür: tıpkı Colette'in *Uçarı Kız*'ı gibi, bir erkek sıcaklığına hasret çekmesine rağmen, evliliğin getireceği engellerden korktuğu için karar veremez kolay kolay; çünkü, böyle bir isteğe boyuneğdiği an, yeniden uyruk haline geliverecektir; kabul etmediği zamansa, kendini tüketici bir yalnızlığa mahkûm etmiş olacaktır. Bugün erkek, eşinin işine devam etmesine razı olmaktadır; Colette Yver'in romanlarındaki gibi, yuvasının dinginliği ve barışı için işini bırakan kadın türü yavaş yavaş tarihe karışmaktadır; iki özgür varlığın kurduğu ortak yaşam [illegible] er-

kek için bir zenginlik kaynağıdır ve iki cins de kendi bağımsızlığının güvencesini eşinin bir şeylerle uğraşmasında bulmaktadır; iktisadî açıdan kendi kendine yeten kadın, kendi köleliğinin fidyesi olan evlilik boyunduruğundan kurtarmaktadır kocasını. Erkek titiz bir iyiniyete sahipse, evli ya da sevdalı çiftlerde, karşılıklı bir cömertlik içinde, tam bir eşitliğe kavuşmak mümkün olmaktadır.[4] Hatta, kimi zaman, erkek oynamaktadır sadık uşak rolünü; örneğin, genellikle kadının derebeyi-kocasının çevresinde yarattığı o elverişli havayı George Eliot'a sağlamak Lewes'in işiydi.[5] Ancak, çoğu kez, yuvaya rahat ve huzur getirmek kadına düşmektedir. Erkek, alışverişin kadın tarafından yapılmasını, evi kadının çekip çevirmesini, çocukların eğitimiyle yalnız onun uğraşmasını pek doğal bulmaktadır. Kadının kendisi de, evlendiği anda, kişisel yaşamının bile sırtından atamayacağı birtakım görevler yüklendiğine inanmaktadır; kocasının «iyi bir kadın» aldığı zaman sahip olacağı üstünlüklerden yoksun kalmamasını istemektedir: bütün iyi eşler gibi, zarif bir hanım, iyi bir evkadını, iyi bir ana olmaya çalışır. Buysa, kısa sürede tüketici bir niteliğe bürünen bir iştir. Kadın bu görevi gerek eşine duyduğu saygı, gerek kendine sadık oluşundan kabul etmektedir: çünkü, daha önce de belirttiğimiz gibi, kadınlık yazgısının dışına çıkamamak için uğraşıp didinmektedir. Bir yandan kendisi olmaya devam ederken, bir yandan da kocasının gölgesi haline gelecektir; kendi yazgısıyla ilgilendiği kadar, hattâ ondan da çok, kocasının kaygılarını paylaşacak, onun başarılarına katılacaktır. Erkek üstünlüğü karşısında saygı duyması gerektiği öğretildiğinden,

---

[4] Clara ve Robert Schumann, bir süre için, bu başarıyı göstermişler galiba.

[5] George Eliot (1819-1880), romanlarıyla doğalcılığın doğuşuna yol açan ünlü İngiliz kadın yazarı. George Lewes'se (1814-1878), Spencer ve Darwin'le birlikte, evrimci felsefenin en ünlü savunucularından sayılan bir felsefeci ve gazeteci.

en önemli yerin erkeğe verilmesi gerektiğine gerçekten inanması da mümkündür; kimi zaman, kendi yerine sahip çıkmaya çalışırken yuvasını bozmaktan da korkar; kendi varlığını olumlama isteği ile hiçleşme eğilimi arasında bocalar, paramparça olur.

Bununla birlikte, kadının, ikinci derecede oluşundan çıkaracağı bir yarar vardır: işin başında erkek kadar talihli olmadığından, onun karşısında suçlu hissetmez kendisini; toplumsal adaletsizliği ortadan kaldırmak onun görevi değildir, ayrıca kimse kendisinden böyle bir şey beklememektedir. İyiniyetli bir erkek, onlardan üstün durumda olduğuna göre, kadınları «hoş tutmak» zorundadır: birtakım gereksiz kuruntuların, acıma duygusunun kurbanı olabilir, başka bir silâhları bulunmadığı için «yapışkan»laşan, «insanı yiyip bitiren» kadınların eline düşebilir. Erkek gibi bağımsız yaşayan kadının, cinsel açıdan büyük bir ayrıcalığı olacaktır; kendisi gibi özerk ve etkin bireylerle ilişki kuracak, bu insanlar —genel olarak— yaşamına birer asalak gibi girmeyecek, zayıflıkları ya da ihtiyaçlarının gerekleriyle kendisini köle haline getirmeyeceklerdir. Yalnız, gerçekte, erkek arkadaşlarıyla özgür bir ilişki kurmayı bilmezler pek; erkeğin kendilerine vurmayı istemediği zincirleri kendi elleriyle yaratırlar: erkeğe, sevdalı kadının sevgilisine baktığı gibi bakarlar. Genç kız, yirmi yıllık bekleyiş, umut ve düş sırasında hep kurtarıcı ve özgürlük getirici kahramanın hayalini yaşatmıştır kafasında: çalışmanın getirdiği bağımsızlık, görkemli bir ilişki içersinde bütün haklarından vazgeçme arzusunu yoketmeye yetmez. Erginlik çağının verdiği aşırı kendine hayranlığı kolayca aşabilmesi için, tıpkı[6] erkek çocuk gibi yetiştirilmiş olması gerekirdi: o ise,

[6] Yani yalnız aynı yöntemlerle değil, aynı hava içersinde yetiştirilmesi gerekir; bu ise, eğitimcinin bütün çabasına rağmen olanaksızdır bugün.

yetişkinlik çağında da, genç kızlığında edindiği ben'ini göklere çıkarma alışkanlığını sürdürür; işinde kazandığı başarıları da dış görünüşüne ekleyip zenginleştirir onu; tepeden gelen bir bakışın değerini ortaya çıkarıp kutsallaştırmasını bekler. Günlük yaşamında boylarının ölçüsünü aldığı erkeklere sert davransa bile, yine de büyük bir saygı besler. Erkeği ve düşlerinin erkeğini bulduğu an ayaklarına kapanmaya hazırdır. Kendini bir Tanrı'ya doğrulatmak, varlığını kendi çabasıyla doğrulamaktan çok daha kolaydır; içinde yaşadığı dünya onu *gökten inme* bir kurtuluşun varlığına inandırmaktadır: kadın da seve seve inanır buna. Kimi zaman, özerkliğinden tüm vazgeçer, sevdalı kadından başka bir şey değildir artık; çoğunlukla, bir orta yol bulmaya çalışır; oysa putlaştırıcı sevgi de, insanı bütün haklarından vazgeçmeye götüren sevgi de yıkıcıdır: böyle bir sevgi insanın bütün vaktini alır, bütün düşüncelerine girer, kene gibi yapışkandır, zorbadır. Çalışma yönünden başarısızlığa uğrayan kadın, büyük bir tutkuyla aşka sığınmaya çalışır: öte yandaki başarısızlıkları, bedelini sevgilinin ödeyeceği garip isteklere, kavgalara gürültülere dönüşür. Ancak, bu gönül acıları işine daha canla başla sarılmasına yol açmaz: genel olarak, tam tersine, kendisine aşkın o görkemli yolunu kapayan yaşama biçimine kızar. Bundan on yıl önce, kadınların yönettiği bir siyasal dergide çalışan bir kadın, yazıişleri odalarında siyasetten çok aşktan söz edildiğini anlatmıştı: kadınlardan biri, o güzelim zekâsının göze bile çarpmadığından, yalnız vücudu için sevildiğinden yakınıyormuş; öbürüyse, vücudunun çekicilikleriyle kimsenin ilgilenmediğini, bütün erkeklerin yalnız aklını beğendiklerini söyleyip sızlanıyormuş. Bu konuda da, kadının erkek gibi sevebilmesi, yani kendi *varlığını* ortaya koymadan, özgürlük içinde âşık olabilmesi için, canlandırdığı kişiye eşit olduğuna inanması, gerçekten de öyle olması gerekmektedir: girişeceği her şeye erkek kadar kararlı girişmesi gerekmek-

tedir; buysa, ilerde göreceğimiz gibi, henüz pek ender rastlanan bir durumdur.

Şu anda, kadının görevlerinden birinin, analığın, tam bir özgürlük içinde yüklenilmesi olanaksızdır; İngiltere'de, Amerika'da, kadın «doğum denetimi» yoluyla, hiç değilse kaçınabilmektedir bu görevden; Fransa'da ise, kadınlar, çoğu kez son derece güç ve pahalı çocuk aldırmalara zorlanmaktadır (Fransa'da kadınlara çocuk aldırma ve doğum denetimi hakkını tanıyan yasa ancak 1960'tan sonra kabul edilebilmiştir. *çev.);* çoğu zamansa, hiç de istemediği, bütün meslekî yaşamını allak bullak eden bir çocuğa sahip olmaktadır. Bu yükün ağırlığı, ters bir anlayışla, törelerin kadına dilediği zaman çocuk doğurma hakkını vermeyişinden gelmektedir: evlenmeden çocuk doğuran genç kıza kötü gözle bakılmaktadır, yasa dışı bir doğum da çocuk için büyük bir eksikliktir; kadının, evlilik boyunduruğuna girmeden ya da lekelenmeyi göze almadan çocuk edinmesi olanaksızdır. Yapay tohumlamanın kadınları bunca ilgilendirişi, sevişmekten kaçınmalarından değildir: böylece, bağlanmadan ana olabilmenin toplumca kabul edileceğini ummaktadırlar. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, keseye ve gönle uygun çocuk yuvalarının, çocuk bahçelerinin bulunmayışı, tek bir çocuğun kadının bütün etkinliğini felce uğratmasına yetmektedir; ancak çocuğunu ana-babasına, dostlarına ya da hizmetçilere bırakarak devam edebilir çalışmaya. Çoğu kez acı bir yoksunluk biçiminde duyulan kısırlıkla, çalışma yaşamına pek zor uyan korkunç yükler arasında bir seçme yapması gerekmektedir.

Kısacası, bağımsız kadın, bugün, uğraşının çıkarlarıyla cinsel arzularını doyurma kaygısı arasında bocalayıp durmaktadır; bir dengeye ulaşması son derece güçtür; bu dengeyi sağlayabilmesi, ancak birtakım özveriler, ödünler, kendisini sürekli bir gerilim içinde tutan cambazlıklarla mümkün olabilmektedir. Bağımsız kadında rastlanan sinirliliğin,

alınganlığın nedenini ruhbilimsel verilerde değil, işte burada aramak gerekir. Kadının bedeninin, kendisi için, ne ölçüde elverişsiz bir durum yarattığını saptamak güçtür. Birçok etkenle birlikte, aylık rahatsızlıkların yarattığı engel üzerinde durulmuştur. Çalışmaları ya da eylemleriyle kendilerini tanıtmış olan kadınların buna pek az önem verdikleri görülmüştür: bu, başarılarını aylık rahatsızlıklarının getirdiği ruhsal gevşemeye borçlu oluşlarından ötürü müdür acaba? Yoksa, tam tersine, etkin ve tutkulu bir yaşamı seçmek mi onlara bu ayrıcalığı verdi: çünkü, rahatsızlıklarına verdikleri önem kadınları çileden çıkarmaktadır; sporcu, eylemci kadınlar, acıyla falan uğraşmadıklarından, çok daha az acısını çekmektedirler bu rahatsızlıkların. Yalnız, çekilen acılar bedensel nedenlere de dayanmaktadır; ben, her ay, tam yirmi dört saat yatakta kıvranan nice enerjik kadın görmüşümdür; ancak, bu yüzden işleri aksamamıştır. Kişisel inancıma göre, kadınların çektikleri acıların, geçirdikleri rahatsızlıkların büyük bir bölümü ruhsal nedenlere bağlıdır: kadın hastalıkları uzmanları da aynı şeyi söylediler bana. Kadınların hep sinirli, bitkin oluşu, yukarda sözünü ettiğim ruhsal gerilimden, yüklendikleri çeşitli görevlerden, içinde yüzdükleri çelişmelerden ötürüdür; ama bu, çektikleri acıların düşsel olduğu anlamına gelmez: tıpkı dile getirdikleri durum gibi, bu acılar da son derece gerçek ve tüketicidir. Oysa, içinde yaşadığımız durum vücudumuza değil, bedenimiz ona bağlıdır. Bu yüzden de, kadının sağlığı, çalışan kadın toplum içindeki yerini aldığı gün ona zararlı olmaktan çıkacaktır; buna karşılık, çalışma da, hiç durmadan vücuduyla uğraşmasını engelleyerek bedensel dengesini bulmasına büyük ölçüde yardım edecektir.

Kadının çalışma alanında elde ettiği bütünlenişleri yargılar ve buradan yola çıkarak geleceğine el atmak istersek, bütün bu olguları gözden ırak tutmamak gerekir. Kadın, herhangi bir iş tuttuğu zaman bile, bunu dertleri bitmek

bilmeyen bir durum içersinde, kadınlığın getirdiği sayısız yüklerin tutsağı olarak yapmaktadır. Somut koşullar da onu desteklememektedir. İnsanın, düşman, ya da hiç değilse güvensiz bir toplum içinde kendine bir yol açması, hele yeniyse, son derece güçtür. Richard Wright, *Black Boy'da* (Kara Çocuk'ta), genç bir Amerikalı zencinin bütün özlemlerine nasıl daha işin başında set çekildiğini ve Beyazlar için insanî sorunların başladığı noktaya gelebilmek üzere ne yaman bir kavga vermesi gerektiğini çok güzel anlatmıştır; Afrika'dan Fransa'ya gelmiş Zenciler de —gerek kendi içlerinde, gerek dış dünyada—, kadınların karşılaştıkları gibi güçlüklerle yüz yüze gelmektedirler.

Kadın, her şeyden önce, çıraklık döneminde kendini erkekten aşağı durumda bulmaktadır: genç kızı anlatırken bunun üzerinde durmuştum, ama şimdi soruna daha bir açıklık kazandırmak gerek. Bir kadının, son derece önemli olan eğitim sırasında, öğreniminin ilk yıllarında gerçekten talihini deneyebilmesi çok ender rastlanan bir olaydır: pek çok kadın, yarışa kötü başlamış olmanın acısını ömrünün sonuna dek çekecektir. Gerçekten de, sözünü ettiğim yaşama güçlükleri özellikle 18-30 yaş arası son sınırına çıkacaktır; oysa meslekî gelecek de işte bu yaşlarda belli olmaktadır. Kadın ister evli olsun, ister ailesiyle yaşasın, çevresi pek ender durumlarda erkeğe gösterilen saygıyı gösterecektir onun yükselme, başarıya ulaşma çabalarına; bir sürü angarya, tatsız tuzsuz iş yüklenecektir sırtına, özgürlüğü piç edilecektir; ayrıca kendisi de aldığı eğitimin köklü etkisi altındadır, büyüklerinin öne sürdüğü değerlere saygı beslemektedir, kafası çocukluğunun ve genç kızlığının düşleriyle doludur; geçmişten aldığı mirasla geleceğinin çıkarını bağdaştıramamaktadır. Kimi zaman kadınlığını yadsımakta, dürüstlük, eşcinsellik ya da kışkırtıcı bir erkeksilik arasında bocalamakta, ya kötü giyinmekte ya da erkek kılığına girmektedir: kafa tutma, oyun oynama, kızıp

köpürme uğruna bir sürü zaman harcamaktadır. Kimi zaman da, tam tersine, kadınlığını göstermek ister: hoppadır, erkek arkadaşlarıyla gezer tozar, arkadaşlık eder, âşıktır, kendine eziyet etme eğilimiyle saldırganlık arasında kesin bir seçme yapamamıştır. Şöyle ya da böyle, hiç durmadan benliği üzerinde düşünmekte, sağa sola koşuşmakta, kendini dağıtmaktadır. Böyle gereksiz işlerle uğraştığından, kendini bütünüyle işine verememektedir; bu yüzden de gereğinden az kazanmakta, her an işini bırakmayı düşünmektedir. Kendi başının çaresine bakmak isteyen bir kadın için, en umut kırıcı şey, aynı toplumsal sınıftan geldikleri, başlangıçta aynı durumda oldukları, aynı olasılıkla yola çıktıkları halde asalaklığı seçmiş bulunan öbür kadınlardır: erkek, ayrıcalıklı erkeklere diş bileyebilir: ama sınıfına sadıktır; genel olarak, aynı olanaklarla yola çıkanlar, hemen hemen aynı yerlere varmaktadır; kadınlarsa, erkeğin araya girişiyle, çok değişik yaşama düzeylerine ulaşmaktadırlar; evlenen ya da el bebek gül bebek bakılan bir arkadaş, kendi başına başarıya ulaşmaya çalışan kadın için çok kötü bir örnektir; bile bile en dikenli yolu seçtiği kanısındadır: her engel karşısında, kendi kendine, başka bir yol tutsam daha mı iyi olurdu acaba? diye sormaktadır. Parasız pulsuz bir kız öğrenci, bir gün, müthiş bir yılgınlıkla: «Her şeyi şu zavallı beynimden çıkaracağımı düşünüyorum da aklımı kaçıracak gibi oluyorum!» demişti bana. Erkek, bir işi tuttuğu zaman, karşı konmaz bir zorunluluğa boyuneğmektedir: kadınınsa, verdiği kararı her an tazelemesi gerekmektedir; gözünü bir noktaya dikerek değil, yanına yöresine baka baka ilerlemektedir; bu yüzden de, yürüyüşü çekingen ve kararsızdır. Ayrıca —yukarda değindiğim gibi—, ilerledikçe, öbür yolları deneme olanağından uzaklaştığını sanmaktadır; kafasıyla yaşayan, kara çoraplı bir kadın olduğu için, genel olarak erkeklerin pek hoşuna gitmeyecektir; ya da, fazla parlak bir başarıyla kocasını ya da

sevgilisini utandıracaktır. Bağımsız kadın, zarif, havai görünmek için daha çok çaba harcadığı gibi, içinden gelen isteklere de gem vurur. Bir gün kendi kendisiyle uğraşmaktan kurtulma umudu, ödev korkusu, birinci kaygıyı benimseyip umudu bir köşeye bırakış falan bir araya gelmekte, kendini öğrenimine, uğraşına vermesine engel olmaktadır.

Kadın, kadın olmak istemekte, bağımsızlığı onda bir aşağılık duygusu yaratmakta; kadınlığıysa, tam tersine, işinde başarıya ulaşamayacağı kuşkusunu doğurmaktadır. Bu, sorunun en önemli yanlarından biridir. Daha 14 yaşındaki küçücük kızların, bir soruşturma sırasında: «Erkek çocuklar bizden daha iyi durumda; çok daha kolay çalışabiliyorlar çünkü» dedikleri saptanmıştır. Genç kız, yeteneklerinin sınırlı olduğuna inanmaktadır. Analar babalar ve öğretmenler kızların düzeyinin düşük olduğunu kabul ettikten sonra, öğrenciler haydi haydi eder elbet; nitekim, programların aynı olmasına rağmen, kız liselerindeki kültür düzeyi daha düşüktür. Bazı ayrıklar bir yana, örneğin bir kız lisesindeki edebiyat sınıfı, erkek lisesindekine oranla epey zayıftır: kız öğrencilerin büyük bir bölüğü okulu bitirmek niyetinde değildir, çok üstünkörü çalışırlar, çalışanlar da yarışma hevesinden yoksundur. Sınavlar kolay oldukça, yetersizlikleri ortaya çıkmayacaktır; ancak, ciddî sınavlara sıra geldiğinde, kız öğrenci, eksiklerinin bilincine varacaktır; bunları yetişme bozukluğuna değil bir ilenç gibi tepesine çöken kadınlığına verecektir; böylece, bu eşitsizliğe boyuneğerek onu daha da belirginleştirecektir; başarıya ulaşmasının ancak sabrına, kendini verişine bağlı olduğuna inanacaktır; o zaman, gücünü cimrice kullanmaya karar verir: oysa iğrenç bir hesaptır bu. Hele azıcık özgürlük, yaratış, birtakım küçük buluşlar isteyen yüksek öğrenimde ve özel uğraşlarda yararcı tutum son derece zararlıdır; ders kitapları dışındaki öğrenime yardımcı kitaplar, zihnin öz-

gürlük içinde sağa sola yayılmasına izin veren küçük bir gezinti, kimi zaman, örneğin Eski Yunanca'dan yapılacak bir çeviri için, bir sürü kalın sözlükten daha yararlıdır. Eski ustalara duyduğu sevgi ile derin bir bilginin yükü altında ezilen, bakışı sınırlanan aşırı titiz bir kız öğrenci, içindeki eleştiri duygusunu, hattâ zekâyı bile öldürebilir. Yöntemli direnişi ancak aşırı bir gerilim ve can sıkıntısına yol açar: Sèvres'deki Yüksek Seramik Okulu'nun giriş sınavlarına hazırlanan liseli kızların içlerindeki canlı bireysellikleri öldüren boğucu bir havaya girdiklerini görmüşümdür. Kendine bir mapusane yaratan aday öğrenci, ondan sonra, buradan nasıl kaçıp kurtulurum diye düşünmektedir; kitaplarını kapatır kapatmaz, bambaşka konulara dalıp gitmektedir. Çalışmayla eğlencenin kaynaştığı, zihindeki serüvenlerin canlı bir sıcaklığa kavuştuğu o tatlı anları tanımamaktadır. Sırtına binen yüklerin ağırlığıyla, yavaş yavaş, bu işin altından kalkamayacağına inanmaktadır. Öğretmen olabilmek üzere, lise son sınıfta, kızlarla oğlanların birlikte alındıkları bir felsefe sınavına girecek bir kız öğrencinin: «Oğlanlar bir iki yılda verebilir bu sınavı: bizse ancak üç dört yılda» dediğini hatırlıyorum. Programda adı bulunan Kant'ın bir eserini okuyup okumadığı sorulan bir başka kız da: «Çok zor bir kitap o: bize göre değil, Yüksek Öğretmen Okulu'nda okuyan erkek öğrenciler için ancak» diye karşılık vermişti. Kızların, erkeklere oranla daha beleş geçebileceklerini sanıyordu besbelli; buysa, daha işin başında kendini yenik sayarak, bütün başarı olanağını erkeklere bırakmaktı.

Bu bozguncu anlayış yüzünden, kadın, küçük bir başarıya kolayca razı olur; daha fazlasını istemeye cesaret edemez. Uğraşına yüzeyden bir eğitimle başladığı için, daha ilk günden, özlemlerine daracık bir sınır çizer. Çoğu kez, kendi geçimini sağlamak yeterli bir başarı gibi gözükür ona; bütün öteki kadınlar gibi, yazgısını bir [illegible]in

eline teslim edebilirdi çünkü; bağımsızlığını istemeye devam edebilmek için, göğsünü kabartan, ama aynı zamanda iflâhını kesen bir çaba harcar. Herhangi bir şey yapmayı seçmekle üstüne düşen görevi yerine getirdiğini sanır. «Bir kadın için, bu kadarı hiç de fena değil» diye düşünür. Kadınlar için alışılmamış sayılabilecek bir işte çalışan bir kadın: «Erkek olsaydım, en tepeye çıkmak zorunda hissedecektim kendimi; oysa, bütün Fransa'da, böyle bir yerde çalışan tek kadın benim: eh, bu da bana yeter» demişti. Bu alçakgönüllülükte sakınım payı büyüktür. Kadın, daha yükseğe çıkayım derken, tıknefes olup kalmaktan korkar. Kendisine güvenilmediği için eli ayağı birbirine dolaşmaktadır demek, gerçeği dile getirmek olur. Genel olarak, üst tabaka insanları, sonradan kendi aralarına yükselenlere pek iyi gözle bakmaz çünkü: Beyazlar Zenci doktora gitmediği gibi, erkekler de hanım doktora gitmez; alt tabaka insanlarıysa, kendilerine özgü bu aşağılığı içlerinde duyduklarından, hattâ çoğu kez alınyazısını yenmiş olana gizli gizli diş biledikleriden, hep kendilerinden üstün insanlara yöneleceklerdir; hele kadınlar, erkeğe duydukları hayranlıkla, bu efendiyi hekimde, avukatta, büro şefinde ararlar. Ne erkekler ne de kadınlar, bir kadının buyruğunda çalışmak isterler. Bir kadın yöneticinin üstleri, kendisini saysalar bile, hep hafif bir küçümsemeyle bakacaklardır ona; kadın olmak, bir eksiklik değilse bile, bir garipliktir. Kadın her an, kendisine gösterilmeyen güveni yeni baştan kazanmak zorundadır: başlangıçta hep kuşku yaratan bir insandır, güvene lâyık olduğunu kanıtlaması gerekir. Değerliyse, nasıl olsa gösterir bunu, denir. Oysa değerlilik, gökten inme bir veri değildir: mutlu bir gelişim sonucudur. İnsanın tepesine çöken kötü bir önyargı, pek ender olarak bu önyargının yıkılmasında yardımcı olur kişiye. Sık sık görüldüğü üzere, başlangıçtaki aşağılık duygusu, yetkenin aşırı davranışlarla gösterilmesi biçiminde dışa vuran bir savunma tepkisine

yol açar. Örneğin, kadın doktorların çoğunda, bu yetke ya çok fazla, ya da çok azdır. Doğal bir tavır takınırlarsa, karşılarındakinde korkulu bir saygı uyandıramazlar, çünkü bütün ömürleri boyunca buyurmaktan çok, erkeklerin gönlünü çelmek üzere yetiştirilmişlerdir; üstün bir yetkenin boyunduruğu altına girmeye bayılan hasta, gösterişsizce verilen öğütler karşısında hayal kırıklığına uğrayacaktır; bunu bilen hanım doktor sesini kalınlaştırır, kesin ve buyurgan bir tavırla konuşur; o zaman da, kendinden emin erkek hekimin o yumuşak temiz yürekliliğinden yoksun kalır. Erkek sözünü dinletmeye alışıktır; müşterileri bilgisine güvenir; dilediği gibi konuşabilir: nasıl olsa etkiler. Kadınsa aynı güven duygusunu vermez; yapmacığa kaçar, ya tüm vazgeçer yetkeden, ya da aşırılığa düşer. Ticarî işlerde yönetim görevlerinde titiz mi titizdir, kılı kırk yarar, kolayca parlayıverir. Tıpkı okul sıralarındaki gibi, özgür davranma, kendini kapıp koyverme gücünden, gözüpeklikten yoksundur. Bir yerlere varabilmek için alabildiğine sıkar kendini. Eylemi kendi dışında kalan, bir dizi soyut kafa tutma ve olumlamadan başka bir şey değildir. Kendine güvensizliğin doğuracağı en büyük kusur budur: kişi kendini bir türlü unutamaz. Kendini bütün cömertliğiyle bir ereğe adayamaz: çevresinin beklediği kanıtları göstermek, değerini ortaya koymak için didinir durur. İnsan birtakım ereklere doğru yiğitçe atıldı mı, sonunda hayal kırıklığına uğrayabilir: ama böylece, beklenmedik sonuçlar da elde edebilir; sakınım, insanı sıradan şeylerle yetinmeye zorlar. Kadında bir serüvene, bedelsiz deneme isteğine, karşılıksız bir meraka rastlamak pek enderdir; o, öbür kadınların mutlu bir yuva kuruşu gibi «sağlam temellere oturtmak ister meslekî yaşamını»; erkek dünyasının tutsağıdır, bu kabuk içinde yaşar, bu daracık evrenin çatısını paralayıp çıkacak kadar gözüpek değildir, kurduğu tasarılara bütün benliğiyle sarılmaz; yaşamına hâlâ içkin bir girişim gözüyle bakar:

herhangi bir nesneye değil, o nesne aracılığıyla öznel bir başarıya ulaşmaya çalışır. Bu, özellikle Amerikalı kadınlarda göze çarpan bir tutumdur; bir «job» (iş) sahibi olmaya ve bu işi kusursuz yerine getirecek yetenekte olduklarını göstermeye bayılırlar: ama işlerinin *içeriğine* tutkuyla bağlı değildirler. Öte yandan, kadın, küçük başarısızlıklarla sıradan başarılara gereğinden fazla değer vermeye yatkındır; ya tüm cesareti kırılır, ya da gururundan yanına varılmaz; insan başarıyı bekliyorsa, bağırıp çağırmadan karşılar: ama gelip gelmeyeceğinden emin değilseniz, başdöndürücü, büyük bir yengi halini alır; önemli bir insan olacağız diye çıldıran ve en küçük başarılarını şişine şişine anlatan kadınların başlıca özürü budur zaten. Aldıkları yolu hesaplamak için, durmadan dönüp geriye bakarlar: bu da hızlarını keser. Bu yöntemle, saygıdeğer işler başarabilirler, ama büyük işler, hayır. Yalnız hemen eklemek gerekir ki, erkeklerin çoğu da kendilerine ancak pek sıradan alınyazıları hazırlayabilmektedir. Kadın —çok ender ayrıklar bir yana—, ancak en başarılı erkeklere oranla yedektedir. Gösterdiğim nedenler bunu yeterince açıklamakta; buna karşılık, gelecek için hiçbir varsayımda bulunmuyor, onu da ipotek altına almıyorum. Büyük işler yapabilmesi konusunda kadının bugünkü temel eksikliği, ben'ini unutamayışıdır: ancak, insanın ben'ini unutabilmesi için, onu zaten kesin olarak bulduğuna inanması gerekir. Erkek dünyasına kısa bir süre önce girmiş bulunan ve onlarca pek az desteklenen kadın, henüz bütün vaktini kendini aramaya harcamaktadır.

Bir grup kadın da var ki, bunların uğraşları kadınlıklarına zarar vermek şöyle dursun, tam tersine, onu desteklemektedir; şu andaki varlıklarını sanatsal anlatımla aşmaya çalışanlar da bunlardır zaten: tiyatro oyuncuları, bale oyuncuları ve opera şarkıcıları. Tam üç yüzyıl, toplum içersinde, yalnız onlar somut bir bağımsızlığa sahip ol-

muşlardır; bugün de, toplumda yine ayrıcalıklı bir yerleri vardır. Çok eskiden, tiyatro oyuncuları Kilise'ce aforoz edilirdi: o kadar ki, bu tutumun sertliği, kadın oyuncuları bütün töreleri ayaklar altına alıp çiğnemeye itmiştir; çoğunlukla hafifmeşrepliğin kıyısında dolaşırlar ve tıpkı saray yosmaları gibi, günlerinin büyük bir bölümü erkeklerin yanında geçer: ancak, geçimlerini kendileri sağlayabildikleri, tuttukları işte varoluş nedenlerini buldukları için, erkeklerin boyunduruğundan kurtulmaktadırlar. En büyük ayrıcalıkları, meslekî alanda kazandıkları başarıların —tıpkı erkeklerinki gibi—, cinsel açıdan değer kazanmalarına yarayışıdır; kendilerini birer insanî varlık olarak gerçekleştirdikleri için, kadınlıkları da bütünlenmektedir: çelişik özlemler arasında paramparça olmamaktadırlar; tam tersine, tuttukları işte, kendine hayranlıklarını doyurup doğrulamaktadırlar: süslenme, güzelleşme, çekicilik uğraşsal görevlerindendir; kendi hayaline tutkun bir kadın için, yalnızca kendini *olduğu* gibi göstererek bir şey *yapmak* zevklerin en büyüğüdür ve bu kendini gösterme'nin, Georgette Leblanc'ın deyimiyle, *eyleme benzer bir şey* olabilmesi için, epey yapmacığa ve özene ihtiyaç vardır. Büyük bir oyuncu, gözünü çok daha yücelere dikecektir: anlatım biçimiyle eldeki veriyi aşacak, *dünyaya ve dolayısıyle kendi yaşamına anlam kazandıran gerçek bir yaratıcı, bir sanatçı olacaktır.*

Ancak, bu ayrıcalıkların ardında da birtakım tuzaklar gizlidir: kadın oyuncu, kendine hayranlık eğilimini ve elde ettiği cinsel özgürlüğü sanatsal yaşamına katacak yerde, çoğu kez, ben'ine tapma duyusuna ya da hafifmeşrepliğe gömülüp kalmaktadır; sinema ya da tiyatroda, erkeklerin kollarında sonradan kötüye kullanacakları «bir ad yapmak» tan başka erek gütmeyen o düzmece «sanatçılar»dan daha önce söz etmiştim; gerçek çalışmanın ciddiliğine ve belli

bir uğraşın getireceği tehlikelere oranlarsanız, bir erkeğe sırtını dayamanın rahatlığına kapılmamak epey zordur. Kadınsal yazgının getirdikleri —bir koca, bir yuva, birkaç çocuk— ile aşk ateşleri içinde kendinden geçme özlemi, herhangi bir sanat dalında başarıya ulaşma isteğiyle öyle kolay kolay bağdaşamaz. Ama özellikle kendi ben'ine duyduğu hayranlık sınırlamaktadır kadın oyuncunun yeteneğini; çalışmayı gereksiz sayacak kadar büyük hayallere kapılmaktadır güzelliği karşısında, sahnede görünmesinin her şeyi çözmeye yeteceğini sanmaktadır; her şeyden önce yüzünü göstermeye uğraşmakta, canlandırdığı kişiyi bu cambazlık uğruna harcamaktadır; bu durumda, kendini unutma cömertliğinden yoksun kalmakta, bu ise, kendini aşma olanağını elinden almaktadır: bu engeli aşabilen ve sanatı keni benlerinin uşağı sayacak yerde kendilerini sanatlarının aracı kabul edebilen Rachel, La Duse gibi oyuncular pek enderdir. Düzmece oyuncu, özel yaşamında da, kendine hayran kadının bütün kusurlarını, hem de son sınırına çıkararak tekrarlayacaktır; kendini beğenmiş, alıngan, oyuncu bir insan gibi davranacak, bütün dünyayı tiyatro sahnesi sanacaktır.

Bugün kadınların önüne çıkan yalnızca yorum sanatları değildir; pek çok kadın yaratıcı etkinlikleri de denemektedir. Kadının içinde bulunduğu durum, onu, kurtuluşu sanat ve edebiyatta aramaya itmektedir. Erkek dünyasının kıyıcığında yaşadığından, bu evreni evrensel görünüşü içinde değil, garip bir biçimde yakalamaktadır; dünya, onun için, yalnız araç ve kavramlardan kurulu bir birlik değil, aynı zamanda bir duyum ve heyecan kaynağıdır; nesnelerin gizli ve bedelsiz yanlarıyla da ilgilenir; yadsıyıcı, reddedici bir tutum benimsediğinden, gerçeğe gömülüp kalmaz: gerçek dünyaya kafa tutar, hem de yalnız sözcüklerle; doğada ruhunun imgesini arar, birtakım düşlere dalar gider, böylece *varlık*'ını ele geçirmek istemektedir: tabiî başarısız-

lığa uğramaktan kurtulamaz; varlığını ancak düşsel alanda yakalayabilir. Hiçbir işe yaramayan bir iç yaşamı kaldırıp hiçliğe atmamak, başkaldırarak kabullendiği verilmiş varlığına karşı kendini olumlayabilmek, içinde kendi kendini yakalayamadığı şu dünyadan başka bir dünya yaratabilmek için, *kendini anlatmaya* ihtiyacı vardır. Geveze ve kötü yazar diye bilinişi de bu yüzdendir; konuşmaya, mektup yazmaya, günlük tutmaya başladı mı önünü alamazsınız. Azıcık ihtiraslıysa tamamdır: hemen oturur anılarını yazar, yaşam öyküsünü roman haline, duygularını da şiire dönüştürüverir. Bu etkinliklerin gerektirdiği vakte bol bol sahiptir.

Ancak, kadını yaratıcılığa iten durum ve koşullar, ters bir hareketle, çoğu kez aşılmaz engeller haline gelir. Boş vaktini doldurmak için resim yapmaya ya da yazı yazmaya karar verdi mi, yaptığı resimler, yazdığı kitaplar yine «kadın işi» diye nitelenecek, bunlara ne çok zaman ayıracak, ne de çok özenecek, hemen hepsi aynı değerde olacaktır. Kadın, çoğunlukla yaşdönümü sırasında varlığının gediklerini kapatmak üzere sarılmaktadır kaleme ya da fırçaya: oysa iş işten geçmiştir; ciddî bir eğitimden geçmediği için, olsa olsa bir meraklı olacaktır. Ayrıca, genç yaşta başlasa da, sanatı ciddî bir çalışma gibi görmesi pek enderdir; aylaklığa alıştığından, yaşamı boyunca sıkıya girmenin kaçınılmaz zorunluluğunu duymadığından, sürekli ve sabırlı bir çaba göstermeyecek, sağlam bir teknik elde edebilmek üzere kendini zorlayamayacaktır; o, tek başına çalışmanın kimseciklere gösterilmeyen, belki yüz kere yırtılıp yeniden başlanan nankör ve belirsiz ürünlerinden nefret eder ve çocukluğundan beri, hoşa gitmeyi öğretirken aynı zamanda hile yapmaya alıştırdıkları için, bu işin içinden de birtakım hilelerle sıyrılabileceğini umar. Marie Bashkirtseff bunu açıkça itiraf etmektedir: «Evet, resim yapma zahmetine falan girdiğim yok benim. Bugün oturup gözledim kendi kendimi... *Hile yapıyor*, kendi kendimi kandırıyorum...» Kadın, çoğun-

lukla çalışıyormuş *gibi yapar*, ama çalışmaz; edilginliğin sihirli güçlerine inandığından, yalvarıp yakarmayla edimleri, simgesel hareketlerle etkili davranışları birbirine karıştırır; Güzel Sanatlar Akademisi öğrencisi kılığına girer, dizi dizi fırçalar alır eline; resim sehpasının karşısına oturur, bakışları, önündeki boş bezle ayna arasında gider gelir; oysa, çiçek demeti ya da elma kâsesi tek başına gelip oturmaz resmin çizileceği beze. Yazı masası başına çöken, kafasından belirsiz birtakım öyküler geçiren kadın, yazar olduğunu hayal ederek, iç rahatlatıcı bir avuntu sağlar kendine: oysa, yazar olabilmek için, beyaz kâğıda birtakım satırlar karalamak ve bunların başkaları için birtakım anlamlar taşıması gerekir. İşte o zaman oynanan oyun ortaya çıkar. Başkalarının hoşuna gitmek için bazı aldatıcı görünüşlere bürünmek yetişir: sanat yapıtıysa bir serap değil, elle tutulur, gözle görülür bir nesnedir; onu ortaya çıkarabilmek için, tutluğu uğraşı bilmek gerekir. Colette, yalnız doğadan aldığı verilere ya da mizacına dayanarak büyük yazar olmamıştır; geçimini çoğu kez kalemiyle sağlamış, ondan, iyi bir zanaatçının aygıtından beklediği ustalığı beklemiştir; edebiyat meraklısı genç kız, *Claudine*'den *la Naissance du jour*'a gelene dek yazarlığı öğrenmişti: aldığı yol, sıkı bir çıraklık döneminin insana neler kazandırabileceğini açık seçik ortaya koymaktadır. Kadınların büyük çoğunluğu, başkalarıyla alışverişte bulunma isteklerinin doğuracağı sorunların farkında bile değildir: tembellikleri de, büyük ölçüde, buradan gelmektedir. Onlar kendilerini öteden beri Tanrı vergisi birer varlık gibi görmüşlerdir; değerlerinin içlerindeki tanrısal bağıştan geldiğine inanır, değerin alınteriyle kazanılabileceğini akıllarına bile getirmezler; erkeklerin gönlünü çelebilmek için, kendilerini göstermekten başka hünerleri yoktur: çekicilikleri işe yarar ya da yaramaz ama, elde edecekleri başarı ya da başarısızlıkta kendilerinin hiç mi hiç payı yoktur. Hem hepsinin var olduğu

getirebilmesi için kendini olduğu gibi göstermesinin yetişeceğine inanır; yaratacakları yapıtı düşünceye dayanan bir çalışmayla işleyeceklerine, içlerinden gelene güvenirler; yazı yazmakla, gülümsemek aynı şeydir: talihlerini denerler, başarı ya gelir, ya gelmez. Kendilerine fazla güvendikleri zaman, yazdıkları kitabın, yaptıkları resmin kolayca başarıya ulaşacağını sanırlar; çekingen ve utangaçsalar, en küçük eleştiride yıkılırlar; yanılgının insana gelişme yolunu açabileceğini bilmezler, tıpkı kusurlu bir yaratılış gibi, her yanılgıyı onulmaz bir yıkım gibi görürler. Bundan ötürü de, çoğu zaman kendilerine zarar veren bir alınganlık gösterirler: bunlardan yararlı dersler alacak yerde, ancak sinirlenip cesaret kırıklığına uğrayarak kabul ederler kusurlarını. Oysa, ne yazık ki, içten gelen şeyi olduğu gibi anlatma, göründüğü kadar kolay değildir: ünlü eleştirmen Paulhan'ın *les Fleurs de Tarbes*'da (Tarbes Çiçekleri'nde) belirttiği gibi, beylik bir fikrin en büyük çelişmesi, çoğu kez, öznel izlenimin anlık dile gelişiyle karışmasındadır; öyle ki, başkasını hiç hesaba katmadan zihninde yatan imgeyi dışa vuran, kendini yaratıkların en garibi sanan kadın, aslında, son derece beylik bir şeyi yeniden üretmekten başka bir iş yapmamaktadır; gidip bunu kendisine söylerseniz, şaşırır, gücenir, kalemini kaldırıp yere çalar; okurların kitabı kendi gözleriyle, kendi düşünceleriyle okuduklarını ve taptaze bir sıfatın bile zihinlerindeki bir sürü eski anıyı uyandırabileceğini anlayamaz; insanın, konuşma diline aktarmak üzere, benliğinin derinliklerinde birtakım canlı izlenimler bulup su yüzüne çıkarması çok değerli bir başarıdır elbet; Colette'i okurken, hiçbir erkek yazarda rastlamadığımız o kendiliğindenliğine hayran oluruz; ancak —bu iki sözcük birbirlerini çürütüyormuş gibi görünmesine rağmen—, onun kendiliğindenliği düşünceye dayanmaktadır: içinden gelen şeylerin bir kısmını eleyip ancak uygun düşenleri kullanmaktadır; işini ciddiye almayan edebiyat meraklısı, sözcükleri bireylerarası bir ilinti, başka-

sına yöneltilmiş bir çağrı gibi görecek yerde, onlarda duyarlığının dolaysız yoldan dile geldiğini sanır; sözcükler arasında seçme yapmanın, fazlalıkları atmanın, benliğinin bir yanını reddetmek olduğuna inanır; hem *şimdiki kişiliğinden* hoşnut olduğu, hem de başka bir şey olabileceğini ummadığından, hiçbir şeyi çıkarıp atmak istemez. Verimsiz gururu, kişiliğini oluşturmaya cesaret edemeden kendine hayranlık duymasından doğar.

Edebiyatla ve öbür sanatlarla eğlenen sürüyle kadın arasından pek azının bu işleri ciddiye alıp direnişi de işte bundandır; bu ilk engeli aşanlar bile, kendine hayranlıkla aşağılık duygusu arasında bocalayıp kalacaklardır. Kendi ben'ini unutamamak, başka herhangi bir uğraştan çok, işte bu alanda korkunç bir eksiklik halinde omuzlarına çökecektir; başlıca kaygıları kendilerini soyut bir biçimde olumlamak ve başarıdan biçimsel bir doyum elde etmekse, kendilerini bırakıp dış dünyayı seyredemeyeceklerdir: bu yüzden de, yeni bir şey yaratamayacaklardır. Marie Bashkirtseff, üne ermek istediği için başlamıştır ressamlığa; ün kaygısı, aşılmaz bir engel olarak durmaktadır kendisiyle gerçeklik arasında; aslında, resim yapmayı sevmemektedir: sanat, onun için, bir araçtan başka bir şey değildir; dolayısıyla, o tutkulu ve boş düşlerinin kendisine bir rengin ya da bir yüzün anlamını göstermesi olanaksızdır. Kadın, kendini olanca cömertliğiyle başladığı işe, yapıta verecek yerde, çoğu kez onu yaşamının bir parçası, basit bir süsü gibi görmektedir; kitap ya da resim, asıl gerçekliği, yani kendini göstermesine yarayan ikinci derecede araçlardan başka bir şey değildir. Gerçekten de, kendisini ilgilendiren başlıca —kimi zaman biricik— konu, yine kendisidir: Madam Vigée-Lebrun,[7] tablolarına kendisinin o güleryüzlü ana su-

[7] 1755-1842 arasında yaşamış, çağının ünlü kişilerinin portrelerini çizmiş bir Fransız ressam.

ratını çizmekten bıkıp usanmaz. Kadın yazar, genel konulardan söz açtığı zaman bile, yine kendinden söz etmektedir: tiyatro oyuncusu kadınların tuttukları anılar içinde, yazarın boyu posu, saçının rengi ve kişisel özellikleri konusunda bilgi vermeyenine rastlayamazsınız. İnsanın ben'i nefret edilecek bir şey değildir elbet. Bazı itirafların çekiciliği pek az kitapta vardır: ancak, hem bu itirafların içten olması, hem de yazarın itiraf edecek bir şeyinin bulunması gerekir. Kadının kendine hayranlığı, onu zenginleştirecek yerde, yoksullaştırmaktadır; kendini seyretmekten başka bir şeyle uğraşmaya uğraşmaya, benliğini öldürmekte, hiçleşmektedir; kendine duyduğu sevgi bile kalıplaşmaktadır: yazılarında sahici yaşantısını değil, birtakım kalıplara göre kesilip biçilmiş imgesini anlatmaktadır. Benjamin Constant, Stendhal falan gibi, romanlarına kendi yaşamını yansıttı diye suçlanamaz elbet: ancak talihsizlik şurada ki, çoğu kez, yaşam öyküsünü budalaca bir şölen gibi görmektedir; genç kız hayalgücüne yaslanarak, çiğliğinden ürktüğü gerçekliği görmemeye çalışır: yetişkin bir kadın olduktan sonra da, dünyayı, yani yarattığı kişileri ve kendini birtakım şiirsel sisler içine gömmesi son derece üzücüdür. Bu kılık değiştirmenin altından, doğru ortaya çıkarsa, zaman zaman, pek sevimli başarılar elde edilmektedir; ama bir *Poussière*'e ya da *Nymphe au Coeur fidèle*'e karşılık, yazarın gerçekten kaçtığını gösteren nice yavan ve can sıkıcı roman vardır!

Kadının, çoğunlukla anlaşılmadığını, yanlış değerlendirildiğini sezdiği bu dünyadan kaçmaya çalışması olağandır elbet; yalnız, üzücü olan, bir Gérard de Nerval, bir Edgar Allan Poe gibi gözüpek atılımlarda bulunamayışıdır. Çekingenliği için birçok neden var. Hoşa gitmek başlıca kaygısıdır ve çoğu kez, sırf yazdığı için, kadın olarak hoşa gitmemekten korkar: kara çoraplı kadın lâfı, eski gücünü yitirmiş olsa da, hâlâ birtakım tatsız yankılar yaratmaktadır; hele yazar olarak hoşa gitmemeyi asla göze alamaz. Öz-

gün bir yazarsa, ölmedikçe, hep aykırı gelir insanlara; yenilik kaygı ve rahatsızlık verir; kadın, henüz erkeklerin malı olan düşünce ve sanat dünyasına kabul edilmenin şaşkınlığı ve gururu içindedir: bu yüzden de uslu uslu oturmaktadır; rahatsız etmeyi, araştırıya çıkmayı, bir bomba gibi patlamayı göze alamamaktadır; edebiyata özenişini alçakgönüllülüğü, ince beğenisiyle bağışlatmak zorunda olduğunu sanmaktadır; edebiyata, yalnızca, kendisinden beklenen o kişisel katkıyı getirmektedir: bunun yanında, yerli yerini bulmuş bir iki süsle, kırıtmayla, özenle kadın olduğunu hatırlatmaktadır; onun için de, çok satan kitaplar yazmakta ustadır; ama bilinmedik yollara daimasını beklemek, boşunadır. Oysa kadınlar davranışlarında duygularında özgünlükten hiç de yoksun değildirler: hattâ bazıları öyle gariptir ki, tutulup bir yere kapatılmaları gerekir: büyük çoğunluğu, sıkıdüzenlerini kınadıkları, kabul etmedikleri erkeklerden çok daha tuhaf, çarpık çurpuk ve düzensizdirler. Ama bu garipliklerini yaşamlarına, mektuplarına, konuşmalarına harcarlar; kitap yazmaya kalktıkları zaman, kültür evreni omuzlarına binip bellerini çökertir, çünkü kültür de erkek dünyasının malıdır: kadınlar birtakım anlaşılmaz şeyler geveleyip dururlar yalnızca. Buna karşılık, erkeklerin bulduğu tekniklere göre akılyürütmeye, derdini anlatmaya çalışacak kadının, gönlünde yatan, müthiş çekindiği bir gariplikle savaşması, bunu susturması gerekecektir; tıpkı lise öğrencisi kız gibi, o da kolayca kılı kırk yaran, bilgiç bir insan olup çıkacaktır; erkek yavuzluğunu ve gücünü taklit edecektir. Kusursuz bir kuramcı olup sağlam bir yetenek elde edebilir; ama «erkeğe benzemeyen» yanlarını reddetme zorunluluğunu duyacaktır. Kimi kadınlar çılgın, kimileri de yeteneklidir: ama hiçbirinde, üstün yetenek dediğimiz o yetenek çılgınlığı yoktur.

Bugüne dek, kadın yeteneğini sınırlayan şey de işte bu akıllı uslu alçakgönüllülüktür. Birçok kadın, kendine hay-

ranlıkla yalancı mucizenin yarattığı tuzaklardan kurtulmuştur — ya da kurtulmaya devam etmektedir; ama henüz hiçbiri eldeki dünyanın ötesine *taşmak* üzere sakınımı ayağının altına alıp çiğnememiştir: Her şeyden önce, büyük çoğunluğu toplumu olduğu gibi kabul etmektedir; ortadan kalkma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan kentsoylu sınıfın en tutucu öğesi olduklarından, bu sınıfın ozanlığını yapmaktadırlar; en süzme sıfatlarla, «değerli» sayılan bir uygarlığın inceliklerini dile getirmektedirler; kentsoylu sınıfın mutluluk ülküsüne övgüler düzmekte, sınıf çıkarlarını şiirin binbir rengi altında gizlemeye çalışmaktadırlar; kadınları «kadın kalmaya» razı eden kandırmacaların yayılmasına yardımcı olmaktadırlar: eski evler, parklar ve meyve bahçeleri, sevimli nineler, dikbaşlı çocuklar, çamaşır, bulaşık, reçeller, aile içi eğlenceler, süslü giysiler, toplantılar, balolar, gönlü yaralı, ama sadık eşler, özverinin ve bağlılığın güzelliği karı-koca sevgisinin küçük dertleri, büyük zevkleri, genç kızlık düşleri, olgunluk çağının akıllıca boyuneğişi, vb... İngiliz, Fransız, Amerikan, Kanada ya da İskandinavyalı kadın yazarlar suyunu çıkarana dek kullanmışlardır bu temaları; bu yoldan hem para hem de ün kazanmışlar, ancak dünya görüşümüze hiçbir şey katamamışlardır. Şu haksız ve adaletsiz toplumu suçlayan başkaldırmış kadın yazarlar onlardan çok daha ilginçtirler; başkaldırıya dayanan bir edebiyat güçlü ve içten yapıtlar ortaya koyabilir; George Eliot, başkaldırısından, Kraliçe Victoria çağını titiz ve dramatik açıdan anlatan romanlar elde etmeyi başarmıştır; ancak, Virginia Woolf'un değindiği gibi, Jane Austen, Bronte kardeşler ve George Eliot, ellerini kollarını bağlayan dış engelleri yıkmak için olumsuz yönde o kadar çok enerji tüketmişlerdir ki, erkek yazarların yola çıktıkları noktaya geldiklerinde solukları yarı yarıya kesilmiştir; kazandıkları yengiden yararlanacak, bütün palamarları çözüp denize açılacak güçleri kalmamıştır: örneğin, onlarda, Stend-

hal'in o kendinden emin içtenliğine, özgür davranışlarına rastlayamazsınız. Dostoyevski'nin, Tolstoy'un yaşantısının zenginliğine de erişememişlerdir: bu yüzden de, *Middlemarch,* bütün güzelliğine rağmen, *Savaş ve Barış*'a ulaşamaz; *Rüzgârlı Bayır* da, onca büyüklüğüne rağmen, bir *Karamazof Kardeşler* değildir. Bugün kadınlar kendilerini olumlarken eskiye oranla çok daha az güçlükle karşılaşmaktalar; bununla birlikte, kendilerini kadınlığa çivileyen binlerce yıllık özel belirlenmeyi aşabilmiş değildirler. Örneğin açıkgörüşlülük haklı olarak böbürlendikleri bir kazançtır, ama bununla avunmakta biraz acele etmektedirler. Geleneksel kadının kandırılmış, uyutulmuş bir bilinç ve uyutma aracı olduğu açıktır; kadın, bağımlılığını görmezlikten gelmeye çalışmaktadır, buysa bağımlılığa razı olmanın bir başka biçimidir; bu bağımlılığı reddetmek yarı özgürlüktür; aşağılanmalara, utanca karşı savunma yollarından biri de köpeksiliktir: Meryem Ana'nın göklere uçuruluşunun küçük bir taslağıdır bu. Kadın yazarlar, açıkgörüşlü olmaya savaşmakla kadın dâvasına en büyük hizmeti yapmaktadırlar; ancak —genel olarak pek de farkına varmadan— salt bu dâvaya bağlandıklarından, evren karşısında, insana yeni ufuklar açan o çıkar gözetmeyen tutumu benimseyememektedirler. Yanılsama ve yalan perdelerini kaldırmakla görevlerini yaptıklarına inanmaktadırlar: oysa, bu olumsuz gözüpeklik de bizi yine bir bilinmeyen karşısında bırakmaktadır; çünkü doğrunun kendisi iki anlamlılık, uçurum ve giz'dir: doğru'nun varlığını belirttikten sonra onun üzerinde düşünmek, onu yeniden yaratmak gerekir. Aldanmamak çok iyidir elbet: ama her şey bundan sonra başlamaktadır; kadın, bütün gücünü aldatıcı görünüşleri yoketmeye harcamakta, gerçekle yüz yüze gelince korkuyla olduğu yere çakılıp kalmaktadır. İşte bundan ötürü, son derece içten ilginç kadın anıları vardır: ama hiçbiri Rousseau'nun *İtirafları*'yla, Stendhal'in *Souvenirs d'Egotisme*'iyle kıyaslanamaz. Biz kadınlar,

şimdilik dünyayı aydınlıkta görmek için uğraşıp didindiğimizden, bu aydınlığın ötesindeki başka karanlıkları yarıp geçmeye çalışacak halimiz yok.

Bir erkek yazar: «Kadınlar hiçbir zaman bahanenin ötesine geçemez» demişti bana. Oldukça doğru bir lâftır bu. Dünyayı gezip dolaşma iznini koparmış olmanın sevinci içinde kadınlar, hâlâ gördükleri şeylerin anlamını yakalamaya çalışmakta, yalnızca dökümünü yapmaktadırlar. Şimdilik en çok başarı gösterdikleri alan, verilmiş olanın gözlemlenmesidir: harika birer röportajcıdırlar; hiçbir erkek gazeteci, Andrée Viollis'nin Hindiçini ve Hindistan'la ilgili gezi yazılarını aşan bir yapıt ortaya koyamadı daha. Kadınlar, insanların yaşadıkları havayı, kişileri, bunlar arasındaki ince ilintileri anlatmakta, bizlere bu kişilerin ruhlarının derinliklerinde yatan gizli kıpırtıları aktarmakta ustadırlar: Willa Cather, Edith Wharton, Dorothy Parker, Katherine Mansfield kişileri, iklimleri ve uygarlıkları bize keskin ve ayrıntılı bir deyişle vermişlerdir. Kadın yazarların, Heathcliff kadar inandırıcı erkek kahraman yaratabilmeleri pek enderdir: onlar erkeğin yalnız erkekliğini yakalayabilirler; buna karşılık, kendi iç dünyalarını, yaşantılarını, evrenlerini çoğu kez büyük bir başarıyla anlatmışlardır; nesnelerin gizli özüne bağlı bulundukları, kendi öz duyumlarının büyüsüne kapıldıkları için, yaşantılarını kokulu sıfatlarla, bedensel imgelerle sıcağı sıcağına aktarırlar okuyucuya: sözcükleri, çoğunlukla, cümle kuruluşlarından daha ilginçtir, çünkü aralarındaki ilintiden çok, nesnelerin kendileriyle ilgilenirler; soyut bir incelik ardında koşmazlar, ama sözcükleri insanın duyularına seslenir. En çok sevdikleri konu Doğa'dır; genç kız için, bütün haklarından vazgeçmemiş kadın için, doğa erkek karşısında kadının canlandırdığı şeyi temsil etmektedir: yani hem kendi varlığını, hem de bunun yadsınışını, hem bir krallığı, hem de uzak bir sürgün ülkesini; doğa, dışımızdaki varlık oluşuyla, her şeydir. Kadın yazar,

yaşantısının ve düşlerinin en gizli saklı yanlarını geniş ermanlardan ya da meyve bahçelerinden söz ederken ortaya dökecektir. Birçok kadın özsu ve mevsimlerin mucizelerini saksılara, vazolara, daracık yerlere hapseder; bazıları bitki ve hayvanları böyle bir mapusaneye kapatmamakla birlikte, besledikleri dikkatli sevgiyle onları kendilerine mal etmeye çalışmaktadır: örneğin Colette ya da Katherine Mansfield böyledir; doğaya insanlıkdışı özgürlüğü içinde yaklaşan, onun insana yabancı imlemlerini çözmeye uğraşan ve bu kendine yabancı varlıkla birleşmek üzere benliğinden geçen kadın pek azdır: Rousseau'nun bulup ortaya çıkardığı bu yollara ancak Emily Bronte, Virginia Woolf ve zaman zaman da Mary Webb dalma cesaretini gösterebilmiştir. Hele, gizli boyutunu yakalamak üzere, eldeki evreni baştan başa gezip dolaşan kadın sayısı bir elin parmaklarıyla sayılacak kadar azdır: Emily Bronte ölümü ele almış; Virginia Woolf yaşamın anlamını aramış, Katherine Mansfield de arasıra —ama pek sık değil— günlük olumsallığı ve acıyı incelemiştir. Hiçbir kadın bir *Dâva,* bir *Moby Dick,* bir *Ulysse* ya da bir *les Sept Piliers de la Sagesse* (Bilgeliğin Yedi Temel Direği) yazmamıştır. Kadınlar, insan olmaya yeni yeni başlayabildiklerinden, insanlığın durumunu eleştirmeye yanaşmamaktadırlar: Ortaya koydukları yapıtlarda, genel olarak fizikötesi titreşimle acı alay bulunmayışı işte bundandır; dünyayı ayraç içine almamaktadırlar; dünyaya birtakım sorular sormamakta, çelişmelerine parmak basmamaktadırlar: kadınlar ciddiye alırlar dünyayı. Ayrıca, şurası da bir gerçektir ki, erkeklerin çoğu da aynı ölçüde sınırlıdır; kadın, ancak «büyük» dediğimiz ender sanatçılarla kıyaslandığı zaman sıradan gözükmektedir. Elini kolunu bağlayan şey alınyazısı değildir: kadına, en yüksek noktalara çıkabilme olanağının neden verilmediğini —ya da neden çok daha önce verilmediğini— anlamak son derece kolaydır.

Sanat, edebiyat, felsefe, dünyayı insanî bir özgürlük

üzerinde yeniden kurma denemeleridir: temel alınacak özgürlük, yaratıcının özgürlüğüdür; böyle bir şeye kalkışabilmek için, insanın ilkin kendini, iki anlamlılığa yer bırakmayacak biçimde, bir özgürlük sayması gerekir. Eğitimden ve törelerden gelen kısıtlamalar kadının evren üzerindeki etkisini sınırlandırmaktadır; bu dünyada yer alabilme kavgası fazla sert oldu mu, insanın kendini bu dünyadan kurtarabilmesi düşünülemez; oysa kendimizi bu dünya içinde yeniden yakalamak istiyorsak, ilkin, yüce bir yalnızlık içinde ondan kopup ayrılmamız gerekir: *kadının en büyük eksikliği bunalım ve gurur içinde, bırakılmışlığının ve aşkınlığının çıraklığını tamamlayamamasıdır.*

En çok arzuladığım şey, tek başına gezinebilme, gidip gelebilme, Tuileries Sarayı'nın avlusundaki sıralara oturabilme özgürlüğüne kavuşmaktır der Marie Bashkirtseff. *İnsan bu özgürlüğü elde edemedikçe gerçek bir sanatçı olamaz. Insanın yanında biri olduğu ya da Louvre Müzesi'ne gidebilmek için arabasını, hanım arkadaşını, ailesini beklemek zorunda kaldığı zaman gördüğü şeylerden yararlandığını mı sanıyorsunuz!... Bu özgürlüğümüz yok işte ve bunsuz insan ciddî hiçbir şey olamaz.* Düşünce, bu sürekli ve sersemce sıkıntı yüzünden hep kısıtlıdır... Ve bu zincir, insanın kolunu kanadını kırmaya yeter. *Kadınlar arasında sanatçı çıkmayışının en büyük nedenlerinden biri budur.*

Gerçekten de, yaratıcı olabilmek için kendini eğitmek, yani yaşamına birtakım gösteriler, bilgiler katmak yetmez; kültürün, bir aşkınlığın özgür hareketi içinde kavranması gerekir; aklın, elindeki bütün zenginliklerle, doldurmakla yükümlü bulunduğu bomboş bir göğe doğru atılması gerekir; ama bir sürü bağ kendisini toprağa bağlıyorsa, atılımı yarı yolda kesilir. Bugün bir genç kız tek başına gezmeye çıkıp Tuileries Sarayı'nın avlusunda dolaşabilmektedir; ancak, sokağın kendisine ne denli düşman olduğunu d ön-

ce belirtmiştim: her yanda yolunu gözleyen eller ve bakışlar vardır; düşüncelerini yele verip alık alık dolaşmaya, sokak kahvelerinden birine oturup bir sigara yakmaya, tek başına sinemaya gitmeye kalktığı an, tatsız bir olayla karşılaşması işten bile değildir; giyimiyle, süsüyle çevresinde saygı uyandırması gerekir: bu kaygı da onu toprağa, kendi dar varlığına bağlar. «Kolu kanadı kırılır.» T.E. Lawrence, 18 yaşında, bisikletle Fransa'yı bir baştan bir başa dolaşmıştır; genç bir kızın böyle bir geziye çıkmasına izin verilmez: hele Lawrence'ın yaptığı gibi, bu geziden bir yıl sonra, yarı ıssız, tehlike dolu bir ülkeyi yaya dolaşmasına hiç mi hiç göz yumulmaz. Oysa böyle denemelerin sonsuz yararı vardır insana: birey, ancak o zaman, özgürlüğün ve yeni buluşların verdiği sarhoşluk içinde, yeryüzünü kendi yurtluğu (malikanesi) gibi görmeye başlar. Kadın, daha işin başında şiddet derslerinden yoksun kalmıştır: bedensel zayıflığının kendisini nasıl edilginliğe ittiğini daha önce belirtmiştim; bir oğlan çocuk, bir kavgayı yumruklarıyla kazandığı zaman, kendi sorumluluğunu yüklenebileceğini hisseder; genç kıza da, hiç değilse, spor ve serüven dallarında birtakım güçlükleri yenmenin gururunu tatma olanağı sağlanmalıdır. Ama hayır, bundan bile yoksundur. Kendini dünyanın *ortasında* yapayalnız hissetme bile, onun *karşısına,* hiçbir zaman, tek ve yüce bir varlık halinde dikilemez. Her şey onu, kendisine yabancı varlıklara boyuneğmeye, onlar tarafından kuşatılmaya itmektedir: hele aşkta, kendini olumlayacak yerde, varlığını hiçleştirmektedir. Bu alanda, talihsizlik ya da çirkinlik çoğu kez verimli sonuçlar doğurmaktadır: Emily Bronte'nin güçlü, bir sürü engeli aşan bir kitap yazmasını sağlayan şey, yalnızlığıdır; doğa, ölüm ve alınyazısı karşısında, yalnız kendisinden yardım umabilirdi. Rosa Luxemburg çirkin bir kadındı; hiçbir zaman dış görünüşüne tapma, kendini bir nesne, bir av ve tuzak haline getirme eğilimine kapılmadı: genç kızlığından

başlayarak, tepeden tırnağa akıldan ve özgürlükten kurulu bir varlık oldu. Ancak, bu gibi durumlarda bile, kadının önündeki dünyayla yüz yüze gelmenin o can sıkıcı yükünü bütünüyle yüklenmesi pek enderdir. Çevresini kuşatan zorunluluklar, sırtına binen gelenek, kendisini evrenden sorumlu hissetmesine engel olur: sıradanlığın temel nedeni de budur.

Büyük dediğimiz erkekler —şu ya da bu biçimde— dünyanın sorumluluğunu yüklenmiş insanlardır: bu işin altından iyi kötü kalkmış, dünyaya yeni bir biçim vermiş ya da bu uğurda eriyip gitmişlerdir; ama o ağır yükü yüklenmişlerdir. Ve işte bu, hiçbir kadının yapmadığı *yapamadığı* şeydir. Evrene kendi malıymış gibi bakabilmek, kendi kusurlarının sorumluluğunu yüklenip kendi başarılarından, ilerlemelerinden gururlanabilmek için, ayrıcalıklı insanlar arasına girmek gerekir; evreni değiştirerek, onun üzerinde düşünerek, üstünü örten perdeyi kaldırarak bu dünyayı doğrulamak, yalnızca, ipleri ellerinde tutanlara vergidir; yalnız onlar evrene bakarak kendilerini tanıyabilir ve ona damgalarını vurmaya çalışabilirler. Bugüne dek, insanoğlunu kadın değil, erkek canlandırmıştır. Oysa, örnek saydığımız bireyler, üstün yetenekli dediğimiz kişiler, öbür insanlara benzemeyen varoluşlarıyla tüm insanlığın yazgısını yaşamayı denemiş olanlardır. Hiçbir kadın bu yetkiyi kendinde görememiştir. Van Gogh'un kadın olarak dünyaya gelmesi mümkün müydü? Bir kadını, özel bir görevle Borinage kömür havzasına gönderemezdiniz, bu kadın insanların yoksulluğunun suçunu kendinde bulmazdı, günahlarını bağışlatmaya çalışmazdı; o yüzden de, Van Gogh'un nefis gündönümlerini çizmesi olanaksızdı. Ayrıca, ressamın yaşamı —Arles'daki yalnızlığı, kahvelerde, genelevlerde sürtmek, yani Van Gogh'un önce duyarlığını, sonra da sanatını zenginleştiren şeylerin hiçbiri— ona bağışlanmazdı. Bir kadının Kafka olması olanaksızdır: hiçbir kadın Kafka'nın kuşku ve kaygılarında, cennetten kovulan İnsanoğlu'nun bunalımını ya-

kalayamazdı. Şimdiye dek, insanoğlunun yazgısını salt kendi hesabına, tam bir yalnızlık içinde yaşamayı bir tek Sainte Thérèse başarabilmiştir: bunun nedenini de yukarda gördük. Kendisini dünyasal değerlerin ötesinde sayıyor, ama tıpkı Saint Jean de la Croix gibi, bütün tehlikelerin dışında görmüyordu. Her ikisi için de yeryüzü hem karanlık, hem aydınlıktı; insanoğlu hiçliği, Tanrı ise bütünlüğü temsil etmekteydi. Her insan, insan olma gururunu cins ayrılığından değil de, özgür yaşamının binbir güçlükle elde edilen şan ve şerefinden aldığı gün, işte ancak o gün kadın kendi öyküsü, sorunları, kuşkuları ve umutlarıyla insanlığınkini bir sayabilecektir; ancak o zaman, yaşamında ve yapıtlarında yalnızca kendini değil, bütün gerçekliği ortaya çıkarmayı başaracaktır. İnsan olmaya savaştıkça, yaratıcı olması mümkün değildir.

Bir kez daha belirtmek zorundayız ki, sınırlılığının nedeni gizli bir öz değil, içinde bulunduğu durumdur: gelecek, bütün olanaklarıyla önündedir. Yanlış olduğunu bile bile, kadınların «yaratıcı yetenek»ten yoksun bulunduğunu öne sürdüler; özellikle, geçmişin en ünlü kadın düşmanlarından Madam Marthe Borély'nin savıdır bu: ancak biz de, kendi kitaplarıyla kadın mantıksızlığının ve akılsızlığının canlı örneğini ortaya koymaya çalıştığını, dolayısıyla, fikirleriyle yapıtlarının çeliştiğini söyleyebiliriz. Ayrıca, tıpkı «öğümsüz kadın» düşüncesi gibi, yaratıcı «dâhi» lâfı da çöplüğe atılmalıdır artık. Bazı kadın düşmanı erkekler, daha somut bir temelden yola çıkarak, sinir hastası olan kadının değerli bir şey yaratamayacağını ileri sürmekteler: oysa, üstün yeteneğin hep sinir hastalarında bulunduğunu söyleyen de yine kendileridir. Sözün kısası, Proust örneği de gösteriyor ki, ruhsal-bedensel dengesizlik ne güçsüzlük, ne de değersizlik demektir. Tarihsel kanıt içinse, ancak yukarda anlattığımız şeyler düşünülebilir; tarihsel olgu, sonsuza dek geçerli bir doğru sağlamaz bize ve bu olgu, değişmekte olduğu için tarihsel niteliğe bürünen belli bir du-

rumu dile getirmekten başka bir şey yapmamaktadır. Üstün yetenekli bir yapıt —hattâ sıradan bir yapıt— ortaya koyabilme olanakları ellerinden alındığına göre, kadınların üstün yetenek gösterebilmesi nasıl mümkün olabilirdi acaba? Yaşlı Avrupa, bir zamanlar, sanatçısı ve edebiyatçısı bulunmayan Amerika'ya ta tepelerden bakardı; Jefferson, bu horgörüye, aşağı yukarı şöyle karşılık vermişti: «Varlığımızı olumlamayı istemezden önce, bırakın da yaşayalım.» Zenciler de, kendilerini bir Whitman ya da bir Melville yaratamamış olmakla suçlayan ırkçılara aynı karşılığı vermekteler. Fransız işçi sınıfı da Racine'in, Mallarmé'nin karşısına hiçbir ad çıkaramaz. Özgür kadın, daha yeni oluşmaktadır; kendi benliğini ele geçirdiği gün Rimbaud'nun o peygamberce sözünü doğrulayacaktır belki: «Kadın ozanlar da çıkacak elbet! Kadının o sonsuz köleliği sona erdiği, salt kendisi için ve kendisine dayanarak yaşadığı gün, bugüne dek ona hayvanca davranan erkek, hakkını teslim ettiği gün, kadın da ozan olacaktır! Bilinmeyen'i bulup ortaya çıkaracaktır! Düşünce dünyası bizimkinden ayrı mı olacak acaba? Garip, alabildiğine derin, insanı tiksindiren, son derece tatlı şeyler bulup ortaya çıkaracak, biz de bunları alacak ve anlayacağız.»[8] Şu anki durumunu ancak kendini erkeklere benzeterek aşabileceğine göre «düşünce dünyası»nın erkeğinkinden ayrı olacağını pek sanmıyorum; erkekten ne oranda ayrılacağını, bu ayrılıkların ne denli önemli olacağını bilebilmek için, son derece gözüpek denemelere girişmek gerekir. Yalnız kesin olan bir şey varsa, o da, kadının olanaklarının bugüne dek hep baltalandığı, insanlığın bunlardan yoksun kaldığıdır; hem kendi çıkarı hem de hepimizin yararı açısından, talihini denemesine izin vermenin zamanı gelmiş de geçmiştir.

[8] 15 Mayıs 1871'de Pierre Demeny'ye yazdığı mektuptan.

SONUÇ

«Hayır, kadın kardeşimiz değildir bizim; tembellik yüzünden, baştan çıkarıp ahlâkını bozarak apayrı bir varlık haline getirmişiz onu; ne olduğu bilinmeyen, cinselliğinden başka silâhı bulunmayan bir varlık... cinsellikse, sürekli bir savaş olmaktan başka, ayrıca dünya kurulalı beri zincirlerinden kurtulamamış bu küçücük kölenin —erkekten nefret eden ya da ona tapan, ama içten bir yaşam arkadaşı olamayan, kafasına değil de bedenine uyarak yaşayan ve ancak masonluk gibi daracık bir birlik kurabilen bu varlığın— elinde, güvensizliğin yarattığı, son derece kötü bir silâhtır.»

Jules Laforgue'ın bu sözlerine, bugün de, pek çok kişi seve seve katılacaktır; insanların çoğu, iki cins arasında hep bir «kandırmaca ve kavga» olacağını, kardeşliğin hiçbir zaman gerçekleşemeyeceğini düşünmektedirler. Şurası bir gerçek: bugün, ne erkekler ne de kadınlar birbirlerinden hoşnut değiller. Ama üstünde durulması gereken nokta, tepelerine çöken bir ilencin onları kedi-köpek gibi hiç durmadan çekişmeye mi ittiği, yoksa onları birbirine düşüren çatışmaların insanlık tarihinin geçici bir anını mı dile getirdiğidir.

İncelememiz boyunca gördük ki, bütün efsanelere rağmen, hiçbir bedensel yazgı, Erkek'le Kadın'ı sonsuz bir çekişmeye zorlamamaktadır; din kitaplarında adı geçen ünlü mantis böceği bile, başka yiyecek bulamadığı için ve türünü devam ettirebilmek üzere erkeğini yemektedir: en tepeden en dibe dek bütün hayvanlar bu sonuncu kaygıya

bağlıdır zaten. Öte yandan, insanlık, bir tür olmaktan öte bir şeydir: tarihsel bir olgudur o; insanlık, doğal varoluşunu yükleniş biçimiyle belirlenir. Gerçekte, kötüniyetin en aşırısıyla yola çıkılsa bile, insan denen varlığın dişisiyle erkeği arasında salt bedensel açıdan bir düşmanlık, bir çekişme bulabilmek olanaksızdır. Bu yüzden de, düşmanlıkları, biyolojiyle ruhbilim arasında yer alan ruhçözümlemesi alanına yerleştirilecektir. Kadının, erkeğin cinsel organını kıskandığı ve onu iğdiş etmek istediği ileri sürülmektedir. Oysa, bir erkeklik organına sahip olma arzusu, olgun kadında, ancak kadınlığını bir sakatlık olarak gördüğü zaman ortaya çıkmaktadır ve işte ancak o zaman, bütün erkek ayrıcalıklarını canlandırdığı için, bir «penis»i olsun istemektedir. Erkeğin cinsel organını kesme düşünün simgesel bir anlam taşıdığı kabul edilmektedir: kadının, bunu yapmakla, erkeği aşkınlığından yoksun bırakmak istediğine inanılıyor bugün. Oysa, yukarıda gördüğümüz gibi, kadının dileği çok daha fazla yönlüdür: çelişik bir davranışla bu aşkınlığa sahip *olmak* istemekte, yani hem bu aşkınlığa saygı duymakta, hem de yadsımakta; hem kendini bu aşkınlığın içine atmak, hem de onu elinde tutmak istemektedir. Sizin anlayacağınız, dram, cinsel düzeyde geçmemektedir; ayrıca biz, cinselliği hiçbir zaman insanın alınyazısını belirleyen bir etken, insan davranışlarının anahtarını veren bir şey gibi görmüyor, tam tersine, belirlenmesine yardım ettiği bir durumun bütünlüğünü dile getiren bir öğe saymaktayız. Cinslerarası kavga, doğrudan doğruya erkeğin ve kadının bedensel yapısından gelmemektedir. Gerçekte, böyle bir kavgadan söz edildiği zaman, Fikirlerin oluşturduğu zamandışı gökyüzünde Ölümsüz Erkek'le Ölümsüz Kadın denen şu belirsiz özler arasında bir savaşın sürüp gittiği kabul edilmektedir ve bu devlerarası kavganın, yeryüzünde, birbirinden ayrı iki tarihsel an'ı dile getiren iki ayrı biçimde ortaya çıktığına dikkat pile edilmemektedir.

İçkinliğe hapsedilmiş olan kadın, erkeği de aynı cendereye sokmaya uğraşmaktadır; böylece mapusaneyle dünya birbirine karışacak, kadın da oraya kapatıldığı için artık acı çekmeyecektir: ana, eş ya da sevilen kadın birer mapusane bekçisidirler; yasalarını erkeklerin koyduğu toplum, kadının erkekten daha aşağıda olduğuna karar vermiştir: kadın da, bu aşağılığı ancak erkeğin üstünlüğünü yokederek ortadan kaldırabilir. Erkeği sakatlamaya, boyunduruğu altına almaya çalışır, onun dediklerinin tersini söyler, onun doğrusunu ve değerlerini yadsır. Ama bütün bunlar yalnızca kendisini savunmasına yaramaktadır; onu içkinliğe, aşağılığa mahkûm eden şey ne değişmeyen bir öz, ne de yanlış bir seçmedir. İçkinlik de, erkekten aşağı durumda oluş da zorla kabul ettirilmiştir kendisine. Her baskı, her zorbalık da bir savaşa yol açar. Ele aldığımız durum da bunun dışında değildir. Özsel-olmayan gözüyle bakılan canlı bir varlık ister istemez, egemenliğini kazanmaya çalışacaktır.

Bugün, iki cins arasındaki kavga başka bir biçime bürünmüştür; kadın, erkeği tutup bir hücreye kapatmak değil, ondan kaçıp kurtulmak istemektedir; erkeği yakalayıp içkinlik bölgesine sürüklemek üzere değil, aşkınlığın aydınlık dünyasına çıkabilmek üzere uğraşıp didinmektedir. O zaman da, erkeklerin tutumu yeni bir savaşa yol açmaktadır: erkek, «hakkı olan şeyi» istemeye istemeye vermektedir kadına. Buyuran varlık, üstünlüğü su götürmez varlık, özsel varlık kalmak hoşuna gitmektedir; yaşam arkadaşını gerçekten kendine eşit saymaya yanaşmamakta; kadın da, erkeğin bu güvensizliğine, saldırganlıkla karşılık vermektedir. Savaş artık, her biri kendi dünyasına kapanmış bireyler arasında değildir: hakkını arayan bir toplumsal kast hücuma geçmekte, ama ayrıcalıklı sınıf tarafından bozguna uğratılmaktadır. Şimdi artık iki aşkınlık çekişmektedir! Birbirlerini tanıyacak yerde, her iki özgürlük de karşısındakini boyunduruğu altına almaya uğraşmaktadır.

Bu davranış ayrılığı, hem zihinsel, hem de cinsel düzeyde ortaya çıkmaktadır; «dişi» kadın, kendini edilgin bir av haline getirerek erkeği de bedensel edilginliğe indirgemek istemektedir; onu tuzağa düşürmek üzere bedenini kullanmakta, kendini sessiz bir nesne haline getirerek uyandırdığı arzuyla erkeğin elini kolunu bağlamaya çalışmaktadır; «özgür» kadınsa, tam tersine, etkin, tuttuğunu koparan bir varlık olmak istemekte, erkeğin kendisine yakıştırmak istediği edilginliği reddetmektedir. Elise ve arkadaşları, erkek etkinliklerinin taşıdığı değeri kökünden yadsımaktadırlar; teni ruha, olumsallığı özgürlüğe, alışkanlığın doğurduğu bilgeliği yaratıcı gözüpekliğe üstün tutmaktadırlar. «Çağdaş» kadınsa, erkek değerlerini kabul etmektedir: tıpkı erkekler gibi düşündüğünü, etkinlikte bulunduğunu, çalıştığını, yarattığını öne sürmektedir; erkekleri gözden düşürmeye çalışacak yerde, onlarla eşit olduğunu söylemektedir.

Bu hakkını arayış, somut koşullar içersinde dile geldiği oranda haklıdır; o zaman kınanması gereken, erkeklerin saldırganlığıdır. Ancak, erkeklerin bu davranışını haklı çıkaracak bir şey de söylenebilir: kadınlar akı karayı birbirine karıştırmaktadır. Mabel Dodge, Lawrence'ı önce kadınlığıyla bağlamak, sonra da akılsal yönden ona egemen olmak savındaydı; pek çok kadın, başarılarıyla erkeğe denk olduklarını göstermek üzere kendilerine cinsel alanda bir erkeğin desteğini sağlamaya uğraşmakta; hem eski, hem yeni saygıyı isteyerek, hem eski büyülerine, hem yeni haklarına dayanarak, ikili bir oyun oynamaktadır; bundan sinirlenen erkeğin savunma durumuna geçmesi çok doğaldır; ancak, kadının bu oyunu açıkça oynamasını itseyip de, güvensizliği ve düşmanlığıyla onu en gerekli kozlardan yoksun bıraktığı zaman kendisi de suçludur. Aslında, aralarındaki çekişme hiçbir zaman aydınlık bir görünüşe kavuşamayacaktır, çünkü kadının varlığı karanlığın ta kendisidir; erkeğin karşısına bir özne gibi değil, çelişik bir tutumla öznel-

liğe sahip kılınmış bir nesne halinde çıkmaktadır; varlığını hem *kendisi,* hem de *başkası* gibi yüklenmekte, bu da düş kırıcı sonuçlara yol açmaktadır. Kendini, hem zayıflığına, hem de gücüne dayanarak bir silâh haline getirdiği zaman, bu davranışı ince bir hesaba dayanmamaktadır: o, anlık bir tepkiyle, kurtuluşu zorla sokulduğu yolda, edilginlikte aramakta, bunun yanında, etkin bir biçimde, egemenliğini istemektedir; bu tutum «iyi bir kavga biçimi» değildir elbet, ama onu bu yola, içinde bulunduğu ikili durum itmiştir. Buna karşılık erkek de kadına özgürlük gözüyle baktığı zaman, kendisi için hâlâ bir tuzak olmasına sinirlenmektedir; avucuna aldığı bir av olarak kaldığı sürece onu pohpohlayıp armağanlara boğmakta, özerkliğe özenince canı sıkılmaktadır; sözün kısası, erkek, şöyle ya da böyle, kendini oyuna gelmiş hissetmekte, kadın da gururunun kırıldığına inanmaktadır.

Çekişme, erkeklerle kadınlar birbirlerine insan gözüyle bakmadıkça, yani kadınlık şu anki durumuyla kaldıkça devam edecektir; kadın mı, yoksa erkek mi kadınları bugünkü durumunda bırakmak için daha fazla uğraşmaktadır acaba? Kadınlığını aşan kadın, yine de birtakım ayrıcalıkların elinde kalmasını istemekte; buna karşılık erkek de, onun, kadınlığın dar sınırları içinde kalmasını arzulamaktadır. «İki cinsten birini suçlamak, öbürünü bağışlamaktan çok daha kolaydır» der Montaigne. Birine ilençler yağdırmak, öbürüne iyi durum belgesi vermek boştur. Gerçekte, bu kısırdöngünün kırılmasının bu denli güç oluşu, her iki cinsin de birbirinin ve kendisinin kurbanı oluşundandır; katkısız özgürlükleri içinde karşılaşan iki rakip arasında kolayca bir anlaşmaya varılabilirdi: üstelik, sürüp gitmekte olan savaşın kimseye yararı yoktur; ama bu işin böylesine karışık oluşu, her iki yanın da karşısındakine suç ortaklığı edişinden gelmektedir; kadın, bütün haklarından vazgeçmenin düşünü görmekte, erkekse yabancılaşmayı düşle-

mektedir; oysa, sahicilikten uzaklaşmanın kimseye yararı dokunmaz: her iki cins de, işin kolayına kaçma eğilimine kapılmanın başına getirdiği felâketten karşısındakini suçlamaktadır; kadınla erkeğin birbirlerinde en çok nefret ettikleri şey, kendi kötüniyetleri ile korkaklıklarının doğurduğu açık seçik başarısızlıktır.

Erkeklerin, işin başında kadınları köleleştirişinin nedenini görmüştük; kadının değerden düşürülüşü, insanî evrenin kaçınılmaz bir aşamasıydı; ama bu zorunluluk iki cins arasında işbirliğine de yol açabilirdi; baskı, yaşayan varlığın, öbür varlıkta yabancılaşarak kendi kendisinden kaçma eğiliminden gelmektedir, erkek işte bu amaçla ezmektedir kadını; bugün, her erkekte aynı eğilim vardır; ve büyük çoğunluğu kendisini bu eğilime kaptırmaktadır; koca karısında, âşık sevgilisinde, taştan yapılmış bir heykel görünüşü altında, kendini yakalamaya çalışmaktadır; erkeklik, egemenlik ve dolaysız gerçeklik efsanesini kadında sürdürmektedir. Kadın: «Kocam sinemaya gitmez» dedi mi, erkeğin belirsiz imgesi ölümsüzlüğün akmermerine kazınıvermektedir. Ama erkek de kendi imgesinin kölesidir: her an yokolma tehlikesiyle karşı karşıya bir imge yaratabilmek üzere nasıl da uğraşıp didinmektedir! Bu imge, her şeye rağmen, kadınların kararsız özgürlüğüne dayanmaktadır: bu özgürlüğü her an en uygun durumda tutmak gerekmektedir; erkek, her saniye, erkekliğini, önemini, üstünlüğünü gösterme kaygısı içindedir; karşısındakinin de kendisine oyun oynaması için, hiç durmadan oyun oynamaktadır; o da, saldırgan ve tedirgindir; kadınlara düşmandır, çünkü onlardan korkmaktadır; bu korkuysa, oynadığı ve kendisi sandığı kişiden ürkmesindendir. Eski hesapları temizlemek, üste çıkmak, birtakım aşağılık duygularını karşısındakine aktarmak, kadınlardan söz etmek, onların gönlünü çelmek, onlardan korkmak uğruna ne kadar çok zaman ve enerji harcamaktadır! Kadınları kurtardığınız an,

erkeği de kurtarmış olursunuz. Ama onun da asıl korktuğu budur zaten. Bu yüzden de, kadınları zincir altında tutabilmek için bir sürü kandırmacayı yaşatmaya devam etmektedir.

Birçok erkek, kadının uyutulduğunu, kandırıldığını bilmektedir. «Ne büyük talihsizliktir kadın olmak! ama asıl kötüsü, kadın olup da bunun farkına varmamaktır», der Kierkegaard.[1] İnsanlar nicedir bu talihsizliği perdelemeye çalışmaktadır. Örneğin, vasilik kaldırılmıştır: kadına birtakım «koruyucu»lar verilmiştir, bunların eski vasinin haklarına sahip bulunuşu, yine kadının yararınadır. Kadını çalışmaktan alıkoymak, yuvasına hapsetmek, onu kendi kendisinden korumak, mutluluğunu güvenlik altına almaktır. Omuzlarına binen tekdüze işlerin nasıl şiirli tüller ardında gizlendiğini hepimiz biliriz: evişleri, analık allanır pullanır, öyle çıkarılır karşısına; özgürlüğüne karşılık, «kadınlığının» aldatıcı hazineleri armağan edilir kendisine. Balzac, kadına kraliçe olduğu sanısını vererek köle gibi davranın derken çok güzel dile getirmiştir bu manevrayı. Daha az köpeksi olan birçok erkek de, kadının gerçekten ayrıcalıklı bir varlık olduğuna kendilerini inandırmaya uğraşmaktadır. Bugün, birtakım Amerikan toplumbilimcileri, büyük bir ciddilikle «low-class-gain», yani «aşağı sınıf çıkarları» kuramını okutmaktadırlar. Fransa'da da —böyle bilimsel yoldan de-

---

[1] **In vino veritas.** Ayrıca şunları söylemektedir: «Hafifmeşreplik -genel olarak- kadına düşmekte ve onun da bunu çekinmeden kabul edişi, doğa'nın zayıf, talihsiz varlığa gösterdiği özene dayanmaktadır; böyle bir varlık için, bir yanılsama, bir ödün'den çok daha değerlidir... Oysa en büyük tehlike işte bu yanılsamadadır... Hayalgücü yardımıyla yoksulluktan kurtulduğunu sanmak, hayalgücünün oyununa gelmek, çok daha kötü bir talihsizlik değil midir?.. Kadın, kimsiz kimsesiz bırakılmış olmaktan uzaktır; ama bir bakıma da öyledir, çünkü doğa'nın işi gücü bırakıp kendisini avutmaya uğraştığı yanılsamasını aşamamaktadır.»

ğilse de—, «birtakım yapmacıklı tavırlar takınmak» zorunda kalmayan işçilerin, hele Beaumont Kontu ile ünlü sanayici Wendel'in soyundan gelen zavallıların erişemeyeceği köprü altında yatmak, pılıpırtıyla dolaşmak gibi zevklerin tadını çıkaran ayaktakımının herkesten daha talihli olduğu ileri sürülmüştür. Kaygısız bir tavırla bitli kafasını kaşıyan garipler, copu yedikçe sırıtan neşeli Zenciler ve açlıktan ölen yavrularını dudaklarında tatlı bir gülümsemeyle toprağa veren Kral Suud'un Arapları gibi, kadın da eşi benzeri bulunmayan bir ayrıcalığın, sorumsuzluğun keyfini sürmektedir. Acısı, yükü, kaygısı bulunmadığına göre, yeryüzü nimetlerinden «en büyük pay» kendisine düşmektedir. Ancak, ne gariptir ki, dünya nimetlerinin en yağlı parçasına konan kadınlar —Havva Anamızın işlediği ilk günahtan ötürü müdür nedir?—, yüzyıllardır, kendilerini iyiliğe boğan koruyucularına; Yeter, yeter! diye bağırmaktadırlar. Daha fazlasını istemiyoruz, sizin aldığınız kadarına razıyız! Ama o harika sermayeciler, gönlü zengin sömürücüler, yüce erkekler inatla direnmektedir: Hayır, hayır, payın büyüğü sizin olsun!

Şurası bir gerçek ki, erkek, yaşam arkadaşında, zorbanın baskı altına aldığı insanlarda rastladığından çok daha büyük bir suç ortaklığı bulmakta, ve bundan cesaret alarak, tam bir kötüniyetle, kadının, kendisine zorla benimsetilen yazgıyı *istediği* sonucunu çıkarmaktadır. İncelememiz boyunca gördük ki, kadının eğitimi ona bütün başkaldırı ve serüven yollarını tıkamaktadır; bütün toplum —en başta saygıdeğer ana-babası—, eşine bağlılığın, kendini vermenin yüce değerini överek, âşığın, kocanın ve çocukların onu yaşatmanın ağır yüküne katlanmaya hazır olmadıklarını kendisinden saklayarak kandırmaktadır kadını. O da, kendisine en kolay yolu gösterdikleri için, seve seve kabul etmektedir bu yalanları: ve bu, kendine karşı işlediği suçların en büyüğüdür; aslında özgürlüğü karşısında müthiş bir sıkıntı

duyan her varlığı kışkırtan şu insanlığından vazgeçmeyi «senin doğuştan gelen eğilimin budur» diye önüne çıkararak bütün çocukluğu, bütün ömrü boyunca kandırmaktadırlar onu; bir çocuğu, çalışma fırsatı vermeden, çalışmanın yararını anlatmadan, bütün gün oyun oynayıp tembelliğe ittikten sonra, büyüyüp adam olduğu zaman beceriksiz ve bilgisiz bir insan olmayı seçtiğini söyleyerek suçlayamazsınız: kadınsa, kendi varlığının sorumluluğunu yüklenmesi gerektiği öğretilmeden, işte böyle yetiştirilmektedir; o da, ister istemez, başkası'nın koruyuculuğuna, sevgisine, yardımına, yönetimine yaslanmaktadır; hiçbir şey *yapmadan* varlığını gerçekleştirebileceği umuduna kapılmaktadır. Böyle bir umuda kapılmakla yanılgıya düşmektedir; ama erkek de gelip bundan ötürü kadını suçlayamaz, çünkü onu bu yola iten kendisidir. Aralarında bir anlaşmazlık çıktığı zaman, her ikisi de birbirlerini sorumlu tutacaktır; kadın, kendisini bu duruma düşürmekle suçlayacaktır erkeği: Hiç kimse kendimi geçindirecek parayı kazanmayı, düşünmeyi öğretmedi bana... Erkek de, kadını, bu durumu kabullendiği için suçlayacaktır: Hiçbir şey bildiğin yok, beceriksizin birisin, diyecektir... Her iki cins de, saldırmakla kendini haklı çıkardığını sanır: oysa, birinin haksızlıkları öbürününkileri bağışlatmaz.

Kadınlarla erkekleri karşı karşıya getiren sayısız çatışma, birinin önerdiği, öbürünün de seve seve kabul ettiği bir durumun sonuçlarına razı olmayışlarından doğmaktadır; «eşitsizlik içinde eşitlik» denen şu belirsiz ve birinin zorbalığını, öbürünün de korkaklığını gizlemeye yarayan kavram en küçük denemeye gelememektedir: alışverişlerinde, kadın, kendisine sağlanan soyut eşitliği, erkekse yaşarken gördüğü somut eşitsizliği istemektedir. *Almak* ve *vermek* sözcüklerinin taşıdığı iki anlamlılığın yarattığı belirsiz bir çekişme, böylece, bütün ilişkilerinde sürüp gitmektedir: kadın, varını yoğunu vermekten yakınmakta, erkek de onun her şeyini almasına sinirlenmektedir. Kadının her şeyden önce

şunu bilmesi gerekir ki —ve bu siyasal-iktisadın temel yasasıdır—, bütün ilişkiler, malın satıcı için değil, alıcı için taşıdığı değere bağlıdır: kadın, değerinin sonsuz olduğu söylenerek kandırılmıştır; gerçekte, erkek için, bir eğlenceden, bir zevkten, bir arkadaştan, ille de gerekli olmayan bir maldan başka bir şey değildir; erkekse kadının varoluşunun anlamıdır, doğrulanmasıdır; demek ki, değiştokuş eşit nitelikteki iki nesne arasında yapılmamaktadır; bu eşitsizlik, en çok, birlikte geçirecekleri —ve yanlış olarak aynıymış gibi gözüken— zamanın kadınla erkek için aynı değeri taşımayışında ortaya çıkacaktır; seven erkek, sevgilisiyle geçirdiği bir gece boyunca, uğraşına yararlı bir iş yapabilir, birtakım dostlar görebilir, ilişkilerini geliştirebilir, eğlenebilirdi de; en olağan biçimde topluma karışmış bulunan erkek için, zaman, olumlu bir zenginliktir: yani para, ün ve zevktir. Boş oturan, can sıkıntısından patlayan kadın içinse, tam tersine sırtından atmaya çalıştığı bir yüktür; birkaç saatı öldürmek büyük bir başarıdır: erkeğin yanında oluşu katkısız bir kazançtır; birçok durumda, herhangi bir ilişkide erkeği ilgilendiren tek şey, cinsel kazançtır: gereğinde, oynaşıyla, salt sevişme süresince birarada kalabilir; kadınsa, bazı ender durumlar bir yana, âşık ayrıca birkaç saatlık konuşup dolaşmayı da birlikte «alırsa» kendini teslim eder erkeğe; onun bütün istediği, nerede kullanacağını bilmediği şu boş zamanı «geçirmek»tir ve ilişkilerinde, tıpkı patateslerini ancak «şalgam»la birlikte satan manav gibi davranmaktadır. Piyangonun bedeli erkeğe pek yüksek gelmediği zaman denge sağlanabilmektedir: bu iş de, arzusunun derecesine ve gözden çıkardığı öbür işlere verdiği öneme bağlıdır tabiî; ama kadın fazla zaman ister —ya da sunarsa—, tıpkı taşan bir ırmak gibi, bir anda rahatsızlık vermeye başlar, o zaman da erkek, fazlasındansa, hiç olmamasına karar veriverir. Bunun üzerine kadın, isteklerini iyice azaltır; ancak, çoğu kez denge, ikili bir gerilim sonucu kurulur: kadın, erkeğin kendisini

yok pahasına «elde ettiğini» düşünür; erkekse pahalıya aldığını sanır. Bu dediklerimizde belli bir alay payı var elbet; bununla birlikte —erkeğin kadını bütünüyle elde etmeye çalıştığı kıskanç sevda bir yana—, sevecenlikte, arzuda, hattâ aşkta bile vardır bu çatışma; erkek elindeki zamanı hep «başka bir işe» harcamak ister; kadınsa, vaktini geçirmek, elindeki boş zamandan kurtulmak arzusundadır; ve erkek, kadının kendisine ayırdığı zamana bir armağan değil, bir yük gözüyle bakar. Genel olarak, ayrıcalıklı varlıklardan olduğunu bildiği, «vicdanı rahatsız» olduğu için katlanır kadına ve eğer azıcık eliaçıksa, içinde bulundukları koşulların eşitsizliğini cömertliğiyle gidermeye çalışır; ama acımayı bilişini büyük bir hüner sayar, ilk çatışmada kadını nankörlükle suçlar, kızar köpürür: Gereğinden fazla iyiyim canım, der. Kadın, sunduğu armağanların yüce değerine inandığı halde, dilenci gibi davrandığını sezer ve bundan ötürü aşağılık duygusuna kapılır. Kadında sık sık rastlanan katı kalpliliğin, yırtıcılığın nedeni de budur zaten; ezilen yandan olduğu için «vicdanı rahat»tır; ayrıcalıklı kişilere hoşgörüyle bakmak zorunda değildir, aklı fikri kendini savunmaktadır; hattâ, bütün arzularını doyuramayan âşığa içindeki hınzı gösterebilme fırsatını elde ederse epey sevinir: sevdiği erkek dilediği kadarını vermiyorsa, o da, vahşi bir zevkle, varını yoğunu alacaktır. Kalbi yaralanan erkek, işte o zaman, zaten her anını küçümsediği ilişkilerinin yuvarlak hesap kaça geldiğini farkeder: tutmak zorunda kalacağı zaman sömürüldüğüne karar vermeye hazır olmakla birlikte her vaadi koparabilirsiniz o anda kendisinden; oynaşını, kendisine baskı yapmakla suçlar: kadın da onun cimriliğini ayıplar; böylece, ikisi de yaralıdır. Bu konuda da birine özürler bulup öbürüne ilençler yağdırmak boşunadır: adaletsizlik içinde adalet sağlanamaz. Bir sömürge valisinin yerli halka, bir generalin askerlerine iyi davranabilmesi olanaksızdır; tek çözüm yolu, ne sömürge, ne de baş olmamaktadır; ama

erkek olmamak erkeğin de elinde değildir. O zaman da, ister istemez suçludur ve işlemediği bir suçun yükünü taşımaktadır; kadın da, aynı biçimde, istese de istemese de kurban ve canlıdır; erkek, zaman zaman başkaldırır, katı kalpliliği seçer, ama o vakit de adaletsizliğe ortak olur ve suç gerçekten kendisine düşer; kimi zamansa hakkını arayan kurbanının kendisini hiçleştirmesine, yiyip yutmasına izin verir: o zaman da aldatılmış hisseder kendini; çoğu kez de, hem varlığının bir parçasını alıp götüren, hem de kendisini diken üstünde yaşatan bir orta yol tutar. İyiniyetli erkek, bugünkü durumdan, kadından çok daha fazla rahatsız olacaktır: bir bakıma, yeniklerden olmak hemen her zaman çok daha iyidir; ancak, kadın da iyiniyetliyse, kendi kendine yetemiyorsa, erkeği yazgısının ağırlığı altında ezmekten tiksiniyorsa, içinden çıkılmaz bir kör kuyuda debelenip duracaktır. Günlük yaşayışımız sırasında, doyurucu olmayan koşullarca belirlendikleri için insanı doyurucu bir çözüme götürmeyen bir sürü durumla karşılaşırız: artık sevmediği bir kadını hem bedensel, hem ruhsal açıdan yoğurmak zorunda olduğunu gören bir erkek, bir haksızlığın kurbanı sayar kendini; ama bütün yaşamını kendisine bağlanmış bulunan kadını kimsesiz ortada bıraktığı anda aynı haksızlığa kadın uğrayacaktır. Kötülük, bireysel sapıklıktan değil, kişisel davranışların değiştiremeyeceği toplumsal durumdan gelmektedir — ve her iki cins de kötülüğü birbirine yüklemeye başladığı an, kötüniyet boygöstermektedir. Kadınlar «yapışkan»dırlar, erkeğin sırtına binerler ve bundan en çok kendileri acı duyarlar; çünkü yazgıları, yabancı bir organizmaya yapışıp onun iliğini kemiğini sömüren bir asalağınkine benzemektedir; onları da özerk bir organizmaya sahip kıldığınız, dünyayla boğuşacak, ondan kendi özlerini çıkaracak duruma geldikleri an, bağımlı olmaktan kurtulacaklardır: onlarla birlikte erkekler de tabiî. Ve hiç kuşkusuz, o zaman, iki cins de daha sağlıklı olacaktır.

Erkeklerle kadınların eşit olacağı bir toplum hayal etmek kolaydır, çünkü Sovyet devrimi insanlara bunu *vaat etmişti:* erkekler gibi eğitilip yetiştirilen kadınlar, onlarla aynı koşullarda[2] çalışacak, aynı ücreti alacaktı; cinsel özgürlük töre içine girecek, ama sevişme artık «ücreti ödenen» bir hizmet olmayacaktı; kadının kendine, para kazanmak üzere başka bir iş bulması *gerekecekti;* evlilik, kadınla erkeğin dilediği zaman bozabilecekleri karşılıklı ve özgür bir bağlanma olacaktı; analık serbest olacak, yani doğum denetimi ile çocuk aldırmaya izin verildiği gibi, bütün analarla çocuklarına, evli olsunlar olmasınlar, tıpatıp aynı haklar sağlanacaktı; gebelik ve doğum sırasında kadınlara ücretli izin verilecek, toplum çocukların bakımını üstüne alacak, yani çocuk ana-babanın *elinden alınacak,* ama *ortada bırakılmayacak*'tı.

Ancak, kadınla erkeğin gerçekten eşit olabilmeleri için yasaları, kurumları, töreleri, toplumun görüşünü ve bütün toplumsal ortamı değiştirmek yeterli midir? Kuşkucular: «Kadın, kadın olarak kalacaktır azizim», demekteler, daha başka falcılarsa, kadınlıklarından sıyrıldıkları zaman insan haline gelmek şöyle dursun, birer canavar kesileceklerini ileri sürmekte. Bunu demek, şu anki kadının doğa tarafından yaratıldığını kabul etmek olur; şunu bir kez daha belirtmek zorundayız ki, insan topluluğundaki hiçbir şey doğal değildir ve bütün öbür varlıklar gibi, kadın da uygarlığın ortaya çıkardığı bir üründür: başka bir varlığın yazgısına el atışı insanın yeryüzünde belirdiği günden başlamıştır; bu el atış başka türlü olsaydı, çok daha başka bir sonuca varılırdı. Kadının varlığı hormonlarıyla ya da bi-

[2] Bazı çok zor işlerin kendilerine yasak oluşu bu tasarıyı bozmaz: erkekler arasında bile, gün geçtikçe, uğraşa yatkınlık aranmaktadır; bedensel ve zihinsel yetenekleri seçme olanaklarını sınırlamaktadır; burada aranan, cinsler ya da toplumsal katlar arasında ayırım gözetilmemesidir.

linmeyen içgüdülerle değil, yabancı bilinçler aracılığıyla kendi bedenini ve dünyayla arasındaki ilintiyi yakalayışıyla belirlenmektedir; genç kızla delikanlıyı birbirinden ayıran uçurum, elbirliğiyle, daha küçük yaşta yaratılmıştır; ondan sonra artık kadının nasıl *yapıldıysa* öyle olmasına engel olunamayacak ve o geçmişini, bir kuyruk gibi, ölene dek ardında sürüyecektir; bu geçmişin ağırlığına bakılırsa, kadının alınyazısının ölümsüzlük içinde saptanmadığı açıkça görülecektir. İktisadî durumunu değiştirmekle tepeden tırnağa değişeceğini ummamak gerekir elbet; bu etken, her zaman için, evriminin en önemli öğesidir; ancak, bu etkenin haber verdiği ve beklediği ahlâkî, toplumsal ve kültürel sonuçlar elde edilmedikçe, yeni kadının ortaya çıkması olanaksızdır; şu anda da bu sonuçlar ne Sovyetler Birliği'nde, ne Amerika Birleşik Devletleri'nde, ne Fransa'da, ne de başka bir yerde gerçekleştirilebilmiştir; bu yüzden de, günümüzün kadını, geçmişle gelecek arasında bocalayıp durmaktadır; çoğu kez, erkek kılığına girmiş «sahici bir kadın» gibi gözükmekte, gerek kadınsal yapısı, gerek sırtındaki erkek giysileri içinde kendini rahatsız hissetmektedir. Kendine yeni bir deri yaratması, sonra da oturup buna göre bir giysi dikmesi gerekmektedir. Bunu da ancak toplumun evriminden sonra başarabilir. Bugün, hiçbir eğitimci, tek başına, «erkek insanî varlık»a tıpatıp benzeyen bir «dişi insanî varlık» yaratamaz: erkek gibi yetiştirilen bir genç kız kendini benzerlerinden ayrı hissetmekte, dolayısıyla yine toplumun dışında kendine özgü bir varlık halinde kalmaktadır. «Ormandaki bütün ağaçları aynı anda dikmek gerekir» diyen Stendhal bunu çok iyi anlamıştı. Yoo, tam tersine, kadın erkek eşitliğinin somut olarak gerçekleşeceğini ileri sürüyorsak, o zaman, bu eşitlik yine her bireyde ayrı ayrı ortaya çıkacaktır.

Eğer bir kız çocuğu, çok küçük yaştan başlayarak erkek kardeşinin yetiştirildiği ortamda, aynı istekler ve onur-

larla, aynı ciddilik ve özgürlük içinde, aynı eğitimi alarak, aynı oyunları oynayarak yetiştirilse, aynı geleceğe sahip bulunsa, çevresinde iki anlama yer bırakmayacak biçimde eşit kadınlarla erkekler bulunsaydı, «iğdiş etme karmaşası» ile «Oidipus karmaşası»nın anlamları tepeden tırnağa değişirdi. Yuvanın maddî manevî sorumluluğunu baba kadar yüklenen ana, aynı sürekli saygınlığa kavuşacaktı; kız çocuğu çevresinde yalnız erkeklerin değil, her iki cinsin malı olan bir dünya bulacaktı; duygu yönünden babasına eğilim duysa bile —ki bu da pek belli değil ya, neyse—, ona duyacağı sevgiye bir güçsüzlük duygusu değil, bir yarışma isteği karışacaktı: genç kız edilginliğe yönelmeyecekti; çalışma ve sporla değerini göstermesine izin verileceği için, oğlan çocuklarıyla etkin olarak yarışabileceği için —elindeki vaatlerle ödünlenen— erkeklik organı yokluğu «aşağılık duygusu» yaratmayacaktı; nitekim, kafasına böyle bir fikir sokulmasa ve erkekler kadar kadınlara da saygı duyması gerektiği öğretilse, oğlan çocuğunda da «büyüklük duygusu» olmayacaktı.[3] Böylece, küçük kız, kendine hayranlık ve düş gibi kısır yollardan aşağılık duygusunu ödünlemeye çalışmayacak, kendini olmuş bitmiş bir veri diye görmeyecek, *yaptığı* işle ilgilenecek, her işe canla başla sarılacaktı. Eğer özgür bir yetişkin insan geleceğine açık olsaydı, genç kızın erginlik çağının da tıpkı oğlanınki gibi kolayca aşılacağını daha önce belirtmiştim; aylık rahatsızlıklar, bir anda kadınlık uçurumuna yuvarlandığı için bu derece korku vermektedir kendisine; yazgısının bütünü karşısında böylesine korkulu bir tiksinti duymasaydı, o körpecik cinselliğini tıpkı erkek çocuk gibi rahatça kabulene-

[3] Üçü de bağımsız ve etkin birer insan olan bir anne, bir teyze ve büyükanne ile, yarı kötürüm bir büyükbabanın yanında yaşayan sekiz yaşında bir oğlan tanıyorum. Annesinin bütün çabalarına rağmen, müthiş bir «aşağılık duygusu» içinde. Okulda, zavallı birer erkek oldukları için, arkadaşlarıyla öğretmenlerini küçük görmekte.

cekti; tutarlı bir cinsel eğitimin bu bunalımı atlatmasında büyük yardımı dokunabilirdi. Kız erkek birarada okutulsaydı, o zaman, o yüce Erkek efsanesi doğamayacaktı: günlük yaşamın içli dışlılığı ve hilesiz yarışlar bu efsaneyi yıkmaya yetecekti. Karma öğretime yöneltilen suçlamaların altında hep cinsel tabular yatmaktadır; oysa çocuktaki merak ve zevki yasaklamaya, bilinçaltına itmeye çalışmak boşunadır; böyle bir tutumla, olsa olsa birtakım doyurulmamış arzular, musallat fikirler, sinir bozuklukları doğurulur; genç kızların o aşırı duygululuğu kendi cinslerine duydukları ateşli sevgi, düşsel kara sevdalar ve bunların yanlarında getirdikleri bütün o saçmalıklar ve dağılmalar, çocuksu oyunlarla birkaç kesin yaşantıdan çok, ama çok daha fazla zararlıdır. Erkeğe bir yarı-tanrı değil de, yalnızca bir arkadaş, bir dost, bir eş gözüyle baktığı zaman genç kızın en büyük kazancı kendi varlığının sorumluluğunu yüklenmekten kaçmamak olacaktır; cinsel yaşam ve sevgi, kendi benliğinden istifa değil, özgür bir biçimde kendini aşma niteliğine bürünecek; genç kız bunları eşit iki varlık arasındaki ilişki halinde yaşayabilecektir. Bütün bunları söylerken, bir çocuğun yetişkin insan olana dek karşılaşacağı güçlükleri bir kalemde kaldırıp atmıyoruz elbet, en akıllı, en hoşgörülü eğitim bile bir çocuğu, kendi yaşantısının bedelini ödemekten kurtaramaz; bizim dileğimiz, önüne boş yere engel çıkarılmamasıdır. «Günahkâr» kızları artık kızgın demirle dağlamıyorlar, eh, bu da bir ilerlemedir elbet; ruhçözümlemesi, ana-babaları azıcık aydınlattı; bununla birlikte, kadının eğitimi ve cinsel yaşama hazırlanışı şu anda öyle kötü koşullar altında yapılmaktadır ki, köklü bir değişim isteğine karşı çıkarılacak fikirlerin hiçbiri geçerli olamaz. Gerçekleştirmek istediğimiz şey insanlığın içinde bulunduğu durumun olumsallığını ve

sıkıntılarını kadının varlığından çekip almak değil, aslında ona bu olumsallık ve sıkıntıları aşabilme olanağını sağla maktır.

Kadın, akıl sır ermez bir yazgının kurbanı değildir; ona özellik kazandıran benzersizlikleri, ancak taşıdıkları anlama göre önemlidir; değişik açılardan bakıldığı an aşılacaktır bu benzersizlikler; daha önce gördüğümüz gibi, kadın, cinsel yaşantısı sırasında erkeğin üstünlüğünü hissetmekte — ve çoğu kez bundan nefret etmektedir: buna bakarak, yumurtalıklarının kendisini hep dizüstü yaşamaya mahkûm ettiği sonucuna varmak yanlıştır. Erkeğin saldırganlığı, ancak erkek üstünlüğünü savunmaya yardımcı olan şu dizgenin bütünü içinde beylere özgü bir ayrıcalık haline gelmektedir; ve kadın, zaten başından beri öyle olduğunu *düşündüğü* için, sevişme sırasında edilgin *hissetmektedir* kendini. İnsanî saygınlığına sahip çıkan birçok çağdaş kadın, cinsel yaşamlarını hâlâ bir kölelik geleneği içinde sürdürebilmektedir: bu yüzden de erkeğin altına yatmak, onun içlerine girdiğini hissetmek ağırlarına gitmekte, kurtuluşu soğukluğa sığınmakta bulmaktadırlar; oysa gerçek başka türlü olsaydı, sevişme sırasındaki hareket ve durumların taşıdığı simgesel anlam da tepeden tırnağa değişecekti: ilişkilerinin bedelini parayla ödeyen, erkeğe dilediğini yaptıran bir kadın pekâlâ o yüce aylaklığından gurur duyabilir, somut olarak kendini harcayan erkeği kendine köle ettiğine inanabilir; üstelik, daha şimdiden, yengi ve yenilgi kavramlarının yerlerini karşılıklı alışveriş düşüncesine bıraktığı, cinsel dengenin kurulduğu birçok çift var gözümüzün önünde. Gerçekte, erkek de tıpkı kadın gibi etten kemikten yapılmış, dolayısıyla edilgin, hormonlarının ve türünün oyuncağı, arzularının kurbanı, kaygılı bir varlıktır; ve kadın da tıpkı onun gibi, aşk ateşinin göbeğinde yalnızca bedensel bir kabullenme, bile bile kendini sunuş ve etkinliktir; ikisi de, kendi başlarına, kendilerine özgü bir biçimde, insan vücudu haline gelmiş varlığın garip iki anlam-

lılığını yaşamaktadırlar o anda. Birbirleriyle çatıştıklarını sandıkları kavgalarda, her biri, kendisinde nefret ettiği yanları karşısındakine yansıtarak, aslında kendi kendisiyle savaşmaktadır; kadın da, erkek de içinde bulunduğu durumun iki anlamlılığını yaşayacak yerde, pislikleri karşısındakine yükleyip, şanları şerefleri kendisine ayırmaktadır. Oysa ikisi de insanlık durumunu alçakgönüllü bir açıkgörüşlülükle yüklenebilse, birbirlerinin karşısına benzer yaratıklar olarak çıkacak, cinsel dramı dostluk içersinde yaşayacaklardı. İnsan olmak, insanları birbirinden ayıran bütün benzersizliklerden çok daha fazla önemlidir; insanlara üstünlük sağlayan, hiçbir zaman doğanın verdiği şeyler değildir: eskilerin deyimiyle «erdem», *bize bağlı olan* şeylerle ölçülür. Her iki cinste de aynı bedensel ve akılsal dram, aynı bitimlilik ve aşkınlık dramı oynamaktadır; zaman ikisini de aşındırmakta, ölüm yollarını gözlemekte, birbirlerine aynı temel ihtiyaçla bakmaktadırlar; özgürlüklerinden aynı derecede gurur duyabilirler; bir kez bu özgürlüğün tadını alsalar, bir daha öyle aldatıcı ayrıcalıklar için çekişmezlerdi; ve işte o zaman gerçek bir kardeşlik doğardı aralarında.

Bütün bu düşünceler hayal, çünkü, «kadını yeniden yaratabilmek» için, daha önceden toplumun onu *gerçekten* erkeğe eşit kılması gerekir, denebilir; tutucular, her fırsatta ortaya atmışlardır bu kısırdöngüyü: oysa tarih hep aynı yörünge üzerinde dönmemektedir. Bir toplumsal katı aşağıda tutarsanız, aşağıda kalır elbet: ama özgürlük bu çemberi kırabilir; Zencilere oy hakkı tanıdığınız an, oy vermeye lâyık olurlar; bir kadına da birtakım sorumluluklar verirseniz, herkes gibi bunları yüklenmeyi bilecektir; şurası bir gerçektir ki, ezenlerden cömert bir davranış beklenemez; ancak, kimi zaman ezilenlerin başkaldırısı, kimi zaman da ayrıcalıklı sınıfın evrimi, yepyeni durumlar yaratmaktadır; nitekim, erkekler, sırf kendi çıkarları için kadınlara belli bir özgürlük tanımak zorunda kalmışlardır: şimdi kadınların bütün ya-

pacakları yükselmeye devam etmektir, kazanacakları başarılar cesaretlerini artıracaktır; öyle görünüyor ki, kısa ya da uzun bir süre sonra kadınlar tam bir iktisadî ve toplumsal eşitliğe kavuşacaklar, bu da köklü bir değişime yol açacaktır.

Bazıları, yok azizim, böyle bir dünya kurulabilse bile, bu hiç de arzulanacak bir şey değil; kadın «tıpatıp» erkeğe benzediği zaman, dünyanın «tadı tuzu kaçacaktır» diyebilir. Ama bu kanıt da yeni değildir: şu an'ı sürdürmekte çıkarı olanlar, öteden beri, gencecik geleceğe tatlı bir gülüş bile göndermeden çekip gidecek olan o harika geçmişe bakıp bakıp ağlamışlardır, hâlâ da ağlamaktadırlar. Köleliğin ortadan kaldırılışıyla, kamelya ve açalyalarla süslü o güzelim tarım işletmeleri boğazlanmış, Güney'in o narin uygarlığı yerle bir edilmiştir elbet; eski danteller, zamanın tozlu tavanaralarında, Sixtine Kilisesi'nde şarkı söyleyen iğdiş edilmiş oğlanların o billûr sesinin yanını boylamıştır[4] ve «kadın çekiciliği»nin belli bir yanı da tozlar arasına karışmak üzeredir. Ender bulunan çiçeklerin, dantellerin, bir hadımağasının o billûr sesinin, kadın çekiciliğinin değerini kabul etmemenin barbarlık olduğunda size katılıyorum elbet. Olanca görkemiyle ortaya çıktığı zaman, «çekici bir kadın», Rimbaud'yu çileden çıkaran «o salakça resimlerden, kapı üstü süslerinden, dekorlardan, panayır bezlerinden, halk ilânlarından ve ışıklandırmalarından» çok daha coşturucudur tabiî; en yeni süslerle bezendiği, en son tekniklere göre işlendiği zaman, ta çağlar ötesinden Tebai'den, Minos'tan, Chichen Itza'dan çıkıp gelmiş bir kadına benzer; bu görünüşüyle, aynı zamanda, Afrika'nın balta girmemiş ormanlarının göbeğine yerleştirilmiş bir totemi de andırır; bir helikopter, bir kuştur o;

---

[4] Bir zamanlar, Roma'daki Sixtine Kilisesi'nde iğdiş edilmiş oğlan şarkıcılar çalıştırılırmış; Papa XIII. Leo, 1880'de bunu yasaklamış; oğlanlar, sesleri kalınlaşmasın diye iğdiş edilirmiş.

ama asıl mucize başkadır: boyalı saçları altında yaprakların tatlı hışırtısı düşünce haline gelir ve meme uçlarından insanı kendinden geçiren sözler dökülür. Erkekler, ellerini açıp bu harika varlığa doğru uzatırlar; ama dokundukları an ne mucize kalır ortada, ne bir şey; insanın karısı ya da oynaşı, herkes gibi, ağzıyla konuşur; sözlerinin değeri neyse odur; memeleri de öyle. Böylesine uçucu —ve ender— bir mucize, her iki cinse de zarar veren bir durumu sürdürmeye değer mi? İnsan çiçeklerin güzelliğini, kadınların çekiciliğini de değerlendirebilir, hem de tam lâyık oldukları biçimde; eğer bu hazineler insanoğluna kana ve mutsuzluğa maloluyorsa, onlardan geçmeyi bilmek gerekir.

Bu özverinin erkeklere pek ağır geldiği bir gerçektir; kadının varlığını bütünlemesini yürekten isteyen erkek pek azdır; kadını horgörenler, bu bütünlenmenin sonunda neler kazanacaklarını görememekte, kadını el üstünde tutanlarsa yitirecekleri şeyleri gözlerinde büyütmektedirler; ve aslında, şimdiki gidiş yalnız kadının çekiciliğini tehdit etmemektedir: kadın, salt kendisi için yaşamaya başladığı an, kendisine erkek dünyasında ayrıcalıklı bir yer sağlayan o gölge, aracı olma görevinden istifa edecektir; doğanın suskunluğu ile öbür özgürlüklerin kendisinden bir şeyler bekleyen varlığı arasında kalmış bulunan erkek için, hem kendisine benzeyen, hem de hiçbir etkinlikte bulunmayan kadın eşsiz bir hazinedir; yaşam arkadaşlarını düşsel bir görünüş altında yakalaması, kadının kaynaklık ettiği ya da yol açtığı yaşantıların gerçek olmasına engel değildir: ve bu yaşantılardan daha değerli, daha yakıcı, daha özlü başka bir şey yoktur yeryüzünde; kadının bağımlılığının, değersizliğinin, mutsuzluğunun bu yaşantıları benzersiz kıldığını yadsıyamayız elbet; kadının özerkliği, hiç kuşku yok ki, erkekleri bir sürü sıkıntıdan kurtarmakla birlikte, bir sürü kolaylığı da ellerinden alacaktır; ve yine kuşku yok ki, yarının dünyasında bazı cinsel serüvenler ortadan kalkacak-

tır: ama bu, aşkın, mutluluğun, şiirin, düş'ün de kapı dışarı edileceği anlamına gelmez. Hayalgücü yetersizliğimizin geleceği ıssız bir çöle çevirmemesine dikkat etmeliyiz; gelecek bizim için, bir soyutlamadan başka bir şey değildir; her birimiz onda, şimdiye kadarki varlığımızın bulunmayacağına bozuluyoruz aslında; yarının insanlığıysa bu geleceği etiyle kemiğiyle özgürlüğü içinde yaşayacak, bu gelecek zaman onun şimdiki zamanı olacak, o günün insanlığı da kendi zamanını yeğleyecektir; cinsler arasında, bugün bizim aklımızın köşesinden bile geçmeyen bedensel ve duygusal ilişkiler kurulacaktır: daha şimdiden, kadınlarla erkekler arasında, geçmiş yüzyılların hayal bile edemeyeceği, cinsel ya da değil, bir sürü dostluklar, yarışlar, suç ortaklıkları, arkadaşlıklar doğmuştur. Hele geleceğin dünyasını tek biçimliliğe, yani can sıkıntısına mahkûm eden şu uyduruk propagandaya asla katılmıyorum. Yaşadığımız dünyada can sıkıntısının bol bol bulunduğunu gördüğüm gibi, özgürlüğün nasıl olup da tek biçimliliğe yol açacağını anlayamıyorum doğrusu. Bir kere, kadınla erkek arasında, sonsuza dek birtakım ayrımlar olacaktır; cinsel yaşamı, dolayısıyla cinsel dünyası erkeğinkinden ayrı olduğuna göre, kadında hep ayrı bir duyarlılık, ayrı bir nefis düşkünlüğü bulunacaktır: kendi vücudu, erkeğin ve çocuğun vücudu ile ilintileri, hiçbir zaman erkekle kendi vücudu, kadının ve çocuğun vücudu arasındaki ilintiye benzemeyecektir; hiç durmadan «ayrılık içinde eşitlik»ten söz edenler, benim, eşitlik içinde de ayrılıklar olabilir deyişimi kabul etmezlerse ayıp olur doğrusu. Öte yandan, tekdüzeliliği yaratan şey kurumlardır: genç ve güzel cariyelerin hepsi Sultan'ın kollarında birbirinin aynıdır; Hıristiyanlık, erkeğin dişisine de bir ruh bağışlamakla, cinsel yaşama günahın ve efsanenin tadını getirmiştir; kadına yüce egemenliğini geri verdiğimiz zaman, sevişmelerin duygusal yanı uçup gitmez ki. Kadınla erkek somut olarak eşit hale geldiği gün cümbüşün, günahın,

coşkunun, tutkunun ortadan kalkacağını ileri sürmek saçmadır; ten'le aklı, an'la zamanı, içkinliğin verdiği başdönmesiyle aşkınlık çağrısını, zevkin mutlaklığıyla unutuşun hiçliğini karşı karşıya getiren çelişmeler hiçbir zaman ortadan kalkmayacaktır; varoluşun gerilimi, paramparça oluşu, zevki, bozgunu ve zaferi, dünya batana dek, hep cinsel yaşamda somutlaşacaktır. Kadını kurtarmak, özgür kılmak, onu erkekle arasındaki ilintilerin daracık dünyasına kapatmamak demektir, yoksa bu ilintileri yadsımak değil, kadın kendisi için varolmaya başladığı an, erkek için de varolmaya devam edecektir: iki cins de, hem birbirlerini özne olarak kabul edecek, hem de karşılarındaki varlık için *başkası* olarak kalacaktır; ilişkilerindeki karşılıklılık, insanoğullarının birbirinden ayrı iki kategoryaya bölünüşünün doğurduğu arzu, tutku, aşk, düş, serüven gibi mucizeleri yoketmeyecektir; ve hepimizi heyecanlandıran vermek, elde etmek, birleşmek gibi sözcükler yine aynı anlama gelecektir; insanlığın yarısının köleliği ve bunun getirdiği bütün o ikiyüzlülük yokedildiği zaman, işte o zaman ortaya çıkacaktır insanlık denen «varlık kesimi»nin gerçek anlamı ve yine ancak o zaman kadınla erkek arkadaşlığı gerçek yüzüne kavuşacaktır.

«İnsanla insan arasındaki en dolaysız, en doğal, en gerekli ilinti, *kadınla erkek arasındaki ilinti*'dir», der Marx. «İnsanoğlunun kendini *türsel bir varlık,* yani insan olarak anlama derecesi işte bu ilintiye bakılarak ölçülür; kadınla erkek arasındaki ilinti, insanoğulları arasındaki ilintilerin en doğalıdır. Bu yüzden de, insanoğlunun davranışlarının ne denli *insanîleştiği,* ya da *insanî* varlığın ne denli *doğallaştığı, insanî yaratılış*'ının ne ölçüde kendi *yapısı* haline geldiği en iyi işte bu ilintide görülür.»[5]

---

[5] K. Marx, **Oeuvres philosophiques,** c. VI. Sözcüklerin altını Marx'ın kendisi çizmiş.

Bundan iyisi can sağlığı. İnsanoğlu, şu anda elimizin altında bulunan dünyada gerçekleştirecektir özgürlüğün egemenliğini; bu yüce yengiyi kazanabilmek için, her şeyden önce, erkeklerle kadınların, aralarındaki ayrılıkları bir yana bırakıp, yalansız dolansız bir kardeşik kurmaları gerekmektedir.

SIMONE DE BEAUVOIR'LA SÖYLEŞİ

Ch. — Öteden beri sıradışı kadınlara rastlanmıştır, ama bunlar genellikle erkekler tarafından geçilmiş gözükürler. Sizse, tam tersine, henüz varolmayan bir toplumun canlı simgesi gibisiniz. Kendi türünüzde fazla yalnız hissetmiyor musunuz kendinizi?

B. — Hayır, çünkü kendi türümü pek düşünmem, bir kadın yazar olduğumu düşünmem ve çevremde kadın yazarların bulunmasına gereksinme duymam. Yaşamımda öncelikle erkek dostluklar olmuştur, ama kadınlarla da sıkı dostluklar kurdum. Genel olarak, çok iyi anlaşırım kadınlarla.

Ch. — Kimler okuyor bugün Kadın'ı?

B. — Kadınlar, bir de gençler. Ama şimdi özellikle kadınlar; onların yazdıklarını okurken, durumlarının bugün tam kitapta betimlediğim gibi, tam anlamıyla iki cami arasında namazsız kalmışlık olduğunu görüyorum. Kimileri çalışıyor, kendi yaşamlarını yaratmaya uğraşıyor ve bunu karı-koca, evkadınlığı yaşamıyla bağdaştıramıyor, ya da kendilerini hiç anlamayan bir çevreyle boyuna savaşıp duruyor.

Ch. — Yapıtınızı okuyup onayladıktan sonra birtakım sonuçlara, eyleme geçenler var mı?

B. — Bir kitap hiçbir zaman yaşamı değiştirmeye yetmez; durum ve koşullar hep ağır basar. *Kadın*'ın herhangi bir kadının toplumsal durumunu değiştirmiş olabileceğini sanmıyorum; ama kadınlıklarını daha iyi anlamalarına, kendilerini daha az yalnız hissetmelerine yardım etmiştir.

Ayrıca, kadınlardan *Mandarinler* için de pek çok yankı geldi. Ben de işte bu yüzden kendimi yalnız hissetmiyorum. Belirtmeye bile gerek yok, bana mektup yazanlar en bağımsız, herhangi bir eyleme ciddî biçimde bağlanmış kadınlar değil: genellikle, yazıştıklarım çekingen, kararsız insanlar. Kadınların çoğu bu durumda.

Ch. — Karşılık verir misiniz onlara?

B. — Evet, *Kadın* çıkalı beri, veriyorum. İmzalı resim isteyenlerin dışında, hepsine karşılık veriyorum.

Ch. — «Gönül Abla»ya yazılan türden mektuplar mı bunlar?

B. — Yazıştığım çok anlayışlı kadınlar var, hattâ, iki üç tanesi bana son derece ilginç gözüküyor. Kimileri bana elyazması yapıtlarını gönderiyor. Belli bir nitelikleri varsa, bastırmaya çalışıyorum. Zaman zaman başardım bunu, ve kitaplar tutuldu. Bütün bunların «Gönül Abla Postası»yla uzaktan yakından ilgisi yok.

Kadın çıktığı zaman aldığım mektupları Colette Audry'ye gösterdim, bir yazısında kullansın diye: gerçekten değerli bir belgeydi o mektuplar kadının durumu konusunda. Ayrıca, gençlerden de mektup aldığımı söylemiştim: çok ilginçleri var, örneğin, Cezayir'den, ikinci kez silâh altına alınmış bir gencin gönderdikleri. Eh, o koskoca yığın içinde budalaca ya da garip, kışkırtıcı, sapık mektuplar da var: o zaman, kaldırıp çöp sepetine atıyorum. Ama bana çok önemli gözüktüğü için şurasını bir kez daha belirtiyorum, aldığım mektupların çoğu gerçek sorular ortaya atıyor, sahici çatışkıları gözler önüne seriyor.

Ch. — Peki, bu sizi şaşırtmadı mı? Kadın'*da, kadınların çoğunun bilinçsiz ya da kötüniyetli olduklarını söylememiş miydiniz?*

B. — Hayır, *Kadın*'ı yazdığım zaman kadınlar hakkında o kadar kötü bir kanım yoktu. Ben onların «köşeye kıstırıldıkları»nı, fare haline getirildiklerini söyledim: köşeye kıs-

tırılınca da, ister istemez kötüniyetli oluyorlar. Bununla, bana mektup yazan kadınlarda hiç kötüniyet bulunmadığını söylemek istemiyorum elbet, ama durumlarını açık seçik görme ve bundan kurtulma konusunda bir çaba da var.

Ch. — Ne zamandan beri düşünüyorsunuz kadınların durumunu? Gençken de düşünüyor muydunuz? Bundan ötürü acı çektiniz mi?

B. — Hayır. *Bir Genç Kızın Anıları*'nda, bu açıdan ne kadar ayrıcalıklı bir gençlik geçirdiğimi açıkladım. Sorbonne'da okurken, kadın olmayı rahat ve hoş buluyordum.

Ch. — Neden yazdınız o Anıları?

B. — Bir aydın, bir yazar olma sorunu benim kuşağımdaki bir genç kızın önüne bugünkünden apayrı bir biçimde çıkıyordu, *Bir Genç Kızın Anıları*'nı işte bu yüzden yazdım; bu öyküyü anlatmanın ilginç olacağını düşündüm.

Ch. — «Bilinçlenme»niz nasıl başladı?

B. — Ben buna «bilinçlenme» demeyeceğim; bu deyimin doğru olduğunu sanmıyorum. Neyse, çok da önemi yok. Günün birinde, Tanrı'ya artık inanmadığımı farkettim. Zaten nicedir hem Tanrı'ya inanıp hem bu çağda yaşamayı çelişik buluyordum: sonsuz varsa, ölümsüz yaşam varsa, insanın bu dünyadan vazgeçmesi gerekirdi.

Sonra, günün birinde, dünyayı Tanrı uğruna gözden çıkaramayacağımı anladım. Gizli gizli kitap okuyordum, günahtı bu, ben de bunu biliyordum ve birden kendimi müthiş yalnız hissettim, çünkü annemin, öğretmenlerimin, kız arkadaşlarımın gözünde tanrıya inancını yitirmek korkunç bir şeydi. O zaman insan uyuz köpek haline geliyordu. Ben de gizimi kendime sakladım, iki üç yıl rahatsız yaşadım: haklı olmak haksızlığına düşmüşüm gibi.

Ch. — Ne zaman başladınız yazmaya?

B. — Pek çok çocuk gibi, sekizle on yaş arasında, bir sürü saçmalıklar karalamıştım; ondan sonra yazmayı bıraktım, ama onbeşime bastığım zaman tek bir düşüm vardı:

yazar olmak; üniversiteye girdikten sonraysa bunu çok ciddî olarak istedim. Tek çözüm buydu. Çevremde rahat değildim, ve çevremi bütünüyle karıştırdığım için, ancak bir tür mutlakla paçamı kurtarabilirdim: benim kuşağımdan pek çok kişi için yazın mutlakın ta kendisiydi. Aldığım dinsel eğitimden parayı pulu, ünü, dünya malını horgörmeyi öğrenmiştim: benim gözümde yazmak, kutsal bir görevdi, kurtuluştu, Tanrı'mn yerine geçen şeydi.

Ch. — İçinde yeralmak istemediğiniz şu toplum karşısında kendinizi kusurlu buluyor muydunuz?

B. — 14'le 18 yaş arasında suçlu hissettim kendimi: hâlâ pazar âyinine gidiyor, oysa artık tanrıya inanmıyordum. Sonra doğruyu söyledim anneme, kiliseye gitmez oldum, o vakit bilincim erince kavuştu.

Ondan sonra her şeyi okumaya hakkım oldu. Daha önce, her şeyim çok sıkı denetlenirdi: babam *L'Aiglon*'da (Kartal Yavrusu oyununda) bile kimi yerleri kesip çıkarmıştı. Kitaplığındaki her şeyi gizlice okumuştum: Zola, Maupassant, France, Bourget vb. Ama çağdaş yazını hiç tanımıyordum ve ona nasıl yanaşacağımı da bilmiyordum. Neyse ki bir yeğenim vardı —Stanislas Lisesi'nde okuyan, benden altı ay büyük bir oğlandı— sık sık evimize gelir, Mallarmé'ye, Cocteau'ya, Picasso'ya bayılırdı. O güne dek bana hep tepeden bakmıştı, derken konuşmaya başladı. Ona, havasızlıktan boğulduğumu, durduğum yerde kokuştuğumu söyledim. Bana kitaplarını ödünç verdi, yeni yazar adları duyurdu. Tam bir açınlama oldu bu benim için. Gide'i, Barrès'i, Montherlant'ı, Claudel'i, Valéry'yi, Proust'u, o güne dek adını bile duymadığım yazarları okudum; çılgın gibi okuyordum...

Ch. — Düşünbilimcileri (felsefecileri) okumuyor muydunuz?

B. — Hayır, özellikle Gide'i ve Barrès'i okuyordum. Tam bir «ben'e tapınma» hastası oldum ve «Barbarlar»a

karşı verilen savaşta kendimi yüreklendirmek üzere özel bir günce tutmaya başladım.

Üniversitedeki ilk yılımın sonunda, düşünbilim öğrenmeye karar verdim. O sıralarda Sorbonne'da düşünbilim öğretimi pek ahım şahım değildi. Bize belirsiz mi belirsiz, tinci (sipirtualiste) bir düşüncülük (idéalisme) öğretiliyordu. Hegel'in, Marx'ın adı bile anılmıyordu. Ancak üniversiteyi bitirdikten sonra kavradım onları. Kimi öğrencilerle tartışmaya başladım, durmadan okuyor, arkadaşlarımla konuşuyordum. Ancak, yine de yazını yeğliyordum. Bergson'u, özellikle dil eleştirisini çok seviyordum: ama Barrès'in aynı konudaki küçük bir tümcesi beni hepsinden daha çok etkiliyordu. Düşünbilimcilerin sözleri, sesleri bana kişilikten yoksun geliyordu.

Ch. — Bir ereğiniz var mıydı?

B. — Her şeyden önce çevreme karşı kendimi savunmaya, doğrulamaya çalışıyordum. Ama, ne yapayım kendimi? diye sorduğumda, yanıt bulamıyordum. Kendi kendime, aman canım yaşamaya değmez diyor, ama dört elle sarılıyordum yaşama. Hiçbir ereğin çaba harcamaya değmeyeceğini söylüyor, ama giriştiğim her işi canla başla sürdürüyordum. Kuramsal olarak, daha başından her şeyden yılmıştım. Gerçekteyse, çok çalışıyor, her şeyi anlamak istiyordum. Ayrıca, gittikçe artan bir arzuyla, yazmak istiyordum. Yazmak artık bir gereklilik halini almıştı.

Ch. — Romancı olmak için mi?

B. — Evet, roman yazmak istiyordum. Kimi yazarların bana yaptıkları gibi, insanlara kendi adıma seslenmek istiyordum.

Ch. — Evet, gerçekten de, gerek yapıtlarınızda, gerek söyleşilerinizde, insanın her şeyi açıklama olanağı varmış, insanlar konuşarak anlaşabilirmiş gibi anlatıyorsunuz düşüncelerinizi; tane tane dile getirilmiş düşünler demek olan sözcük'erle, insanlar önünde sonunda anlaşırlar konusındasınız.

B. — Yirmi yaşında bile, insanların herkesle anlaşamayacağını çok iyi biliyordum. Ancak, sizi anlamaya hazır kişilerin bulunduğunu, onlara seslenmeyi bilmek gerektiğini de biliyordum. Ve bunu becereceğime inanıyordum.

Erkek gibi okuyordum üniversitede. Kendimi biraz sıradışı sayıyordum. Bitirme sınavlarına gireceğimiz yıl, Sartre'a, Nizan'a, Aron'a, Politzer'e rastladım, hepsi zihinsel açıdan benden ilerdeydiler, ama ben onlarla tanıştığıma hiç pişman olmadım, tersine sevindim: o zaman dünyayı umduğumdan daha zengin gördüm. Özellikle Sartre'ın —hiç değilse benim için— yenilmez biri olduğunu farkettim, ama bu daha çok işime geldi. Bir erkeğin bana denk olabilmesi için, biraz üstün gözükmesi gerekliydi, çünkü kadınlar topluluğu başlangıçta genel olarak erkeklerden daha talihsiz durumdaydı.

Ch. — Kadın'ı yazma düşüncesi nerden aklınıza geldi?

B. — Çok geç geldi. Kadın olsun, erkek olsun, herkesin paçasını kurtarabileceğini sanıyordum; kadınlığın ayrı bir durum olduğunu kavrayamıyordum. Kadınlığıma hiç aldırmadan, üç roman, bir sürü deneme yazdım. Günün birinde, kendimi açıklama gereksinmesini duydum. Düşünmeye başladım, ve büyük bir şaşkınlıkla, söyleyebileceğim ilk şeyin: Ben bir kadınım, olduğunu gördüm. Bütün duygusal, zihinsel oluşumum erkeklerinkinden ayrıydı. Bunun üstünde durdum, kendi kendime: Genel olarak da, özel olarak da, kadının neyi canlandırdığına bakmak gerek, dedim. Kadının oluşumunda söylencelerin payını saptamaya, özellikle de toplumun kadınlarını nasıl oluşturduğunu betimlemeye çalıştım.

Ch. — Kaç yıl çalıştınız bu konu üzerinde?

B. — Daha önce ruhbilimle, ruhçözümlemesiyle, toplumbilimle epey uğraşmıştım. Sağlam temellerim vardı. Kitabı iki yılda yazdım.

Başlangıçta, bunun için yüzlerce kitap okumak gerektiği sanılabilir. Oysa çalışırken, size birşeyler öğretecek pek az

kitap bulunduğu görülüyor: öbürleri anahtar kitapları aktarmaktan, yinelemekten, sulandırmaktan başka bir iş yapmazlar.

Ch. — Elyordamıyla ilerliyormuş gibi bir duygu var mıydı içinizde?

B. — Evet, pek çok konuda. Örneğin tarih konusunda, kimi incelemeler kadının öyküsünün ata kalıtının (miras'ın) öyküsüyle karıştığını sezdirdiler bana: ama hiçbir yerde bu düşüncenin açıkça dile getirildiğini görmedim.[1] Önerdiğim bireşimlerin çoğu, ve genel bakış açısı tümüyle kişisel buluşlarımdır.

Ch. — Kimsenin görüşünü sormadınız mı?

B. — Her yaptığımı Sartre'la tartışırım, kitaba bu boyutu vermeye beni o iteledi.

Julien Gracq, kendimi «aşağılık Fransız halkı»nın önüne atarak büyük bir yüreklilik gösterdiğimi yazdı. Gerçekte, *Kadın*'ın kopardığı fırtınaya pek şaştım. Erkeklerin çoğu, solcular bile hop oturup hop kalktılar.

Ch. — Onları böyle sarsan, belki de, kesin sözcüklerden kaçınmamış olmanızdır?

B. — Hayır, savın kendisi sarsıp şaşırtıyordu. Pek çok solcu erkeğin gönlünde uyuklayan buyurgan bu kitap dolayısıyla ayağa fırladı. Ben böyle bir tepki beklemiyordum doğrusu. Erkek dostlarım her türlü «erkeklik karmaşası»ndan arınmıştır, kadınlara kardeşlik duygusuyla bakarlar; solcuların büyük çoğunluğunun böyle davranacağını sanmıştım. Yanılıyormuşum. «Hıncımı almak için böyle bir yapıt yazdığım» söylendi elbet, oysa yüzde yüz soğukkanlı bir incelemeydi bu.

---

1 Beauvoir bu konuda en azından Malinovski'ye, Engels'e, Wilhelm Reich'a haksızlık ediyor: sözü geçen yazarlar, ve daha başka pek çok araştırmacı, ataerkil ailenin, artık-değerin ve sınıflı toplumun kökenini kalıt yoluyla oymak başının, aile başının elinde olağandışı para ve malın birikmesine bağlarlar. **(B.O.)**

Kendi üzerimde düşünmeye başlamış, ayrı bir «kadınlık hali» bulunduğunu görmüştüm. Ve bunu yansıtmak istemiştim. Hepsi bu.

Ch. — Kadın'*ı yazmak sizi değiştirdi mi?*

B. — Hiç değiştirmedi. Neden değiştirsin? İnsanın o yaştan sonra değişebileceğini sanmam.

Bana öyle geliyor ki, insanın yazgısı çok daha önce belirleniyor: on yaşlarında, belki daha bile önce.[2]

Ch. — Anılar'*ınız nasıl bir tepkiyle karşılandı?*

B. — O kadar çok satılmaları beni şaşırttı, biraz da utandırdı. Anılarımın pek az kişiyi ilgilendireceğini sanıyordum. Gerçekte, bu başarı bana pek hakedilmemiş gözüktü: pek çok kadın onları okurken kendilerini beni en az ilgilendiren açıdan, kentsoylu çocukluk, «işleri tıkırında kişi...» açısından bakarak orada buldu. Kimileri: Hah, tam beni, eğitmenimi anlatmışsınız, diyerek yemeğe çağırdı beni. Oysa benim eğitmenim falan olmamıştı, ama onlar okurken işleri dilediklerı gibi ayarlamışlardı... Gerçekte, asıl öykü ben o çevredeyken değil, oradan çıktıktan sonra başlıyor.

Kimi okurlarsa, tersine, aydınca bir yaşam sürebilmek için aşağı yukarı benimkine benzer bir kavga vermiş, benim yaşımda kadınlardı. Kadın öğretmenlerden bir sürü mektup aldım.

Ama beni asıl duygulandıran, genç kadınlardan, yirmi beş otuz yaşlarındaki kızlardan aldığım mektuplar oldu, yaşama koşullarının o günden bu yana pek değişmediğini yazdılar: biraz daha genişlemiş dış özgürlüğün altında, aynı zorlamalar, aynı sıkı gözetimler, ve çalışmayla düzenli yaşam arasında aşağı yukarı aynı çatışkı. Aslında, olağan bu: dünya tutumbilimsel (iktisadî) ve toplumsal açıdan değişmedikçe,

---

[2] Çağdaş dirimbilim ve eğitbilimde yapılan araştırmalar dört yaşına dek zarların atıldığını, kişiliğin % 50'sinin bir daha değişmemecesine oluştuğunu saptamıştır. **(B.O.)**

kadınların durumu da bir adım ileri gidemez elbet. Sözün kısası, *Kadın*'ın modası henüz geçmedi.

Hattâ, belki gerileme bile var: eskiden hem kendimiz hem de bütün kadınlar için birşeyler yapmak isteyen bir avuç ateşli insandık, bugünse, kadınlar için çalışmak sıradan, dolayısıyla da hiçbir coşturuculuğu kalmamış bir şey oldu.

Ch. — Peki, Katolik kadınlar nasıl karşıladı sizin dinsel açıdan bağımsızlığa kavuşma öykünüzü?

B. — İnancımı yitirişimi elden geldiğince büyük bir içtenlikle anlatmıştım, sanırım işte bundan ötürü dinsel tepkiler çok şiddetli oldu. Aynı zamanda onca çeşitli. Ancak, genel olarak bakıldığında, insanların Katolikliğe inançları ne denli köklüyse, anlattıklarıma o denli hoşgörüyle baktılar. *Etudes* dergisinden yaman bir eleştiri geldi. Kimi dinadamlarından sevimli, hattâ duygudaş mektuplar aldım, bunlardan biri düşünbilimci bir dinadamından geliyordu, onunla buluşup konuştum, ayrıca büyük bir dürüstlükle beni anlamaya çalışan Katolik kadınlardan da bu konuyla ilgili ve meraklı mektuplar aldım.

Düşmanca mektuplar da elbet. Ama çok az sayıda —ancak bu bir şeyi kanıtlamaz: insan kınadığı zaman pek kalemi eline almaz— gençliğime döneklik etmekle, eğitmenlerimi yadsımakla suçlayan, sinirli mektuplardı bunlar... Désir Din Okulu'nda okuyan bir küme kız, üniversite lisans sınavlarını başarıyla verdiklerini bildirdiler bana... bu haber ne eski Désir Okulu'nun, ne de yenisinin yararını kanıtlamıyor hiç kuşkusuz, çünkü bugün pek çok kız üniversiteyi rahatça bitiriyor.

Benimkine bakınca kendi gençliklerini gördüklerini söyleyen gençler de çıktı... hattâ, bir ya da iki yaşlı bey bile oldu... Bunu derken, imzalı resim isteyen, anlamsız mektuplardan sözetmiyorum elbet. Bu kitap Fransız kadın okurları etkiledi besbelli.

Ch. — Peki ya Amerikalı kadınları?

B. — Daha az. Anlattıklarımın Amerikalılara yabancı töreler oluşundan sanırım. Garip bir öykü gibi eğlendirmiş olabilir, ama kitabın can damarı olan dinsel sorunu hiç yakalayamamışlardır. Onlar Tanrı'ya Fransa'daki gibi inanmıyorlar.

Ch. — Anılarınızı yazmayı sürdürecek misiniz?

B. — Elbette! Daha birinci cildi bitirirken düşünüyordum bunu. Kendi kendime: Yirmi yaşında yaşama atıldım, özgürdüm, yazmak istiyordum, peki sonra ne yaptım? Birtakım kitaplar yazdım, tamam, ama neden şunları değil de bunları yazdım? diye sordum.

İlk yazınsal girişimlerimi anlatmak gerektiğini düşündüm.

Aynı zamanda, çağımla ilintilerimi merak ettim. Gençlik yıllarımın havasına girebilmek için, *Vendredi, Marianne* gibi haftalık dergileri, o zaman okuduğum kitapları yeniden okudum. Hem kendimin, hem de —aslında birçok konuda son derece sağlam ve kişisel düşünceleri olan— Sartre'ın bile o günlerin akımına nasıl kapıldığımızı gördüm. Bütün «solcu» aydınların izledikleri akımdı bu. Yaşadığım çevre beni sandığımdan daha çok kuşatıp sarmalıyordu.

Ch. — Demek böylece bütün yaşamınızı anlatmaya giriştiniz?

B. — Evet, hiç sözünü etmeyeceğim bölümlerin dışında — bunu önsözde belirteceğim. Yüzde yüz kişisel birtakım şeyleri bile bile es geçtim. İnsanın yaptığına başkası karışmışsa çok ağzı sıkı davranmak gerekir. Ancak, yine de benim için önemli şeylerin ana çizgilerini verdim, dolayısıyla bunu birinci cildin arkası sayabilirsiniz.

Ch. — Nereye dek uzanacak?

B. — Savaş'ın bitimine dek. Bu sınır, durum ve koşullardan ötürü değil, yaştan ötürü kondu. Önce savaş-öncesini, tam bir siyasal bilinçsizlik içinde yaşadığım yılları anlata-

cağım, sonra savaşı, olaylarla aramdaki bağı bana gösterişini aktaracağım. O dönem, bir bakıma, ilk yazarlık denemelerimle çakışır: ilk kitabım 1943'te yayımlandı. Bu, aynı zamanda, birçok solcu yazarla tanıştığım dönemdir. Bütün bu anılar Paris'in düşmandan kurtarılışıyla sona erer: o gün, benim için yeni bir dönem, halkın karşısına yazar olarak çıktığım, *les Temps Modernes* dergisinin kurulduğu dönem açılmıştır.

Ch. — Bir Genç Kızın Anıları'*nı yazmak için, sanırım birkaç özel günceden yararlandınız. Peki, ya ikinci cilt için ne yaptınız?*

B. — Elimde pek az belge vardı. Bir günce buldum, savaş sırasında tuttuğum, ilerde olduğu gibi yayımlayacağım bir günce. 1 Eylül 1939'dan başlayarak tutmuşum, son derece nesnel bir günce bu, yalnızca birkaç sızıldanma var öznel olarak.

Daha sonra, büyük göç ve Paris'e dönüşüm sırasında başka bir günce daha tuttum. Bunlar, anıların şurasına burasına serpiştirdiğim bölümleri oluşturuyor.

Ayrıca, elimde Sartre'la birbirimize yazdığımız mektuplar da olacaktı; ne yazık ki, büyük göç sırasında hepsini yitirdim. Kendi kendime: Yeryüzünde en değerli şeyim bu, yalnız bunları bir bavula koyup yanıma alayım, dedim. Ve bavulu yitirdim! Ancak dört beş mektubu kaldı Sartre'ın elimde. Bir de, buluşma gün ve saatlarını yazdığım birkaç takvim var. Ayrıca, belleğim çok iyidir.

Ch. — Bu belge eksikliğine üzülüyor musunuz, yoksa böyle bir sürü kâğıdın ayağınıza köstek olmamasını yeğler misiniz?

B. — Üzgünüm elbet, ama büyük olayların dışında, günce tutamıyorum. Büyük olaylar sırasında çok sarsılıyorum, kitap yazamıyorum, kafamdan geçenleri anlatma gereksinmesi duyunca günce tutuyorum. Örneğin, 13 Mayıs dolaylarında

da bir günce tuttum. Yoksa yapamıyorum, o da gerçek bir çalışma çünkü.

Ancak, yaşamım konusunda elden geldiğince çok belgem olsun isterdim. Müthiş ilginç olurdu böylesi. Yayımlanmamış roman taslaklarımı buldum. Onlarda, yaşadığım günlerde ummadığım kadar büyük —özellikle siyasal— tasalara rastladım. Biraz da dostlarımı sorguya çektim. Bütün bunlar, günceler, ilgimi çeken sıradan olaylar bana yardımcı oldu...

Ch. — Anılarınızı yazmakla neyi göstermek istiyorsunuz? Bakış açınız daha çok ruhçözümsel mi?

B. — Hayır. Olup bitenleri ruhçözümsel açıdan derinleştirebilmek için işe çocukluğumdan başlamak gerekirdi. Oysa, erginlik yaşamımı anlatırken, bunun çocukluktaki kökenlerini araştırmak hiç ilgimi çekmiyor. İlle de anlatmak gerekliyse, birinci ciltte anlatmalıydım.

Bu anıları kaleme almayı bitirince, başka bir düzlemde üzerlerinde düşünmem gerekecek belki. Ama şimdilik yalnızca bilinçli yaşamımla ilgiliyim, onun temelleriyle değil. Bu, yaşamın benim için karanlık kalan içermelerini gösteriyor, fırsat düşünce bunları aydınlatmaya uğraşıyorum. Ama benim için işin can alıcı yanı bu değil.

Ch. — Şöyle ya da böyle, kadınlığınızı öne alarak yazıyorsunuz yaşamınızı?

B. — Evet, kadınlığımın tuttuğu yer ölçüsünde. Ama Marsilya'nın küçük koylarında gezinirken, yolculuğa çıktığım zaman, kadınlığım pek bir rol oynamıyor.

Ch. — Kadın olmak hiçbir zaman sizi kösteklemedi mi? Sizin deyiminizle, bugünkü toplumun kadınlara yaptırdığı ek kavgaya hiç enerji harcamadınız mı?

B. — Hiçbir zaman kavga vermek zorunda kalmadım. Hayır, benim için her şey çok kolay oldu. Parasız pulsuz evlenmek zorunda kalmadım: yaşadığım çevrenin yasası buydu. Dolayısıyla, çalışmam gerekliydi: bu da benim işime geliyordu, üniversiteyi bitirmeme izin verdiler düzenli

bir yaşamım vardı, ancak bu da özgürlüğe kavuşmak üzere sınavlarımı bir an önce vermeme yardım ediyordu. Sorbonne'da tam bana uyan insanlara rastladım: Sartre ve arkadaşları. Yardım, destek gördüm.

Benim de birtakım sıkıntılarım oldu elbet. İnsan bir kitabı üniversite bitirme sınavlarını verir gibi yazamıyor. Ilk kitabım —bir öykü dermecesiydi— Gallimard'ca geri çevrildi. Başarısızlıktı bu, ama pek yakıcı değildi. Yirmi beş yaşımda kitabımı geri mi çevirmişlerdi. Peki, ben de oturur daha iyisini yazardım. Direngen kişiliğimden ötürü, bu beni sarsmadı. Hayır, gerçekten ayrı bir kavga vermek zorunda kalmadım.

Ch. — Peki ya iç dünyanızda, birtakım engellerle karşılaşmadınız mı?

B. — Yoo, hayır... Belki... Birtakım direnmeleri aşmak zorunda kaldım: *Kadın*'ın ve *Mandarinler*'in kimi bölümlerini yazarken. Gerçekte, yazdıklarım üzerinde düşününce, birtakım engellere tosladığımı farkediyorum, ama bunu yazıp bitirdikten sonra anlıyorum. Kendi üzerimde bir sıkıdenetim yaptığımı dolaysız olarak algılayamıyorum.

Bu sorunuza kötü karşılık verdim belki, ama kendime de kötü verdim bu karşılığı. Yakından incelemek çok ilginç olurdu. Hiçbir yazar yapmamıştır bunu: hangi özençlerle yola çıkılıyor, bunların soyut yanları nelerdir, gerçek yanları nedir, neden şunu değil de bunu yapıyor insan? Yirmi yaşındaki çılgın özençleri düşününce, insanın yaptıklarını gözden geçirmesi şaşırtıcı oluyor! Aradaki uyumsuzluk başdöndürücü: insan yirmi yaşında dünyaya kesin, mutlak bir ileti, bir bildiri sunacağını sanıyor...

Evet, ne artık ne eksik, neden şu yazdıklarımı yazdığımı anlamayı gerçekten çok isterdim. Anıları işte biraz da bu yüzden sürdürüyorum. Bütün bunları yazmanın öyle bir anlam taşıdığını ve sonunda neyseler o olduklarını düşünmek insanı üzüyor.

Ch. — Yapıtınızı size yabancı bir şey gibi yargılayabilir misiniz?

B. — Ressamların böyle bir uzaklaşmayı yazarlardan daha kolay yapabileceklerini sanıyorum. Sık sık şaşırtmışlardır beni. En sıradan ressam bile resimlerinden birinin karşısına geçip: «Ben bunu seviyorum, siz ne dersiniz?» diyebilir. Benimse, hiçbir zaman böyle bir duygum olmadı. Kitap basıldıktan sonra bir daha açıp okumam. İnsanın geride bıraktığı satırlar biraz tiksindirici. Bu, kitaplarımla tüm bağımı kopardığım anlamına gelmez elbet. Onun gerisinde bir şey bu.

Ch. — Onları yazdığınız için kendinizi daha iyi hissediyor musunuz? Şunu demek istiyorum, bugün kendinizi daha iyi hissediyor musunuz?

B. — Hayır, hiç iyi hissetmiyorum, çünkü yaşlandım. İnsanın önünde sayılı günler kaldı mı, kendini pek iyi hissetmiyor.

Ch. — Yaşlanınca daha bir açıkgörüşlü olunmuyor mu?

B. — Ben kendimi otuz yaşında müthiş açıkgörüşlü duyuyordum.

Ch. — İnsan gençken kafasını o kadar çok duvara çarpıyor ki... Sizin başkalarından biraz daha geniş alanınız yok muydu?

B. — Yoo, hayır, tam tersine. Gençken bir yerlere giderdim. Şimdiyse işte buradayım, ölümün dışında nereye gittiğimi pek kestiremiyorum. Hâlâ birtakım kitaplar yazmak istiyorum, ama yazın artık eskisi gibi mutlak, sonsuz değil benim için.

Ch. — Yaşın size uğraşınızda daha büyük rahatlık, yazma, anlama konusunda daha bir dirilik kazandırdığını hissetmiyor musunuz?

B. — Otuz yaşından sonra kendimi biraz eğittim. Ama şimdi olsa olsa sorunların karmaşıklığını ve kendi sınırlarımı daha iyi görüyorum. İnsan yaşlandıkça her şeye daha

çok egemen olduğunu hissetmiyor, tam tersine. Ancak genç-ken ve soyutken kendimizi bilgin sayıyoruz. Somutlaştıkça, gerçeğe sımsıkı yapıştıkça, pek bir şey bilmediğimizi görü-yoruz.

Ch. — Özyaşamsal yapıtlarınızda, özellikle Anılarınızın şu birinci cildinde, okurda yükselen, ışığa doğru giden bir insan izlenimi uyandırıyorsunuz?

B. — Evet, ikinci ciltte bu ışığın içindeki karanlığı, hiçbir zaman yokolmayan, hep içinde yüzdüğümüz karanlığı görmek gerekecek... işin içinden nasıl sıyrıldığımı, yıllarca, nasıl olduğum yerde saydığımı görmek gerekecek...

Ch. — Zaza'yı tasarlayışınızı özellikle etkileyici buldum. Sizin başarı gösterdiğiniz yerde başarısızlığa uğradığı için ona beslediğiniz duygudaşlık, sevgi.

B. — Başarısızlığa uğramadı, öldü.

Ch. — Bu kavgadan kaçmanın bir yolu değil mi? Sizse, kavgadan hoşlandığınız halde, Zaza'dan eksiksiz sözetmeyi beceriyorsunuz.

B. — İyi ama, ölmek çözümlerin en mutlağıdır! Başarıya hiç inanmam. Zaza'dan, yaşasaydı başarısızlığa uğrayacak biri gibi sözetmeyi garipserim... Çünkü, benim yaşadığım oranda başarısızlığa uğradığım, onunsa öldüğü için başarıya ulaştığı söylenebilir. İster ölsün, ister yaşasın, bu onun yir-mi yaşında oluşunu değiştirmez.

Örneğin, yeğenim Jacques'a ömrünü boşa harcadığı için saygı duyarım. Yaptığı camresimleri iyi pazarlayabilseydi, o kadar ilgimi çekmezdi. Belki de Hıristiyan eğitiminin bende bıraktığı iz beni böyle düşündürtüyor...

Ch. — İnsanların kendi doğrularını bulmalarına yardım edebilir miyiz?

B. — Evet, edebiliriz — örneğin ben, kızkardeşime yar-dım ettim. Bir gün, ben on dokuz, o on yedi yaşındayken ona: «Hâlâ inanıyor musun bütün bu sersemliklere?» dedim. O da: «Aslını ararsan, artık pek inanmıyorum» diye karşılık

verdi. Ben: «Hiç inanma» dedim. Böylece ağır bir yükten kurtuldu.

Ch. — Düşünbilim öğretmenliği yaparken, öğrencilerinizi de böyle aydınlattığınız oldu mu?

B. — Çok sakınımlı davrandım, çünkü insanları itip kakmamak gerekir, ya da onları yakından tanımalıyım. Sınıfta, hiçbir zaman dine saldırmadım: onu öğrettiğim düşünbilimle bağdaştırıp bağdaştıramayacaklarını araştırmak öğrencilerin işiydi. Buna karşılık, törebilim dersinde, toplumsal sorunları konu alan pek canlı dersler verdim.

Ch. — Şu anda, tepeden tırnağa reddettiğiniz şu toplumla ilişkileriniz ne durumda?

B. — Yirmi yaşında, her şeyin dışında yaşamak gerektiğine inanıyordum: şimdiyse, tam tersini düşünüyorum. O çağda da solcuydum, kuramsal olarak, ama uygulamada tutumum sağcıydı, yazarın siyasetdışı kalması gerektiğine inanıyordum. Savaş bana, dünyanın geri kalan kesimine ne denli bağlı olduğumu, onunla nasıl bir dayanışma içinde bulunduğumu gösterdi.

Ch. — Kendinizi belli bir siyasal kavgaya bağlanmış sayıyor musunuz?

B. — Bir yazar, yazar olarak hiçbir zaman siyasal çalışma yapmaz: ama ben *La Pensée de Droite*'ı (Sağın Düşüncesi'ni) ve *La Longue Marche*'ı (Uzun Yürüyüş'ü) yazdığım zaman, birtakım yanlışları düzeltmek, birtakım siyasal düşünceleri dile getirmek istiyordum.

Ch. — Kime sesleniyordunuz?

B. — Aydınlara, öğrencilere, biraz uyanmış üniversite öğrencilerine. Çin'le ilgili kitap, biraz da işçilere sesleniyordu, ama *Sağın Düşüncesi* yalnız uzmanların ilgisini çekebilirdi.

Ch. — Zaten inanmış uzmanların mı?

B. — Pek çok kişi, önünü ardını kavrayamadan, sağın

kimi düşüncelerini benimsemektedir. İşte böyleleri aydınlatılabilir.

Ch. — Zaman zaman biraz sert bir kesinlikle dile getiriyorsunuz düşüncenizi. Bunun, görüşleri henüz belirsiz kişiler üzerinde etkili olacağına inanıyor musunuz?

B. — Hiç kimseye inanç değiştirtemezsiniz, ama biraz acı verirsiniz, eh bu da yeter. Evet, *Uzun Yürüyüş*'te bir parça kalem tartışması da var elbet, birtakım gazetecilerin kötüniyetleri midemi bulandırdı, bunu dile getirdim. *Uzun Yürüyüş* Guillain'i inandırmaz elbet, ama belki okurlarından bazılarının az da olsa ufak bir kuşku duymasına yolaçar.

Ch. — Neden kimi zaman deneme, kimi zaman roman, kimi zaman da Anı türünü seçiyorsunuz? Konuya göre mi?

B. — Hem insanlarla, hem düşüncelerle ilgilendiğim için. Bir şey düşündüğüm vakit, deneme yazıyorum. Düşüncelerimi belki fazla kestirip atıcı bir dille anlattığıma inanıyorsunuzdur, ama bir denemenin okuru kışkırtması gerekir, yoksa hiçbir tepki yaratmaz. Romandaysa, tersine, birşeyler göstermeye çalışır insan. Yaşamı, insanları, iki yanlılıklarını canlandırmanız gerekır. Roman bir şeyi kestirip atamaz, kararsızlıkları, el yordamıyla aranmaları içermek üzere yaratılmıştır...

Ch. — Bir roman yazma düşüncesi nasıl aklınıza gelir?

B. — Uzun süre, kimi zaman yıllarca üzerinde düşündüğüm iç deneylere dayanarak kurulur.

Örneğin, *Konuk Kız:* yirmi yaşında, kendimi her şeyin merkezi sayıyor, her şeyi etkileyebileceğimi sanıyordum. Derken, yavaş yavaş, öbür insanların ele avuca sığmadıklarını keşfettim. Kimileri bunu beş yaşında bilir. Ben yirmi beşimde öğrendim. Çok uzun olmadığı halde, üç yıl harcadım bu romanı yazmaya.

Ch. — Peki ya Mandarinler?

B. — 1950'de yazmaya başladım, ama daha 1945'te yaşadığımız ânı, coşkunluğu, umudu yazma arzusu vardı içimde.

Dokunaklı buluyordum bu konuyu. İşler iyi gitmemeye başlayınca, bu öyküyü anlatmanın sırasının geldiğini anladım. Tam iki yıl ciddî olarak düşündüm, sonra çatısını kurup yazmaya da dört yıl harcadım. Ancak, bütün izlekler (temalar), kimi sahneler, kimi kişiler daha yazmaya başlamadan hazırdı.

Ch. — Peki, bittiği zaman roman tasarladığınıza benziyor muydu?

B. — *Mandarinler*, dört yılda, epeyce evrim geçirdi elbet. Ama işlemek istediğim ana konular —Henri'nin canlandırdığı olumlu dünya görüşüyle Anne'ın canlandırdığı olumsuz dünya görüşünün zaman zaman yer değiştirmesi— aşağı yukarı istediğim gibi gelişiyordu — ancak, bildiğim kadarıyla, okuyan hiç kimse bunu yakalayamadı. Ayrıca, çok kolay birtakım umutsuzlukların aşılmasından sonra umudun yeniden doğuşu, aynı zamanda tartışılan bir iyimserlik olan güç bir iyimserlik: bunlardı işte bu romanda vermek istediklerim.

Ch. — Anne'a kendinizden çok şey kattınız mı?

B. — Anne'la aramda büyük bir ayrım var: Anne gerçekten «bağlı bir varlık»tır, eştir, annedir, tanıktır, ama yürekten bağlı bulunduğu kişisel bir deneye girişmemiştir, uğraşını sevmez. Bense uğraşımı severim, ona bağlıyımdır, ondan geçemem. Ama Anne'a kendimden çok şeyler kattım elbet, başka kadınlara benzemeyen yanlarımı değil, onlarla ortak yanlarımı kattım.

Ancak, eleştirmenler, anahtarlı bir roman yazdığımı söyleyerek okurları şaşırttılar. Henri Camus'ye, Dubreuilh de Sartre'a benzemez, böyle bir karıştırma yapmak çok saçmadır.

Ch. — Peki, bugün neden yazıyorsunuz Anılarınızı?

B. — Yirmi yaşında bir hanımdan sevimli ve eğlendirici bir mektup aldım: Anılarınızı yazdığınızı görmek ne büyük düş kırıklığı! diyordu. Biz yaşamda kocalarımızla, uğraşlarımızla, çocuklarımızla, kişisel şeyler gerçekleştirme arzu-

larımızla işin içinden nasıl çıkacağımızı araştırırken, siz kalkmış yalnız kendinizi ilgilendiren anılarınızı anlatıyorsunuz!...

Bense —yeni bir şey değil söyleyeceğim, kendilerinden sözetmeye önem verenlerin hepsi böyle düşünmüştür— insanın kendi doğrusunu titizlikle dile getirdiği zaman, başkalarının kendi doğrularını anlamalarına yardım ettiği inancındayım. Şu anda, kendi hakkımda yazmak bana, başkalarına kendilerinden sözetmenin en iyi biçimi gibi gözüküyor.

Ayrıca, girişimimin başka insanların girişimiyle çakıştığını gözlüyorum. Siyasal güçsüzlük dönemindeyiz: o vakit insan bir döküm çıkarma eğilimi duyuyor; Edgar Morin, Henri Lefebvre, Brice Perrain de öyle yaptı... Bir bakıma, şu andaki tek çıkış yolu bu sanki. Ancak, belli bir modayı izlediğimi de sanmıyorum. Hiç kimse modayı izlemez: hepimiz belli bir durumun içindeyizdir.

Öte yandan, yazdığım pek çok şey yanlış anlaşıldı; *Kadın*'ı, kadınca bir hınç alma saydılar. Kim olduğumu anlatırsam, daha az yanlışa düşülecek.

Ch. — Anıların ikinci cildi ne zaman çıkacak?

B. — Henüz bitirme evresinden çok çok uzağım! Üstelik epey kararsızlık geçiriyorum. Paris'in kurtarılışında durmak bana epeyce keyfî gözüküyor, çünkü savaş öncesine ve savaş sonrasına dayanıyor... Henüz, işi bu noktada mı bırakacağımı, yoksa devam mı edeceğimi bilmiyorum.

Ch. — Nereye dek?

B. — *Mandarinler*'e dek. Ancak, üçüncü cilt yalnızca toplumsal yaşamla yazın arasındaki ilintilere değinecek. Müthiş ilgimi çeken bir inceleme bu, ama hiç kolay değil. Bugünkü dünyanın ve varolan öğretilerin Sartre'a ve bana ne getirdiğini, bizim neyi seçtiğimizi, kendimizden neyi kattığımızı bulup çıkarmak çok güç.

İster istemez çok sözediyorum Sartre'dan. Kitabın merkezi benim, ama onunla ikimiz öteden beri tam bir içli-dış-

lılık içinde yaşadık. Ondan sözaçmadan kendimi anlatamam. Yolculuklar ya da ikimizi birden ilgilendiren şeyler konusunda hep «biz» diyorum.

Ch. — Bu çalışma sırasında Sartre'ın görüşünü alıyor musunuz?

B. — Evet, hem de sık sık. Anılarımız ortak çünkü.

Les Ecrivains en personne (Kişi Olarak Yazarlar), Paris, Julliard, 1960, s. 17-37.

İÇİNDEKİLER

VI. Bölüm Kadının durumu ve kişiliği 7

İKİNCİ KESİM DOĞRULAMALAR

I. Bölüm Kendine hayran kadın 51

II. Bölüm Sevdalı kadın 74

III. Bölüm Sofu kadın 114

ÜÇÜNCÜ KESİM KURTULUŞA DOĞRU

I. Bölüm Bağımsız kadın 129

SONUÇ 178

Simone De Beauvoır'la Söyleşi 201

Beauvoir

Simone de Beauvoir'ın "Kadın" (Le Deuxième Sexe) adlı bu dev eseri Fransa'da ilk yayımlandığı zaman öylesine büyük bir ilgi gördü ki, iki yıl içinde 97 kez basılarak bir rekor kırdı. Kitap büyük yankılar yaptı. Bugüne kadar sürüp gelen "kadın anlayışı" bu eserle birlikte birden altüst oldu. Yazarlar, aydınlar, okurlar birbirlerine girdiler. Tartışmalar uzayıp gitti. Böylece yazarın ve kitabın ünü de dünyanın her tarafına yayıldı. Amerika'da aynı yıl içinde dört baskı birden yaparken, hızla çevrildiği dünyanın belli başlı bütün dillerinde de tekrar tekrar basılıyordu. Türkçede de yayımladığımız ciltlerin kısa sürede tükenip yeni baskılar yapması kitaba gösterilen bu ilginin dünya çapında olduğunu belirtmeye yeter. Bütün yazarların "her kadın ve erkeğin muhakkak okuması gereken kitap "dediği bu büyük eseri tam metin halinde üç cilt olarak yayımlıyoruz: 1. Genç Kızlık Çağı, 2. Evlilik Çağı, 3. Bağımsızlığa Doğru adını alan bu kitaplar, hem bir bütün olarak hem de her biri belli bir konuya ayrıldığı için, ayrı ayrı okunabilir.

200 lira